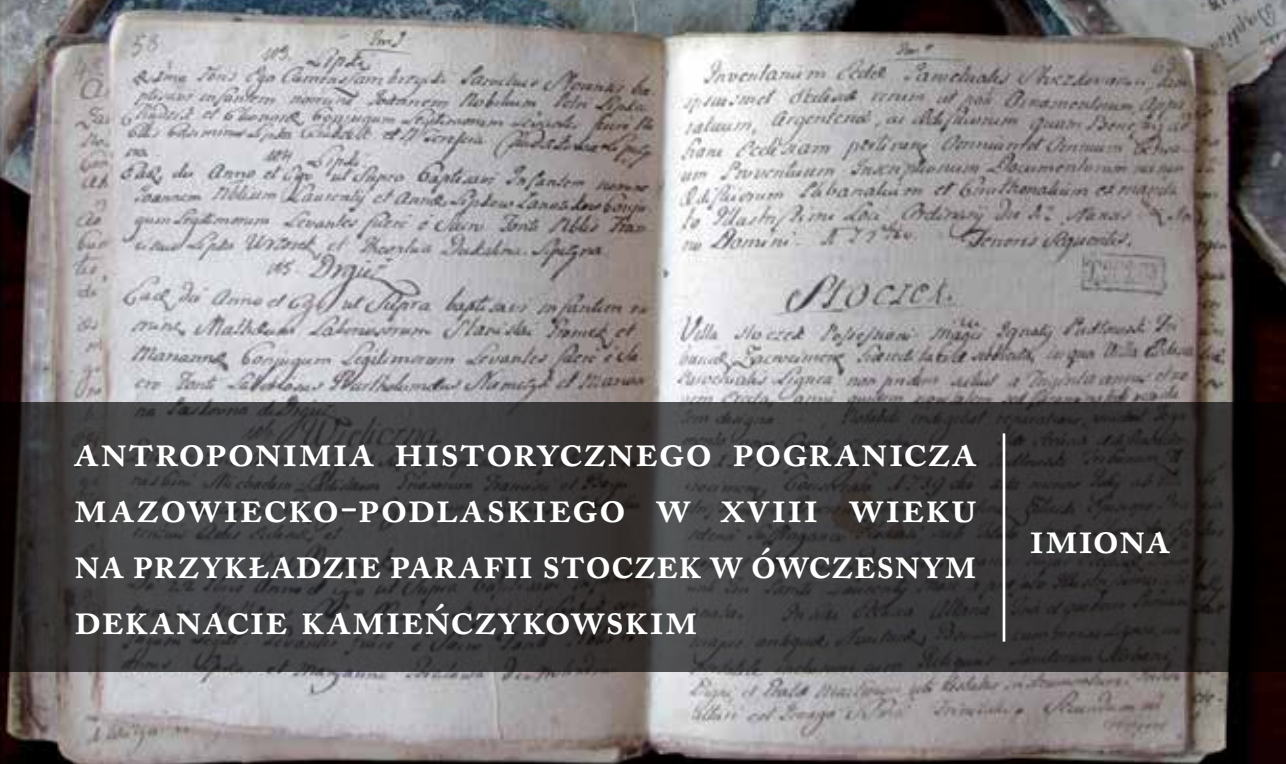

MONIKA KRESA

**ANTROPNOMIA HISTORYCZNEGO POGRANICZA
MAZOWIECKO-PODLASKIEGO W XVIII WIEKU
NA PRZYKŁADZIE PARAFII STOCZEK W ÓWCZESNYM
DEKANACIE KAMIĘCZYKOWSKIM**

IMIONA

ANTROPONIMIA HISTORYCZNEGO POGRANICZA
MAZOWIECKO-PODLASKIEGO W XVIII WIEKU
NA PRZYKŁADZIE PARAFII STOCZEK
W ÓWCZESNYM DEKANACIE KAMIEŃCZYKOWSKIM

IMIONA

MONIKA KRESA

ANTROPONIMIA HISTORYCZNEGO POGRANICZA
MAZOWIECKO-PODLASKIEGO W XVIII WIEKU
NA PRZYKŁADZIE PARAFII STOCZEK
W ÓWCZESNYM DEKANACIE KAMIEŃCZYKOWSKIM

IMIONA

WARSZAWA, 2013

Wydano nakładem Wydziału Polonistyki
Uniwersytetu Warszawskiego
e-mail: wyd.polon@uw.edu.pl

Publikacja finansowana przez Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego
i afiliowana przy Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzenci:

dr hab. Wanda Decyk-Zięba
prof. dr hab. Jerzy Sierociuk

Redakcja językowa i korekta:
Ida Krzemińska-Albrycht

Projekt typograficzny, redakcja techniczna, skład, projekt okładki i stron tytułowych:
Wojciech Bryda

Opracowanie wykresów:
Monika Kresa

Na okładce wykorzystano zdjęcie ksiąg metrykalnych (fot. Wojciech Bryda)
ze zbiorów Archiwum Parafialnego w Stoczku.

© Copyright by Monika Kresa
© Copyright by Wydział Polonistyki UW
© Copyright by Bell Studio

Warszawa 2013, wydanie I
ISBN 978-83-6411-00-6

Druk i oprawa:
BEL Studio Sp. z o.o.
01-355 Warszawa, ul. Powstańców Śląskich 67 B
tel. (+48 22) 665 92 22
e-mail: studio@bel.com.pl
księgarnia: <http://www.iknt.edu.pl>

Moim Rodzicom – Urszuli i Janowi

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE | 9

ROZDZIAŁ I

ZAGADNIENIA WSTĘPNE | 13

- I.1. STAN BADAŃ NAD OSIEMNASTOWIECZNYM IMIENNICTWEM
NA ZIEMIACH POLSKICH | 13
- I.2. ZAKRES I CEL PRACY | 15
- I.3. RYS HISTORYCZNY PARAFII STOCZEK | 18
- I.4. STOSUNKI SPOŁECZNE ORAZ DUCHOWIEŃSTWO W XVIII WIEKU | 26
- I.5. OSIEMNASTOWIECZNE KSIĘGI METRYKALNE W PARAFII STOCZEK | 32
- I.6. INTERPRETACJA NIEPEWNYCH ŁACIŃSKICH ZAPISÓW
ANTROPONIMICZNYCH | 36
- I.7. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE | 41
- I.8. TYPY IMION MIESZKAŃCÓW PARAFII STOCZEK W XVIII WIEKU | 44

ROZDZIAŁ II

IMIONA CHŁOPÓW | 49

- II.1. IMIONA MĘŻCZYŹN POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO | 49
- II.2. IMIONA CHŁOPCÓW POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO | 56
- II.3. IMIONA KOBIEC POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO | 63
- II.4. IMIONA DZIEWCZYNEK POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO | 68

ROZDZIAŁ III

IMIONA SZLACHTY | 75

III.1. IMIONA MĘŻCZYŹN POCHODZENIA SZLACHECKIEGO | 75

III.2. IMIONA CHŁOPCÓW POCHODZENIA SZLACHECKIEGO | 81

III.3. IMIONA KOBIEŃ POCHODZENIA SZLACHECKIEGO | 87

III.4. IMIONA DZIEWCZYNEK POCHODZENIA SZLACHECKIEGO | 90

ROZDZIAŁ IV

WIELOIMIENNOŚĆ | 97

ROZDZIAŁ V

MOTYWACJE NADAWANIA DZIECIOM IMION | 105

V.1. IMIONA KALENDARZOWE W NOMINACJI DZIECI POCHODZENIA
CHŁOPSKIEGO | 109

V.2. IMIONA KALENDARZOWE W NOMINACJI DZIECI POCHODZENIA
SZLACHECKIEGO | 115

V.3. WPŁYW DUCHOWIEŃSTWA | 120

V.4. IMIONA DZIEDZICZONE | 122

V.5. KULT ŚWIĘTYCH | 122

ROZDZIAŁ VI

**IMIONA MIESZKAŃCÓW PARAFII STOCZEK NA TLE INNYCH
ANTROPOMASTYKONÓW OSIEMNASTOWIECZNYCH | 125**

ZAKOŃCZENIE | 131

ANEKS | 133

BIBLIOGRAFIA | 173

INDEKS | 179

WPROWADZENIE

Potrzeba nazywania, identyfikacji, indywidualnego określenia innych oraz samych siebie towarzyszyła ludziom od zarania dziejów. Była i do dziś pozostaje swego rodzaju próbą osławiania rzeczywistości, przybliżenia otaczającego świata oraz wartościowania go. Antroponimy, będące jednostkami języka, związane są ściśle z rzeczywistością pozajęzykową: historią, religią, stosunkami społecznymi, systemami aksjologicznymi itp., dlatego kompleksowe spojrzenie na sposoby identyfikacji ludzi wymaga badań interdyscyplinarnych, uwzględniających specyfikę i dzieje danej społeczności.

Niniejsza praca stanowi próbę takiego właśnie kompleksowego opisu oficjalnych repertuarów imienniczych chłopów i drobnej szlachty – mieszkańców pogranicza mazowiecko-podlaskiego, żyjących w XVIII wieku na terenie rzymskokatolickiej wiejskiej parafii Stoczek, położonej w dzisiejszym powiecie węgrowskim, oraz zaścianku Lipki, który w tym okresie do parafii jeszcze nie należał¹.

W XVIII wieku omawiane terytorium zamieszkiwali głównie chłopi. Dla pogranicza mazowiecko-podlaskiego charakterystyczna była jednak ich koegzystencja z drobną szlachtą – potomkami mazowieckich, być może również wielkopolskich, rycerzy sprowadzanych w celu ochrony niestabilnych w średniowieczu granic polskich. W parafii Stoczek, do której w XVIII wieku należały wsie: Stoczek, Wielgie, Wieliczna, Drgicz, Zgrzebichy, Księżyzna i Grabiny, mieszkało niewielu przedstawicieli szlachty (najwięcej w Wielicznej² i Stoczku). Typowym zaściankiem

1 W dalszej części pracy przez pojęcie *parafia Stoczek* rozumiem miejscowości należące w XVIII wieku do parafii oraz zaścianek Lipki.

2 W całej pracy stosuję fleksję nazw miejscowych charakterystyczną dla uzusu mieszkańców parafii, a zatem rzeczownikową odmianę nazwy wsi *Wieliczna* oraz przymiotniki: *stoczkowski* i *lipczeński*, zamiast sugerowanych w *Nowym słowniku poprawnej polszczyzny* pod red. Andrzeja Markowskiego (Warszawa 2005): *stoczecki*, *lipecki*, które traktowane są przez mieszkańców jako

szlacheckim były natomiast Lipki, których mieszkańcy, mimo administracyjnej przynależności do parafii w Starejwsi³, w rzeczywistości korzystali z posług proboszcza stoczkowskiego. Materiał dotyczący imiennictwa mieszkańców tego obszaru jest zatem egzemplifikacją wzajemnych wpływów, różnic i podobieństw zróżnicowanych społecznie systemów antropomicznych dwóch grup społecznych – chłopów i drobnej szlachty – które w XVIII wieku niewiele różniły się od siebie stylem życia i stanem posiadania. Celem nadrzędnym niniejszego opracowania jest zatem weryfikacja, czy różnice między chłopami i drobną szlachtą zatarły się również w ich imionach, czyli tej warstwie systemu onimicznego, która, jak można przypuszczać, w mniejszym stopniu niż nazwiska mogła odzwierciedlać różnice społeczne.

Od początku osadnictwo na omawianym obszarze miało typowo mazowiecki charakter – pierwszymi czternastowiecznymi mieszkańcami Stoczka, zwanego wówczas Miednikiem, byli osadnicy sprowadzeni na tereny trudno dostępnej Puszczy Kamienieckiej z przeludniającego się Mazowsza. Słabsze były natomiast wpływy osadnicze drugiej strony historycznej granicy mazowiecko-podlaskiej, która w XVI wieku zyskała status granicy administracyjnej. Zachodnie Podlasie stanowiło bowiem obszar ekspansji mazowieckiej, a zatem możliwości kolonizacji przez osadników ze wschodu były ograniczone. Nie zmienia to faktu, że mieszkańcom Stoczka i miejscowości położonych wokół niego przyszło żyć na historycznym, kulturowym i wyznaniowym pograniczu. Jednym z celów opracowania stała się zatem próba odpowiedzi na pytanie, czy ten pograniczny charakter znalazł swoje odzwierciedlenie w repertuarach imienniczych ludzi tam mieszkających.

Podstawę materiałową niniejszej pracy stanowią formacje antropomiczne wyekscerpowane ze znajdujących się w miejscowym archiwum parafialnym ksiąg metrykalnych, sporządzanych w latach 1700–1798. Jest to część najstarszego zachowanego w parafii zbioru ksiąg ochrzczonych, zmarłych i zaślubionych⁴. Z ksiąg tych wyekscerpowałam ponad 8000 zapisów, z czego ok. 6000 odnosiło się do mieszkańców parafii oraz zaścianka Lipki. To właśnie one stały się podstawą analizy socjolingwistyczno-frekwencyjnej.

Wszystkie księgi metrykalne spisywane były po łacinie, stosowano w nich zatem łacińskie formuły kancelaryjne oraz łacińskie (rzadko również zlatynizowane, jak *Deodatus*), oficjalne formy imion, np. *Adalbertus*, *Matheus*, które uniemożliwiają

„obce i dziwne”. Przymiotnik *stoczkowski* znajduje swoje potwierdzenie również w notowanej w najstarszych dokumentach łacińskich formie: *stockoviensis* (nie: *stocensis*).

3 Kilukrotnie zmieniano pisownię nazwy tej miejscowości: *Stara Wieś*, *Starawieś*. W niniejszej pracy stosuję zapis współczesny: *Starawieś*.

4 Początek zapisów w nich poczynionych sięga II poł. XVII wieku.

wprawdzie badania morfologiczne i dialektologiczne, ale otwierają szerokie ramy metodologiczne dla badań socjolingwistycznych i statystycznych. Zebrany materiał wyznacza zakres i cele analiz, narzuca niejako tematykę i narzędzia badawcze.

Nadrzędnym celem podjętych badań stała się zatem kompleksowa analiza oficjalnych repertuarów imienniczych mieszkańców parafii Stoczek w ciągu niemal 100 lat jej dziejów, w takim momencie historycznym, w którym zestaw imion był już właściwie ustalony przez Kościół katolicki. Analiza zasobu imienniczego mieszkańców parafii ma charakter statystyczny i polega na ustaleniu zestawu imion męskich i żeńskich noszonych przez dorosłych i dzieci, pochodzących z obu wspomnianych grup społecznych. Analiza statystyczna ma na celu wskazanie metodologicznie uprawnionych punktów wspólnych (dominanty imienniczej, imion częstych, rzadkich i jednostkowych) i ustalenie, jak w odniesieniu do nich kształtowały się repertuary imiennicze różnych grup płciowych, społecznych i wiekowych, zamieszkujących obszar jednej parafii. Niniejsza praca jest w związku z tym próbą zastosowania metodologii kwantytatywnej do badań antroponimicznych, przy czym (z uwagi na to, że analizowane przeze mnie podzbiory imiennicze nie spełniają warunku liczebności zbioru statystycznego) nie wykorzystuję jej w całości i mam pełną świadomość tego, że wyniki niektórych analiz nie mają charakteru wyników prawomocnych z punktu widzenia kompleksowych badań statystycznych. Mimo tego ograniczenia zdecydowałam się na wybór tej metody z tego względu, że jako jedyna daje ona możliwość obiektywnego opisu rzeczywistości imienniczej wieków minionych. Decyzja ta wynika z potrzeby wszechstronnego, wymiernego i porównawczego opisu kilku czy kilkunastu zbiorów jednostek imienniczych, rządzonych pewnymi prawami i wpisujących się w tendencje, których bez narzędzi statystycznych nie można opisać i przeanalizować.

Poza analizą repertuarów imienniczych mieszkańców parafii zajęłam się w niniejszej pracy również zjawiskiem wieloimienności. Z punktu widzenia analizowanego materiału jest ono wprawdzie marginalne, stanowi jednak niezaprzeczalny fakt kulturowy, historyczny i językowy, dlatego postanowiłam je przeanalizować. Przyjrzałam się również jednostkom, które *de facto* przejawami wieloimienności nie są, ale niekiedy są za takie uznawane, czyli zapisom typu *Stanisław Kostka*, *Jan Nepomucen*, które obok zestawień typu *Jadwiga Teresa* również omawiam w pracy. Temat ten wiąże się ściśle z przedostatnim rozdziałem książki poświęconym motywacjom nadawania dzieciom imion, wśród których najważniejsza wydaje się motywacja kalendarzowa, będąca przejawem powszechnego w XVIII wieku kultu świętych. Badania nad przyczynami nadawania dzieciom takich, a nie innych imion były możliwe dzięki temu, że analizowany przeze mnie materiał to nie spisy mieszkańców parafii, ale księgi metrykalne, notujące wiele informacji dodatkowych

(imiona rodziców, data chrztu itp.). O wyborze imienia dla dziecka mogły decydować również inne czynniki – te z nich, które można wskazać, wykorzystując zawarte w księgach metrykalnych informacje, starałam się omówić i przeanalizować.

W związku z tym, że badania dotyczące imiennictwa XVIII wieku w Polsce nie mają charakteru kompleksowego, trudno było znaleźć materiał porównawczy dla opracowanego w ten sposób onomastykonu. Zależało mi jednak na opisie holistycznym, dlatego też ostatnim etapem analizy stało się porównanie zebranego materiału, pochodzącego z ksiąg metrykalnych parafii Stoczek, z dostępnymi onomastykonami z Małopolski, Lubelszczyzny i Podlasia. Porównanie to ma na celu odpowiedź na pytanie, czy omawiany onomastykon jest onomastykonem typowym, czy oryginalnym i czy w ogóle, szczególnie w odniesieniu do wieku XVIII, można mówić o czymś takim jak „typowość” i „oryginalność” repertuarów imienniczych.

Integralną częścią pracy jest aneks, w którym umieściłam wykresy.

ROZDZIAŁ I

ZAGADNIENIA WSTĘPNE

I.1. STAN BADAŃ NAD OSIEMNASTOWIECZNYM IMIENICTWEM NA ZIEMIACH POLSKICH

Przegląd kilkutomowej *Bibliografii onomastyki polskiej*⁵ pokazuje, że od początku istnienia onomastyki jako dziedziny naukowej badania nad imiennictwem na ziemiach polskich obierają kilka kierunków. Z jednej strony mamy zatem do dyspozycji opracowania monograficzne traktujące o systemach imienniczych poszczególnych okresów czy obszarów, z drugiej zaś – studia poświęcone konkretnym jednostkom imienniczym i sposobom ich adaptacji do polszczyzny. W drugiej połowie XX wieku pojawia się jeszcze jeden nurt badań – są to prace dotyczące socjolingwistycznych aspektów imiennictwa, przy czym dotyczą one głównie imiennictwa współczesnego.

Z punktu widzenia badań imienniczych dokumenty osiemnastowieczne eksplorowane były dosyć rzadko. Brak w związku z tym monograficznego opracowania imiennictwa tego okresu, brak również większych prac poświęconych imionom mieszkańców poszczególnych ziem Rzeczypospolitej porozbiorowej. Do dyspozycji badacza pozostają jedynie pojedyncze artykuły lub rozdziały większych monografii dotyczących całościowo ujmowanych systemów nazewniczych (w których to opracowaniach główny nacisk i tak kładzie się na nazwiska). Poniżej prezentuję krótki przegląd tych opracowań, które są ważne z uwagi na poruszaną w pracy tematykę.

5 Por.: *Bibliografia onomastyki polskiej*, opr. W. Taszycki, Kraków 1960, *Bibliografia onomastyki polskiej od roku 1959 do roku 1970 włącznie*, red. W. Taszycki przy współudziale M. Karasia i A. Turasiewiczza, Kraków 1971, *Bibliografia onomastyki polskiej od roku 1971 do roku 1980 włącznie*, red. K. Rymut, opr. H. Mól, R. Przybytek, Z. Zierhofferowa, Wrocław 1983, *Bibliografia onomastyki polskiej od roku 1981 do roku 1990 włącznie*, opr. R. Przybytek i K. Rymut, Kraków 1992, *Bibliografia onomastyki polskiej od roku 1991 do roku 2000 włącznie*, opr. R. Przybytek, K. Rymut, Kraków 2001.

Imiennictwo mieszkańców Kresów południowych wieków XV–XIX scharakteryzowane zostało przez Ewę Wolnicz-Pawłowską i Wandę Szulowską⁶. Autorki podjęły zagadnienia teoretyczne oraz dokonały analizy systemów nazewniczych mężczyzn i kobiet żyjących na terenach objętych ekscerpcją. Analiza ta ma charakter socjologiczno-frekwencyjny, a jej podstawę stanowią słowniki (imion mężczyzn i imion kobiet) oraz listy alfabetyczne i frekwencyjne imion. Te ostatnie są niestety listami sporządzonymi dla wszystkich wieków łącznie, a zatem z perspektywy porównawczej badań będących podstawą niniejszego opracowania stają się niemal bezużyteczne. Autorki przeanalizowały ponadto zjawisko wieloimienności oraz sposoby derywacji hipokorystyków i deminutywów od imion oficjalnych. Dokonały również porównania analizowanych przez siebie repertuarów imienniczych z listami frekwencyjnymi imion z innych obszarów Polski (Małopolski, Lubelszczyzny i Mazowsza) oraz imiennictwem wschodniosłowiańskim.

Z punktu widzenia podjętych badań bardzo istotne są opracowania powstałe na podstawie danych pochodzących z ekscerpcji ksiąg metrykalnych. Niestety, w odniesieniu do wieku XVIII one również mają charakter fragmentaryczny – to znaczy autorzy analizują dane z różnych okresów, a imiona osiemnastowieczne ekscerpowane są na przykład tylko z kilku lub kilkadziesiątu stron ksiąg metrykalnych. Taki charakter mają badania Anny Tomeckiej⁷, która bada imiennictwo mieszkańców Nowej Brzeźnicy koło Częstochowy, a w odniesieniu do wieku XVIII pod uwagę bierze lata 1736–1748 oraz 1772–1796.

Podobnie wyglądają badania Małgorzaty Nowak⁸ dotyczące imiennictwa mieszkańców parafii Mikłuszowice z wieków XVIII–XX, przy czym interesujący mnie okres to lata 1784–1794. Autorka analizuje imiona męskie i żeńskie – zarówno dorosłych, jak i dzieci – zapisane w księgach metrykalnych kilku małopolskich wsi, przedstawia przy tym listy frekwencyjne 10 najpopularniejszych imion męskich i żeńskich w badanym okresie, co stanowi dobre tło porównawcze dla badań zaprezentowanych w niniejszym opracowaniu.

Podobny, bo wrywkowy, materiał pochodzący tym razem z obszaru Lubelszczyzny analizuje Zygmunt Sułowski⁹. Jest to materiał wyekscerpowany z ksiąg

6 Ewa Wolnicz-Pawłowska, Wanda Szulowska, *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich*, Warszawa 1998.

7 Anna Tomecka, *Imiona chrzestne w księgach metrykalnych Nowej Brzeźnicy k. Częstochowy w XVII i XVIII wieku*, „Onomastica”, t. XXXIX, 1994, s. 157–178.

8 Małgorzata Nowak, *Imiennictwo w parafii Mikłuszowice koło Bochni*, [w:] „Roczniki Humanistyczne KUL”, t. 44, s. 59–82.

9 Zygmunt Sułowski, *Imiona chrzestne parafii Piotrawin w XVII–XIX wieku*, [w:] „Roczniki Humanistyczne KUL”, t. 20, s. 94–116.

metrykalnych, a dane (za wiek XVIII) zostały wyzyskane z lat 1711–1723. Podstawę analizy stanowią listy frekwencyjne sporządzone dla imion notowanych w tym okresie, co zarysowuje pewne perspektywy porównawcze.

Imiennictwo obszaru o wiele bliższego geograficznie parafii Stoczek charakteryzuje natomiast Jerzy Jaroszuk¹⁰, który zajmuje się imionami żeńskimi z parafii katolickiej w Białymstoku, wyekscerpowanymi z ksiąg metrykalnych z lat 1750–1755. Jest to zatem niewielki materiał, prezentuje go jednak autor w ujęciu frekwencyjnym i socjolingwistycznym (imiona mieszkańców wsi i miasta, imiona dorosłych i dzieci), co również pozwala na wykorzystanie go jako punktu odniesienia dla wyników badań zaprezentowanych poniżej.

Istnieją także opracowania wykorzystujące materiał z całego wieku XVIII. Należy do nich zaliczyć artykuł Edwarda Klisiewicza¹¹, w którym pod uwagę zostały wzięte imiona wyekscerpowane z ksiąg metrykalnych z lat 1700–1799, a ich frekwencję przedstawiono na tle frekwencji imion z wieków XVI–XIX. Autor ogranicza się jednak tylko do analizy imion męskich, uniemożliwia to zatem stworzenie punktu odniesienia dla stoczkowskiej antroponimii żeńskiej.

Nie ma niestety badań antroponomastycznych, które pokazywałyby funkcjonowanie imienia na terytorium osiemnastowiecznego Mazowsza czy też pogranicza mazowiecko-podlaskiego, nie można zatem zweryfikować stopnia reprezentatywności zebranego przeze mnie materiału na tle antroponomastykonu mazowieckiego i mazowiecko-podlaskiego wieku XVIII.

1.2. ZAKRES I CEL PRACY

Celem pracy jest zatem wypełnienie luki w badaniach nad osiemnastowiecznym imiennictwem pogranicza mazowiecko-podlaskiego, czyli kompleksowa charakterystyka imion mieszkańców parafii Stoczek w XVIII wieku. Materiał antroponimiczny wyekscerpowałam z ośmiu ksiąg metrykalnych, a z 8769 notacji odnoszących się do osób zapisanych w tych księgach w latach 1700–1798 jako podstawę badań imienniczych wybrałam 6177 zapisów, o których wiadomo, że identyfikowały mieszkańców parafii Stoczek bądź należącego jeszcze wówczas do parafii starowiejskiej zaścianka Lipki.

¹⁰ Jerzy Jaroszuk, *Imiona żeńskie w parafii katolickiej w Białymstoku w połowie XVIII wieku*, „Poradnik Językowy”, z. 1, 1984, s. 20–30.

¹¹ Edward Klisiewicz, *Męskie imiona chrzestne w parafii Rudawa koło Krakowa z lat 1570–1897 (na podstawie ksiąg metrykalnych)*, „Onomastica”, t. XXXIII, 1989, s. 169–181.

O wyborze takiego, a nie innego materiału do opisu zdecydowało wiele czynników. Po pierwsze, na wybór parafii Stoczek jako przestrzeni badawczej wpłynął fakt, że jest ona zamkniętym (z punktu widzenia administracji kościelnej) obszarem geograficzno-historycznym. Pozwala to na wyznaczenie wyraźnych granic poszukiwań badawczych. Po drugie, parafia Stoczek ma dość specyficzne położenie – rozciąga się na terytorium historycznego pogranicza Mazowsza i Podlasia tak, że jej część należała do wytyczonego w XVI wieku woj. mazowieckiego, pozostała natomiast znajdowała się w woj. podlaskim. Dodatkowym czynnikiem decydującym o wyborze tego terenu był fakt, że parafię Stoczek zamieszkiwały dwie grupy społeczne: polska szlachta i polscy chłopi. Analiza dotycząca sposobów ich identyfikacji w księgach metrykalnych pozwala zatem na przeprowadzenie badań socjolingwistycznych¹².

Mimo jasno zarysowanej granicy obszaru badawczego postanowiłam poszerzyć (przekraczając granice rzeczywistej administracji kościelnej na tym terenie) zakres swojej pracy i włączyć do opisu imiona mieszkańców zaścianka Lipki, który formalnie w XVIII wieku w parafii Stoczek się nie znajdował. Uczyniłam tak z kilku powodów: po pierwsze, zależało mi na zebraniu materiału odnoszącego się do szlachty, a najwięcej jej przedstawicieli zamieszkiwało właśnie Lipki; po drugie – Lipki (zgodnie z ówczesnymi mapami) znajdowały się po podlaskiej stronie badanego przeze mnie pogranicza; po trzecie wreszcie – mimo administracyjnego włączenia Lipki do parafii w Starejwsi ich mieszkańcy przez cały wiek XVIII korzystali z posług sakramentalnych proboszczów stoczkowskich, a późniejsze prawne połączenie Lipki z parafią w Stoczku potwierdziło jedynie stan faktyczny.

Poza powyższym oraz względami natury osobistej (Stoczek jest moją rodzinną miejscowością) na dobór materiału wpłynęły względy pragmatyczne: dostępność i doskonałe zachowanie całego zestawu ksiąg metrykalnych poświadczających zapisy antroponimiczne w niemal całym XVIII wieku (lata 1700–1798).

Nieprzypadkowy jest również wybór zakresu chronologicznego analizowanego materiału – podstawę jego ekscerpcji stanowią bowiem niemal najstarsze zachowane zapisy imion mieszkańców tej parafii. Ponadto wiek XVIII to okres, w którym procesy nazewnicze, uchwycone w księgach metrykalnych, są regulowane przez dwa czynniki: naturalny proces rozwoju systemu imienniczego oraz administrację kościelną, reprezentowaną przez księży pochodzących z Mazowsza i Podlasia, a nie

12 Antroponimy Żydów, od XVIII wieku zamieszkujących Stoczek, pojawiają się w księgach metrykalnych w XIX wieku, por.: Monika Kresa, *Dziewiętnastowieczne antropoleksmy żydowskie i ich miejsce w procesie kształtowania się nazwiska żydowskiego na pograniczu Mazowsza i Podlasia (parafia Stoczek)*, „Poradnik Językowy”, z. 2, 2008, s. 29–40.

obcą administrację państwową, jak to miało miejsce w wieku XIX. Pozwala to na wychwycenie pewnych w miarę naturalnych (ograniczanych oczywiście łaćciną kościelną oraz oficjalną formą kontaktu między spisującym księgi proboszczem a parafianami) tendencji antropomicznych.

Formalny kształt zapisów imion mieszkańców parafii jest oczywiście determinowany przez źródła, z których zostały one wyekscerpowane. Nieprzypadkowo są to księgi metrykalne, stanowiące *de facto* najstarszy chronologicznie i satysfakcjonujący liczbowo materiał pochodzący z tego obszaru. Po drugie, to właśnie księgi metrykalne pozwalają na zbadanie materiału odnoszącego się do kilku pokoleń mieszkańców jednego terytorium, a zatem prześledzenie różnorodnych tendencji ewolucyjnych nazewnictwa. Owe tendencje łatwiej uchwycić, jeśli mamy do czynienia z materiałem jednorodnym z formalnego punktu widzenia, a tak jest w wypadku ksiąg metrykalnych, które operują ustalonymi regułami kancelaryjnymi i dzięki temu gwarantują względną jednorodność form zapisów i możliwość ich porównywania.

Ponadto księgi metrykalne pozwalają na obserwację systemu antropomicznego niemal wszystkich mieszkańców parafii (poza Żydami), ponieważ wszyscy oni, jako katolicy, prowadzili życie sakramentalne, a fakty z tego życia były odnotowywane właśnie w dokumentach kościelnych. Wybrane źródła notują również wiele informacji pozajęzykowych, umożliwiających interpretację zapisów antropomicznych, takich jak: pochodzenie, status społeczny, datę chrztu dziecka czy koligacje rodzinne, co jest niezbędne w badaniach socjolingwistycznych.

Analiza imiennictwa mieszkańców omawianej parafii ma charakter kompleksowy. Przez ową kompleksowość rozumiem:

1. opis repertuarów imion dwóch grup społecznych zamieszkujących jedno terytorium oraz uchwycenie (na podstawie danych liczbowych) różnic i podobieństw pomiędzy nimi;
2. zbadanie frekwencji poszczególnych imion męskich i żeńskich w pięciu okresach XVIII wieku w dwóch grupach wiekowych – dorosłych i dzieci, a co za tym idzie (poprzez wyznaczenie dominanty imienniczej) – pokazanie tendencji, które rządziły oficjalną warstwą systemu imienniczego mieszkańców parafii stoczkowskiej;
3. zbadanie wieloimienności i jej determinantów (m.in. związków z motywacją nadawania dzieciom imion, pochodzeniem społecznym rodziców itp.);
4. próbę odpowiedzi na pytanie, czy pogranicze historyczno-administracyjne jest również pograniczem imienniczym;
5. porównanie repertuarów imienniczych mieszkańców parafii Stoczek z dostępnymi danymi dla tego okresu z innych regionów Polski.

W związku z tym, że księgi metrykalne w XVIII wieku sporządzane były niemal w całości po łacinie, a imiona wpisywano w ich łacińskich formach, niemożliwa jest ich analiza strukturalna z punktu widzenia języka polskiego. Niniejsza praca ma zatem charakter opracowania socjolingwistyczno-frekwencyjnego, nie poruszam w niej problemów słowotwórczych (brak w analizowanym materiale deminutywów czy hipokorystyków), a kwestie adaptacji imion do polszczyzny omawiam jedynie w odniesieniu do imion, których łacińskie formy mogą mieć charakter niejednoznaczny (np. *Stephanus, Albertus*).

I.3. RYS HISTORYCZNY PARAFII STOCZEK

Wieś Stoczek na zachodzie sąsiaduje z resztkami dawniej okazałej Puszczy Kamienieckiej, a położona jest nad dopływem Liwca – rzeczką Ugoszczą, w odległości ok. 20 km na północny zachód od Węgrowa i Liwa, ok. 20 km na południe od Broku i ok. 30 km na wschód od Kamieńczyka. Oficjalnie na parafię stoczkowską, która wyznacza geograficzne granice badań antroponimicznych stanowiących podstawę niniejszej pracy, w XVIII wieku składały się następujące wsie: Stoczek (wraz w Poświętnem), Miednik, Drgicz, Zgrzebichy, Wieliczna, Wielgie, Księżyzna, Grabiny.

W rzeczywistości jednak, czego dowodzą analizowane księgi metrykalne, posługi parafialne były świadczone również dla ludności okolicznych wiosek, administracyjnie należących do parafii w Starejwsi (Lipek, Wycechów, Ugoszczy, Międzylesia, Kozołup) oraz w Sadownem (Mrozowej Woli, Kołodziaza, Brzózki).

Akt erekcyjny parafii Stoczek został wystawiony 14 stycznia 1518 roku¹³. Druga dekada XVI wieku nie stanowi jednak początkowej fazy osadnictwa na tym terenie, powstanie parafii było jedynie zaznaczeniem istnienia społeczności stoczkowskiej na mapie rozwijającej się od kilku wieków diecezji płockiej oraz zinstytucjonalizowaniem procesów osiedleńczych i społecznotwórczych, rozpoczętych w wieku XV, a być może jeszcze wcześniej. Już w roku 1482 właściciel Stoczka (właściwie Miednika) udał się bowiem do biskupa płockiego z prośbą o zgodę na wybudowanie tu kościoła¹⁴.

W początkowych wiekach funkcjonowania państwa piastowskiego jego wschodnia granica była bardzo niestabilna. Tereny nad Bugiem, Narwią, Liwcem i dolnym Nurcem narażone były na ciągłą ekspansję z jednej strony ludów

13 Por.: Akt erekcyjny parafii Stoczek, APK.

14 Por.: Ks. Stefan Obłóza, *Kronika kościoła w Stoczku Węgrowskim*, Stoczek 1901, s. 1. Rękopis znajduje się w Archiwum Parafialnym w Stoczku (dalej: APS), kopia i komputeropis w posiadaniu autorki.

Mapa [I.1] Parafia Stoczek w XVIII wieku (oprac. własne).

bałtyckich, z drugiej – ruskich, trudno jednak odpowiedzieć na pytanie, jak daleko sięgała w rzeczywistości fala osadnictwa zachodniosłowiańskiego – Aleksander Gieysztor przesuwają ją aż po Drohiczyn¹⁵.

Niewątpliwie porośnięte lasami terytorium późniejszej parafii Stoczek znalazło się w granicach piastowskiego wówczas Mazowsza i tam funkcjonowało przez kolejne wieki, nie tracąc jednak charakteru terenu pogranicznego. Świadczy o tym chociażby fakt, że już w XI wieku należący do ziemi drohickej Węgrów w wyniku traktatów Kazimierza Odnowiciela z książętami kijowskimi znalazł się w granicach Księstwa Kijowskiego.

Od momentu reorganizacji polskich struktur administracyjnych Kościoła katolickiego, czyli od utworzenia diecezji płockiej w 1075 bądź 1076 roku, tereny Mazowsza Zaliwczńskiego znaleźć się musiały w granicach tej diecezji, skoro

15 Aleksander Gieysztor, *Trzy stulecia najdawniejszego Mazowsza (poł. X – poł. XIII w.)*, [w:] *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, red. Aleksander Gieysztor i Henryk Samsonowicz, Warszawa 1994.

jak twierdzą badacze: „na północy i wschodzie sięgał on [obszar diecezji – MK] – oczywiście – po kresy osadnictwa i władzy państwowej”¹⁶.

Stałe granice diecezji płockiej zostały wyznaczone w XII wieku¹⁷ i tak jak w wypadku innych diecezji polskich utrzymały się one bez większych zmian do końca XVIII stulecia.

Podobnie jak w wypadku Podlasia również na Mazowszu przełom osadniczy nastąpił w wieku XIV, a za moment decydujący należy uznać rok 1385 oraz późniejszą sprzyjającą osadnictwu politykę wewnętrzną książąt mazowieckich Janusza I i Bolesława IV, wówczas bowiem miała miejsce intensywne druga fala kolonizacji drobnej szlachty mazowieckiej na tereny wschodniego Mazowsza i zachodniego Podlasia¹⁸.

To właśnie z tego okresu, czyli z II połowy XIV wieku, pochodzą pierwsze wzmianki o wsi Stoczek (Miednik). Książę Siemowit III 13 czerwca 1378 roku dokonał dla Wawrzyńca Pieńka lokacji wsi Miednik i Łochów, leżących w jego załiwczzańskich włościach¹⁹. Rezydujący wówczas w Czersku Siemowit miał w swoim posiadaniu kasztelanie: czerską, liwską, warszawską i kamieniecką, w której granicach znalazł się Stoczek. Założona w ten sposób miejscowość z kościelnego punktu widzenia leżała w granicach diecezji płockiej, a po posługi kościelne jej mieszkańcy musieli się udawać najpierw do Wyszkowa²⁰, a następnie do leżącego po przeciwnej stronie Bugu Brańszczyka – w piętnastowiecznych aktach pochodzących z tamtej parafii widnieją wpisy o dziesięcinie na rzecz miejscowego proboszcza z Wieliczny, Drgicza i Zgrzebich²¹.

Powstanie Stoczka, Łochowa, później także kolejnych miejscowości na tym terenie, jest świadectwem zaludniania Mazowsza wschodniego, przy czym należy podkreślić, że mimo bliskiego sąsiedztwa ze wschodnimi Słowianami osadnictwo to było osadnictwem mazowieckim, determinowanym trzema czynnikami: po pierwsze – chęcią rozwoju tego niezagospodarowanego dotychczas terenu; po drugie – planami wzmocnienia mazowieckich granic od wschodu; po trzecie – znacznym

16 Zygmunt Sułkowski, dz. cyt., s. 42.

17 Por.: Ks. Bolesław Kumor, *Granice diecezji płockiej*, [w:] „Studia Płockie”, s. 46.

18 Por.: Kazimierz Paczuski, *Rozwój sieci parafii diecezji płockiej w XI–XVI wieku*, [w:] „Studia Płockie”, s. 64 oraz: ks. Zbigniew Rostkowski, *Kalendarium parafii i kościoła w Starej Wsi, Drohiczyń 2001*, s. 28.

19 Por.: Metryka Koronna 18, k. 258 (Archiwum Główne Akt Dawnych); za: Janusz Grabowski, *Kancelarie i dokumenty książąt mazowieckich w latach 1341–1381*, Warszawa 1999, s. 146.

20 Por.: Ks. Zenon Czumaj, *Kościół – Matka. Dzieje parafii Kamionna w latach 1488–2005*, Kamionna – Ostrówek 2005, s. 13.

21 Por.: Ks. Piotr Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka, czyli Podlaska*, Siedlce 1971, s. 51.

przeludnieniem Mazowsza centralnego. Mazowieccy rycerze w zamian za ochronę granic otrzymywali ziemię na własność – stąd tak powszechna na Mazowszu i Podlasiu klasa społeczna, jaką była szlachta zagrodowa, rekrutująca się z potomków tych dawnych wojów.

Sam Stoczek nie był jednak wioską szlachecką – jego wcześniejsza nazwa sugeruje, że mieszkańcy, nie mogąc uprawiać jałowej, piaszczystej ziemi, pozostającej po karczowaniu lasów, znaleźli inne źródło utrzymania – zakładali w lasach, których było tu pod dostatkiem, pasieki i trudnili się głównie bartnictwem. Ponieważ zajęcie to było bardzo powszechne na tych terenach, jeszcze w XIV wieku powstała inna wioska o nazwie *Miednik*, a pierwotny, założony w 1378 roku Miednik z czasem zaczęto nazywać *Stokiem*, tudzież *Stoczkiem*, o czym świadczy chociażby akt erekcyjny parafii, w którym widnieje nazwa *Miednik alias Stoczek*²².

W XV wieku należał on do Wąsowskich – szlachty niezbyt bogatej, skoro Stanisław Wąsowski poza Stoczkiem posiadał jedynie kilka włók w Drgiczu i tzw. Drgiczowej Woli, czyli Zgrzebichach, a dobra stoczkowskie dzielił ze Stanisławem Olędzkim. Jak już wspomniałam, Stanisław Wąsowski w roku 1482 udał się do biskupa płockiego z prośbą o erygowanie parafii w Stoczku. Prośba ta, poza niewątpliwą motywacją prestiżową, miała również motywację praktyczną: Stoczek i okoliczne wioski należały wówczas do parafii w odległym o ok. 30 km Kamieńczuku, powstałej w połowie XV wieku.

Pierwszy drewniany kościółek stanął w Stoczku dopiero w roku 1518. Z aktu erekcyjnego wynika, że w granicach nowej parafii znalazły się następujące miejscowości:

1. Stoczek – powstały w XIV wieku. W momencie erekcji parafii własność Stanisława Wąsowskiego i Stanisława Olędzkiego;
2. Miednik – powstały w XIV wieku. W momencie erekcji parafii własność Jana Wodyńskiego;
3. Drgicz – powstały najprawdopodobniej na początku XV wieku²³. W momencie erekcji parafii dobra te miały kilkoro właścicieli: Stanisława Wąsowskiego, Stanisława Olędzkiego, Jakuba Kunigowskiego, Barbarę Kościńską – do tych dwóch ostatnich należała również Miedzna²⁴;

22 Por.: Akt erekcyjny parafii Stoczek, APK.

23 Por.: Ks. Zenon Czumaj, dz. cyt., s. 19.

24 Por.: Ks. Stefan Obłoz, dz. cyt., s. 3.

4. Kołodziej – wieś notowana po raz pierwszy w 1512 roku²⁵. W momencie erekcji parafii należała do kanoników kolegiaty św. Jana w Warszawie;
5. Wieliczna – wieś powstała na początku XV wieku²⁶. W momencie erekcji parafii należała do drobnej szlachty: Piotra Burdzińskiego, Michała Kruszewskiego i Samuela Cieszkowskiego;
6. Wielgie – wieś powstała w 1516 roku, rok później jako dobra książąt mazowieckich Janusza III i Stanisława znalazła się w granicach parafii w Kamionnie, a w momencie erekcji parafii stoczkowskiej została do niej przyłączona;
7. Ugoszcza (dziś Mrozowa Wola) – wieś powstała na początku XVI wieku. W momencie erekcji parafii, podobnie jak Kołodziej, własność kolegiaty św. Jana w Warszawie.

Wsie te zamieszkiwało łącznie ok. 890 osób²⁷. Nie ma w akcie erekcyjnym informacji o wsi Zgrzebichy (dawniej Drgiczowa Wola), która została najprawdopodobniej potraktowana jako część Drgicza, czego potwierdzenie znajdujemy w kronice ks. Stefana Obłozę²⁸.

Kościół, którego świętami patronalnymi zostały dni Zesłania Ducha Świętego, Wniebowzięcia NMP i św. Zygmunta, poświęcił 2 lipca 1518 roku delegat bpa Erazma Ciołka ks. Mikołaj Wilkanowski, archidiakon płocki.

Dzieje parafii Stoczek w XVIII wieku są, w porównaniu z wiekami poprzednimi, dość dobrze udokumentowane, co pozwala na dokładniejsze odtworzenie sytuacji ludności zamieszkującej ją w tym okresie. Mimo licznych klęsk, chorób, epidemii, nękających mieszkańców, od początku wieku sytuacja powoli się stabilizowała. W latach 1714–1716 w parafii Stoczek mieszkało ok. 1500 osób, czyli o ponad 500 więcej niż 60 lat wcześniej. Ze spisów spowiadających się wynika, że w 1718 roku do sakramentu pokuty przystąpiło 650 osób i jak podkreśla ks. Stefan Obłozę, byli to wszyscy dorośli parafianie²⁹.

Na początku XVIII wieku Wojciech Pudłowski sprowadził do Stoczka pierwsze rodziny żydowskie i oddał im warendę swoją karczmę. Od tego momentu datuje

25 Por.: Wanda Decyk-Zięba, *Charakterystyka językowa regionu – przeszłość i teraźniejszość*, [w:] *Język, kultura, historia. Mazowsze wschodnie. Zieleniec i okolice*, red. Wanda Decyk-Zięba, Toruń 2004, s. 21.

26 Por.: Ks. Piotr Aleksandrowicz, dz. cyt., s. 51.

27 Por.: Ks. Stefan Obłozę, dz. cyt., s. 3. Zmiany liczby mieszkańców parafii w latach 1518–1766 przedstawia Tabela II.1.

28 Por.: Ks. Stefan Obłozę, dz. cyt. s. 3.

29 Por.: Tamże.

się późniejsze słynne w całej okolicy stoczkowskie targi³⁰, do których rozwoju przyczynili się właśnie handlujący Żydzi, dla których (w związku z niemożnością uprawiania ziemi) dzierżawa i handel były jedynymi źródłami dochodów.

Mapa I.2. Dekanat kamieńczykowski w XVIII wieku (oprac. własne).

W XVIII wieku nie zmieniło się wprawdzie zasadniczo terytorium parafii, powstały jednak nowe wioski (w miejscu dotychczasowych pól i łąk). W latach 1733–1752 w księgach metrykalnych pojawiają się na przykład Grabiny, które

30 Por.: Maria Dąbrowska, *Dzienniki*, t. IV, Warszawa 1988, s. 334.

w tym okresie liczyły niewiele, bo zaledwie kilka domów, stanowiły jednak część obszaru administracyjnego parafii³¹. W latach 1700–1742 brak natomiast w księgach parafialnych wpisów z Księżyzny, która należała wówczas do parafii, ale ulegała powolnemu upadkowi. Nie zanikła jednak zupełnie – w latach siedemdziesiątych jej mieszkańcy są notowani już nieco liczniej. Wieś istnieje zresztą do dziś.

Lata trzydzieste XVIII wieku nie przyczyniły się do rozwoju Stoczka – Mazowsze wschodnie nawiedzane było przez obfite opady, co skutkowało kolejnymi, tak częstymi w tym okresie epidemiami – tym razem parafia dziesiątkowana była przez tyfus. Przełamanie impasu zostało uczczone 2 lipca 1739 roku konsekracją kościoła, której dokonał ks. Marcin Załuski, wydelegowany przez ówczesnego biskupa płockiego. Wtedy to kościół otrzymał nowych patronów: św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Mikołaja Biskupa. Jako ważne wyznaczono również dni wspomnienia św. Marii Magdaleny i św. Wawrzyńca³².

Epidemie z lat trzydziestych doprowadziły do zmniejszenia liczby ludności. W latach 1753–1755 w parafii stoczkowskiej mieszkało ok. 1300 osób, czyli o ok. 200 mniej niż w latach 1714–1716. Ks. Stefan Obłozą³³ podaje, że w Wielgim było 427 mieszkańców, w Drgiczu – 206, w Wielicznie – 120, w Stoczku – 180, w Księżyznie i Grabinach – zaledwie po kilkoro. Brak natomiast danych dotyczących Miednika. Największą wieś parafii – Wielgie nawiedził w 1760 roku pożar, trawiąc 15 domów. Podobna sytuacja miała miejsce w Drgiczu, w którym spłonęło 5 gospodarstw.

Zmniejszenie liczby parafian było w tym okresie charakterystyczne nie tylko dla omawianej parafii. W XVIII wieku dekanat kamienieżykowski był niemal najslabiej zaludnionym dekanatem diecezji płockiej – na 1 km² przypadało średnio 8,5 osoby³⁴, spowodowane to było po pierwsze, późnym osadnictwem na tym terenie, po drugie, niesprzyjającymi warunkami gospodarczymi, po trzecie wreszcie, faktem, że na dość duży terytorialnie obszar dekanatu przypadały niezamieszkałe tereny puszczy Kamienieckiej i Jadowskiej.

Na uwagę zasługuje jednak, że zarówno w XVII, jak i w XVIII wieku mimo wojen, epidemii, klęsk żywiołowych parafii udało się przetrwać, choć w tym czasie wiele tego typu jednostek administracji kościelnej znikło z mapy diecezji płockiej³⁵.

31 Por.: Ks. Stefan Obłozą, dz. cyt., s. 29.

32 Do dziś odpusty w Stoczku obchodzone są 8 maja (św. Stanisława Biskupa i Męczennika) oraz 22 lipca (św. Marii Magdaleny), a sama parafia nosi wezwanie św. Stanisława BM.

33 Por.: Ks. Stefan Obłozą, dz. cyt. s. 33.

34 Por.: Stanisław Litak, *Parafie i ludność diecezji płockiej w drugiej połowie XIX wieku*, [w:] „Studia Płockie”, z. 3, 1975.

35 Por.: Tamże.

W diecezji brakowało również księży, co powodowało, że jeden proboszcz zarządzał kilkoma parafiami. Skutki takich rozwiązań były oczywiście fatalne. Aby ratować sytuację, duchowieństwo diecezjalne wspierano zatem zakonnym. Mianowany na probostwo w Stoczku w roku 1766 pleban Franciszek de Tylli był jezuitą, profesorem w kolegium plockim. Przystąpił on do odbudowy materialnej i duchowej swojej nowej parafii. Liczyła ona wówczas 1620 osób. Dwa lata po jej objęciu ks. de Tylli zorganizował misje, które prowadzili księża z Siemiatycz (misionarze) oraz Węgrowa (reformaci i komuniści).

Tabela I.1. Ludność parafii Stoczek w latach 1518–1800³⁶.

Okres	Liczba mieszkańców parafii
1518	890
1583	ok. 2000
1657	ok. 1000
1714–1716	ok. 1500
1753–1755	ok. 1300
1766	1620

Pod koniec wieku XVIII, a szczególnie w latach 1792 i 1793, odnotowano dużą śmiertelność wśród mieszkańców Stoczka i okolicznych wsi – ludność była dziesiątkowana kolejno przez ospę, tyfus, krwawą biegunkę.

Ziemie parafii Stoczek pozostały przy Polsce do III rozbioru. W 1795 roku niemal cała diecezja plocka znalazła się w granicach zaboru pruskiego, do austriackiego przyłączone zostały natomiast dekanaty: kamieńczykowski, stanisławowski oraz dwie parafie dekanatu radzyńskiego³⁷. W tym samym roku pojawiły się w Stoczku wojska austriackie, które zaczęły łupić miejscową ludność. Mężczyźni, chcąc uniknąć zaciągnięcia do wrogiego wojska, kryli się w lasach, a w szeregach wojskowych zaciągano starców i żebraków. Wraz z wojskami przybyli do Stoczka również posługujący się językiem niemieckim i czeskim urzędnicy austriaccy.

Ponieważ na skutek zaborów diecezja plocka znalazła się zasadniczo w granicach dwóch różnych państw, należało od strony administracyjnej uregulować sytuację jej austriackiego skrawka. Cesarz Franciszek III 22 czerwca 1797 roku zaakceptował projekt utworzenia nowej diecezji z tych części ziem, których stolice

³⁶ Tabela sporządzona na podstawie: ks. Stefan Obłoz, dz. cyt.

³⁷ Por.: Ks. Bolesław Kumor, dz. cyt., s. 51–52.

biskupie znalazły się w granicach Prus i Rosji. Jednocześnie podjęto decyzję o skłonieniu biskupów (między innymi biskupa płockiego) do ustanowienia oficjałów generalnych dla austriackich części ich diecezji. Zgodnie z tymi postulatami ówczesny biskup płocki Krzysztof Hilary Szembek dokonał korekty granic diecezji płockiej na pograniczu prusko-austriackim, a 19 października 1797 roku delegował jurysdykcję kościelną na austriacką część swej diecezji ks. Ignacemu Obrębskiemu, dziekanowi kamieńczykowskiemu i proboszczowi niegowskiemu. Zmiana tej sytuacji nastąpiła 14 września 1799 roku, kiedy powstał oficjał generalny, a jurysdykcja nad tym oficjałem została delegowana biskupowi chełmińskiemu³⁸. Dopiero w 1805 roku parafia Stoczek została włączona do diecezji lubelskiej, a następnie w 1818 do podlaskiej, przez co całkowicie utraciła swoje związki z Płockiem.

I.4. STOSUNKI SPOŁECZNE ORAZ DUCHOWIEŃSTWO W XVIII WIEKU

Z powyższego rysu historycznego parafii Stoczek wynika, że w XVIII wieku należały do niej następujące miejscowości:

- a. Stoczek (w księgach również: *Stok*, *Stoczek Sanctuarium*, *Sanctuarium*, *Poświętne*, *Stoczek Poświętne*), znajdujący się w posiadaniu szlachty;
- b. Wielgie (w księgach: *Wielkie*, *Wielge*, *Wielke*) – od XVII wieku własność warszawskiego Klasztoru Sióstr Wizytek;
- c. Wieliczna – własność drobnej szlachty;
- d. Drgicz (w księgach: *Grdycz*, *Drgycz*) – znajdujący się w rękach właścicieli Miedzny;
- e. Zgrzebichy (w księgach: *Grzebichy*, *Drgiczowa Wola*) – również należące do właścicieli Miedzny;
- f. Miednik;
- g. Księżyzna (w księgach: *Ksiezyna*, *Xężyzna*) – znajdujące się w rękach szlachty stoczkowskiej;
- h. Grabiny (od 1733) – znajdujące się w rękach szlachty stoczkowskiej.

Parafia Stoczek była parafią wiejską, charakteryzującą się typowymi dla wieku XVIII stosunkami społecznymi, budowanymi niejako na koegzystencji trzech elementów: kościoła (plebanii), dworu (ew. dworów) i wsi. Kierunki tej koegzystencji wyznaczała przede wszystkim gospodarka folwarczno-pańszczyźniana, która zakładała istnienie określonych powinności mieszkańców wsi wobec właścicieli folwarków i każdemu członkowi społeczności wiejskiej wyznaczała określone

³⁸ Por.: Tamże, s. 53.

miejsce w strukturze stanowej. Ze względu na status społeczny, stan majątkowy czy też wykonywane zajęcie wśród osób notowanych w stoczkowskich księgach metrykalnych można wyróżnić następujące grupy ludności:

a. Szlachta ze Stoczka – grupa ta nie miała dużych majątków ziemskich, posiadała jednak miejscowy folwark. Do końca XVII wieku Stoczek znajdował się w rękach rodziny Olędzkich, mieszkających tu od początku istnienia miejscowości. W 1712 roku wieś kupił od nich Wojciech Pudłowski, który zmarł w 1738 roku. Następnie majątek przeszedł w ręce jego syna Ignacego Pudłowskiego, a po jego śmierci w 1777 roku kolatorką została siostra Ignacego – Urszula Pudłowska. Kiedy zmarła w 1792 roku, majątek dostał się w ręce jej bratanicy (córki Ignacego) – Konstancji Starzyńskiej *secundo voto* Bukowskiej. Posiadający jedynie Stoczek Pudłowscy nie byli szlachtą tak zasobną jak chociażby hrabia Michał Butler i jego potomkowie – właściciele Drgicza i Zgrzebich. Pudłowscy stanowili niejako grupę pośrednią pomiędzy szlachtą bogatą, magnaterią a ubogą szlachtą zaściankową zamieszkującą Lipki, pracującą niekiedy na roli jak chłopci;

b. Szlachta z Lipiek – położone poza granicą Podlasia Lipki były jedynym w tej okolicy zaściankiem szlacheckim. W okolicznych parafiach w powiecie kamieńczykowskim nie było ani jednego typowego zaścianka, choć na Mazowszu i Podlasiu w ogóle był to bardzo popularny typ osadnictwa. Pierwsze wzmianki o Lipkach pochodzą z okresu silnej kolonizacji tych terenów przez książąt mazowieckich, czyli z drugiej połowy XIV wieku. Jest to zatem miejscowość, która powstała mniej więcej w tym samym czasie co Stoczek. Z zaściankiem szlacheckim w Lipkach wiąże się również legenda o tatarskim pochodzeniu jego mieszkańców – legenda ta podaje, że przodkowie Lipków zostali sprowadzeni na zachodnie Podlasie przez księcia Witolda, a w zamian za przejście na katolicyzm sam książę Witold nadał im szlachectwo³⁹. Legenda ta powstać mogła dopiero w XX wieku, ponieważ spisujący kronikę parafii w Stoczku ksiądz Obłóza pisze, że mieszkańcy Lipiek są „czystej krwi Mazurami”⁴⁰. Ostatni wyraz w tym zapisie został następnie przekreślony przez kogoś czytającego kronikę, a na marginesie pojawił się dopisek (nieuczyniony ręką ks. Obłózy) – *Tatarami*. Mit o tatarskim pochodzeniu Lipków ma swoje źródło najprawdopodobniej w powiązaniu podlaskich Lipków legitymujących się herbem Nałęcz z wymienianymi chociażby w herbarzu Dziadulewicza Lipkami herbu Mirza,

39 Por.: Dariusz Kosieradzki, *Lipkowie herbu Nałęcz*, „Życie Sokołowa”, 14.10.2005.

40 Por.: Ks. Stefan Obłóza, dz. cyt., s. 80.

posiadającymi rzeczywiście korzenie tatarskie⁴¹. Protoplastą rodu Lipków był jednak najprawdopodobniej Piotr Czermak z pobliskiej Maleszewy⁴².

Mieszkańcy Lipiek trudnili się przede wszystkim uprawą roli, jednak w związku z faktem, że licząca ponad 100 włók wioska miała w większości ziemie nieurodzajne i piaszczyste, dużą część dochodów czerpali z otaczających ich dookoła lasów oraz karczem, które na początku XVIII wieku były w wiosce aż trzy. Przed wojną ze Szwedami była to wieś dość zamożna, licząca 27 domów, po wojnie – zaścianek zmniejszył się do zaledwie 7 gospodarstw, jednak z czasem jego mieszkańcy, podobnie jak mieszkańcy okolicznych wiosek, odbudowali swoje majątki.

Lipkowie odznaczyli się prawdziwie sarmackim temperamentem. Przez cały niemal XVII i XVIII wiek prowadzili spory o lasy z właścicielami pobliskiej Maleszewy. Według relacji ks. Obłozy Maleszewscy, nie czekając na wyrok sądowy, zaczęli samowolnie wycinać drzewa ze spornych obszarów – reakcją Lipków był najazd z bronią w rękę na sąsiadów, w wyniku czego zmarło dwóch Maleszewskich i siedmiu Lipków, a czterech mieszkańców Maleszewy zostało osadzonych w więzieniu w Liwie. Ówczesny pleban stoczkowski – ks. Szulkowski potępił całe zajście i nazначzył winnym publiczną pokutę za „rozlew bratniej krwi”⁴³.

Przyczyną upadku niektórych ich gospodarstw były nie tylko czynniki zewnętrzne, takie jak wojny, epidemie i pożary, lecz także feralne miejscowe karczmy, o które liczni plebani toczyli spory z mieszkańcami. Jak podaje ks. Obłoz, w 1760 roku trzech gospodarzy lipczeńskich zostało żebrakami, a dzieci oddało na służbę, ponieważ wskutek pijaństwa zaprzepaścili swoje majątki. Sytuacja ta pokazuje, jak łatwo mogło dojść do deklasacji drobnej szlachty, której styl życia nie różnił się zasadniczo od stylu życia miejscowych chłopów.

W roku 1791 podczas wizytacji kanonicznej w parafii Starawieś wydano mieszkańcom wsi oficjalne zezwolenie na korzystanie z posługi sakramentalnej kościoła stoczkowskiego. Faktyczne włączenie wsi do parafii nastąpiło dopiero w 1849 roku⁴⁴.

c. Szlachta z Wieliczny – majątek tej wsi podzielony był na kilka folwarków i znajdował się w rękach drobnej szlachty, przede wszystkim Kruszewskich, Materskich, Mieszkowskich i Osieckich. Wieliczna nie była jednak tak jak Lipki zaściankiem szlacheckim, zamieszkiwanym jedynie przez szlachtę.

41 Por.: Stanisław Dziadulewicz, *Herbarz rodzin tatarskich*, Wilno 1929, s. 420.

42 Więcej o pochodzeniu mieszkańców Lipiek: Monika Kresa, *Historia współczesnych nazwisk typu Lipka, Lipka Chudzik, Chudzik Lipka, Chudzik jako przykład systemu antroponimicznego dawnej szlachty mazowiecko-podlaskiej w XVIII–XX w.*, „Prace Filologiczne”, LVI, 2009, s. 217–232.

43 Por.: Ks. Stefan Obłoz, dz. cyt., s. 35.

44 Por.: Monika Kresa, *Historia współczesnych nazwisk...*, s. 218.

d. Zarządcy majątków – w parafii Stoczek znajdowały się wsie, których właściciele nie mieszkali w miejscowych dworach i nie zarządzali swoimi majątkami. Do takich wsi należały chociażby Wielgie, Miednik, Drgicz, Zgrzebichy. Właściciele tych ziem oddawali zwykle majątki pod zarząd ludzi rekrutujących się ze zubożałej szlachty, nieposiadającej własnej ziemi. W dokumentach figurują oni jako administratorzy poszczególnych majątków.

e. Chłopi – była to najliczniejsza klasa społeczna na wsi polskiej w XVIII wieku w ogóle. W związku z tym była bardzo zróżnicowana zarówno pod względem majątkowym, jak i pod względem powinności wobec dworu.

f. Osoby nieutrzymujące się z roli – w grupie tej znajdowali się kowale, młynarze, bartnicy, leśnicy, słudzy dworscy i kościelni, wyrobnicy, jak również karczmarze, którzy zarządzali szlacheckimi bądź plebańskimi karczmami.

g. Żebracy – byli to zubożali gospodarze oraz przybysze z innych majątków. Mieszkali w znajdującym się w pobliżu kościoła szpitalu, a podstawę ich utrzymania stanowiła jałmużna.

Osobną grupę stanowili Żydzi, którzy w XVIII wieku nie byli notowani w katolickich księgach metrykalnych. Zajmowali się handlem bądź prowadzili karczmy⁴⁵.

Chłopi, mieszkający na ziemiach należących do parafii Stoczek, tak jak i chłopi na innych ziemiach Rzeczypospolitej, zobowiązani byli do świadczeń na rzecz swoich panów feudalnych oraz do pracy w ich majątkach⁴⁶. Z punktu widzenia kształtowania się systemu antroponimicznego istotniejszy od tych powinności jest jednak fakt przywiązania chłopca do ziemi, który uniemożliwiał mu migracje między majątkami. Jak pokazują badania historyków, problem zbiegostwa chłopów był dość powszechny w Polsce osiemnastowiecznej, dlatego w księgach metrykalnych znajduje się sporo wpisów odnoszących się do tzw. przybyszów. Prawny fakt przywiązania do ziemi determinował jednak w dużym stopniu stałość systemu antroponimicznego, a zmiany w jego obrębie regulowane były bardziej epidemiami i przyrostem naturalnym niż migracjami ludności. Zależności feudalne pomiędzy chłopami a ich panami powodowały również konieczność zgody pana na związki małżeńskie zawierane przez chłopów. Trudno się zatem dziwić, że zawierane były one przede wszystkim przez włościan zamieszkujących te same majątki.

Inaczej działało się w wypadku małżeństw miejscowej szlachty – w tej grupie społecznej zawierane były one pomiędzy młodymi pochodzącymi z różnych parafii. Zwyczaj małżeńskie szlachty zaściankowej zbliżone zaś były do zwyczajów chłopów – mieszkańcy Lipek pobierali się zwykle między sobą.

45 Więcej o Żydach w Stoczku: Monika Kresa, *Dziewiętnastowieczne antropoleksmy...*

46 Por.: Jan Rutkowski, *Studia z dziejów wsi polskiej XVI–XVIII w.*, Warszawa 1956.

Jakkolwiek ks. Obłóza podkreśla dobre stosunki panujące na wsi stoczkowskiej, w XVIII wieku bardzo rzadko pojawiały się związki małżeńskie pomiędzy przedstawicielami różnych stanów – zdarzały się one głównie w kontaktach na osi uboga szlachta i bogaci gospodarze. Rzeczywiście jednak dobre stosunki między miejscową szlachtą a chłopami wyraźnie rysują się natomiast w świetle danych pochodzących z metryk chrztów. Bardzo często zdarzało się na przykład, że rodzicami chrzestnymi dzieci chłopskich byli przedstawiciele miejscowej szlachty, nie tylko szlachty zaściankowej, lecz także właściciele Stoczka czy Wieliczny. Praktyka taka była powszechna w XVIII wieku – szlachetny chrzestny miał być swego rodzaju dobrą wróżbą w przyszłym życiu dziecka, „wróżba” ta nie przekładała się jednak zasadniczo na praktyki wsparcia materialnego. Potwierdza to również ks. Obłóza:

Kmiecie bardzo często swoich panów zapraszali na kumów – to wpływało bardzo dodatnio do usuwania uprzedzeń jednych ku drugim, a przyczyniało się do jedności i pokoju⁴⁷.

Kierowniczą rolę w społeczności parafialnej wieku XVIII pełnił pleban. Do jego obowiązków należało zarządzanie parafią, udzielanie sakramentów, głoszenie Słowa Bożego, a co się z tym wiąże – dbanie o całokształt życia religijnego w parafii. Plebana mianował biskup, który udzielał mu odpowiednich uprawnień jurysdykcyjnych. W rzeczywistości jednak decyzja o tym, kto otrzyma to stanowisko, należała do fundatora kościoła i jego następców, czyli tzw. patronów. Osiemnastowieczne dwór i plebania były ze sobą bardzo silnie związane przede wszystkim zależnościami majątkowymi i gospodarczymi. Fundator kościoła, będący zwykle dziedzicem, któremu zależało na stworzeniu ośrodka parafialnego we własnych dobrach, zobowiązywał się nie tylko wybudować kościół, lecz także uposażyć plebana. Podstawę tego uposażenia stanowiła ziemia, dziesięciny płacone przez właścicieli dóbr parafialnych, świadczenia wiernych oraz nieruchomości w postaci młyna lub (jak w wypadku Stoczka) ogrodu, sadu i karczmy⁴⁸.

Odrębną kategorią kleru parafialnego byli tzw. altarzyści – duchowni zobowiązani do odprawienia określonej liczby mszy w tygodniu, miesiącu czy roku. Wynagradzani byli za to przez patronów parafii odpowiednim funduszem przeznaczonym na ten cel. Stanowisko altarzysty wiązało się z konkretnym ołtarzem, przed którym odprawiano owe msze, mające patronowi i jego rodzinie zapewnić zbawienie. Teoretycznie altarzysta miał inny zakres obowiązków niż wikary, który

47 Por.: Ks. Stefan Obłóza, dz. cyt., s. 28.

48 Por.: Eugeniusz Wiśniowski, *Diecezja płocka u progu czasów nowożytnych*, [w] „Studia Płockie”, s. 139.

był pomocnikiem plebana i brał czynny udział w pracy duszpasterskiej, w praktyce jednak szczególnie w małych wiejskich parafiach stanowiska te niejednokrotnie się pokrywały⁴⁹ do tego stopnia, że piszący w XX wieku kronikę kościoła w Stoczku ks. Stefan Obłóza używał wymiennie nazw *altarzysta* i *wikary*. Do obowiązków altarzystów stoczkowskich należały, poza odprawianiem mszy: pomoc plebanowi i uczenie dzieci. Wpisy wykonywane ich rękami znajdują się również niejednokrotnie w księgach metrykalnych.

W latach 1700–1798 wpisów w księgach metrykalnych dokonywało kilkunastu księży, wśród nich miejscowi proboszczowie⁵⁰:

1. **Ks. Jakub Glinicki** – 1700–1712, przed przybyciem do Stoczka (1691) pełnił funkcję altarzysty w Ostrowi Mazowieckiej. Wywodził się najprawdopodobniej z drobnej szlachty.
2. **Ks. Franciszek Kamiński** – 1700–1725. Pochodził z Kamianek, położonych najprawdopodobniej na Podlasiu. Do Stoczka przybył ze znajdującej się wówczas w granicach diecezji łuckiej Miedzny.
3. **Ks. Paweł Zembrzuski** – 1725–1731. W analizowanych źródłach brak o nim bliższych informacji.
4. **Ks. Wojciech Szulkowski** – 1731–1735 (od 1725 jako altarzysta).
5. **Ks. Józef Mieszkowski** – 1735–1752. Pochodził z Mazowsza.
6. **Ks. Piotr Albatron** – 1752–1753. Był jednocześnie proboszczem w Stoczku i Siedlcach.
7. **Ks. Klemens Zembrzycki** – 1753–1775. Młody, chory na gruźlicę kapłan pochodzący najprawdopodobniej z podlaskich Zambrzyc⁵¹, notowanych już w XVI w. – jednego z licznych w tych okolicach zaścianków szlacheckich.
8. **Ks. Wojciech Józef Szydłowski** – 1755–1766 – przed przybyciem do Stoczka był wikariuszem w Klembowie. Pochodził najprawdopodobniej z Szydłowa w okolicach Mławy.
9. **Ks. Franciszek de Tylli** – 1766–1785. Jezuita, wykładający wcześniej w kolegium pułtuskim.
10. **Ks. Krzysztof Kosieradzki** – 1785–1798. Pochodził z Kosierad w parafii Rozbity Kamień, jako pierwszy podpisywał się w aktach formułą *curalus*,

49 Por.: Tamże, s. 142.

50 Podczas ich nieobecności lub choroby wpisów w księgach dokonywali altarzyści, wikariusze lub księża z sąsiednich parafii.

51 Por.: *Zambrzyce*, [w:] SGKP, t. 14, s. 365.

czyli *proboszcz*. Nauki pobierał u węgrowskich księży komunistów, a następnie w seminarium pułtuskim.

Spośród dziesięciu proboszczów, którzy spełniali posługi w parafii Stoczek w ciągu całego XVIII wieku, pięciu pochodziło z Mazowsza, pięciu – z Podlasia, co jest niejako symbolicznym wyrazem pograniczności tych terenów.

I.5. OSIEMNASTOWIECZNE KSIĘGI METRYKALNE W PARAFII STOCZEK

We współczesnej archiwistyce terminem *metryki* czy też *księgi metrykalne* określa się dokumenty kościelne (mające od końca XVIII wieku również status dokumentów państwowych), notujące chrzty (urodzenia), małżeństwa oraz zgony mieszkańców danej parafii⁵². Ze względu na charakter spisywanych aktów dzieli się je zatem na księgi ochrzczonych, zaślubionych i zmarłych.

Bardzo często do ksiąg metrykalnych włącza się również tzw. raptularze, będące swego rodzaju brudnopisami, które następnie służyły do tworzenia oficjalnych dokumentów kościelnych. W raptularzach mogły znajdować się również informacje dotyczące gospodarczego i finansowego życia parafii. Pojawiają się one znacznie później niż właściwe księgi metrykalne – w wypadku parafii Stoczek dopiero na początku XX wieku⁵³. Związane to było z koniecznością staranności w prowadzeniu tego typu ksiąg, mających już wówczas charakter dokumentów cywilnych. Źródłem historycznym i onomastycznym mogą być także księgi bierzmowanych oraz księgi zapowiedzi i protokołów przedślubnych, chociaż jak pokazuje praktyka, te ostatnie bywały często elementem ksiąg zaślubionych.

Wspomniane księgi metrykalne mogły być bowiem prowadzone jako księgi oddzielne (w układzie ciągłym lub tabelarycznym) bądź jako księgi zbiorcze – i ta praktyka w wypadku parafii Stoczek jest charakterystyczna przede wszystkim dla wieku XVIII.

Archiwum Parafialne w Stoczku gromadzi dokumenty związane z historią, organizacją i życiem parafii niemalże od momentu jej powstania do czasów współczesnych. Ważnym dokumentem dotyczącym dziejów parafii jest wielokrotnie już cytowana *Kronika Kościoła w Stoczku Węgrowskim* napisana w 1901 roku przez ówczesnego proboszcza – ks. Stefana Obłozę, który spisywał ją na podstawie akt i dokumentów znalezionych w kancelarii parafialnej pod koniec XIX wieku. Starannie je zgromadził, przejrzał oraz opracował w dwa tomy, które zatytułował: *Akta z lat dawnych* t. I i t. II. Znajdują się w nich akta sądowe, testamenty, listy

52 Bardzo często do ksiąg metrykalnych włącza się również księgi bierzmowanych.

53 Por.: *Raptularz urodzonych i zmarłych w latach 1900–1910*, APS.

z kurii, listy biskupie z XVI, XVII, XVIII i XIX wieku – zarówno łacińskie (w większości), jak i polskie. Kilka z tych ostatnich posłużyło za podstawę do weryfikacji grafii ksiąg metrykalnych z XVIII wieku. Źródła do dziejów parafii znaleźć można ponadto w Urzędzie Stanu Cywilnego w Stoczku, Archiwum Diecezjalnym w Drohiczynie⁵⁴, Archiwum Państwowym w Płocku, Archiwum Państwowym w Siedlcach, Archiwum Akt Dawnych w Warszawie.

W APS znajduje się natomiast większość ksiąg metrykalnych z lat 1661–2013⁵⁵. Podstawą niniejszego opracowania antropomicznego stały się akta chrztów, pogrzebów oraz małżeństw z lat 1700–1798, spisywane w ośmiu księgach metrykalnych, ponumerowanych od II do IX:

- a. **Księga II:** chrzty (1661–1737), małżeństwa (1719–1728). Brak wpisów z lat 1665–1719 oraz w większości z roku 1720;
- b. **Księga III:** chrzty (1704–1719), małżeństwa (1692–1719);
- c. **Księga IV:** chrzty (1738–1752);
- d. **Księga V:** chrzty (1753–1754), zgony (1735–1754), małżeństwa (1735–1754);
- e. **Księga VI:** zgony i małżeństwa (1754–1798);
- f. **Księga VII:** chrzty (1754–1779);
- g. **Księga VIII:** chrzty (1779–1794);
- h. **Księga IX:** chrzty (1794–1798).

Wpisy dokonywane w księgach różnią się starannością, czytelnością, ale przede wszystkim konwencjami zapisów, które mimo ustaleń synodalnych nie zawsze były przez kler respektowane. Wpływa to na zakres informacji językowych i historycznych, które można było wyekscerpować z omawianych ksiąg. Zawsze jednak znajdowały się tu informacje niezbędne z punktu widzenia badań imiennictwa:

- a. imię dziecka chrzczonego oraz imiona osób spisywanych w charakterze nowożeńców, zmarłych czy świadków;
- b. imiona rodziców i rodziców chrzestnych;
- c. miejsce urodzenia dziecka lub zamieszkania dorosłych;
- d. status społeczny (zwykle, choć niestety nie zawsze) osób spisywanych w księgach;
- e. imię i nazwisko księdza udzielającego chrztu;

54 Por.: <http://www.drohiczyn.opoka.org.pl/?action=archiwum> (dostęp: 20.01.2011).

55 Szczegółowy opis akt z XIX i XX wieku znajduje się w: Monika Kresa, *Nazwiska mieszkańców parafii Stoczek w latach 1798–1850 oraz 1918–1945*, Warszawa 2005 [komputeropis pracy magisterskiej w posiadaniu autorki].

- f. dzienną datę chrztu dziecka, czasami (choć bardzo rzadko) również datę urodzenia.

Warto w tym miejscu zatrzymać się jeszcze nad kwestią identyfikacji w księgach poszczególnych grup społecznych, zamieszkujących parafię. Określenia informujące o statusie społecznym zapisywane są po łacinie, w większości wypadków zaś pojawiają się jedynie jako skrót.

Najliczniejsza grupa społeczna parafii stoczkowskiej – chłopci – identyfikowana jest za pomocą określenia *laboriosus* (*laboriosa*). Najczęściej ten łaciński element identyfikacyjny zapisywano jako skrót: *L* – w odniesieniu do jednej osoby, *LL* – w odniesieniu do małżeństwa. Dwa razy (w roku 1736) pojawia się określenie *rusticus*. Nieposiadający ziemi żebracy określani byli mianem *mendicus* (*mendica*)⁵⁶; rzadko wpisywano nazwy konkretnych zawodów wykonywanych przez mieszkańców wsi nieszlacheckiego pochodzenia, np. *Adam Wieleński kowal* (zamieszkały w Drgiczu, podający do chrztu dziecko w 1731 roku).

Zamieszkująca parafię Stoczek szlachta identyfikowana była za pomocą następujących określeń: *dominus* (*domina*), *generosus* (*generosa*), *gnosus* (*gnosa*), *magnificus* (*magnificata*), *nobilis*. W opracowaniach historycznych pojawiają się głosy, że różne określenia stosowane do identyfikacji szlachty były odzwierciedleniem wewnętrznych podziałów stanowych w tej grupie:

Drobnego szlachcica rzeczywiście określano wówczas jako *nobilis*, natomiast posiadacza kilku wsi, szczególnie szlachcica piastującego jakiś urząd, tytułowano *generosus* (urodzony). Wreszcie senatora nazywano zwykle *magnificus*, czyli wspaniały⁵⁷.

Rzeczywiście w stoczkowskich księgach metrykalnych określenie *magnificatus* pojawia się jedynie przy nazwisku Pułdowskich – dziedziców Stoczka; określenia *nobilis* i *generosus* (czy *gnosus*) stosowane były natomiast wymiennie na opisywanie szlachty zamieszkującej Lipki, Stoczek i Wieliczną – nie informowały one zatem o statusie materialnym i społecznym osób przez nie identyfikowanych. Czasami pojawiały się oba te określenia przy nazwisku jednej osoby, np.: *gnosa nob Zofia Lipczonka* (1728), czy *gnosa domina Teresa Osiecka* (1765). Niekiedy też, podobnie

⁵⁶ Zdaniem Elżbiety Rudnickiej-Firy określenie *mendicans* w księgach krakowskich identyfikowało zakonników z zakonów żebraczych; teza ta nie znajduje jednak potwierdzenia w badanym materiale – określenia te pojawiają się bowiem zarówno w odniesieniu do mężczyzn, jak i kobiet, często rodziców chrzczonych dzieci. Por.: Elżbieta Rudnicka-Fira, *Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku. Proces kształtowania się nazwiska*, Katowice 2004.

⁵⁷ Andrzej Wyczański, *Szlachta polska XVI wieku*, Warszawa 2001, s. 32.

jak w wypadku ludności pochodzenia chłopskiego, spisujący stosowali skróty: *N* – na oznaczenie jednej osoby, *NN* – na oznaczenie małżeństwa; określenie *generosus* skracane było do *gnos*.

Bardzo często temu szlacheckiemu określeniu towarzyszą informacje dodatkowe, np.: *nobilis organarius* (Wincent Olszyński, 1796; Paweł Truszkowski, 1779; Franciszek Kamiński, 1796; Cyprian Zacharski 1796) albo *nobilis administrator* (Jan Głogowski, 1753; Antoni Zdziechowski, 1713). Rzadko pojawiają się określenia w języku polskim, np.: *Łukasz Frączkowicz wódarz wsi Wielgie* (1713).

Wanda Szulowska⁵⁸ i Elżbieta Rudnicka-Fira⁵⁹ notują przykłady, w których zapisy *dominus*, *nobilis* mogą odnosić się do bogatszych przedstawicieli mieszczaństwa, w związku jednak z faktem, że spostrzeżenia te poczynione są na podstawie ksiąg miejskich, a na podstawie analizowanych ksiąg metrykalnych trudno zweryfikować wszystkie zapisy, osoby notowane w księgach stoczkowskich za pomocą wskazanych określeń traktowane są jako przedstawiciele szlachty.

Poza wymienionymi w analizowanych księgach metrykalnych pojawiają się również określenia, które nastręczają większych problemów badawczych. Należą do nich: *honestus* (*honesta*) i *famatus* (*famata*). Zdaniem Józefa Bubaka określenia te jednoznacznie identyfikują mieszczan⁶⁰, podobnie twierdzi Genowefa Surma⁶¹. Takiego samego zdania jest Beata Raszewska-Żurek, która na podstawie przeanalizowanych dokumentów twierdzi, że: „Nazwiska mieszczan poprzedzono określeniami *providus*, *honestus*, *discretus*, w kontekście często znajduje się wyraz *civis* lub *oppidanus* (obywatel, mieszczanin)”⁶². Na niejednoznaczność tych określeń wskazuje natomiast Leonarda Dacewicz: „(..) określenie *honestus* zajmuje miejsce pośrednie między *generosus* i *laboriosus* i prawdopodobnie odnosi się zarówno do szlachty, jak i bogatszych mieszczan”⁶³. Również materiał wyekscerpowany z ksiąg metrykalnych parafii Stoczek pokazuje, że określenia *honestus*, *famatus* nie są do końca jednoznaczne. Za ich pomocą identyfikowane jest wprawdzie mieszczaństwo, o czym świadczy zapis: *famatus Andrzej Ignacy Grodkowski de Brok* (1744), jednak inne zapisy budzą wątpliwości. Jedna osoba – Dionizy Doliński (Doleński, Dolynski) ze Stoczka identyfikowana jest w księgach metrykalnych parafii Stoczek cztery razy

58 Wanda Szulowska, *Dawna antroponimia Mazowska (XV–XVII w.)*, Olsztyn 2004, s. 17.

59 Elżbieta Rudnicka-Fira, dz. cyt., s. 189.

60 Józef Bubak, *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego*, Kraków 1986.

61 Genowefa Surma, *Nazwy osobowe w Opoczyńskim*, Gdańsk 1991, s. 11.

62 Beata Raszewska-Żurek, *Kształtowanie się nazwisk równych imionom w Polsce (XIII–XVI w.)*, Warszawa 2006, s. 25.

63 Leonarda Dacewicz, *Antroponimia Białegostoku w XVII–XVIII wieku*, Białystok 2001, s. 39.

jako *laboriosus*, dwa razy jako *honestus* i raz jako *famatus* – trudno mówić o zmianie statusu tej osoby, gdyż zmiana tych określeń nie następuje chronologicznie. Podobnie jest w wypadku Jana Hora ze Stoczka (w 1776 notowany jako *laboriosus*, w 1778 jako *honestus*) i Pawła Godlewskiego (Godlewskiego Okrasy, Okrasy), miejscowego organisty, którego imię poprzedzają określenia: *organarius*, *famatus*, *famatus organarius* i *laboriosus*. Z kolei określenie *honestus* odnosi się raz do mieszkanki szlacheckiego zaścianka w Lipkach Marianny Lypczanki, zmarłej w 1755 roku. Potwierdza to tezę Leonardy Dacewicz, że określenia *famatus*, *honestus* mogły niekiedy pełnić funkcję określeń pośrednich.

1.6. INTERPRETACJA NIEPEWNYCH ŁACIŃSKICH ZAPISÓW ANTROPONIMICZNYCH

Imiona w księgach metrykalnych parafii Stoczek z lat 1700–1798 zapisane zostały w większości w łacińskiej wersji językowej. Wyjątek stanowią (sporadyczne) wpisy dziesięcin, w których pojawiają się, również skrócone, imiona w wersji polskiej, np. *Tomasz*, *Lud*, *Sobiech*, *Wach*.

Oficjalny, kościelny charakter pozostałych dokumentów powoduje również, że wspomniane imiona skrócone, zarezerwowane pierwotnie dla sytuacji nieoficjalnych, rodzinnych, pojawiały się w tych księgach bardzo rzadko i były raczej wynikiem nieuwagi księdza spisującego dokumenty. Nie oznacza to oczywiście, że system imienniczy mieszkańców parafii Stoczek w XVIII wieku był systemem skostniałym i skonwencjonalizowanym. Materiał wyekscerpowany z łacińskich ksiąg metrykalnych nie pozwala jednak na zbadanie, jak nadawane na chrzcie imiona oficjalne funkcjonowały w obiegu nieoficjalnym.

W związku z powyższym w kilku wypadkach mogą pojawić się kłopoty z ustaleniem, jakim imieniem odpowiada zapisana w księgach metrykalnych forma. O ile bowiem łacińska i polska forma imienia *Anna* jest taka sama, imienia *Stanisław* (łac. *Stanislaus*) podobna, a imienia *Idzi* (łac. *Ejidius*, *Aegidius*) zupełnie różna, ale nienastręczająca problemów interpretacyjnych, o tyle w wypadku łacińskich form: *Adalbertus*, *Albertus*, *Ignatius*, *Joanna*, *Laurentius*, *Matheus* (G. *Matei*), *Stephanus* trudno czasami jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie, jakie imiona się pod nimi skrywają.

a. *Matheus* – *Maciej* – *Mateusz*

Współcześnie – zarówno w życiu codziennym, jak i literaturze – imiona *Maciej* i *Mateusz* są od siebie odróżniane i kojarzone z różnymi postaciami biblijnymi. Imiona te mają niemal identyczną etymologię (oba oznaczają ‘dar Jahwe’), a różnice

między nimi wynikają jedynie z przejścia ich z różnych języków semickich (*Mateusz* z hebrajskiego, *Maciej* z aramejskiego), dlatego też były bardzo podobnie adaptowane do języka łacińskiego. W analizowanych księgach metrykalnych pojawia się mianownikowa forma *Matheus* oraz dopełniaczowa *Mathei*. Maria Karpluk twierdzi, że formalne połączenie obu imion nastąpiło w języku staro-cerkiewno-słowiańskim, gdyż grecka forma *Ματθαῖος* jest w nim adaptowana na kilka sposobów: *Mat̨hij*, *Matij*, *Mathej*, *Mat̨hija* i *Matteja*, a zgodnie z zasadą przystosowywania greckich antroponimów do języka staro-cerkiewno-słowiańskiego powinniśmy spodziewać się jedynie formy *Mat̨hija*⁶⁴. Spora fakultatywność związana jest właśnie z pomieszczeniem imion dwóch różnych postaci biblijnych.

Wydawać by się mogło, że z punktu widzenia niewielkiego w stosunku do SSNO obszaru badawczego, jakim jest system imienniczy mieszkańców parafii Stoczek w XVIII wieku, rozstrzygającą wskazówką może być tzw. kalendarzowa motywacja nadawania imion. Niestety, porównanie dat narodzin chłopców, którzy w księgach metrykalnych figurują pod imieniem *Matheus*, nie daje spodziewanych rezultatów i potwierdza tezę o tym, że forma ta odnosi się zarówno do *Macieja*, jak i *Mateusza*. Chłopcy identyfikowani jako *Matheus* byli chrzczeni bowiem nie tylko w okolicach 25 lutego (wspomnienie św. Macieja Apostoła), lecz także 21 września (wspomnienie św. Mateusza Ewangelisty). Gdybyśmy nawet chcieli uznać motywację kalendarzową za rozstrzygającą, pozostaje problem chłopców chrzczonych w innych okresach oraz osób dorosłych, w odniesieniu do których nie posiadamy takich danych.

W nazwiskach występujących na tym terenie w XVIII wieku jedną z najpopularniejszych formacji antroponimicznych jest *Matusik*. Wskazuje ona bezpośrednio na imię *Matus/Matusz*⁶⁵ jako źródło motywacji, co niewątpliwie świadczy o tym, że imię *Mateusz* było popularne w momencie kształtowania się drugiej po imieniu formacji antroponimicznej. W wieku XVIII w parafii Stoczek proces kształtowania się nazwisk znajduje się w fazie końcowej. Nie są one jeszcze wprawdzie stałe co do formy, jednak bezpośrednia motywacja została już zatarta, a repertuar imienniczy, jakkolwiek dość stały, mógł ulec zmianie w ciągu lat, które upłynęły od momentu właściwego kształtowania się tych struktur nazewniczych. Forma *Matusik* nie może być zatem dowodem na większą popularność imienia *Mateusz* niż *Maciej* w osiemnastowiecznym systemie antroponimicznym. W związku z powyższymi

64 Por.: Maria Karpluk, *O staropolskim przejmowaniu imion wczesnochrześcijańskich (typ Bartłomiej, Maciej)*, „Onomastica” XVIII, 1973, s. 163.

65 Por.: Tamże, s. 164.

argumentami w niniejszym opracowaniu łacińską formę *Matheus* odnoszę zarówno do imienia *Maciej*, jak i *Mateusz*.

b. *Stephanus* – *Stefan* – *Szczepan*

Kwestia interpretacji łacińskiego zapisu *Stephanus* również wiąże się z adaptacją fonetyczną tej łacińskiej formy do języka polskiego. Mimo iż imiona *Szczepan* i *Stefan* łączą się z innymi postaciami historycznymi i traktowane są jako odrębne jednostki imiennicze, w języku łacińskim oba zapisywane są jako *Stephanus*. Odmienne niż w wypadku imion *Mateusz* i *Maciej*, wyekscerpowany materiał onomastyczny, dotyczący ochrzczonych dzieci, daje nieco pewniejsze wskazówki co do interpretacji zapisu *Stephanus*. Imię to pojawia się we wszystkich badanych okresach, przy czym 10 na 16 chłopców, którzy otrzymali to imię, chrzczonych było pomiędzy 19 grudnia a 14 stycznia⁶⁶. Jeden chłopiec, który otrzymał to imię, został ochrzczony 31 sierpnia, co wskazywać by mogło na związek ze wspomnieniem św. Stefana. Pozostałe daty chrztów sugerują inną niż kalendarzowa motywację wyboru tego imienia jako imienia chrzestnego, nie wskazują jednoznacznie na związek ze św. Stefanem. Nie ulega jednak wątpliwości, że imię *Stefan* funkcjonowało w stoczkowskim systemie imienniczym, skoro tworzy trzy drugie po imieniu formacje antropomiczne: *Stefanowna*, *Stefaniak* oraz *Stefanka*. W związku z tym zapis *Stephanus* odnosi się w niniejszej pracy zarówno do imienia *Szczepan*, jak i imienia *Stefan*, przy czym w konkretnych rozstrzygnięciach decyduje (w odniesieniu do dzieci) motywacja kalendarzowa.

c. *Adalbertus* – *Albertus* – *Wojciech* – *Albert*

Nieco inny problem pojawia się w wypadku łacińskich form *Adalbertus* i *Albertus*. Interpretacja formy *Adalbertus* jako polskiego imienia *Wojciech* nie jest bowiem wynikiem adaptacji fonetycznej, tylko przekazów hagiograficznych dotyczących postaci św. Wojciecha, który przybrał chrzestne imię *Adalbert*. To, że pojawiające się w analizowanym materiale imię *Adalbertus* odpowiada Wojciechowi, nie ulega wątpliwości. Problem pojawia się natomiast w wypadku łacińskiej formy *Albertus*. Zgodnie z prostym prawem adaptacji form łacińskich do języka polskiego mogłaby ona oznaczać po prostu *Alberta*.

W badanym materiale forma *Albertus* zarówno w odniesieniu do osób dorosłych, jak i dzieci pojawia się głównie w pierwszych dwóch badanych okresach, czyli do roku 1741. W wypadku dorosłych jest to 77 notowań do 1741 roku i sporadycznie po 3 notowania w 1744 roku oraz latach 1793–1795. W wypadku dzieci

66 Święto świętego Szczepana przypada 26 grudnia.

imię to jest notowane 22 razy tylko do 1736 roku, po którym forma *Albertus* w ogóle się nie pojawia. Za interpretacją tego zapisu jako odpowiednika imienia *Wojciech* przemawia po pierwsze, popularność postaci patrona Polski, a co za tym idzie – jego imienia, po drugie zaś – niewielka znajomość postaci obu świętych Albertów, żyjących w XIII wieku, a niezwiązanych z ziemiami polskimi. Drugim powodem, dla którego można by zapis *Albertus* traktować jako odpowiednik imienia *Wojciech*, jest fakt, że tylko jeden chłopiec zapisany w księgach metrykalnych pod imieniem *Albertus* został ochrzczony 14 września, czyli w dzień wspomnienia św. Alberta, patriarchy Jerozolimy. Pozostałych 21 chłopców ochrzczono pomiędzy 29 marca a 28 kwietnia, co jednoznacznie wskazuje na związek ze wspomnieniem św. Wojciecha, przypadającym 23 kwietnia. Z tych powodów łacińska forma *Albertus* traktowana jest w niniejszej pracy jako skrócona forma imienia *Adalbertus*, a co za tym idzie – odpowiednik imienia *Wojciech*⁶⁷.

d. *Ignatius* – *Ignacy* – *Żegota*

Przejmowanie form łacińskich do polskiego systemu imienniczego mogło odbywać się nie tylko na zasadzie adaptacji fonetycznej, jak w wypadku *Macieja/Mateusza*, asocjacyjnej (*Wojciech*), lecz także przez dosłowne tłumaczenie łacińskich imion na język polski. Badania Aleksandry Cieślikowej pokazują, że tłumaczenie to nie jest mechanizmem prostym i tak jednoznacznym, jak mogłoby się wydawać, a imiona takie jak *Feliks* i *Szczęśny* nie zawsze były zwykłymi kalkami, ale rozwijały się jako dwie odrębne jednostki⁶⁸. Podobnie wyglądała historia imion *Ignacy* i *Żegota*. Przeprowadzona przez Aleksandrę Cieślikową analiza zapisów w SSNO pokazuje, że imię *Żegota* pojawia się po raz pierwszy dość wcześnie, bo już w dokumentach z XII wieku, przez cały okres staropolski jest charakterystyczne zarówno dla Małopolski, Wielkopolski, Mazowsza, jak i Śląska, bardzo rzadko notowane zaś na Kresach. Dla tamtych terenów typowe jest natomiast imię *Ignacy*, ale pojawia się ono dosyć późno (XV wiek)⁶⁹. *Żegota* nie może być zatem polskim tłumaczeniem łacińskiej formy *Ignatius*, skoro notowany jest w dokumentach znacznie wcześniejszych, a zrównanie tych form nastąpiło dopiero w XVIII/XIX wieku, czyli o wiele później niż potrzydenckie związanie imion *Szczęśny* – *Feliks*, *Sylwester* – *Lasota*⁷⁰.

67 Za taką interpretacją opowiada się między innymi Tadeusz Skulina w artykule *Imiona kobiet w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku*, [w:] tegoż, *Z przeszłości imion i nazwisk oraz dawnych form polskich*, Poznań 2008.

68 Por.: Aleksandra Cieślikowa, *Czy staropolski Żegota to Ignacy?*, „Onomastica” XXXV, 1980, s. 115–122.

69 Por.: Tamże, s. 117.

70 Por.: Tamże.

Drugi bardzo ważny wniosek wypływający z analizy dotyczy geograficznej lokalizacji tych imion. Jak wspomniałam, imię *Ignacy* charakterystyczne jest bowiem dla Kresów Wschodnich (na ok. 250 zapisów w SSNO jedynie 14 dotyczy osób z dzielnic centralnych), a jego popularność na tym terenie związana jest z postacią św. Ignacego, patriarchy Konstantynopola.

W materiale stoczkowskim forma *Ignatius* notowana jest wprawdzie po raz pierwszy już w 1714 roku, jednak jej popularność przypada na lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte XVIII wieku, czyli na okres zarządzania parafią stoczkowską ks. Franciszka de Tyllego, jezuitę. W zapisach *Ignatius* nie należy się zatem doszukiwać łacińskiej formy imienia *Żegota*. Nie należy również postrzegać jej jako wpływu imiennictwa kresowego z tego względu, że imię to nadawane było bardzo często w okresie od końca czerwca do początku sierpnia, a 31 lipca to dzień wspomnienia św. Ignacego Loyoli, założyciela jezuitów⁷¹. Potwierdza się zatem teza Aleksandry Cieślikowej o wpływie działalności jezuitów na wzrost popularności tego imienia w Polsce, niekoniecznie na ziemiach wschodnich⁷². Z powyższych powodów łacińska forma *Ignatius* interpretowana jest w niniejszym opracowaniu jako *Ignacy*, a nie *Żegota*.

e. *Laurentius* – *Laurenty* – *Wawrzyniec*

Problem adaptacji translatorskiej imion łacińskich stawia również forma *Laurentius*. W oparciu o to samo co w wypadku formy *Ignatius* kryterium motywacji nadawania imion należy ten problem rozwiązać zupełnie inaczej. Forma *Wawrzyniec* jest niewątpliwie tłumaczeniem łacińskiego imienia *Laurentius*, oznaczającego pierwotnie ‘człowieka pochodzącego z miasta Laurentium’. Biorąc pod uwagę kryterium motywacji, ów przekład dokonał się na zasadzie skojarzenia wyrazów *laur* i *wawrzyn*. Forma *Laurentius* jako imię chrzczonych chłopców pojawia się we wszystkich analizowanych okresach i najczęściej nadawana jest chłopcom chrzczonym w dniach 1–29 sierpnia, czyli w bezpośredniej bliskości wspomnienia św. Wawrzyńca diakona (10 sierpnia). Za taką interpretacją przemawiają również duża liczba nazwisk utworzonych od skróconej formy imienia *Wawrzyniec* oraz notacja formy *Wach* w spisach dziesięcin.

71 O przejawach innych wpływów proboszcza na motywację nadawania imion dzieciom w parafii Stoczek w podrozdziale dotyczącym wieloimienności.

72 Patrz: Aleksandra Cieślikowa, dz. cyt., s. 117.

f. *Joanna – Joanna – Janina*

O ile interpretacja zapisów imion *Maciej/Mateusz*, *Wojciech* czy *Ignacy* dotyczy zasadniczo imion popularnych we wszystkich badanych okresach bądź w jednym z nich i może zaburzyć wyliczenia statystyczne, o tyle *Joanna* pojawia się w badanym materiale zaledwie dwa razy: w 1734 i odnosi się do Joanny Kruszewskiej ze Zgrzebich – matki chrzestnej, oraz w 1783 roku, kiedy imię to nadano córce Jana Matusika również ze Zgrzebich.

Ponieważ zarówno imię *Janina*, jak i *Joanna* są żeńskimi odpowiednikami imienia *Jan*, przy czym imię *Joanna* jest derywowane od łacińskiej formy *Joannes*, imię *Janina* od polskiej *Jan*, mogą pojawić się problemy interpretacyjne. Przy dużej popularności imienia *Jan*, w badanym materiale zaobserwować można znikomą frekwencję imienia *Janina* – w 1771 roku w księdze zmarłych pojawia się Janina Dukalikowa z Lipek, po raz drugi zapis *Janina* znajdziemy pod datą 21 czerwca 1784 roku, kiedy została ochrzczona córka Jana Ostrowskiego z Wieliczny. Brak zatem materiału porównawczego dla zapisu *Joanna*. W związku z tym imię to jest interpretowane jako oddzielna jednostka imiennicza, różna od *Janiny*, czyli po prostu *Joanna*, a nie zlatynizowany zapis imienia *Janina*.

I.7. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Mając na uwadze powyższe rozważania, socjolingwistyczne badania statystyczne nad imiennictwem mieszkańców parafii Stoczek koncentrują wokół przesłedzenia czynników warunkujących kształt analizowanego repertuaru imienniczego. Znalazły się wśród nich:

1. **Frekwencja poszczególnych imion oraz typów imion w wydzielonych pięciu okresach dwudziestoletnich** (1700–1720 – O^I, 1721–1740 – O^{II}, 1741–1760 – O^{III}, 1761–1780 – O^{IV}, 1781–1798 – O^V). Umożliwi to pokazanie ewolucji repertuaru imienniczego polskiej wsi w XVIII wieku. Wybór takiego podziału chronologicznego podyktowany jest dwoma względami:
 - a. nie ma potrzeby dzielenia badanego materiału zgodnie z datami wyznaczanymi przez wydarzenia historyczne, nie wpłynęły one w sposób znaczący na strukturę imienniczą mieszkańców parafii (brak przesiedleń, masowej kolonizacji, napływu nowych mieszkańców etc.);
 - b. dwadzieścia lat to cezura wyznaczająca moment, w którym w księgach parafialnych w roli osób dorosłych pojawiało się nowe pokolenie mieszkańców zawierających związki małżeńskie i chrzczących swoje dzieci.
2. **Różnice i podobieństwa pomiędzy repertuarem imion chłopów i szlachty**. Badany materiał został podzielony na imiona odnoszące się

do przedstawicieli tych dwóch grup społecznych. Podział stanowy (tam, gdzie pozwalał na to materiał) został nałożony na podział chronologiczny⁷³, czyli imiennictwo każdego stanu zostało opisane w obrębie wyznaczonych wyżej pięciu okresów dwudziestoletnich.

3. **Różnice i podobieństwa pomiędzy repertuarem osób dorosłych oraz dzieci.** Jest to ważne szczególnie w momencie analizowania motywacji nadawania dzieciom imion oraz wpływu repertuaru imienniczego dorosłych na imiona dzieci. W związku z tym badany materiał podzieliłam na imiona dwóch grup wiekowych (do 18 roku życia i po 18 roku życia), przy czym w wypadku dorosłych w każdym okresie eliminowałam powtarzalne notacje dotyczące tej samej osoby. Jeżeli zatem Stanisław Bodzon z Wielgiego w O^{III} ochrzcił troje dzieci, a zatem notowany był w tym okresie trzykrotnie, w badaniach uwzględniłam odnoszące się do tego mężczyzny imię *Stanisław* tylko jeden raz. W materiale wyekscerpowanym z ksiąg zmarłych nie uwzględniałam zaś zapisów odnoszących się do dzieci, ponieważ w większości zapisywano je w księgach chrztów i stamtąd pochodzi materiał imienniczy ich dotyczący. Podział wiekowy również został nałożony na chronologiczny, to znaczy – opisuję repertuary imion dorosłych i dzieci w poszczególnych okresach XVIII wieku.
4. **Różnice i podobieństwa pomiędzy repertuarem imienniczym kobiet i mężczyzn oraz dziewczynek i chłopców.** Z przyczyn oczywistych nie można w tym wypadku porównywać zasobu imienniczego poszczególnych zbiorów – można natomiast zbadać udział imion o różnych częstotliwościach nadawania, a tym samym prześledzić ewolucję tych repertuarów, a także odpowiedzieć na pytanie, czy była ona procesem zachodzącym identycznie lub podobnie w systemie imienniczym kobiet i mężczyzn.
5. **Motywacja nadawania imion w badanych grupach społecznych w poszczególnych okresach w odniesieniu do imion dziewczynek i chłopców.** Wzięłam pod uwagę te motywacje, które można było wychwycić w świetle danych dostarczanych przez materiał, tzn. motywację kalendarzową, dziedziczenie imion po rodzicach lub rodzicach chrzestnych oraz wpływ miejscowego duchowieństwa.
6. **Porównanie danych uzyskanych dla parafii Stoczek z danymi z innych regionów Polski z XVIII wieku⁷⁴.** W związku z tym, że badacze podają bardzo często dane niejednorodne (np. z całego wieku albo tylko z jednego

73 Wyjątek stanowią imiona kobiet pochodzenia szlacheckiego. Por.: *Rozdział III*.

74 Por.: Literatura.

okresu), porównanie to ma charakter pogładowy, a punkt odniesienia stanowią dla niego wyniki uzyskane dla poszczególnych grup pciowych bez uwzględnienia wieku i stanu społecznego notowanych osób w całym wieku XVIII.

Ponieważ badany materiał został podzielony na wiele mniejszych klas, które wzajemnie się warunkują bądź są od siebie niezależne, zrodziła się potrzeba stworzenia do ich opisu narzędzi badawczych pozwalających na analizę prowadzącą do obiektywnych wniosków. W związku z tym dane wyekscerpowane z badanego materiału prezentowane są w postaci tabel (frekwencyjnych i alfabetycznych) i wykresów ilustrujących udział poszczególnych imion w imiennictwie danej grupy w konkretnym okresie bądź w ciągu całego stulecia.

Kolejnym posunięciem badawczym dążącym do obiektywizacji opisu jest wyznaczenie i zbadanie udziału imion o różnorodnej częstotliwości nadawania i używania. W związku z tym, że stopień popularności imienia w badanej grupie zależy od liczebności całego materiału, brak w dotychczasowych opracowaniach skali definiującej poszczególne typy frekwencyjne imion. W celu zobiektywizowania opisu przyjąłem podział imion oparty na metodologii badań kwantytatywnych, wykorzystywanych w badaniach onomastycznych⁷⁵, a polegający na wydzieleniu jednostek częstych i rzadkich z punktu widzenia analizowanych zbiorów.

W omawianym materiale wyróżniam zatem: **imiona częste** i **imiona rzadkie**. Przy czym granica pomiędzy nimi jest średnią arytmetyczną analizowanych zbiorów⁷⁶. Jeśli zatem do identyfikacji 203 dziewczynek pochodzenia chłopskiego użyto w O¹ 31 imion, średnia arytmetyczna zbioru wynosi w przybliżeniu 6,55. Za **imiona częste** uznaję zatem imiona nadane w tym okresie więcej niż 6 dziewczynkom, za **imiona rzadkie** – nadane mniej niż 6 dziewczynkom.

W związku z tym, że w grupie imion częstych daje się zwykle wyróżnić kilka imion, których udział procentowy jest wyższy niż imion pozostałych, ale nadal uważanych za częste, zrodziła się potrzeba wskazania tzw. **dominanty imienniczej**. Pod pojęciem tym rozumiem imiona dominujące w analizowanym antropomastykonie, których pozycja jest ugruntowana, a częstość nadawania wyróżniająca się na tle innych imion częstych. Granicą między imionami częstymi a dominantą imienniczą jest średnia arytmetyczna zbioru imion częstych. Jeśli zatem w repertuarze imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O¹ pojawiło się 10 imion,

75 Por.: Katarzyna Skowronek, *Współczesne nazwisko polskie. Studium statystyczno-kognitywne*, Kraków 2001, s. 71 i n.

76 Por.: Tamże.

użytych do identyfikacji 148 dzieci, średnia arytmetyczna wynosi w przybliżeniu 14,8. W dominancie imienniczej znajdują się zatem imiona noszone przez co najmniej 15 dziewczynek. W omawianym zbiorze notowane są 3 takie jednostki. Wyrazista, utrzymująca się przez kilka okresów dominanta imiennicza świadczy o skostnieniu i stabilizacji danego zbioru imienniczego, jej brak zaś – o różnorodności, destabilizacji i możliwościach dalszego urozmaicenia repertuaru imion grupy, w której się ona nie pojawia.

Ponieważ grupa imion rzadkich również nie jest jednorodna, wyróżniam w niej imiona **jednostkowe**, czyli notowane w poszczególnych grupach tylko jeden raz. Duży udział w procesie nominacji imion rzadkich i jednostkowych świadczy o urozmaiconym repertuarze imienniczym.

Jednym z celów niniejszej pracy jest również wskazanie zależności między poszczególnymi grupami imion w omawianych repertuarach imion: mężczyzn pochodzenia chłopskiego (RMCH), kobiet pochodzenia chłopskiego (RKCH), chłopców pochodzenia chłopskiego (RCHCH), dziewczynek pochodzenia chłopskiego (RDZCH), mężczyzn pochodzenia szlacheckiego (RMSZ), kobiet pochodzenia szlacheckiego (RKSZ), chłopców pochodzenia szlacheckiego (RCHSZ) i dziewczynek pochodzenia szlacheckiego (RDZSZ). Ważnym zadaniem badawczym wydaje się również próba wskazania mechanizmów i przyczyn urozmaicenia lub skostnienia jakiegos repertuaru imienniczego.

I.8. TYPY IMION MIESZKAŃCÓW PARAFII STOCZEK W XVIII WIEKU

W polskim społeczeństwie przedchrześcijańskim akt nominacji związany był z uroczystością postrzyżyn – dziecko zyskiwało imię, w momencie gdy stawało się dojrzałe. Imię było zatem symbolem dojrzałości, rozpoczęcia nowego etapu życia, nazywało niejako nową osobę⁷⁷. Wraz z przyjęciem chrztu przez Polskę antropim ten zaczynał nieść nowe wartości – jako imię chrzestne włączał najpierw osoby dorosłe, następnie dzieci we wspólnotę ludzi wierzących w Chrystusa. Ta nowa sytuacja historyczno-kulturowa na stałe (choć dosyć wolno) doprowadziła do zmiany polskiego systemu imienniczego, który ewoluował z prasłowiańskiego, opartego głównie na imionach złożonych i prostych odapelatywnych, do systemu genetycznie niejednorodnego, jakim był imienniczy system związany z chrześcijaństwem. Klasyfikacja imion tworzących polski repertuar imienniczy nie przysparza

77 Por.: Jan Stanisław Bystroń, *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa, 1938, s. 11.

zbyt wielu problemów⁷⁸. W systemie imienniczym mieszkańców parafii Stoczek XVIII wieku można wyróżnić następujące typy imion:

I. Skrócone imiona słowiańskie, które nie weszły do kanonu chrześcijańskiego (1): *Sobiech*.

Imiona słowiańskie należą do najstarszej warstwy imienniczej w polskiej antroponimii. Jest to grupa odziedziczona z prasłowiańszczyzny. Mimo przyjęcia chrztu przez Polskę słowiańska warstwa imiennicza nie została całkowicie usunięta z systemu antroponimicznego, a dominacja imiennictwa związanego ze światem chrześcijańskim nastąpiła dopiero w XVI wieku. Proces wypierania tych imion trwał do wieku XVIII. Najpierw usunięte zostały z systemu chłopów, następnie szlachty⁷⁹. Imiona słowiańskie straciły swoją popularność, ale w imiennictwie zachowały się te z nich, które nosili chrześcijańscy święci pochodzący z krajów słowiańskich. Dlatego też w niniejszym opracowaniu imiona: *Stanisław*, *Wojciech* znalazły się w grupie imion świętych chrześcijańskich, gdyż w powszechnej świadomości funkcjonują jako takie.

Staropolskie imiona słowiańskie można podzielić na imiona złożone oraz skrócone, które powstały na skutek derywacji od nazw apelatywnych albo imion złożonych⁸⁰. Do tej ostatniej grupy należy imię *Sobiech*, derywowane od imienia złożonego *Sobiesław*.

II. Imiona biblijne starotestamentowe i od nich derywowane (20):

1. **Imiona męskie (10):** *Adam, Baltazar, Daniel, Gabriel, Jakub, Jan, Joachim, Józef, Józefat, Michał*;
2. **Imiona żeńskie (5):** *Anna, Ewa, Maria, Salomea⁸¹, Zuzanna*;
3. **Imiona żeńskie derywowane od męskich imion starotestamentowych (3):** *Józefa, Janina, Joanna*;
4. **Imiona żeńskie derywowane od żeńskiego imienia starotestamentowego bądź fonetyczne odpowiedniki imion starotestamentowych,**

78 Por.: Maria Malec, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Kraków 2001, Maria Malec, *Imiona*, [w:] Ewa Rzetelska-Feleszko, *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Kraków 1998; Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt.

79 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt., s. 22.

80 Szczegółowa charakterystyka imion słowiańskich: Maria Malec, *Imię w...*

81 Jest to starotestamentowe imię królowej Judei, znane bardziej z Nowego Testamentu jako imię córki Herodiady, która za podszeptem matki zażyczyła sobie głowy Jana Chrzciciela jako zapłaty za swój taniec.

które w polszczyźnie stały się odrębnymi imionami (2): *Hanna, Marianna.*

Niektóre z imion starotestamentowych znaleźć by się mogły również w grupie kolejnej, gdyż w powszechnej świadomości wiązane są z postaciami z Nowego Testamentu. Do takich imion należą: *Jakub, Józef, Maria* czy *Salomea*. Z badań Jana Stanisława Bystronia wynika, że imiona te, znane już w polskim średniowiecznym systemie imienniczym, z czasem stawały się charakterystyczne dla szlachty dysydenckiej oraz protestantów. Protestanci propagowali imiona starotestamentowe jako znak sprzeciwu wobec szerzącego się kultu świętych⁸². Z drugiej strony w specyficznej postaci językowej pojawiają się one częściej na wschodnich niż zachodnich ziemiach Rzeczypospolitej, mimo że wpływy protestanckie były tam zdecydowanie słabsze⁸³.

III. Imiona biblijne nowotestamentowe (18):

1. **Imiona męskie (16):** *Andrzej, Barnaba, Bartłomiej, Filip, Juda*⁸⁴, *Kacper, Łukasz, Maciej, Marek, Mateusz, Paweł, Piotr, Szczepan/Stefan, Szymon, Tadeusz, Tomasz;*
2. **Imiona żeńskie (2):** *Elżbieta, Magdalena.*

Grupę imion nowotestamentowych tworzą jednostki pochodzące z różnych języków: greckiego (np. *Andrzej*), aramejskiego (np. *Barnaba*), łacińskiego (np. *Marek*), hebrajskiego (np. *Elżbieta*), perskiego (np. *Kacper*). Część imion nowotestamentowych stało się następnie imionami świętych spoza świata biblijnego (np. imię św. Tomasa Apostoła, które częściej kojarzone jest ze św. Tomaszem z Akwinu).

IV. Imiona świętych chrześcijańskich bądź od nich derywowane⁸⁵:

1. **Imiona słowiańskie (5):** *Stanisław, Stanisława, Kazimierz, Wojciech, Bogumiła;*

82 Por.: Elżbieta Umińska-Tytoń, *Imiona w Polsce używane na tle tradycji kulturowych*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. XLV, 2000, s. 149.

83 Por.: Jan Stanisław Bystron, dz. cyt., s. 12.

84 Jest to również imię starotestamentowe: Juda – czwarty syn Jakuba i Lei (*Księga Rodzaju*), bardziej znane jednak z NT jako imię św. Judy Tadeusza – apostoła.

85 W tym wypadku często trudno tak naprawdę rozstrzygnąć, czy dane imię jest imieniem świętej czy imieniem derywowanym od imienia świętego. Tak jest np. w wypadku imienia *Antonia*, które z punktu widzenia językowego jest imieniem derywowanym od *Antoni*, ale była również św. Antonia, dlatego też w niniejszym opracowaniu brak wyraźnego podziału na te dwie grupy.

2. **Imiona greckie (31):** *Agata, Agnieszka, Aleksander, Aleksandra, Aleksy, Anastazja, Apollonia, Bazylej, Dionizy, Dorota, Dyzma, Eufemia (Efamia), Grzegorz, Helena/Elena, Hiacynt, Hiacynta, Hieronim, Hipolit, Idzi, Izydor, Jolanta, Katarzyna, Krzysztof, Leon, Małgorzata, Mikołaj, Tekla, Teodora, Teofila, Teresa, Zofia;*
3. **Imiona germańskie (13):** *Brygida, Franciszek, Franciszka, Fryderyk, Jadwiga, Karol, Karolina, Kunegunda, Leonard, Ludwik, Ludwika, Roch, Zygmunt;*
4. **Imiona łacińskie (49):** *Antoni, Antonia, Antonina, Aniela, Augustyn, August⁸⁶, Benedykt, Bonawentura⁸⁷, Bonifacy, Cecylia, Celina, Cyprian, Deodatus, Dominik, Fabian, Felicja, Felician, Felicjana, Feliks, Hilary, Ignacy, Julian, Julianna, Justyna, Kajetan, Konstancja, Konstanty, Klemens, Kryspin, Krystian, Krystyna, Laurenty (Wawrzyniec), Leon, Lucjan, Łucja, Marcela, Marcjanna, Marcin, Monika, Petronela, Regina, Róża, Scholastyka, Sebastian, Urszula, Wiktoria, Walenty, Walentyna, Walery, Wincenty;*
5. **Imiona grecko-łacińskie (5):** *Ambroży, Aniela, Barbara, Florian, Leonard;*
6. **Imiona semickie (1):** *Eleonora;*
7. **Imiona celtyckie (1):** *Kilian;*
8. **Inne (3):** *Kostka, Rozalia.*

V. Imiona spoza kanonu świętych Kościoła Katolickiego (2): *Ulina, Klimena.*

W XVIII wieku w parafii Stoczek najliczniejsze są zatem imiona związane ze świętymi chrześcijańskimi, na drugim miejscu pod względem liczbeności znajdują się imiona biblijne staro- i nowotestamentowe. Nie świadczy to wcale o braku popularności tej warstwy imienniczej w danej społeczności. Należy bowiem zauważyć, że imiona biblijne stanowiły w XVIII wieku zamknięty i ograniczony repertuar, podczas gdy grupa imion odnoszących się do świętych chrześcijańskich jest do dziś grupą otwartą i o wiele liczniejszą niż imiona biblijne.

86 Św. August Schoeffer został kanonizowany dopiero w wieku XX przez papieża Jana Pawła II, w XVIII wieku imię *August* było wiązane z postacią św. Augustyna.

87 Początkowo było to sztuczne imię klasztorne.

ROZDZIAŁ II IMIONA CHŁOPÓW

Z badanych ksiąg metrykalnych wyekscerpowałam **4916** zapisów dotyczących imion ludności pochodzenia chłopskiego, w tym:

- a. **1799** zapisów dotyczących mężczyzn,
- b. **1266** zapisów dotyczących chrzczonych chłopców,
- c. **652** zapisy dotyczące kobiet,
- d. **1199** zapisów dotyczących chrzczonych dziewczynek.

II.1. IMIONA MĘŻCZYŹN POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

1799 zapisów to notacje imion dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego, wyekscerpowane z ksiąg urodzonych, zaślubionych i zmarłych mieszkańców parafii Stoczek i Lipiek. Liczba ta jest ponad dwa razy większa niż liczba notacji dorosłych kobiet. Różnice tego typu wiążą się z faktem, że jako świadek chrztu dziecka, śmierci czy też zawierania związku małżeńskiego w kancelarii parafialnej zjawiał się mężczyzna. Kobiety (poza sytuacją śmierci czy własnego ślubu) notowane są w księgach metrykalnych jedynie jako matki, akuszerki, matki chrzestne. Możliwość zapisów imion kobiet było zatem zdecydowanie mniej niż imion mężczyzn.

II.1.1. Repertuary imiennicze

Tabela II.1. RMCH w latach 1700–1798. Układ frekwencyjny⁸⁸.

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
1.	Jan	36	Jakub	35	Jan	25	Mateusz	41	Jan	41
2.	Jakub	25	Jan	20	Kazimierz	25	Franciszek	26	Mateusz	34
3.	Mateusz	24	Wojciech	20	Szymon	23	Jan	26	Wojciech	31
4.	Tomasz	24	Walenty	17	Wojciech	26	Andrzej	22	Franciszek	28
5.	Wojciech	26	Mateusz	16	Mateusz	22	Marcin	22	Andrzej	25
6.	Stanisław	21	Marcin	14	Bartłomiej	17	Bartłomiej	20	Paweł	24
7.	Andrzej	20	Andrzej	12	Walenty	17	Jakub	20	Jakub	23
8.	Paweł	19	Paweł	12	Franciszek	16	Antoni	18	Marcin	21
9.	Adam	16	Piotr	12	Jakub	14	Kazimierz	16	Michał	18
10.	Walenty	16	Adam	11	Marcin	14	Paweł	16	Antoni	16
11.	Szymon	15	Stanisław	11	Paweł	13	Tomasz	16	Szymon	13
12.	Wawrzyniec	14	Józef	10	Józef	12	Michał	15	Bartłomiej	12
13.	Marcin	14	Tomasz	10	Michał	11	Stanisław	15	Mikołaj	12
14.	Franciszek	11	Kazimierz	8	Piotr	11	Grzegorz	13	Józef	11
15.	Józef	8	Wawrzyniec	8	Stanisław	10	Józef	13	Tomasz	11
16.	Michał	8	Michał	8	Adam	9	Szymon	12	Grzegorz	10
17.	Mikołaj	8	Szymon	8	Wawrzyniec	11	Walenty	9	Stanisław	10
18.	Piotr	8	Bartłomiej	6	Tomasz	9	Łukasz	8	Wawrzyniec	9
19.	Bartłomiej	7	Stefan	5	Andrzej	8	Piotr	8	Piotr	9
20.	Łukasz	6	Antoni	4	Antoni	8	Wawrzyniec	7	Kazimierz	7
21.	Grzegorz	5	Idzi	3	Mikołaj	8	Adam	6	Ignacy	6
22.	Benedykt	4	Grzegorz	3	Benedykt	7	Mikołaj	6	Kacper	6
23.	Kazimierz	4	Kacper	3	Grzegorz	6	Idzi	5	Łukasz	6
24.	Stefan	4	Fabian	2	Łukasz	6	Krzysztof	5	Walenty	6
25.	Antoni	3	Krzysztof	2	Stefan	5	Stefan	5	Adam	4
26.	Idzi	3	Mikołaj	2	Krzysztof	3	Benedykt	4	Idzi	3

88 We wszystkich tabelach frekwencyjnych kolorem najciemniejszym oznaczone zostały imiona tworzące dominantę imienniczą, kolejno: imiona częste, rzadkie i jednostkowe.

IMIONA MĘŻCZYŹN POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
27.	Kacper	3	Roch	2	Idzi	2	Fabian	3	Gabriel	3
28.	Sebastian	3	Augustyn	1	Hilary	2	Ignacy	2	Stefan	3
29.	Fabian	2	Franciszek	1	Zygmunt	2	Kacper	2	Zygmunt	3
30.	Krzysztof	2	Kilian	1	Kacper	1	Sebastian	2	Albert	2
31.	August	1	Sebastian	1	Karol	1	Ambroży	1	Dionizy	2
32.	Bazyli	1			Ludwik	1	Klemens	1	Feliks	2
33.	Gabriel	1			Bonawentura	1	Roch	1	Florian	2
34.	Ignacy	1					Zygmunt	1	Hieronim	2
35.	Sobiech	1					Bonawentura	1	Karol	2
36.	Walery	1							Roch	2
37.									Benedykt	1
38.									Bonifacy	1
39.									Fabian	1
40.									Filip	1
41.									Hiacynt	1
42.									Izydor	1
43.									Julian	1
44.									Klemens	1
45.									Krystian	1
46.									Krzysztof	1
47.									Leon	1
48.									Wincenty	1
Razem										
		366		268		346		388		431

W księgach metrykalnych parafii Stoczek z lat 1700–1798 pojawia się 58 mion służących do identyfikacji dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego, przy czym repertuar ten nie jest oczywiście wykorzystywany w pełni w każdym z badanych okresów. W kolejnych okresach wybierano odpowiednio spośród: 36, 31, 33, 35 i 48 imion, repertuar imienniczy wykazuje zatem pewne, choć niekonsekwentne, tendencje wzrostowe. Zwiększenie repertuaru imion mężczyzn wynika z przyczyn pozajęzykowych, do których zaliczyć należy niewątpliwy wzrost liczby mieszkańców

samej parafii⁸⁹. W poszczególnych okresach w księgach metrykalnych parafii Stoczek notowano odpowiednio: 366, 268, 164, 388, 431 mężczyzn pochodzenia chłopskiego⁹⁰. Z zestawienia wynika, że wzrost liczby notacji determinuje zwykle zwiększenie repertuaru imion.

Okres I

W latach 1700–1720 w księgach metrykalnych parafii Stoczek notowanych jest 36 różnych imion noszonych przez 366 dorosłych mężczyzn (por.: tabela II.1). Na dominantę imienniczą składa się w tym okresie 6 jednostek. Wszystkie związane są z kultem świętych – znalazły się wśród nich imiona biblijne: *Jan, Jakub, Mateusz, Tomasz* oraz imiona świętych słowiańskich – *Wojciech* i *Stanisław*. Dominanta imiennicza obsługuje 43% wszystkich aktów nominacyjnych w tym okresie (por.: wykresy II.1a i II.1b). Liczebnie równoważą ją wprawdzie imiona jednostkowe, wśród których notowane są: *August, Bazyli, Gabriel, Ignacy, Sobiech, Walery*, ale te obsługują zaledwie 2% wszystkich aktów nominacji. Stanowią one zbiór dość niejednorodny z punktu widzenia ich etymologii. Uwagę zwraca skrócone imię *Sobiech*, notowane w księdze ochrzczonych. Nosi je (zapisany bez nazwiska) mieszkaniec wsi Zgrzebichy, który w 1708 roku ochrzcił syna Michała. Dość wczesne poświadczenie tego imienia i brak nazwiska notowanego mogą świadczyć o tym, że ksiądz spisujący akta nie przywiązywał zbyt dużej wagi do kancelaryjnego, oficjalnego charakteru tych wpisów. Imię *Sobiech* (jako imię skrócone od *Sobieśław*) funkcjonowało jednak w parafii, skoro pojawia się w niej nazwisko *Sobieszczyk*, derywowane od tego imienia. Wśród imion jednostkowych znalazło się także imię o proveniencji prawosławnej – *Bazyli*, które nie pojawi się więcej w omawianym antropomastykonie. Należy je zatem potraktować jako jednostkowy przejaw wpływów wschodnich na imiennictwo badanego obszaru.

Największą grupę imion męskich noszonych przez chłopów stanowią natomiast imiona rzadkie. Jest ich 16 i obsługują 21% wszystkich aktów nominacji. Podobnie jak imiona jednostkowe, jest to grupa bardzo niejednolita pod względem etymologii, znalazły się tu bowiem zarówno imiona biblijne (*Józef, Piotr*), jak i hagiograficzne (*Grzegorz, Antoni*), przy czym na wyższych miejscach listy frekwencyjnej notowane są te drugie. Imiona biblijne i hagiograficzne równoważą się natomiast w grupie imion częstych (po 4 imiona o pierwszej i drugiej proveniencji).

89 Również w wyniku migracji, o czym świadczą zapisy typu *adventus*.

90 Liczby prezentują tylko notacje niepowtarzające się w danym okresie.

Okres II

W O^{II} do nominacji 268 dorosłych mężczyzn użyto 31 imion. Zmniejszyła się nieco liczebnie dominanta imiennicza (do 5 imion – por.: wykres II.2a) oraz jej udział w aktach nominacyjnych – do 40%. Nie uległ jednak zmianie jej skład – nadal do imion najpopularniejszych należą *Jan*, *Jakub*, *Wojciech* i *Mateusz*. Imię *Stanisław* przeszło do klasy częstych, a *Tomasz* ustąpił miejsca *Walentemu*. Widać zatem, że jeśli chodzi o te dwie grupy – dominantę imienniczną i grupę imion częstych – to ich elementy ulegają wymianie, nie dotyczy to jednak imion z pierwszych miejsc listy frekwencyjnej.

Zmiany następują również w kolejności frekwencyjnej listy dominaty imiennicznej. Już porównanie list frekwencyjnych imion dorosłych mężczyzn pozwala na obserwację pewnej prawidłowości – tej mianowicie, że są to bardzo często zbiory przypadkowe i o ile zasadne jest porównywanie grup poszczególnych imion (np. częstych i rzadkich), o tyle nie należy stawiać pytań, dlaczego w O^I dominuje *Jan*, a w O^{II} *Jakub* – gdyż bardzo często jedynym prawem warunkującym te relacje był przypadek (na świadków zostało wziętych więcej *Janów* niż *Jakubów*). Do tego typu rozważań szczegółowych w wypadku osób dorosłych podchodzić zatem należy ostrożnie.

Wśród imion jednostkowych w badanej grupie znalazły się natomiast: *Augustyn*, *Franciszek*, *Kilian*, *Sebastian*, przy czym tylko dwa: *Augustyn* i *Kilian* nie pojawiają się więcej w omawianym materiale. Imię *Kilian* nosi mężczyzna wstępujący w związek małżeński, zapisany w księgach metrykalnych parafii Stoczek w 1723 roku jako *Kilian Latoś*. Jednak fakt, że formacja *Latoś* nie była wcześniej notowana w analizowanych księgach, pozwala sądzić, że jest to nazwisko przybysza, czym można również tłumaczyć oryginalność jego imienia.

W O^{II} dokonuje się swego rodzaju destabilizacja RMCH – dominanta imiennicza i imiona częste obsługują łącznie 74% (wobec 77% w poprzednim okresie) aktów nominacji. Owa destabilizacja odbywa się z korzyścią dla imion rzadkich, które zwiększają swój udział w aktach nominacyjnych z 21 do 24%, mimo że nie zwiększa się (a wprost przeciwnie – pomniejsza) ich liczba – z 16 do 14.

Okres III

W O^{III} w księgach metrykalnych pojawia się 35 imion, notowanych 346 razy (por.: tabela II.1). W dominancie imiennicznej znalazły się dwa nowe imiona – *Kazimierz* i *Szymon*, które w poprzednim dwudziestolecu znajdowały się poza pięcioma pierwszymi miejscami listy frekwencyjnej. Wśród imion często nadawanych znalazł się *Jakub*, który dotychczas notowany był na najwyższych miejscach listy frekwencyjnej. W dominancie imiennicznej znalazły się tym samym 4 imiona biblijne: *Jan*, *Jakub*,

Szymon, Mateusz, Bartłomiej oraz 3 imiona hagiograficzne: *Kazimierz, Wojciech, Walenty*. Imiona biblijne dominują również w grupie imion częstych: *Jakub, Paweł, Józef, Michał, Piotr*. Porównanie danych udziałów procentowych poszczególnych grup imion w aktach nominacyjnych pokazuje skostnienie omawianego repertuaru na poziomie siedemdziesięciotrzyprocentowego udziału w nich dominanty imienniczej i imion częstych, przy czym udział dominanty zwiększył się do 44% kosztem imion częstych.

Nie zmienia się znacząco udział imion rzadkich (zarówno ich liczebności, jak i udziału w aktach nominacyjnych). W grupie jednostkowych znalazły się imiona: *Kacper, Karol, Ludwik, Bonawentura*. Żadne z nich nie pojawia się w Biblii, choć pierwsze jest według tradycji imieniem jednego z trzech mędrców, którzy złożyli pokłon Jezusowi. Na uwagę zasługuje również imię *Bonawentura*, będące genetycznie imieniem klasztornym, a w XVIII wieku notowane dość rzadko⁹¹. W RMCH pojawi się jeszcze raz w O^{IV} również jako imię jednostkowe.

Okres IV

W O^{IV} do nominacji 434 mężczyzn użyto 36 imion. Dominantę imienniczą tworzy 6 jednostek: *Wojciech, Mateusz, Franciszek, Jan, Andrzej, Marcin*. Należy jednak zauważyć, że zmienia się nieco jej struktura – na pierwszym miejscu znalazł się *Wojciech*, a najczęstsze do tej pory imię *Jan* spadło na miejsce 4. Mimo zwiększenia liczby nominacji nie uległa dużej zmianie liczba imion jednostkowych.

Znalazły się w tej grupie imiona: *Ambroży, Klemens, Roch, Zygmunt, Bonawentura* – z których żadne nie jest imieniem biblijnym. Imiona biblijne tworzą tym razem grupę jednostek w tej ostatniej zdecydowanie dominują imiona hagiograficzne (np. *Mikołaj, Krzysztof, Benedykt, Ignacy*). Należy w tym miejscu zauważyć, że zwiększenie się liczby nominowanych osób wpłynęło na zwiększenie liczby imion częstych (z 8 do 10), w nieznacznym stopniu imion jednostkowych (z 4 do 5). RMCH ulega jednak dalszemu skostnieniu – dominanta imiennicza i imiona częste obsługują łącznie aż 79% aktów nominacyjnych, przy czym udział w niej mają w dużej mierze imiona częste. Jest to sytuacja dość osobliwa, ponieważ zwiększenie liczby nominowanych osób wpływa zwykle na poszerzenie repertuaru imion rzadkich i jednostkowych, tak jak ma to miejsce w O^V.

Okres V

W O^V wraz ze wzrostem liczby notowanych mężczyzn zwiększa się repertuar imion, przy 431 notacjach składa się on z 48 jednostek. Po raz kolejny na pierwsze miejsce

91 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt., s. 140–141.

listy frekwencyjnej powraca imię *Jan*, a sama dominanta zwiększa się liczebnie (do 8), znajdują się w niej jednostki notowane na najwyższych miejscach listy frekwencyjnej w okresach poprzednich. Poza *Janem* są to: *Mateusz, Wojciech, Franciszek, Andrzej, Paweł, Jakub, Marcin*. Pojawiają się imiona, które w wiekach poprzednich nie były w dominancie albo jak *Paweł* należały do grupy imion rzadkich. Swego rodzaju prawidłowością jest jednak przewaga w tej grupie imion biblijnych (5) nad hagiograficznymi (3). Sama dominanta imiennicza obsługuje aż 53% aktów nominacji, łącznie z imionami częstymi jest to 79%, co daje liczbę stosunkowo dużą, jeśli uświadomimy sobie, że tę grupę tworzy zaledwie 17 imion.

Dość duże urozmaicenie repertuaru imienniczego mężczyzn pochodzenia chłopskiego przekłada się na – niewielkie wprawdzie, ale jednak – zwiększenie liczby imion jednostkowych (z 6 do 8). Pojawiają się tu nienotowane wcześniej imiona *Hiacynt, Izydor czy Julian*. Pierwsze z nich upowszechnia się w Polsce dopiero w XVII wieku⁹². W obu tych ostatnich grupach dominują imiona hagiograficzne, biblijne notowane są sporadycznie (*Adam, Piotr*).

II.1.2. Poszczególne grupy imion mężczyzn pochodzenia chłopskiego

W każdym z analizowanych okresów uwzględniałam dominantę imienniczą, imiona częste, rzadkie i jednostkowe. Procentowy udział każdego z typów imion naniósł na wykresy⁹³ pozwalające obserwować ich ewolucję w czasie. Analiza ukazanych w ten sposób danych prowadzi do następujących wniosków.

Dominanta imiennicza (por.: wykres II.6a) jest wartością stosunkowo stabilną. Nie obserwujemy gwałtownych wzrostów ani spadków w jej zakresie, wahań, które się pojawiają w jej obrębie, nie są uzależnione od wzrostu czy spadku liczby notowanych osób. O względnej stabilizacji dominanty imienniczej świadczy również fakt, że tylko w jednym okresie osiąga ona na wykresie porównawczym (por.: wykres II.10a) wartości najniższe. W czterech z pięciu okresów to imiona jednostkowe są najslabiej reprezentowane, ale to właśnie ta grupa imion w ostatnim okresie wykazuje najwyższe tendencje wzrostowe, co świadczy o uelastycznianiu omawianego repertuaru imienniczego.

Liczniejsza i bardziej dynamiczna od dominanty imienniczej jest grupa imion częstych (por.: wykres II.7a), przy czym wykres zależności tej grupy od grupy imion jednostkowych (por.: wykres II.9a) ujawnia zależności odwrotnie proporcjonalne. Oznacza to, że wzrost liczebności omawianej grupy dokonuje się kosztem właśnie grupy imion jednostkowych.

92 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt., s. 210–211.

93 Por.: Aneks.

Najwyższe wartości osiąga krzywa odnosząca się do imion rzadkich. Wzbogacanie repertuaru imion omawianej grupy wcale nie przekłada się na wzrost udziału imion rzadkich w poszczególnych aktach nominacyjnych (por.: wykres II.8a). Analiza porównawcza tych wykresów pokazuje zależności odwrotnie proporcjonalne – im więcej imion jednostkowych, tym mniej rzadkich – i odwrotnie. Widać zatem, że grupy te są ze sobą w dużym stopniu tożsame, a jednostki nazewnicze swobodnie między nimi migrują.

II.2. IMIONA CHŁOPCÓW POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

W latach 1700–1798 w parafii Stoczek ochrzczono łącznie 1266 chłopców, a do ich nominacji użyto 60 imion, przy czym zarówno liczba zgłaszanych chłopców, jak i repertuar imion zmieniały się w poszczególnych okresach i wynosiły odpowiednio: 34 imiona przy 208 zapisach; 35 przy 164 zapisach, 37 przy 249 zapisach; 43 przy 340 zapisach oraz 48 przy 315 zapisach.

Tabela II.2. RCHCH w latach 1700–1798. Układ frekwencyjny.

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
1.	Jan	16	Mateusz	15	Jakub	20	Mateusz	32	Jan	41
2.	Mateusz	16	Marcin	10	Jan	16	Jan	27	Franciszek	24
3.	Piotr	14	Jakub	9	Marcin	16	Franciszek	23	Wojciech	24
4.	Wojciech	12	Kazimierz	9	Mateusz	15	Józef	21	Mateusz	18
5.	Andrzej	12	Tomasz	9	Andrzej	14	Antoni	19	Józef	17
6.	Szymon	11	Wojciech	9	Wojciech	14	Jakub	17	Antoni	15
7.	Adam	9	Szymon	8	Piotr	13	Stanisław	15	Jakub	12
8.	Franciszek	9	Andrzej	7	Szymon	11	Andrzej	14	Tomasz	12
9.	Paweł	9	Franciszek	7	Paweł	10	Wojciech	14	Walenty	12
10.	Marcin	8	Jan	6	Bartłomiej	9	Kazimierz	13	Paweł	11
11.	Michał	8	Paweł	6	Józef	8	Szymon	13	Ignacy	10
12.	Wawrzyniec	7	Adam	5	Kazimierz	8	Piotr	12	Michał	10
13.	Walenty	7	Idzi	5	Michał	8	Laurenty	11	Kazimierz	9
14.	Stefan	6	Grzegorz	5	Stanisław	8	Tomasz	11	Wawrzyniec	7
15.	Antoni	5	Łukasz	5	Antoni	7	Bartłomiej	10	Ludwik	7

IMIONA CHŁOPCÓW POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
16.	Bartłomiej	5	Stanisław	5	Mikołaj	7	Ignacy	10	Piotr	7
17.	Jakub	5	Walenty	5	Tomasz	7	Paweł	7	Grzegorz	6
18.	Józef	5	Antoni	4	Franciszek	6	Stefan	6	Łukasz	6
19.	Kacper	5	Benedykt	4	Kacper	5	Adam	5	Marcin	6
20.	Kazimierz	5	Józef	4	Wawrzyniec	5	Grzegorz	5	Stanisław	5
21.	Mikołaj	5	Kacper	4	Grzegorz	4	Kacper	5	Szymon	5
22.	Stanisław	5	Michał	4	Łukasz	4	Mikołaj	5	Adam	4
23.	Łukasz	4	Bartłomiej	3	Roch	4	Walenty	5	Bartłomiej	4
24.	Tomasz	4	Piotr	3	Walenty	4	Benedykt	4	Kacper	4
25.	Benedykt	3	Krzysztof	2	Adam	2	Idzi	4	Wincenty	4
26.	August	2	Mikołaj	2	Idzi	2	Karol	4	Dyzma	3
27.	Fabian	2	Roch	2	Krzysztof	2	Marcin	4	Feliks	3
28.	Roch	2	Filip	1	Baltazar	1	Fabian	3	Joachim	3
29.	Ambroży	1	Karol	1	Benedykt	1	Łukasz	3	Andrzej	2
30.	Augustyn	1	Kostka	1	Fabian	1	Augustyn	2	Fabian	2
31.	Cyprian	1	Laurenty	1	Filip	1	Krzysztof	2	Filip	2
32.	Grzegorz	1	Marek	1	Gabriel	1	Michał	2	Karol	2
33.	Ignacy	1	Stefan	1	Ignacy	1	Roch	2	Krzysztof	2
34.	Krzysztof	1	Zygmunt	1	Leon	1	Wincenty	2	Mikołaj	2
35.					Ludwik	1	Dominik	1	Aleksy	1
36.					Stefan	1	Feliks	1	Ambroży	1
37.					Zygmunt	1	Hilary	1	Benedykt	1
38.							Kajetan	1	Cyprian	1
39.							Lucjan	1	Deodatus	1
40.							Ludwik	1	Dominik	1
41.							Marek	1	Felicjan	1
42.							Tadeusz	1	Konstanty	1
43.									Leon	1
44.									Leonard	1
45.									Marian	1

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
46.									Roch	1
47.									Stefan	1
48.									Tadeusz	1
Razem										
		208		164		239		340		315

Analiza danych zaprezentowanych w tabeli II.2 pokazuje zatem, że liczba chrzczonych chłopców waha się i nie wykazuje wyraźnej tendencji wzrostowej, widoczny jest natomiast konsekwentny wzrost liczebności repertuaru imion.

W odróżnieniu od repertuarów imion osób dorosłych, które bardzo często były zestawami imion losowo dobranych osób, repertuary imion chrzczonych dzieci można badać nie tylko pod kątem dynamiki zmian poszczególnych grup imienniczych, lecz także pod kątem zmian lub stabilizacji poszczególnych jednostek. Zbiór imion chrzczonych chłopców jest bowiem o wiele mniej przypadkowy i można, a wręcz należy rozpatrywać go holistycznie, również z punktu widzenia wybieranych i niewybranych imion.

Okres I

W latach 1700–1720 do nominacji 208 ochrzczonych chłopców użyto 35 imion. Dominantę (por.: wykresy II.11a i II.11b) tworzy 6 imion, obsługujących 39% aktów nominacyjnych. W grupie tej znalazły się jednostki: *Jan*, *Mateusz*, *Piotr*, *Wojciech*, *Andrzej*, *Szymon* – 5 z nich to imiona biblijne, jedno słowiańskie, ale znane ze względu na świętego chrześcijańskiego, a zatem imię hagiograficzne. Podobnie zatem jak w wypadku dorosłych mężczyzn dominantę imienniczą tworzą głównie imiona biblijne. Na dwóch pierwszych miejscach listy znalazły się jednostki *Jan* i *Mateusz*, przy czym *Jan* przez cały badany okres współtworzył dominantę imienniczą dorosłych mężczyzn.

Niewiele liczniejsza jest grupa imion częstych – tworzy ją 8 onimów: w tym zaledwie 3 biblijne – *Adam*, *Paweł*, *Michał* i 5 hagiograficznych: *Franciszek*, *Marcin*, *Wawrzyniec*, *Walenty*, *Stefan*. Najliczniejsza jest natomiast grupa imion rzadkich – co ciekawe, stosunek liczby imion biblijnych do hagiograficznych wynosi tu 7:7, co jest niezgodne z obserwacjami poczynionymi dla pokolenia starszego, w którym w grupie imion rzadkich i jednostkowych pojawiały się głównie imiona hagiograficzne. Jeszcze ciekawszy jest fakt, że wśród imion rzadkich znalazły się w tym okresie onimy *Józef* i *Jakub*, dość powszechne w pokoleniu dorosłych. Już na tym

przykładzie widać zatem, że kształt systemu nazewniczego pokolenia starszego może (jak w wypadku imienia *Jan*), ale nie musi (*Józef, Jakub*) przekładać się na imiennictwo dzieci. Dominanta imiennicza i imiona częste obsługują łącznie 69% wszystkich aktów nominacji.

Do rzadko wybieranych imion należą: *Ambroży, Augustyn, Cyprian, Grzegorz, Ignacy, Krzysztof*, a imiona jednostkowe stanowią 18% całego analizowanego zasobu imion – liczebnie są zatem równoważne z dominantą imienniczą, obsługują jednak zaledwie 3% aktów nominacji.

Okres II

Struktura imiennicza chrzczonych chłopców pochodzenia chłopskiego zmienia się znacznie w O^{II}. Do nominacji 164 osób użyto 34 jednostek, repertuar imienniczy zachował się zatem przy zmniejszeniu liczby chrzczonych chłopców. Dokonuje się swego rodzaju skostnienie – zwiększa się bowiem udział dominanty imienniczej (z 6 do 7 jednostek), obsługującej w tym okresie aż 42% aktów nominacji. Tworzą ją imiona: *Mateusz, Marcin, Jakub, Kazimierz, Tomasz, Wojciech, Szymon* (por.: wykres II.12a). Z dominanty imienniczej okresu poprzedniego ostały się zaledwie trzy jednostki: *Mateusz, Wojciech* i *Szymon*, pozostałe to imiona częste lub rzadkie w poprzednim okresie. Widać zatem, że umocnienie pozycji dominanty nie musi się równać stabilizacji jej składu. Co ciekawe, w dominancie nie znalazło się imię *Jan*, które zostało nadane zaledwie 6 chłopcom. Równoważy się jednocześnie udział imion biblijnych i hagiograficznych, pozostają one w stosunku 4:3. Stabilizacja systemu imienniczego w tym okresie odbywa się również przez zwiększenie liczby imion częstych – z 8 do 10 jednostek. W grupie tej znalazły się elementy stanowiące w okresie poprzednim dominantę imienniczą: *Jan, Andrzej*, lecz także imię w poprzednim okresie sporadyczne: *Grzegorz*. Dominanta imiennicza i imiona częste obsługują łącznie 76% wszystkich aktów nominacji. Omawiany repertuar ulega zatem skostnieniu w stosunku do poprzedniego okresu. Dzieje się to kosztem imion rzadkich.

W grupie imion rzadkich (znaczy spadek z 14 do 10 jednostek i z 28 do 20%) znalazły się imiona biblijne: *Józef, Michał, Bartłomiej* i *Piotr*, przy czym znacznie maleje właśnie popularność *Piotra*, który w okresie poprzednim współtworzył dominantę imienniczą. Wszystkie te imiona to imiona popularne w Polsce XVIII wieku⁹⁴.

W grupie imion jednostkowych (która nieco się powiększa) pojawiają się: *Filip, Karol, Kostka, Laurenty, Marek, Stefan, Zygmunt*. Tylko *Kostka* nie jest więcej notowane w badanym materiale imienniczym. Imię to jest jednak specyficzne, gdyż

94 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt.

zwykle występuje w połączeniu *Stanisław Kostka* i wiązane jest z konkretnym świętym. Zapisany w księdze metrykalnej pod imieniem *Kostka* syn Stanisława Grudy ze Zgrzebich ochrzczony został 13 listopada 1724 roku, czyli w dniu wspomnienia św. Stanisława Kostki. Ochrzczony tym imieniem chłopiec jest identyfikowany w dalszych zapisach jako *Stanisław*.

Okres III

W O^{III} zwiększa się do 239 liczba chrzczonych chłopców przy jednoczesnym nieznacznym zwiększeniu repertuaru imion (37). Nie zmienia się wprawdzie (por.: wykres II.13a) liczba imion tworzących dominantę imienniczą (7), ale zmniejsza się nieznacznie ich udział w aktach nominacji – do 45%. Kształt dominanty przypomina bardziej dominantę z O^I niż O^{II}, mamy w niej bowiem imiona: *Jakub, Jan, Marcin, Mateusz, Andrzej, Wojciech, Piotr* – dominują tym samym imiona biblijne, hagiograficzne są zaledwie 2. Do dominanty „wracają” *Jan* i *Piotr*. Wzrasta popularność *Jakuba* – przechodzi z trzeciego na pierwsze miejsce listy frekwencyjnej. Zwiększa się również procentowy udział imion częstych we wszystkich aktach nominacji, mimo że grupa ta nie zmniejsza swojej liczebności. Znalazły się tu imiona dwuczłonowe: *Kazimierz* (którego popularność spada) i *Stanisław*. Połowę dominanty stanowią imiona biblijne, pozostałe to imiona hagiograficzne. Wzrost użycia dominanty imienniczej i imion częstych przekłada się na skostnienie omawianego repertuaru – jednostki z najwyższych miejsc list rangowych obsługują 80% wszystkich aktów nominacji. Jest to największy udział imion popularnych w omawianym materiale.

W grupie imion rzadkich nie widać wyraźnych prawidłowości – jest to bowiem ta grupa imion, która (poza imionami jednostkowymi) najczęściej ulega wewnętrznym przeobrażeniom. Zastanawia obecność w niej *Franciszka*, ale imię to znajduje się na najwyższym notowanym miejscu listy imion rzadkich, w bezpośredniej bliskości imion częstych. Wśród jednostkowych znalazło się 10 imion: *Baltazar, Benedykt, Fabian, Filip, Gabriel, Ignacy, Leon, Ludwik, Stefan, Zygmunt* – obsługują one 4% wszystkich aktów nominacji. Ciekawy jest również fakt, że RCHCH jest bodaj najmniej zróżnicowany, jeśli chodzi o procentowy udział poszczególnych grup imienniczych.

Okres IV

W O^{IV} do nominacji 340 chłopców użyto 42 imion. Zwiększyła się liczba nominacji i liczba imion. Analiza danych umieszczonych na wykresie II.14a pokazuje, że system nominacyjny chłopców pochodzenia chłopskiego uległ destabilizacji – odbyło się to kosztem dominanty imienniczej, której udział w aktach nominacji wyniósł 41%, i w wyniku wzrostu udziału imion rzadkich (do 21%). Dominantę

tworzy zatem 7 imion: *Mateusz, Jan, Franciszek, Józef, Antoni, Jakub* – przy czym niemal niezmienną popularnością cieszą się imiona biblijne: *Jan, Jakub i Mateusz*. Dokonuje się również swego rodzaju awans innego imienia biblijnego – *Józef*. Przez trzy dwudziestolecia było ono bowiem w najlepszym wypadku imieniem częstym, nigdy nie tworzyło dominanty, mimo że w osiemnastowiecznym antropomastykonie polskim jest to jedno z najpopularniejszych imion męskich, choć jeszcze do wieku XVI pozostawało w sferze sacrum⁹⁵.

Podobnie jest ze spopularyzowanym przez jezuitów⁹⁶ imieniem *Franciszek* (częstym w O^I i O^{II}, ale rzadkim w O^{III}), które po raz pierwszy współtworzy dominantę. O popularności tego imienia w wiekach wcześniejszych świadczy popularność nazwiska *Frąckiewicz* (i różnych jego wariantów) w onomastykonie stoczkowskim wieku XVIII.

W grupie imion rzadkich znalazło się 18 onimów, w większości notowanych jako rzadkie lub jednostkowe w okresach poprzednich (np. *Karol*), ale również takich, które w okresach poprzednich były częste (*Michał*), a nawet stanowiły dominantę imienniczą (*Marcin*). Co ciekawe, nie ma w tej grupie imion nigdy wcześniej nienotowanych. Imiona rzadkie są zatem grupą dość otwartą, jeśli chodzi o wchłanianie jednostek obecnych wcześniej w omawianym repertuarze, ale z drugiej strony zamkniętą na jednostki całkowicie nowe.

Okres V

W O^V nieznacznie zmniejszyła się liczba chrzczonych chłopców (315) przy jednoczesnym wzroście liczby elementów w repertuarze imienniczym (48). Świadczy to o elastyczności opisywanego repertuaru. Tezę tę potwierdzają z jednej strony zmniejszający się udział dominanty imienniczej i imion częstych (do 77%), z drugiej zaś – zwiększenie udziału imion jednostkowych (do 4%) i stabilizacja udziału imion częstych (nadal jest to 21%) – por.: wykresy II.15a i II.15b. Widać zatem, że lata 1741–1760 stały się punktem wyjścia do destabilizacji i wzbogacenia omawianego repertuaru przez urozmaicenie zbioru imion jednostkowych. Dominantę tworzy 6 jednostek: *Jan, Franciszek, Wojciech, Mateusz, Józef, Antoni*. Aż 5 z nich to elementy dominanty imienniczej z poprzedniego okresu, a jedyna zmiana dotyczy imienia *Wojciech*, które zastąpiło *Jakuba*. Destabilizacja omawianego repertuaru nie dokonuje się zatem kosztem składowych dominanty, lecz na rzecz zwiększenia liczby imion jednostkowych. W tej ostatniej grupie znalazło się 14 imion, również takich, które wcześniej nie były w omawianym zbiorze notowane (np. *Marian, Felicjan*

95 Por.: Jan Stanisław Bystron, dz. cyt., s. 221–223.

96 Por.: Tamże, s. 184–185.

czy *Dominik*). Ojciec Felicjana – Jan Mikiel z Drgicza, który w latach 1774–1798 przyniósł do chrztu ośmioro dzieci, zawsze nadawał im imiona popularne (*Józef, Grzegorz, Marianna*) – widać zatem, że nadawanie imion rzadkich i jednostkowych nie jest wynikiem tradycji rodzinnej, tylko zapewne wpływem duchowieństwa.

Dosyć ciekawy jest zapis *Deodatus*, który ilustruje prawdopodobnie proces latynizacji któregoś ze słowiańskich imion (np. *Bożydar, Bogdan*). Ani w formie zlatynizowanej, ani w rodzimej imię to nie zostało więcej zarejestrowane w badanym materiale.

II.2.1. Poszczególne grupy imion chłopców pochodzenia chłopskiego

Analiza danych wykorzystanych do stworzenia wykresów krzywych ewolucji poszczególnych grup imienniczych RCHCH prowadzi do następujących wniosków.

Podobnie jak w wypadku imion dorosłych mężczyzn najbardziej stałe wartości procentowe utrzymuje dominanta imiennicza. Jej udział w omawianym repertuarze spada od O^{III} (por.: wykres II.16a). Co jednak ciekawe, krzywa jej wykresu oraz wykresu dla imion częstych (por.: wykres II.17a) mają analogiczny przebieg. Widać zatem, że te dwie grupy są ze sobą ściśle powiązane (było to również widoczne w migrowaniu poszczególnych jednostek imienniczych między tymi dwiema grupami), a omawiany repertuar dąży do elastyczności i otwiera się na nowe jednostki imiennicze. To otwarcie zapewnia zwiększający się udział imion rzadkich (por.: wykres II.18a) i jednostkowych (wykres II.19a), przy czym w odróżnieniu od dwóch poprzednich grup (imion częstych i dominanty imienniczej) ich krzywe nie są tak zgodne – świadczy to o swego rodzaju konkurowaniu między sobą tych dwóch grup imion – spadek procentowego udziału jednostek rzadkich powoduje wzrost udziału elementów jednostkowych – i na odwrót. Jedynie w O^{III}, w którym dokonuje się swego rodzaju przełom w tej grupie imienniczej, dochodzi do wzrostu procentowego zarówno imion rzadkich, jak i jednostkowych.

Jak pokazują dane zaprezentowane na wykresie II.20a, poszczególne grupy imion przyjmują wartości procentowe z różnych obszarów liczbowych. Dzieje się zatem inaczej niż w wypadku RMCH. Po raz kolejny potwierdza to tezę, że repertuar imion chłopców jest bardziej otwarty na zmiany niż repertuar imion dorosłych mężczyzn.

Analiza zależności omawianych repertuarów pokazuje z kolei, że krzywe dla obu dominant imienniczych (wykres II.21a) są do siebie zbliżone. Wartość stabilizuje się zarówno w RMCH, jak i w RCHCH, a różnic w jej składzie w omawianych tu grupach wiekowych nie widać. Bardzo zbieżne są również krzywe dla imion częstych (wykres II.22a) i jednostkowych (wykres II.23a), zupełnie różne natomiast dla imion rzadkich (wykres II.24a) – wynika to z faktu, że ta ostatnia grupa jest

najbardziej podatna na zmiany, a jej przeobrażenia w pokoleniu młodszym nie są warunkowane przeobrażeniami w pokoleniu starszym.

II.3. IMIONA KOBIEŃ POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

Z badanego materiału wyekscerpowano 652 zapisy imion dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego. Przy nominacji dorosłych kobiet w parafii Stoczek w XVIII wieku użyto 46 jednostek imienniczych (por.: tabela II.3), przy czym repertuar ten był różny dla różnych okresów i wynosił kolejno: 17, 17, 29, 26, 38. Wykazywał zatem pewne tendencje wzrostowe.

Tabela II.3. RKCH w latach 1700–1798. Układ frekwencyjny.

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
1.	Marianna	10	Marianna	8	Marianna	17	Marianna	48	Marianna	48
2.	Jadwiga	7	Ewa	5	Jadwiga	14	Katarzyna	18	Agnieszka	28
3.	Katarzyna	7	Katarzyna	5	Katarzyna	10	Jadwiga	17	Franciszka	21
4.	Zofia	6	Zofia	5	Zofia	10	Małgorzata	16	Katarzyna	19
5.	Dorota	5	Anna	4	Agnieszka	7	Agnieszka	14	Zofia	13
6.	Krystyna	4	Jadwiga	3	Anna	4	Ewa	10	Małgorzata	12
7.	Anna	3	Apolonia	2	Ewa	4	Zofia	9	Ewa	11
8.	Agnieszka	2	Zuzanna	2	Franciszka	4	Krystyna	8	Jadwiga	11
9.	Magdalena	2	Maria	2	Magdalena	4	Barbara	5	Apolonia	8
10.	Maria	2	Agnieszka	1	Małgorzata	4	Franciszka	5	Rozalia	8
11.	Agata	1	Anastazja	1	Rozalia	4	Teresa	5	Teresa	7
12.	Anastazja	1	Eufemia	1	Anastazja	2	Agata	4	Anna	6
13.	Barbara	1	Franciszka	1	Apolonia	2	Anna	4	Magdalena	6
14.	Elżbieta	1	Krystyna	1	Klara	2	Elżbieta	4	Barbara	5
15.	Ewa	1	Regina	1	Krystyna	2	Apolonia	3	Krystyna	5
16.	Klara	1	Rozalia	1	Łucja	2	Klara	3	Agata	4
17.	Małgorzata	1	Teresa	1	Petronela	2	Rozalia	3	Anastazja	4
18.					Teresa	2	Łucja	2	Helena	4
19.					Zuzanna	2	Magdalena	2	Róża	4

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
20.					Agata	1	Zuzanna	2	Julianna	3
21.					Aleksandra	1	Bogumita	1	Klara	3
22.					Barbara	1	Cecylia	1	Konstancja	3
23.					Cecylia	1	Felicjanna	1	Łucja	3
24.					Dorota	1	Konstancja	1	Urszula	3
25.					Elżbieta	1	Marcjanna	1	Dorota	2
26.					Eufemia	1	Monika	1	Elżbieta	2
27.					Monika	1			Salomea	2
28.					Róża	1			Tekla	2
29.					Teodora	1			Celina	1
30.									Justyna	1
31.									Karolina	1
32.									Ludwika	1
33.									Marcjanna	1
34.									Petronela	1
35.									Samuela	1
36.									Stanisława	1
37.									Ulina	1
38.									Zuzanna	1
Razem										
		55		44		108		188		257

Zwiększenie repertuaru imion wyekscerpowanych z ksiąg metrykalnych związane jest przede wszystkim z czynnikami pozajęzykowymi, czyli rozwojem samej parafii. W kolejnych okresach zanotowano bowiem odpowiednio: 55, 44, 108, 188, 257 zapisów odnoszących się do różnych kobiet. Widoczna jest zatem tendencja wzrostowa w odniesieniu do liczby notowanych osób.

Okres I

W O¹ do nominacji 55 dorosłych kobiet zostało użytych 17 imion. Dominantę imienniczą (por.: wykresy II.25a i II.25b) tworzą trzy imiona: *Marianna*, *Jadwiga* i *Katarzyna* – dwa z nich są imionami średniowiecznych świętych, jedno imieniem

zastępczym – derywowanym od imienia starotestamentowego⁹⁷. Mimo że jest to dominanta mało liczebna (3 jednostki), to obsługuje 44% wszystkich aktów nominacyjnych. Równie małą grupę stanowią imiona częste (3): *Zofia*, *Dorota* i *Krystyna*, które obsługują 27% użyć. Łącznie obie te grupy tworzą zatem 71% wszystkich aktów nominacji dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego.

W grupie rzadkich znalazło się między innymi imię *Maria*, które na początku XVIII wieku stanowiło jeszcze element sfery tabu, a także dwa imiona biblijne – *Anna*, *Magdalena* i jedno hagiograficzne – *Agnieszka*. Największą liczebnie grupę stanowią imiona jednostkowe (7) – jest to zbiór dość niejednorodny, który obsługuje 13% aktów nominacyjnych. Znalazły się tu onimy o różnej proveniencji, wśród nich biblijne imię *Ewa*. W związku z dość nieliczną próbką badawczą trudno mówić o jakichkolwiek tendencjach w omawianym zbiorze imion.

Okres II

W O^{II} zmniejsza się jeszcze liczba notowanych kobiet (44), ale nie zmniejsza repertuar imienniczy – spisywane w księgach stoczkowskich kobiety identyfikowane były za pomocą 17 imion. Co ciekawe, po raz pierwszy mamy do czynienia z jednoelementową dominantą imienniczą (por.: wykres II.26a) – stanowi ją imię *Marianna*, które obsługuje zaledwie 18% wszystkich aktów nominacji. Nie dokonuje się jednak destabilizacja struktury omawianego repertuaru. Dwa pozostałe imiona, które w poprzednim okresie stanowiły dominantę imienniczą, znalazły się w grupie częstych, wzrosła tym samym jej liczebność – do 5 jednostek – procent ich użycia (do 50%). Zmniejszyła się natomiast liczebność imion rzadkich (zaledwie 3 jednostki), odbyło się to z korzyścią dla imion jednostkowych, które stanowią 18% wszystkich aktów nominacji.

Pojawiają się w tym repertuarze imiona nowe w porównaniu z O^I, są to np.: *Eufemia*, *Franciszka*, *Regina*, *Rozalia* oraz *Teresa* i *Zuzanna*, przy czym niemal wszystkie (poza *Zuzanną*) są poświęcone jednostkowo, a *Regina* występuje tylko w tym okresie. Z punktu widzenia onomastykonu polskiego w XVIII wieku jest to imię rzadkie, notowane raczej wśród szlachty niż wśród chłopów⁹⁸, tej obserwacji nie poświęca jednak analizowany materiał. Repertuar imion zasadniczo się nie zmniejszył, tylko zmienił, brak w O^{II} imion *Agata*, *Barbara*, *Dorota*, *Elżbieta*, *Małgorzata*, przy czym pojawiają się one w okresach kolejnych.

97 Por.: Rozdział o motywacji nadawania dzieciom imion.

98 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt., s. 304.

Okres III

W O^{III} znacznie zwiększył się zasób imion kobiet pochodzenia chłopskiego, co jest związane z liczbą kobiet notowanych w tym okresie w księgach metrykalnych. Dzięki temu pojawia się czteroelementowa (por.: wykresy II.27a i II.27b) dominanta imiennicza, która wraca niejako do stanu z O^I, z tą różnicą, że zostaje powiększona o hagiograficzne (greckie) imię *Zofia*, które Jan Stanisław Bystron nazywa dobrze znanym w średniowieczu⁹⁹. Popularność tego imienia wzrosła zapewne w związku z *Panem Tadeuszem*, w wypadku analizowanego materiału (w którym *Zofia* będzie wykazywała niestabilne wprawdzie, ale stopniowe tendencje wzrostowe) motywację nadawania stanowił raczej kult św. Zofii.

Dominanta imiennicza obsługuje 47% wszystkich aktów nominacji. Nieco pomniejszył się zbiór jednostek częstych (do 7), wśród których znalazło się imię *Rozalia* – imię świętej średniowiecznej, które Jan Stanisław Bystron nazwał imieniem ludowym¹⁰⁰. Zwiększyła się liczba imion jednostkowych (do 10), ale zmniejszył procent ich użycia – do 9%. Powiększenie tej grupy dokonało się jednak w większości nie przez pojawienie się elementów zupełnie nowych, ale przez kompilację repertuarów z dwóch poprzednich okresów.

Okres IV

Ciekawie przedstawiają się dane uzyskane dla lat 1761–1780. Po pierwsze następuje w tym okresie spadek liczebności repertuaru imienniczego przy jednoczesnym wzroście (o niemal połowę) liczby notowań kobiet w księgach metrykalnych. Wynik taki wskazuje na stabilizację systemu imienniczego. Po drugie, mimo zwiększenia liczby notowanych kobiet zmniejsza się liczebnie dominanta imiennicza – tworzą ją dwa imiona: *Marianna* i *Katarzyna* (por.: wykresy II.28a i II.28b). Wraca ona niemalże do stanu z O^{II}. Największy udział w aktach nominacji mają imiona częste (40%), które łącznie z dominantą imienniczą obsługują 75% użyc.

Zwiększa się (niemal dwukrotnie) udział jednostek rzadkich – wśród nich notowane są takie, które w poprzednich okresach były imionami częstymi – np. *Rozalia*, jak i takie, które wcześniej były już w grupie imion rzadkich (np. *Klara*). Jako nowe pojawiają się: *Karolina*, *Konstancja*, *Marcjanna*, które nie zyskują popularności w O^V i są rzadkie zarówno z punktu widzenia antropomastykonu stoczkowskiego, jak i polskiego w ogóle¹⁰¹.

99 Por.: Tamże, s. 362.

100 Por.: Tamże, s. 308.

101 Por.: Tamże.

Okres V

W O^v znacznie zwiększył się repertuar imion notowanych w odniesieniu do dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego. Jest ich aż 38, co idzie w parze ze zwiększoną liczbą kobiet spisanych w księgach metrykalnych (257 osób). O niestabilności dominanty imienniczej świadczy fakt, że znowu powiększa się ona do 4 elementów (por.: wykresy II.29a i II.29b), wśród których znalazły się tradycyjnie już *Marianna* i *Katarzyna*, a które obsługują 45% wszystkich notowań imion żeńskich dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego w tym okresie. Co ciekawe, *Katarzyna* spadła na 4 miejsce listy frekwencyjnej, ustępując miejsca *Franciszce* i *Agnieszce* – imionom, które w dominancie imienniczej pojawiają się po raz pierwszy. Jak jednak wspominałam, takie zmiany w repertuarze imion dorosłych mogą być jedynie dziełem przypadku – nie muszą świadczyć o jakiegokolwiek tendencji. Nie zmienia to faktu, że jeden element dominanty imienniczej jest niezmienny – jest to imię *Marianna*, które pojawia się niemal przez cały wiek na pierwszym miejscu listy frekwencyjnej. W ostatnim badanym okresie zmniejsza się udział imion rzadkich, zwiększa natomiast udział elementów jednostkowych, co jest charakterystyczne dla wszystkich zbadanych dotąd zbiorów imienniczych. Koniec wieku XVIII przynosi zatem zmiany w obrębie tendencji imienniczych dorosłych kobiet, która polega na uelastycznieniu tego repertuaru.

Na zasób imion żeńskich (podobnie jak męskich) składają się głównie imiona chrześcijańskie związane z obrządkiem zachodnim. Położenie parafii Stoczek na pograniczu Mazowsza i Podlasia nie zdeterminowało pojawienia się tu elementów wschodniosłowiańskich czy też grekokatolickich odpowiedników imion łacińskich. Jedyne wyjątkiem stanowi *Ulina*, niemająca swojego miejsca w kalendarzu świętych obrządku łacińskiego. Na wschodnią proveniencję tego imienia wskazuje fakt, że nosi je kobieta o nazwisku *Daniszuk*, żona Jana Daniszuka. Małżeństwo to 4 lutego 1796 roku przyniosło do chrztu dziecko imieniem *Mikołaj*. Brak wprawdzie informacji na temat pochodzenia czy wyznania tych ludzi, jednak nazwisko *Daniszuk* nie było wcześniej notowane w księgach metrykalnych parafii Stoczek, prawdopodobnie byli więc to przybysze (być może z terenu Podlasia). Jest to jedyny w tej grupie wypadek wpływu imiennictwa kręgu wschodniosłowiańskiego.

II.3.1. Poszczególne grupy imion kobiet pochodzenia chłopskiego

Analiza wykresów krzywych pokazujących tendencje rozwojowe poszczególnych grup imion kobiet pochodzenia chłopskiego (por.: wykresy II.30a–II.34a) prowadzi do następujących wniosków.

Dominanta imiennicza jest tu wartością wyjątkowo niestabilną i nie wykazuje żadnych tendencji progresywnych czy regresywnych, nie jest zależna ani od okresu,

ani od liczby notowanych kobiet. Na taki wynik wpływa być może niewielka próbka badawcza imion kobiet pochodzenia chłopskiego, analiza pozostałych krzywych ujawnia jednak w miarę konsekwentne tendencje w ewolucji pozostałych grup imienniczych. Jedyną wartością stałą dominanty imienniczej jest fakt, że przyjmuje ona wartości najniższe, które poza O^I nie krzyżują się z wartościami charakterystycznymi dla innych grup.

O wiele bardziej konsekwentne są tendencje rządzące imionami częstymi. Krzywa ta począwszy od O^{II} ukazuje spadek udziału procentowego imion częstych na rzecz imion rzadkich. Te bowiem począwszy od O^{II} zaczynają dominować w omawianym repertuarze, aby pod koniec wieku XVIII ustabilizować swoją pozycję.

Ciekawie przedstawia się natomiast krzywa dotycząca imion jednostkowych, która właśnie w O^{II} przyjmuje coraz mniejsze wartości – niemal wprost proporcjonalne do tendencji wzrostowych imion rzadkich. Widać zatem, że destabilizacja omawianego repertuaru wiąże się przede wszystkim ze wzmocnieniem pozycji imion rzadkich, to zaś odbywa się nie tylko przez osłabienie pozycji imion częstych, lecz także imion jednostkowych – repertuar imion rzadkich czerpie niejako z obu wymienionych. Nie ulega jednak wątpliwości, że to w przedostatnim z badanych okresów dokonują się istotne zmiany z punktu widzenia przemian imienniczych tego repertuaru.

II.4. IMIONA DZIEWCZYNEK POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

Jak wielokrotnie wspominałam, analiza zapisów dotyczących imion osób dorosłych pozwala na uchwycenie pewnych tendencji imienniczych w danej społeczności. Mogą być one wypadkową wielu czynników pozajęzykowych, takich jak migracje ludności zarówno w obrębie parafii, jak i między parafiami czy śmiertelność mieszkańców. Dopiero analiza systemu imienniczego chrzczonych dzieci może dać odpowiedź na pytanie o rzeczywistą popularność poszczególnych imion oraz o przyczyny tej popularności. Poniższa tabela prezentuje listy frekwencyjne imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego chrzczonych w Stoczku w wieku XVIII.

IMIĘNA DZIEWCZYNEK POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

Tabela II.4. RDZCH w latach 1700–1798. Układ frekwencyjny.

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
1.	Marianna	36	Marianna	30	Mariana	76	Marianna	90	Marianna	65
2.	Katarzyna	22	Jadwiga	15	Katarzyna	24	Franciszka	32	Katarzyna	46
3.	Jadwiga	20	Katarzyna	12	Agnieszka	19	Katarzyna	25	Franciszka	16
4.	Małgorzata	14	Agnieszka	11	Małgorzata	16	Małgorzata	21	Magdalena	16
5.	Agnieszka	12	Małgorzata	8	Jadwiga	13	Agnieszka	18	Jadwiga	15
6.	Ewa	11	Franciszka	7	Franciszka	11	Apolonia	14	Agnieszka	12
7.	Zofia	11	Maria	6	Krystyna	10	Teresa	13	Helena	9
8.	Elżbieta	8	Anna	5	Ewa	8	Rozalia	10	Apolonia	8
9.	Anastazja	7	Ewa	5	Anna	7	Zofia	10	Róża	8
10.	Anna	7	Barbara	4	Rozalia	6	Jadwiga	7	Marcjanna	7
11.	Teresa	6	Łucja	4	Zofia	6	Krystyna	7	Rozalia	7
12.	Helena	5	Magdalena	4	Helena	5	Magdalena	7	Barbara	6
13.	Rozalia	5	Zofia	4	Agata	4	Tekla	6	Elżbieta	6
14.	Klara	4	Konstancja	3	Barbara	4	Elżbieta	5	Anna	5
15.	Barbara	3	Krystyna	3	Magdalena	4	Barbara	4	Antonina	5
16.	Franciszka	3	Teresa	3	Teresa	4	Klara	4	Julianna	5
17.	Konstancja	3	Agata	2	Anastazja	2	Kunegunda	4	Konstancja	5
18.	Krystyna	3	Apolonia	2	Apolonia	2	Łucja	4	Tekla	5
19.	Łucja	3	Elżbieta	2	Elżbieta	2	Urszula	4	Teresa	5
20.	Magdalena	3	Rozalia	2	Brygida	1	Agata	3	Klara	4
21.	Maria	3	Dorota	1	Dorota	1	Anastazja	3	Krystyna	4
22.	Apolonia	2	Franka	1	Klara	1	Antonina	3	Łucja	4
23.	Salomea	2	Klara	1	Konstancja	1	Dorota	2	Małgorzata	4
24.	Urszula	2	Marcella	1	Łucja	1	Ewa	2	Anastazja	3
25.	Zuzanna	2	Petronela	1	Marcjanna	1	Helena	2	Józefa	3
26.	Agata	1	Urszula	1	Monika	1	Julianna	2	Monika	3
27.	Antonia	1	Wiktoria	1	Wiktoria	1	Petronela	2	Petronela	3
28.	Dorota	1	Zuzanna	1	Zuzanna	1	Salomea	2	Wiktoria	3
29.	Eleonora	1					Anna	1	Aniela	2

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
30.	Józefa	1					Bogumiła	1	Brygida	2
31.	Wiktoria	1					Brygida	1	Dorota	2
32.							Józefa	1	Ewa	2
33.							Justyna	1	Hanna	2
34.							Konstancja	1	Kunegunda	2
35.							Monika	1	Agata	1
36.							Wiktoria	1	Bogumiła	1
37.							Zuzanna	1	Cecylia	1
38.									Felicja	1
39.									Hiacynta	1
40.									Janina	1
41.									Joanna	1
42.									Jolanta	1
43.									Justyna	1
44.									Karolina	1
45.									Leonia	1
46.									Maria	1
47.									Mariola	1
48.									Zuzanna	1
Razem										
		203		140		232		315		308

Okres I

W latach 1700–1720 do nominacji 203 dziewczynek pochodzenia chłopskiego użyto 31 imion. W niedużej, bo trójelementowej dominancie imienniczej (por.: wykresy II.35a i II.35b), znalazły się imiona: *Marianna*, *Katarzyna* i *Jadwiga*, czyli te same, które były notowane na pierwszych miejscach listy rangowej dorosłych kobiet. Imię *Jadwiga* nazywa Jan Stanisław Bystron najczęstszym imieniem polskim¹⁰², co nie znajduje potwierdzenia w analizowanym antropomastykonie. Dominanta imiennicza i elementy częste (łącznie 10 imion) obsługują ponad 70% wszystkich nomi-

¹⁰² Por.: Tamże, s. 210–211.

nacji w badanej grupie wiekowej, co niewątpliwie świadczy o skostnieniu RDCH w pierwszym dwudziestoleciu XVIII wieku. W grupie imion często nadawanych znajdują się w większości imiona hagiograficzne (*Małgorzata, Agnieszka, Zofia, Anastazja*), mniej jest imion biblijnych – *Ewa, Elżbieta* i *Anna*.

Najwięcej jest jednostek rzadkich – obsługują one ponad 20% wszystkich aktów nominacyjnych. Niewielka grupa imion jednostkowych (*Agata, Antonia, Dorota, Eleonora, Józefa, Wiktoria*) zupełnie niknie na tle pozostałych grup. Znalazło się tu imię *Agata*, które przez Jana Stanisława Bystronia traktowane jest jako imię typowo chłopskie¹⁰³.

Okres II

W O^{II} do nominacji 140 dziewczynek wykorzystano 28 imion, a zatem liczebność zbioru nieznacznie się zmniejszyła, co wiązało się ze znacznym zmniejszeniem liczby notowanych dziewczynek. Zmalała wprawdzie dominanta imiennicza (*Marianna* i *Jadwiga*), ale w bardzo nieznaczny sposób wpłynęło to na liczbę dziewczynek nazywanych za pomocą tych imion (spadek z 38 do 32%) – por.: wykresy II.36a i II.36b. Zmniejszyła się także liczba imion częstych – z 5 do 7 oraz odsetek nominacji za ich pomocą. W omawianej grupie znalazły się „zakazane” imię *Maria* oraz imię *Katarzyna*, które do tej pory stanowiło dominantę imienniczą.

Zmniejszenie liczby notowanych dziewczynek wpłynęło wprawdzie na liczbę jednostek rzadkich – obserwujemy tu spadek do 13 imion, ale obsługują one 31% wszystkich nominacji, co znacznie uelastycznia opisywany repertuar imienniczy. O tej elastyczności świadczy również zwiększenie procentu nominacji za pomocą jednostek rzadkich z 3 do 6%. W grupie tej znalazły się imiona niespotykane w repertuarze kobiet dorosłych, np. *Marcella* oraz skrócone *Franka* (zapewne od *Franciszka*), które jest wyjątkowe w oficjalnym, łacińskim systemie kancelaryjnym.

Okres III

W O^{III} repertuar imion się nie zwiększa (28), choć zwiększa się niemal o połowę liczba chrzczonych dziewczynek (232). Niewielka, bo dwuelementowa (*Marianna, Katarzyna*) dominanta imiennicza obsługuje aż 43% wszystkich aktów nominacyjnych, wraz z 5 imionami częstymi, wśród których znalazła się *Krystyna*, daje to 75% wszystkich użyc imion z tej grupy w latach 1741–1760. Repertuar jednostek częstych zasadniczo się nie zmienia – wszystkie są imionami hagiograficznymi, a imiona biblijne (*Ewa, Anna*) zasiliły grupę imion rzadkich. Użycie tych ostatnich zmniejsza się natomiast z 31 do 23% a jednostkowych – z 6 do 4%. Widać zatem, że

103 Por.: Tamże, s. 100–101.

w tym okresie następuje dość gwałtowne skostnienie repertuaru imienniczego, choć w grupie jednostkowych pojawiają się elementy nowe: *Monika* czy *Brygida*. Są to imiona rzadkie, zarówno z perspektywy omawianego zbioru, jak i onomastykonu polskiego w XVIII wieku w ogóle¹⁰⁴.

Okres IV

W O^{IV} do nominacji 315 dziewczynek użyto 37 imion. Dominantę imienniczą nadal stanowią dwie jednostki, zmienia się jednak jej skład – po raz pierwszy znalazło się w niej imię *Franciszka*, *Katarzyna* zaś przeszła do grupy jednostek częstych. W dominancie nadal silną pozycję zajmuje *Marianna* (90 na 315 nominacji). Procentowy udział dominanty imienniczej nieco spada – obsługuje ona 39% wszystkich imion żeńskich w tej grupie, jednak to osłabienie nie odbywa się przez zwiększenie udziału imion rzadkich i jednostkowych, ale imion częstych (z 30 do 35%), dzieje się tak zapewne dlatego, że w grupie imion częstych nadal znajduje się *Katarzyna*, a imię to nadano 25 dziewczynkom. Imiona częste *Jadwiga* i *Krzyszyna* przeszły do grupy rzadkich, spadek popularności można też zaobserwować w odniesieniu do imienia *Anna*, które nadano w tym okresie zaledwie jednej dziewczynce.

Okres V

W O^V znacznie zwiększa się repertuar imion (48) przy jednoczesnym braku zwiększenia liczby chrzczonych dziewczynek (308). Nadal najpopularniejszym imieniem pozostaje *Marianna*, które wraz z *Katarzyną* tworzą dwuelementową dominantę imienniczą. W ostatnim dwudziestoleciu obserwujemy zatem znaczny wzrost popularności *Katarzyny* kosztem *Franciszki* (pozostają one w stosunku 46:16). Kształt dominanty imienniczej w tym okresie przypomina dominantę z O^{III}, jednak w O^V jest ona o wiele słabsza niż w O^{III} – 36% wszystkich nominacji. Owo osłabienie, a co za tym idzie – destabilizacja repertuaru imienniczego, odbywa się tym razem z korzyścią dla imion rzadkich (z 23 do 28%) i jednostkowych (z 3 do 4%). W ostatnim z omawianych okresów mamy zatem do czynienia ze swego rodzaju uelastycznieniem repertuaru imienniczego. Po raz pierwszy od 60 lat dominanta oraz jednostki częste obsługują mniej niż 70% wszystkich aktów nazewniczych. Podobna sytuacja miała miejsce tylko w O^{II}, ale jak pokazał dalszy rozwój tego repertuaru, nie była to tendencja stała.

104 Por.: Tamże, s. 144 i s. 280.

II.4.1. Poszczególne grupy imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego

Analiza krzywych ukazujących rozwój poszczególnych grup imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w wieku XVIII prowadzi do następujących wniosków.

Dominanta imiennicza przyjmuje wartości bardzo zmienne, a od O^{III} jej udział w aktach nominacji omawianej grupy konsekwentnie spada. Najbardziej stałe wartości przyjmuje krzywa obrazująca udział imion częstych w omawianym antropomastykonie. Porównując te wykresy z analogicznymi wykresami dla kobiet dorosłych, można przyjąć, że tendencje rozwojowe RKCH i RDCH są ze sobą zbieżne, szczególnie od O^{II} i O^{III} .

Analiza udziału dominanty imienniczej i imion częstych w procesie nominacji kobiet i dziewczynek pochodzenia chłopskiego pokazuje, że RKCH jest bardziej skostniały i mniej podatny na zmiany – sama dominanta imiennicza obsługuje tu nawet do 47% aktów nominacji. W wypadku dziewczynek odsetek ten też jest duży – maksymalnie 43% – ale jednak nieco mniejszy niż dla RKCH. Jeśli skostnienie repertuaru imienniczego rozpatrywać z punktu widzenia udziału dominanty imienniczej i imion częstych, to bardziej skostniały jest również RKCH, w którym (poza O^{II}) odsetek ten nie spada poniżej 70%, w wypadku dziewczynek – poniżej 62%. Różnice te nie są oczywiście duże, ale pokazują pewne tendencje – to repertuar imion dziewczynek jest mniej stabilny i bardziej podatny na zmiany, co prawdopodobnie wiąże się z faktem, że imiona dorosłych kobiet to głównie imiona rdzennych mieszkanek parafii, imiona córkom wybierały nie tylko matki, ale też ojcowie, którzy bardzo często pochodzili spoza parafii, a zatem zbiór ten miał szansę na większe urozmaicenie.

ROZDZIAŁ III

IMIONA SZLACHTY

Badając różnice w sposobach identyfikacji szlachty, chłopów i mieszczan, analizuje się przede wszystkim różnice i podobieństwa na płaszczyźnie nazwisk – ich motywacji, etymologii, ewolucji. Nazwiska jako dość długo otwarta klasa onimów są bowiem bardziej podatne na działanie czynników pozajęzykowych, które mogą determinować ich kształt językowy. Inaczej jest z imionami, których oficjalny repertuar już w czasach historycznych był zestawem znacznie bardziej ograniczonym. Wpływ czynników pozajęzykowych, takich jak przynależność nosiciela do jakiejś klasy społecznej, na oficjalny repertuar imienniczy mógł się zatem objawiać jedynie w wyborze konkretnych imion przez przedstawicieli jednej grupy społecznej, nigdy zaś w modelu kreacji omawianych onimów. Porównanie repertuarów imienniczych dwóch grup społecznych zamieszkujących w jednym momencie czasowym jedno terytorium nie wydaje się jednak bezzasadne – pozwoli bowiem odpowiedzieć na pytanie, czy zarysowujące się (choćby w pracy Jana Stanisława Bystronia) stereotypy o chłopskości bądź szlacheckości jakiegoś imienia znajdują potwierdzenie w konkretnym materiale. Analizę, której wyniki prezentuję w niniejszym rozdziale, przeprowadziłam zatem za pomocą tych samych metod co analizę repertuarów imienniczych chłopów, a zatem wydzieliłam imiona mężczyzn i kobiet z uwzględnieniem ich wieku oraz podziału na poszczególne okresy.

III.1. IMIONA MĘŻCZYZN POCHODZENIA SZLACHECKIEGO

W księgach metrykalnych parafii Stoczek w latach 1700–1798 pojawiły się 592 notacje dotyczące mężczyzn pochodzenia szlacheckiego, a repertuar imion, którymi mężczyźni ci się posługiwali, liczy 49 jednostek.

Tabela III.1. RMSZ w latach 1700–1798. Lista frekwencyjna.

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	In.	Imię	In.	Imię	In.	Imię	In.	Imię	In.
1.	Jan	12	Jan	13	Jan	17	Franciszek	11	Mateusz	13
2.	Wojciech	7	Wojciech	9	Antoni	12	Jan	11	Franciszek	12
3.	Andrzej	6	Mateusz	7	Mateusz	10	Mateusz	11	Jan	10
4.	Stanisław	6	Tomasz	7	Józef	9	Andrzej	10	Antoni	9
5.	Jakub	5	Kazimierz	6	Stanisław	9	Wojciech	10	Walenty	8
6.	Laurenty	5	Józef	5	Jakub	8	Antoni	9	Adam	7
7.	Franciszek	4	Antoni	4	Szymon	8	Michał	8	Andrzej	7
8.	Tomasz	4	Michał	4	Michał	7	Piotr	7	Stanisław	7
9.	Marcin	3	Stanisław	3	Andrzej	6	Kazimierz	6	Bartłomiej	6
10.	Paweł	3	Andrzej	2	Laurenty	6	Laurenty	6	Józef	6
11.	Szymon	3	Jakub	2	Wojciech	6	Paweł	6	Tomasz	6
12.	Walenty	3	Mikołaj	2	Franciszek	5	Bartłomiej	4	Wojciech	6
13.	Adam	2	Paweł	2	Kazimierz	5	Stanisław	4	Michał	5
14.	Fabian	2	Sebastian	2	Piotr	5	Szymon	4	Jakub	4
15.	Ludwik	2	Stefan	2	Bartłomiej	4	Józef	3	Kazimierz	4
16.	Mateusz	2	Szymon	2	Mikołaj	4	Marcin	3	Laurenty	4
17.	Michał	2	Walenty	2	Paweł	4	Sebastian	3	Kacper	3
18.	Mikołaj	2	Adam	1	Adam	3	Walenty	3	Łukasz	3
19.	Antoni	1	Bartłomiej	1	Łukasz	3	Adam	2	Paweł	3
20.	Daniel	1	Bazyli	1	Tomasz	3	Grzegorz	2	Piotr	3
21.	Felicjan	1	Dionizy	1	Kacper	2	Jakub	2	Wincenty	3
22.	Grzegorz	1	Fabian	1	Baltazar	1	Kacper	2	Karol	2
23.	Józef	1	Hilary	1	Florian	1	Krzysztof	2	Leon	2
24.	Kazimierz	1	Konstanty	1	Grzegorz	1	Mikołaj	2	Marcin	2
25.	Krzysztof	1	Marcin	1	Hiacynt	1	Cyprian	1	Roch	2
26.	Łukasz	1	Piotr	1	Ignacy	1	Dionizy	1	Dionizy	1
27.	Sebastian	1			Walenty	1	Dominik	1	Fabian	1
28.							Fryderyk	1	Felicjan	1
29.							Roch	1	Fryderyk	1

IMIONA MĘŻCZYŹN POCHODZENIA SZLACHECKIEGO

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
30.							Wincenty	1	Grzegorz	1
31.									Hilary	1
32.									Hipolit	1
33.									Joachim	1
34.									Mikołaj	1
35.									Sebastian	1
36.									Szymon	1
Razem										
		82		83		142		137		148

Podobnie jak w wypadku ludności pochodzenia chłopskiego również i tutaj liczba zapisów i repertuar imienniczy nie były stałe w ciągu 100 lat. Liczba zapisów odnoszących się do dorosłych mężczyzn pochodzenia szlacheckiego wynosiła odpowiednio: 82, 83, 142, 137 i 148 osób, liczba używanych imion: 27, 27, 27, 30, 36. Dość wolno wzrasta zatem liczba używanych imion, przy czym wzrost ten jest o wiele wolniejszy niż w systemie imienniczym mężczyzn pochodzenia chłopskiego.

Okres I

W O¹ do nominacji 82 mężczyzn użyto 27 imion. Licząca dwie jednostki (*Jan*, *Wojciech*) dominanta imiennicza obsługuje 23% wszystkich nominacji (por.: wykres III.1b), a wraz z imionami częstymi, których jest 6 (por.: wykres III.1a), obsługują 60% wszystkich nominacji. Dają się zatem zauważyć dysproporcje między tym repertuarem a RMCH – repertuar imion chłopów w tym okresie miał bowiem sześćelementową dominantę imienniczą, która obsługiwała aż 43% wszystkich aktów nominacyjnych. Mniej liczna dominanta imiennicza świadczy o mniejszym skostnieniu repertuaru imienniczego, który powinien okazać się bardziej podatny na zmiany niż system z liczną dominantą imienniczą. Nie zmieniają się natomiast dwa pierwsze miejsca obu list frekwencyjnych – w obu grupach społecznych są one zajmowane przez imiona *Jan* i *Wojciech*. Wśród popularnych imion szlachty imiona biblijne równoważą hagiograficzne.

Wyraźne dysproporcje widoczne są natomiast w grupie imion jednostkowych – 9 imion jednostkowych obsługuje 11% wszystkich aktów nominacyjnych w RMSZ, podczas gdy dla imion chłopskich proporcje te wynoszą 6 i 2%. RMSZ powinien okazać się bardziej podatny na zmiany, skoro dopuszcza (w większym stopniu niż

RMCH) imiona jednostkowe, wyjątkowe, rzadkie z punktu widzenia omawianego antropomastykonu. Wśród imion jednostkowych znalazły się: *Antoni, Daniel, Felicjan, Grzegorz, Józef, Kazimierz, Krzysztof, Łukasz, Sebastian*. Są tu zatem imiona wyjątkowe z punktu widzenia całego antropomastykonu stoczkowskiego (*Daniel, Felicjan*), ale również takie, które w zbiorze RMCH nie należą w tym okresie do częstych, nie są natomiast jednostkowe (*Antoni, Józef*), a w późniejszych okresach będą nawet tworzyć grupę imion częstych. Widać jednak, że w O^I najważniejsze różnice między RMCH i RMSZ dotyczą raczej częstości i udziału poszczególnych grup imion w aktach nominacyjnych niż składowych tych repertuarów.

Okres II

W O^{II} w księgach metrykalnych pojawiają się zapisy 83 mężczyzn pochodzenia szlacheckiego, posługujących się 26 imionami. Dwukrotnie powiększyła się (por.: wykres III.2a) dominanta imiennicza (*Jan, Wojciech, Mateusz, Tomasz*) oraz jej udział w aktach nominacyjnych – z 23 do 46% – por.: wykres III.2b. Zmiana ta odbywa się kosztem imion częstych – ich liczba maleje z 6 do 4, a procentowy udział z 37 do 23%. Nie zmienia się natomiast ani liczba (9), ani procent udziału (11%) imion jednostkowych, wśród których znalazły się tym razem: *Adam, Bartłomiej, Bazyl, Dionizy, Fabian, Hilary, Konstanty, Marcin, Piotr*. W tym zbiorze zwracają uwagę imiona *Fabian, Dionizy* czy *Hilary*, które są rzadkie w parafii Stoczek w ogóle. Imię *Dionizy* jest także rzadkie w antropomastykonie polskim, chociaż jak pisze Jan Stanisław Bystron, w XIX wieku było używane przez drobną szlachtę mazowiecką, chcącą odróżnić się od chłopów¹⁰⁵. W onomastykonie stoczkowskim nosi je tylko jeden mężczyzna pochodzenia szlacheckiego – Dionizy Doliński (Doleński) z Drgicza oraz jeden mężczyzna pochodzenia chłopskiego – Dionizy Iwan (Iwański, Iwańczuk) z Wieliczny.

W grupie jednostkowych znalazły się jednak imiona *Piotr* czy *Marcin*, które w RMCH tworzą imiona częste. Zarysowuje się natomiast różnica w kształcie obu dominant – o ile wśród szlachty nadal na pierwszym miejscu znajduje się imię *Jan*, o tyle wśród chłopów miejsce to zajęło imię *Jakub*, które wśród szlachty w tym okresie jest rzadkie. Potwierdza to stereotyp zauważony przez Jana Stanisława Bystronia o tym, że imię *Jakub* jest imieniem typowo chłopskim¹⁰⁶. Widać ponadto pewne tendencje różnicujące RMCH i RMSZ – po pierwsze, repertuar szlachecki jest bardziej stabilny, jeśli chodzi o udział imion rzadkich, repertuar chłopski – w odniesieniu do

105 Por.: Tamże, s. 154.

106 Por.: Tamże, s. 212.

dominanty imienniczej i imion częstych. W grupie imion popularnych minimalnie dominują imiona biblijne – 5 (wobec 3 hagiograficznych).

Okres III

W O^{III} w księgach metrykalnych pojawiły się zapisy dotyczące 142 mężczyzn pochodzenia szlacheckiego, którzy posługiwali się łącznie 27 imionami. Zwiększyła się zatem liczba notowań dorosłych mężczyzn pochodzenia szlacheckiego przy jednoczesnym zachowaniu liczebności repertuaru imienniczego z poprzedniego okresu. Na pierwszym miejscu listy frekwencyjnej znalazło się imię *Jan*, które współtworzy (wraz z imionami *Antoni*, *Mateusz*, *Józef*, *Stanisław*) powiększającą się dominantę imienniczą (por.: wykresy III.3a i III.3b). Pośród imion popularnych 6 z 11 to imiona biblijne. Należy zwrócić uwagę, że ta grupa imion w reperaturze szlacheckim ciąży niejako ku repertuarowi chłopskiemu. W tym drugim bowiem dominanta imiennicza składa się z 7 jednostek (5 w okresie poprzednim), a jej udział w identyfikacji to 44%, co również pokazuje zbliżenie omawianych repertuarów imiennicznych – wśród imion szlachty dominanta imiennicza obsługuje już bowiem 40% wszystkich aktów nominacji. Podobny jest również udział elementów częstych. Zamiast spodziewanej destabilizacji omawianego repertuaru dokonuje się jego skostnienie, które w dodatku odbywa się kosztem imion jednostkowych (spadek z 9 do 6 i z 11 do 4% w aktach nominacji). Jest to nadal więcej niż w reperaturze chłopów, ale widać wyraźną tendencję zbliżania się do siebie tych dwóch grup z uwagi na udział w nich poszczególnych typów nazewniczych. Co ciekawe, owo zbliżenie dokonuje się zdecydowanie kosztem repertuaru imion szlachty – to on ciąży ku repertuarowi chłopów, a nie odwrotnie. Należy to wiązać z czynnikami pozajęzykowymi – w społeczności stoczkowskiej XVIII wieku to nie chłopci się bogacili, ale szlachta ubożała – jej styl życia znacznie zbliżał się do stylu życia chłopów. Podobnie jak oni przedstawiciele szlachty uprawiali ziemię i żyli z pracy własnych rąk¹⁰⁷. Widać zatem, że unifikacja imiennictwa w parafii stoczkowskiej szła w kierunku oddziaływania antroponimii chłopów na antroponimie szlachty.

Okres IV

W O^{IV} w odniesieniu do 137 mężczyzn pochodzenia szlacheckiego użyto 30 imion, zwiększył się zatem nieznacznie ich repertuar (por.: wykresy III.4a i III.4b). Zmienia się nieco kształt dominanty imienniczej – tworzy ją 6 jednostek (tyle co w RMCH), nie jest to dominanta bardzo wyrazista – na pierwszych trzech miejscach listy frekwencyjnej znalazły się bowiem trzy jednostki – *Jan*, *Franciszek*, *Mateusz*, przy czym

107 Por.: *Rozdział I*.

różnica między nimi a kolejnymi miejscami listy frekwencyjnej wynosi zaledwie 1. Kolejne imiona z tej listy to *Andrzej, Wojciech, Antoni*. W tym okresie uległa zmianie dominanta imiennicza repertuaru chłopskiego – tu również przestało dominować imię *Jan*, a zaczęły *Wojciech* i *Mateusz* – te same, które znalazły się na pierwszych miejscach listy frekwencyjnej RMSZ. Skład dominant właściwie się od siebie nie różni (jedyna różnica to imię *Marcin* wśród chłopów, a imię *Antoni* – wśród szlachty). Nie ma również większej różnicy między procentowym udziałem imion z pierwszych miejsc list frekwencyjnych RMSZ i RMCH – wahają się w zakresie 42–45%, co jednak ciekawe – repertuar szlachty ulega dalszej stabilizacji i skostnieniu – wzrost z 40 do 45%. Po raz kolejny ów wzrost nie odbywa się kosztem imion jednostkowych (6 i 4% w O^{III}, 6 i 5% w O^{IV}). Wśród jednostkowych znalazły się imiona: *Cyprian, Dionizy, Dominik, Fryderyk, Roch, Wincenty*. *Roch* i *Dionizy* notowane są również w RMCH, wyjątkowe jest tu imię *Fryderyk*, noszone przez Fryderyka Grabarza, mieszkającego w Stoczku. Jego nazwisko nie wskazuje na obce pochodzenie, osoba ta w księgach metrykalnych określana jest jako *honestus*, mogła mieć zatem pochodzenie mieszczańskie (na co może również wskazywać odzawodowe nazwisko). Tradycje imion związanych z językiem niemieckim nie były w jego rodzinie żywe, przyniesionego do kościoła syna nazwał bowiem *Jakub*.

Okres V

W O^V struktura imiennicza RMSZ zmienia się w stosunku do okresu poprzedniego: ogółem do nominacji 148 osób użyto 36 imion, zwiększył się zatem repertuar imienniczy przy jednoczesnym niewielkim zwiększeniu liczby notowanych osób. Zmniejsza się liczebność dominanty imienniczej (z 6 do 5 imion) oraz udział jednostek najczęstszych w aktach nominacji – z 45 do 35% (por.: wykresy III.5a i III.5b), przy czym ten drugi spadek jest nieproporcjonalnie duży w stosunku do pierwszego. W O^{III} przy dominancie imienniczej liczącej 5 jednostek notowano czterdziestoprocentowy udział w aktach nominacyjnych. Oznacza to, że omawiany repertuar ulega w O^V swego rodzaju rozluźnieniu. I jest to tendencja inna niż w odniesieniu do imion chłopów, w których repertuarze aż 53% nominacji w tym okresie to nominacje za pomocą imion z najwyższych miejsc listy frekwencyjnej. W dominancie imienniczej szlachty nieznacznie przeważają imiona hagiograficzne (3 z 5), w imionach częstych proporcje te wynoszą 8 do 7, czyli różnice są nieznaczne. Pojawiają się wprawdzie pewne odstępstwa w repertuarach imion szlachty i chłopów, jednak nie są one zbyt duże – w obu grupach dominują imiona: *Franciszek, Mateusz, Jan*.

W RMSZ zwiększa się natomiast udział imion jednostkowych, jest ich 10: *Fabian, Felicjan, Fryderyk, Grzegorz, Hilary, Hipolit, Joachim, Mikołaj, Sebastian, Szymon*, a obsługują one 7% wszystkich aktów nominacyjnych. Pojawia się tu imię

Joachim (nienotowane wprawdzie w Biblii, ale z tradycją biblijną związane) noszone przez jedną osobę – Joachima Strzałkowskiego z Drgicza.

Wydaje się zatem, że po 60 latach stagnacji RMSZ wchodzi w fazę swoistego odświeżenia, które odbywa się z korzyścią dla imion jednostkowych oraz rzadkich – te drugie od O^{II} prezentują wyraźne tendencje wzrostowe, zarówno z punktu widzenia liczebności, jak i procentowego udziału w aktach nominacyjnych.

III.1.1. Poszczególne grupy imion mężczyzn pochodzenia szlacheckiego

Analiza wykresów wykonanych dla poszczególnych grup RMSZ (por.: wykresy III.6a–III.10a) prowadzi do następujących wniosków.

Dominanta imiennicza przyjmuje wartości zmienne, ale jej wykres przebiega dość regularnie: od O^I do O^{IV} systematycznie wzrasta, w O^V nieznacznie spada, co – jak zostało zaznaczone wcześniej – pokazuje początkową stabilizację, a następnie destabilizację tego repertuaru. Jeśli porównamy wykresy stworzone dla dominanty imienniczej i imion jednostkowych, zaobserwujemy niezwykle zgodność. Imiona jednostkowe wykazują bowiem najpierw powolny spadek (O^I – O^{IV}), a następnie wzrost w O^V – widać zatem, że w omawianym repertuarze imiona z najwyższych i najniższych miejsc listy frekwencyjnej są od siebie zależne i to zależności między nimi decydują o stabilizacji lub destabilizacji omawianego repertuaru. Tak wyraźnych powiązań nie daje się wprawdzie zaobserwować między innymi krzywymi – od O^{IV} można jednak zauważyć zależność odwrotnie proporcjonalną między imionami rzadkimi a częstymi. Te dwie grupy są zatem ze sobą związane, przy czym, jak pokazują listy frekwencyjne, jest to zależność ścisła – to znaczy: o ile imiona z dominanty imienniczej rzadko stają się imionami jednostkowymi, o tyle przepływ między imionami częstymi i rzadkimi jest dość typowy dla tego repertuaru, szczególnie w O^{IV} i O^V .

III.2. IMIONA CHŁOPCÓW POCHODZENIA SZLACHECKIEGO

W latach 1700–1798 w parafii Stoczek ochrzczono 345 chłopców pochodzenia szlacheckiego, a do ich nominacji wykorzystano 46 imion (por.: tabela III.2). Jest to materiał o wiele mniej liczniejszy niż w wypadku chłopców pochodzenia chłopskiego. W poszczególnych okresach w parafii Stoczek ochrzczono: 55, 56, 27, 106 i 101 chłopców, a do ich nominacji użyto: 22, 30, 16, 31 i 30 imion. Mamy zatem do czynienia z zależnością wprost proporcjonalną – liczba używanych imion zależna jest od liczby nominowanych osób. Podobnej prawidłowości nie dało się zauważyć w materiale dotyczącym imion chłopców pochodzenia chłopskiego.

Tabela III.2. RCHSZ w latach 1700–1798. Układ frekwencyjny.

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
1.	Jan	8	Jan	5	Tomasz	9	Jan	10	Jan	18
2.	Franciszek	5	Mateusz	5	Jan	8	Franciszek	8	Wojciech	7
3.	Mateusz	5	Antoni	4	Michał	8	Stanisław	7	Franciszek	6
4.	Antoni	4	Józef	4	Antoni	6	Adam	6	Andrzej	5
5.	Józef	3	Albert	3	Mateusz	6	Andrzej	6	Józef	5
6.	Kazimierz	3	Łukasz	3	Jakub	5	Antoni	6	Stanisław	5
7.	Laurenty	3	Tomasz	3	Marcin	5	Mateusz	6	Adam	4
8.	Tomasz	3	Wojciech	3	Franciszek	4	Tomasz	6	Antoni	4
9.	Albert	2	Laurenty	2	Wawrzyniec	4	Wojciech	6	Jakub	4
10.	Andrzej	2	Marcin	2	Adam	3	Kacper	5	Walenty	4
11.	Hilary	2	Michał	2	Ignacy	3	Józef	4	Karol	3
12.	Kacper	2	Mikołaj	2	Paweł	3	Marcin	4	Kazimierz	3
13.	Marcin	2	Adam	1	Walenty	3	Bartłomiej	3	Marcin	3
14.	Michał	2	Aleksander	1	Bartłomiej	2	Kazimierz	3	Mateusz	3
15.	Paweł	2	Andrzej	1	Józef	2	Laurenty	3	Michał	3
16.	Adam	1	Bartłomiej	1	Kazimierz	2	Michał	3	Paweł	3
17.	Baltazar	1	Idzi	1	Łukasz	2	Piotr	3	Ignacy	2
18.	Bartłomiej	1	Franciszek	1	Piotr	2	Filip	2	Laurenty	2
19.	Ludwik	1	Grzegorz	1	Roch	2	Jakub	2	Ludwik	2
20.	Łukasz	1	Jakub	1	Stanisław	2	Szymon	2	Łukasz	2
21.	Szymon	1	Kacper	1	Szymon	2	Benedykt	1	Piotr	2
22.	Zygmunt	1	Kazimierz	1	Wojciech	2	Florian	1	Tomasz	2
23.			Kostka	1	Andrzej	1	Hilary	1	Wincenty	2
24.			Leon	1	Fabian	1	Karol	1	Bartłomiej	1
25.			Paweł	1	Hieronim	1	Krzysztof	1	Dyzma	1
26.			Piotr	1	Hilary	1	Leon	1	Grzegorz	1
27.			Sebastian	1	Kacper	1	Łukasz	1	Józefat	1
28.			Stanisław	1	Ludwik	1	Mikołaj	1	Mikołaj	1
29.			Szymon	1			Paweł	1	Roch	1

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
30.			Walenty	1			Walenty	1	Szymon	1
31.							Zygmunt	1		
Razem										
		55		56		27		106		101

Okres I

W O^I w kościele w Stoczku ochrzczono 55 chłopców pochodzenia szlacheckiego, a do ich nominacji użyto 21 imion. W O^I mamy do czynienia z trójelementową dominantą imienniczą (por.: wykres III.11a) złożoną z dwóch imion biblijnych i jednego hagiograficznego (*Jan, Mateusz, Franciszek*). Imiona z 3 najwyższych miejsc listy frekwencyjnej obsługują 33% wszystkich aktów nominacji (por.: wykres III.11b), co jest wartością zbliżoną do wyniku RMSZ, a odbiega nieco od wyników dla RCHCH. Przypomnijmy bowiem, że w tamtej grupie przy dominancie liczącej 6 imion mieliśmy do czynienia z trzydziestodzieścioprocentowym udziałem we wszystkich aktach nominacji. Ciekawie przedstawia się również porównanie imion jednostkowych – w omawianym repertuarze jest ich 7: *Adam, Baltazar, Bartłomiej, Ludwik, Łukasz, Szymon, Zygmunt*, przy czym imiona takie jak *Baltazar* czy *Zygmunt* są rzadkie z punktu widzenia antroponimii całej parafii. Omawiana grupa obsługuje aż 13% wszystkich aktów nominacji, czyli o 10% więcej niż w wypadku RCHCH, ale zaledwie 2% więcej niż w odniesieniu do imion rzadkich w RMSZ. Repertuar ten jest zatem mniej stabilny niż repertuar chłopów, na co wskazują przede wszystkim imiona rzadkie. Kolejny wniosek, który nasuwa prowadzona analiza, jest taki, że większe zbieżności wykazują imiona w obrębie grupy społecznej niż grupy wiekowej, choć nie jest to widoczne na płaszczyźnie konkretnych jednostek (w dominancie imienniczej zbieżne jest właściwie tylko imię *Jan*), ale grup. Udział pozostałych jednostek onimicznych w RCHSZ jest bowiem zbliżony do RMSZ, a zwiększenie udziału imion jednostkowych nie odbywa się wyraźnie kosztem jednej grupy.

Okres II

W O^{II} nieznacznie zwiększa się liczba nominacji przy dużym wzroście zasobu imienniczego (30 jednostek). Zwiększa się także liczebnie dominanta imiennicza (por.: wykres III.12a) – tworzy ją 5 imion, z czego 3 są imionami biblijnymi, 2 – hagiograficznymi. Rośnie też jej udział w aktach nominacji – z 33 do 43% (por.: wykres III.12b). Jest to wynik zbliżony do wyniku dla chłopców pochodzenia chłopskiego

i mężczyzn pochodzenia szlacheckiego. W O^{II} dominanta imiennicza jest zatem wartością względnie stałą dla wszystkich tych grup. Inaczej (i dość zaskakująco) przedstawia się jednak wynik udziału imion jednostkowych – w omawianym okresie dla chłopców pochodzenia szlacheckiego wynosi on bowiem aż 32% przy liczebności 18 jednostek, z czego wynika, że w latach 1721–1740 zestaw imion chłopców pochodzenia szlacheckiego jest najbardziej zróżnicowany, a na owo zróżnicowanie wpływ mają właśnie imiona jednostkowe, niewykazujące żadnych zależności od dominanty imienniczej. Wśród imion jednostkowych znalazły się: *Adam, Aleksander, Andrzej, Bartłomiej, Idzi, Franciszek, Grzegorz, Jakub, Kacper, Kazimierz, Kostka, Leon, Paweł, Piotr, Sebastian, Stanisław, Szymon, Walenty*. Jak zatem widać, jest to grupa bardzo niejednorodna, skupiająca jednostki rzadkie z punktu widzenia całego omawianego antropomastykonu (*Kostka, Idzi, Aleksander*), jak i imiona, które w innych grupach wiekowych czy społecznych znajdują się wśród jednostek częstych (*Stanisław* w RCHCH), a nawet tworzących dominantę imienniczą (*Kazimierz* w RCHCH w dominancie, w RMSZ wśród imion częstych). Liczebność tej grupy jest niewątpliwie związana z brakiem jednostek rzadkich, co również jest sytuacją wyjątkową z punktu widzenia omawianych repertuarów.

Po raz kolejny jednak większe zbieżności występują między repertuarami imion jednej grupy społecznej niż grupy wiekowej.

Na koniec warto zwrócić uwagę na jedno z imion notowanych jako jednostkowe w RCHSZ. W grupie tej podobnie jak w imiennictwie chłopskim pojawia się imię *Kostka*, które otrzymał chrzczony 15 listopada 1722 roku syn szlachcica Mikołaja Lipki z Lipiek. Nie figuruje on pod tym imieniem jako dorosły. W związku z faktem, że formacja *Lipka* była w Lipkach bardzo częsta, trudno stwierdzić z całą pewnością, jak długo żyło to dziecko i jakim imieniem posługiwało się w dorosłym życiu. Można jedynie przypuszczać, że było to imię *Stanisław*. Obaj chłopcy byli chrzczeni przez ks. Franciszka Kamieńskiego, brak zapisów imienia *Kostka* w innych okresach świadczy zatem o tym, że było ono nadawane tylko przez tego księdza i odrywanie formacji *Kostka* od imienia *Stanisław* nie stanowiło powszechnej praktyki miejscowego kleru, o czym z kolei świadczą kilkukrotne zapisy typu *Stanisław Kostka*.

Okres III

W O^{III} w kościele w Stoczku zostało ochrzczonych 91 chłopców, a do ich nominacji użyto 28 imion, które tworzą zupełnie inną strukturę niż ta z okresów poprzednich (por.: wykres III.13a). Następuje gwałtowny spadek liczebności dominanty imienniczej – do 3 jednostek, które obsługują 27% (por.: wykres III.13b) wszystkich aktów nominacji. Przy czym spadek ten nie odbywa się z korzyścią dla imion jednostkowych – tych jest bowiem 6 i obsługują 7% aktów nominacyjnych. Pojawiają

się imiona rzadkie – jest ich 13 i obsługują 33% aktów nominacyjnych, zwiększa się również udział imion częstych – do 33% wszystkich aktów nominacji. Można zatem przyjąć, że jednostki z dominanty imienniczej wzbogaciły grupę imion częstych (np. *Mateusz* i *Antoni*), a onimy jednostkowe stworzyły grupę imion rzadkich (np. *Piotr*, *Stanisław*, *Kazimierz*).

Dość ciekawy jest skład dominanty imienniczej – na pierwszym miejscu znalazło się bowiem imię *Tomasz*, które w O^{II} było częste. Co ważne, znalazło się ono w dominancie imienniczej zarówno RCHCH, jak i RMSZ, ale 20 lat wcześniej niż w RCHSZ. RCHSZ powieliła w tym okresie wzorzec RMSZ lub RCHCH z O^{II}, ale jest różny od tych repertuarów w O^{II}. Co ciekawe, udział dominanty imienniczej w RCHSZ jest najniższy na tle innych repertuarów imion męskich w omawianym okresie. Można zatem powiedzieć, że dokonuje się swego rodzaju destabilizacja, ale jest to destabilizacja ciężająca w kierunku imion częstych i rzadkich, a nie jednostkowych.

Okres IV

W O^{IV} do nominacji 106 chłopców użyto 31 imion. Liczebność dominanty imienniczej utrzymuje się na poziomie 3 (por.: wykres III.14a), ale obsługuje ona jeszcze mniejszą niż poprzednio liczbę aktów nominacji (24% wobec 27% w O^{III}) – por.: wykres III.15b. Destabilizacja RCHSZ dokonuje się również przez zwiększenie liczebności i udziału imion jednostkowych – jest ich 11 i obsługują 10% wszystkich aktów nominacji. Uwagę zwraca również zmiana kształtu dominanty imienniczej – *Jan*, *Franciszek*, *Stanisław*. Mamy w niej zatem dwa imiona hagiograficzne, jedno biblijne. Imię *Tomasz*, tworzące (jako pierwsze) dominantę imienniczą w poprzednim okresie, w O^{IV} stało się imieniem częstym i wypadło z dominanty. Pokazuje to, jak bardzo niestabilna jest dominanta imiennicza RCHSZ. W zestawieniu z RCHCH jest ona o wiele słabsza, co również prowadzi do wniosku o większej niestabilności omawianego repertuaru imienniczego względem imion chłopców pochodzenia chłopskiego.

Wśród imion jednostkowych znalazły się: *Benedykt*, *Florian*, *Hilary*, *Karol*, *Krzysztof*, *Leon*, *Łukasz*, *Mikołaj*, *Paweł*, *Walenty*, *Zygmunt*. Jan Stanisław Bystron twierdzi, że imię *Leon* jest charakterystyczne dla Kresów Wschodnich, notowane również wśród szlachty mazowieckiej – jest to jednak antroponom rzadki z punktu widzenia onomastykonu polskiego¹⁰⁸. Ogólnie imiona jednostkowe z tego okresu to imiona rzadkie z punktu widzenia całego omawianego RCHSZ, chociaż niektóre z nich pojawiały się w grupie imion częstych w innych repertuarach (np. *Paweł*,

108 Por.: Tamże, s. 249.

Łukasz). Wzrost liczby imion jednostkowych związany jest ze zmniejszeniem liczebności i częstości użycia imion rzadkich (z 13 jednostek i 33% w O^{III} do 8 jednostek i 20% w O^{IV}). Brak wyraźnych zależności między dominantą imienniczą a imionami rzadkimi.

W porównaniu do RCHCH repertuar imion chłopców pochodzenia szlacheckiego wykazuje się większą różnorodnością, na co składają się mniej liczna dominanta imiennicza i liczniejsza grupa imion jednostkowych. Co ciekawe, nie ma zależności między RCHSZ i RMSZ – RMSZ jest raczej zbliżony do RCHCH. Nie można zatem mówić o jakiegokolwiek tendencji w korelacji w obrębie jednej grupy społecznej.

Okres V

Do nominacji 101 chłopców pochodzenia szlacheckiego ochrzczonych w O^V użyto 30 imion. Zmniejsza się jeszcze bardziej liczebność dominanty imienniczej – tworzą ją już tylko dwie jednostki: *Jan* i *Wojciech* (por.: wykres III.15a), niemal niezmienny zostaje natomiast udział tej dominanty w aktach nazewniczych RCHSZ – wynosi on 25 wobec 24% w poprzednim okresie (por.: wykres III.15b). Wiąże się to z dość dużym wzrostem popularności jednego z komponentów dominanty – imienia *Jan*. Po raz kolejny brak zależności między RCHSZ i RMSZ – w tym drugim imię *Jan* znajduje się wprawdzie w dominancie imienniczej, ale jest na pierwszym miejscu listy frekwencyjnej wraz z innymi jednostkami (*Franciszek*, *Mateusz*), a różnica między nimi a kolejnym miejscem listy frekwencyjnej wynosi zaledwie 1 (wobec 7 w RCHSZ). Świadczy to po raz kolejny o znacznej destabilizacji RCHSZ. W tym samym okresie dominanta imiennicza RCHSZ składa się z 6 jednostek i obsługuje 44% wszystkich aktów nominacji. Osłabienie dominanty imienniczej nie wiąże się jednak ze zmniejszeniem udziału imion jednostkowych – liczba tych w O^V bowiem się zmniejsza – do 7, a ich procentowy udział do 7%. Znalazły się tu imiona znane z poprzednich okresów: *Bartłomiej*, *Grzegorz*, *Mikołaj*, *Roch*, *Szymon*, jak również imiona nowe: *Dyzma*, *Józefat*. Materiał stoczkowski nie potwierdza stereotypu utrwalonego w pracy Jana Stanisława Bystronia, że imię *Dyzma* jest nadawane dzieciom nieślubnym. Ochrzczony tym imieniem chłopiec pochodzi z tzw. „prawego łoża”¹⁰⁹.

RCHSZ jest bardziej urozmaicony w zestawieniu na przykład z RCHCH, w którym mamy co prawda 14 imion jednostkowych, ale ich udział w aktach nominacji wynosi zaledwie 4%.

109 Por.: Tamże, s. 159.

III.2.1. Poszczególne grupy imion chłopców pochodzenia szlacheckiego

Analiza wykresów poszczególnych grup imion w RCHSZ (por.: wykresy III.16a–III.20a) prowadzi do następujących wniosków.

Najbardziej stabilne wartości przyjmuje krzywa dominanty imienniczej, chociaż od O^{II} wykazuje ona systematyczne tendencje spadkowe, co niewątpliwie świadczy o destabilizacji RCHSZ i jego ciężeniu ku urozmaiceniu, co potwierdza analiza składowych dominanty imienniczej. Krzywa dominanty nie wykazuje żadnych związków z krzywą dla imion jednostkowych, co miało miejsce w RMSZ. Pewne związki możemy natomiast zaobserwować między nią i krzywą imion częstych – widoczne jest to szczególnie od O^{III} , kiedy to wraz ze spadkiem udziału dominanty imienniczej wzrasta udział imion częstych. Jak widać, brak w RCHSZ wyraźnej różnicy między dominantą imienniczą a imionami częstymi – imiona z tych dwóch grup zmieniają swoją przynależność do omawianych zbiorów, co jest kolejnym dowodem na destabilizację tego repertuaru.

Wyraźne zależności pojawiają się natomiast między imionami rzadkimi i jednostkowymi, co więcej – są to zależności odwrotnie proporcjonalne. Wynika z tego, że również te dwie grupy wzajemnie się warunkują i uzupełniają, co potwierdziły zresztą analizy szczegółowe w poprzednim podrozdziale. Wzrost krzywej dla imion rzadkich determinuje spadek krzywej dla imion jednostkowych i odwrotnie, przy czym trudno tu mówić o jakiegokolwiek tendencji całościowej, co po raz kolejny wpisuje się w tezę o destabilizacji RCHSZ.

Analiza wykresów (por.: wykresy III.21–III.24) obrazujących zależność między poszczególnymi grupami imion w RMSZ i RCHSZ wykazuje brak związków między nimi. Krzywe nie obrazują żadnych zależności wprost czy odwrotnie proporcjonalnych, które warunkowałyby współlistnienie tych repertuarów.

III.3. IMIONA KOBIET POCHODZENIA SZLACHECKIEGO

Ludność parafii Stoczek to zasadniczo chłopci. Szlachta zaściankowa mieszkała w Lipkach i Wielicznie, częściowo w Stoczku i Wielgiem (właściciele i administratorzy miejscowych dóbr). W związku z tym, że szlachty w parafii Stoczek było o wiele mniej niż chłopów, materiał wyekscerpowany z badanych ksiąg ma nieco inny charakter i nieco inną wartość badawczą. W wypadku imion dorosłych kobiet pochodzenia szlacheckiego nie ma potrzeby dzielić wyekscerpowanego materiału na dwudziestoltnie okresy ze względu na małą liczbę zapisów. W O^I w księgach metrykalnych parafii Stoczek zostało potwierdzonych zaledwie 17 zapisów odnoszących się do dorosłych kobiet pochodzenia szlacheckiego, w okresie kolejnym zapisów jest niewiele więcej (23), w latach 1741–1760 – zaledwie 18. Tak niewielki materiał

badawczy nie pozwala na ustalenie tendencji nazewniczych, gdyż większość imion odnotowano tylko jeden raz, co wcale nie musi świadczyć o braku ich popularności wśród szlachty stoczkowskiej. Analiza całościowa zbioru imion odnoszących się do dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego umożliwi natomiast zbadanie frekwencji poszczególnych imion i porównanie poszczególnych grup imion RKSZ.

Tabela III.3.RKSZ w XVIII wieku. Układ frekwencyjny.

Lp.	Imię	ln.
1.	Marianna	24
2.	Katarzyna	11
3.	Anna	8
4.	Teresa	6
5.	Zofia	6
6.	Anastazja	5
7.	Jadwiga	5
8.	Rozalia	5
9.	Dorota	3
10.	Franciszka	3
11.	Konstancja	3
12.	Krystyna	3
13.	Kunegunda	3
14.	Małgorzata	3
15.	Maria	3
16.	Barbara	2
17.	Elżbieta	2
18.	Klara	2
19.	Magdalena	2
20.	Teofila	2
21.	Wiktoria	2
22.	Agnieszka	1
23.	Apolonia	1
24.	Cecylia	1
25.	Efamia	1

Lp.	Imię	ln.
26.	Eleonora	1
27.	Eufemia	1
28.	Felicjanna	1
29.	Janina	1
30.	Józefa	1
31.	Justyna	1
32.	Ludwika	1
33.	Salomea	1
34.	Teodora	1
35.	Urszula	1
Razem		117

Do nominacji 117 dorosłych szlachcianek w latach 1700–1798 użyto 35 imion (por.: tabela III.3), czyli o 11 mniej niż w wypadku dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego w tych samych latach.

Dominanta imiennicza tworzona przez 3 imiona (*Marianna*, *Katarzyna* i *Anna*) obejmuje 37% wszystkich nominacji (por.: wykresy III.25a i III.25b), co nie odbiega zbytnio od średniej dla RKCH, a czasami jest od niej nawet niższa. Brak również różnic między składnikami dominanty imiennicznej – na najwyższych miejscach listy frekwencyjnej znalazły się imiona znane z tych miejsc z RKCH oraz RDZCH. Pod tym względem omawiany repertuar jest zatem standardowy. Nie dziwi również dysproporcja pomiędzy pierwszym i drugim miejscem listy frekwencyjnej – imię *Marianna* zdecydowanie dominowało w RKCH od O^{III} do O^V. Udział dominanty imiennicznej w omawianym repertuarze mógłby wskazywać na jego destabilizację, jeśli jednak spojrzymy na niego przez pryzmat udziału imion częstych, ten wniosek okaże się błędny.

Dominanta imiennicza i imiona częste obsługują bowiem 78% wszystkich aktów nominacji, co również w dużej mierze pokrywa się z wynikami dla RKCH. W grupie imion częstych RKSZ znalazły się: *Anastazja* i *Rozalia*. Pierwsze z nich należy w świetle niniejszego materiału potraktować jako typowo szlacheckie, gdyż nie pojawia się (albo pojawia jako rzadkie lub jednostkowe) na listach RKCH¹¹⁰. Podobnie jest z imionami *Konstancja* i *Kunegunda*, które są wprawdzie rzadsze niż dwa wymienione wcześniej, ale nadal składają się na zbiór imion częstych,

110 Przeczy to stereotypowi opisanemu przez Jana Stanisława Bystronia.

a nie są jako częste notowane w RKCH. Z kolei 14 imion jest w RKSZ notowanych jednostkowo, obsługują one 12% aktów nominacji, co nie wyróżnia tego repertuaru na tle RKCH. To, co go jednak wyróżnia, to składniki tej grupy. Jako jednostkowe notowane są bowiem: *Agnieszka, Apolonia, Cecylia, Efamia, Eleonora, Eufemia, Felicjana, Janina, Józefa, Justyna, Ludwika, Salomea, Teodora, Urszula*. Wynik analizy potwierdzałby zatem wniosek Jana Stanisława Bystronia o tym, że *Agnieszka* jest imieniem, które można by określić mianem chłopskiego. Jest bowiem częste w RKCH, jednostkowe w RKSZ. Tezy tej nie potwierdzi jednak materiał dotyczący imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego, ochrzczonych w parafii Stoczek w XVIII wieku.

Na uwagę zasługują również inne imiona jednostkowe: *Janina, Józefa, Felicjanna, Teofila*, które są żeńskimi odpowiednikami imion męskich, oraz imię *Eufemia* – łączące niejako wschód z zachodem. Św. Eufemia jest bowiem czczona przede wszystkim w kościele wschodnim, który wspomina ją dwukrotnie w swoim kalendarzu. Również zapis *Efamia* należy uznać za odpowiednik tego imienia, w związku jednak z brakiem odpowiednich danych traktuję go jako oddzielną jednostkę onimiczną.

III.4. IMIONA DZIEWCZYNEK POCHODZENIA SZLACHECKIEGO

Materiał dotyczący dziewczynek pochodzenia szlacheckiego jest na tyle obszerny, że można na jego podstawie wysnuć wnioski na temat zmian w systemie imienniczym w poszczególnych okresach, dlatego też 333 zapisy chrzczonych dziewczynek zostały omówione w wyróżnionych okresach dwudziestoletnich.

Tabela III.4. RDZSZw latach 1700–1798. Układ frekwencyjny.

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
1.	Marianna	8	Marianna	8	Marianna	22	Marianna	26	Marianna	12
2.	Katarzyna	5	Katarzyna	6	Teresa	9	Katarzyna	12	Katarzyna	9
3.	Maria	4	Zofia	5	Rozalia	5	Franciszka	10	Ewa	5
4.	Agnieszka	3	Anastazja	3	Agnieszka	4	Klara	4	Franciszka	5
5.	Małgorzata	3	Maria	3	Franciszka	4	Krystyna	4	Rozalia	5
6.	Zofia	3	Petronela	3	Anna	3	Magdalena	4	Magdalena	4
7.	Rozalia	2	Franciszka	2	Jadwiga	3	Rozalia	4	Klara	3

IMIONA DZIEWCZYNEK POCHODZENIA SZLACHECKIEGO

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
8.	Teresa	2	Magdalena	2	Katarzyna	3	Agnieszka	3	Łucja	3
9.	Barbara	1	Anna	1	Konstancja	3	Apolonia	3	Julianna	2
10.	Dorota	1	Bogumiła	1	Petronela	3	Jadwiga	3	Konstancja	2
11.	Elżbieta	1	Brygida	1	Zofia	3	Małgorzata	3	Marcjanna	2
12.	Felicjanna	1	Justyna	1	Anastazja	2	Barbara	2	Wiktoria	2
13.	Franciszka	1	Klara	1	Aniela	2	Elżbieta	2	Agnieszka	1
14.	Helena	1	Łucja	1	Elżbieta	2	Ewa	2	Anastazja	1
15.	Jadwiga	1	Róża	1	Magdalena	2	Julianna	2	Anna	1
16.	Józefa	1			Małgorzata	2	Łucja	2	Apolonia	1
17.	Justyna	1			Marcjanna	2	Tekla	2	Barbara	1
18.	Klara	1			Wiktoria	2	Teresa	2	Elżbieta	1
19.	Konstancja	1			Antonina	1	Anastazja	1	Felicja	1
20.	Róża	1			Barbara	1	Aniela	1	Helena	1
21.	Wiktoria	1			Bogumiła	1	Elena	1	Klimena	1
22.					Brygida	1	Eleonora	1	Ludwika	1
23.					Eleonora	1	Helena	1	Małgorzata	1
24.					Justyna	1	Konstancja	1	Róża	1
25.					Łucja	1	Kunegunda	1	Walentyna	1
26.					Monika	1	Róża	1		
27.							Scholastyka	1		
Razem										
		43		39		84		99		67

Do nominacji 333 dziewczynek pochodzenia szlacheckiego użyto 45 imion, czyli 9 mniej niż do nominacji 1199 córek chłopów. Zauważmy jednak, że iloczyn liczby imion i liczby notowań w wypadku pierwszej grupy wynosi w przybliżeniu 0,05, w wypadku drugiej grupy – 0,14, a zatem szacunkowo RDZSZ jest bogatszy niż RDZCH.

Okres I

W O¹ do nominacji 43 dziewczynek pochodzenia szlacheckiego użyto 21 imion, z których 3 tworzą dominantę imienniczą (por.: wykres III.26a), są to: *Marianna*,

Katarzyna i *Maria*. Dwa pierwsze są niejako standardowe dla repertuarów imion żeńskich w parafii Stoczek. Zaskakuje natomiast obecności imienia *Maria*. W RKSZ było ono wprawdzie imieniem częstym, ale notowano je zaledwie 3 razy, w RDZCH w O^I jest to imię rzadkie, jako częste jest notowane w tym repertuarze w O^{II}, jednak jego popularność spada później dość mocno. Podobnie ma się rzecz z imieniem *Maria* w RDZSZ – od O^{III} właściwie nie jest notowane. Widać zatem wyraźnie, że obecność tej jednostki w omawianych repertuarach nie jest związana z przynależnością społeczną jej nosicielek, ale z okresem, w którym dziewczynki były chrzczone. Apogeum jego popularności przypada na lata 1700–1740, było zatem nadawane przez pięciu pierwszych proboszczów stoczkowskich. Wyniki badań są o tyle zaskakujące, że w związku z wychodzeniem imienia *Maria* ze sfery sacrum spodziewać by się można jego popularności raczej w drugiej niż pierwszej połowie XVIII wieku. Fenomen ten trudno wyjaśnić w oparciu o analizowany materiał. Nie można przyjąć za wyjaśnienie niestaranności zapisów, gdyż w latach 1700–1741 wyraźnie notowane jest imię *Marianna*, a zatem jest ono odróżniane od imienia *Maria*.

Ta zaledwie trójelementowa dominanta imiennicza obsługuje 40% wszystkich aktów nominacji (por.: wykres III.26b), wraz z imionami częstymi daje to 70%. Jest to wynik nieco mniejszy niż dla RDZCH, jednak do niego zbliżony, nie ma w tym zakresie większych różnic. Podobnie jest z RKSZ.

W grupie imion częstych znalazło się zarówno imię *Rozalia* (notowane jako częste w RKSZ), jak i imię *Agnieszka*, które w RKSZ było rzadkie. Świadczy to o zbliżeniu RDZSZ do RDCH, co wpisuje się w tezę o zacieraniu się różnic kulturowych i społecznych między tymi dwiema klasami. To zacieranie odbywa się w obrębie pokolenia młodszego, dlatego *Agnieszka* jest imieniem jednostkowym w RKSZ, a częstym w RDZSZ.

W omawianym okresie brak jednostek rzadkich, co należy przypisać małej liczbie próbek badawczej. Wobec tego dość duży jest udział imion jednostkowych. Jest ich 13: *Barbara*, *Dorota*, *Elżbieta*, *Felicjanna*, *Franciszka*, *Helena*, *Jadwiga*, *Józefa*, *Justyna*, *Klara*, *Konstancja*, *Róża*, *Wiktoria*, które obsługują aż 30% aktów nominacyjnych. Tylko *Dorota*, *Felicjanna* i *Józefa* nie pojawią się już w kolejnych okresach, zarówno *Felicjanna*, jak i *Józefa* są notowane w RKSZ.

Okres II

O^{II} nie jest zbyt reprezentatywny dla badań antroponimicznych, w ciągu dwudziestu lat ochrzczono bowiem zaledwie 39 dziewczynek, a do ich nominacji użyto 15 imion. Mamy jednak do czynienia z trójelementową dominantą imienniczą (*Marianna*, *Katarzyna*, *Zofia*), która obsługuje aż 49% wszystkich aktów nominacyjnych (por.: wykresy III.27a i III.27b). Pierwsze miejsca listy frekwencyjnej nie są zadziwiające,

oba te imiona są popularne w omówionych wcześniej repertuarach, w RDZCH imię *Zofia* jest rzadkie, w RKSZ – częste. Większe zbieżności widoczne są zatem w obrębie klasy społecznej niż pokolenia.

Zwiększenie udziału dominanty imienniczej w ogólnej liczbie aktów nominacji wiąże się niewątpliwie ze spadkiem udziału imion jednostkowych, w O^{II} jest ich już zaledwie 7 i obsługują 18% wszystkich aktów nominacji. Są to: *Anna, Bogumiła, Brygida, Justyna, Klara, Łucja i Róża*, przy czym wszystkie one są poświadczane w kolejnych okresach. RDZSZ jest jednak pod względem imion jednostkowych bardziej urozmaicony niż RDZCH, w RDZSZ udział tych ostatnich wynosił zaledwie 6%. W grupie jednostkowych znalazło się imię złożone *Bogumiła*. Ten typ w omawianym antropomastykonie pojawia się bardzo rzadko. W grupie jednostkowych notowane jest tylko jedno imię biblijne. Imiona biblijne są rzadkim składnikiem RDZSZ w O^{II}, dominują tu zatem imiona hagiograficzne.

W O^{II} pojawia się nowa grupa, jaką są imiona rzadkie, jest ich wprawdzie zaledwie 2, ale obsługują 10% wszystkich aktów nominacji. Udział tych jednostek wzrośnie w kolejnych okresach.

Okres III

W O^{III} w parafii Stoczek ochrzczono 84 dziewczynki pochodzenia szlacheckiego, a do ich nominacji użyto 26 imion, mamy zatem do czynienia z dużym skokiem zarówno z punktu widzenia liczby chrzczonych dzieci, jak i repertuaru imion. Zmniejsza się jednak liczba komponentów dominanty imienniczej, składają się na nią dwa imiona (por.: wykres III.27a) – standardowo na pierwszym miejscu listy frekwencyjnej znalazła się *Marianna*. Zaskakujące jest jednak drugie miejsce listy frekwencyjnej, czyli imię *Teresa*, notowane w RDZSZ w O^I, nienotowane w O^{II}, rzadkie w O^{III} w RDCH, ale częste w RKSZ. Po raz kolejny znajdujemy zatem związki między repertuarami tej samej grupy społecznej oraz ich brak między repertuarami zbieżnymi z punktu widzenia wieku nosicieli imion. O tym, że popularność *Teresy* jest wynikiem chwilowej mody, świadczy fakt, że nie jest ona notowana w O^{IV} i O^V w omawianej grupie, ale występuje w O^{IV} w RDZCH. Mamy zatem do czynienia z odwrotnym niż dotychczas kierunkiem wpływów antropomimicznych – to system antropomimiczny szlachty oddziałuje na system antropomimiczny chłopów.

Udział dominanty imienniczej w ogólnym procencie aktów nominacji znacznie się zmniejsza – do 37%, zwiększa się natomiast udział jednostek rzadkich, których nie było w O^{II}. Zmniejsza się zaś liczba i udział imion jednostkowych (8 jednostek, dziesięcioprocentowy udział w aktach nominacji). W grupie tej znalazły się: *Antonina, Barbara, Bogumiła, Brygida, Eleonora, Justyna, Łucja, Monika*. Kilka z nich jest znanych z O^{II} (np. *Bogumiła, Justyna, Brygida*), część jest nowych (np.

Eleonora, Monika, Łucja), przy czym *Antonina, Bogumiła, Monika* nie pojawiają się więcej w badanym repertuarze.

Tylko 4 jednostki z całego RDZSZ to imiona biblijne, pozostałe są imionami hagiograficznymi.

Okres IV

W O^{IV} do nominacji 84 dziewczynek wykorzystano 27 imion. Zwiększa się liczebnie dominanta imiennicza (por.: wykres III.28a) – tworzą ją trzy elementy (*Marianna, Katarzyna, Franciszka*), a obejmuje ona 49% wszystkich aktów nominacji RDZSZ w O^{IV} (por.: wykres III.28b). Minimalnie zwiększa się liczebność zbioru imion częstych oraz ich udziału w aktach nominacji. W grupie tej znalazło się notowane jako rzadkie w O^I i O^{II} imię *Klara*. Najliczniejsza jest grupa imion rzadkich, ale obsługuje ona 26% wszystkich aktów nominacji. Nie zmienia się właściwie udział i liczebność imion jednostkowych, zmienia się jedynie skład tej grupy. Tworzą ją: *Anastazja, Aniela, Elena, Eleonora, Helena, Konstancja, Kunegunda, Róża, Scholastyka*. Przy czym *Elena, Kunegunda, Tekla* i *Scholastyka* to imiona rzadkie z punktu widzenia omawianego antropomastykonu w ogóle, nie pojawiają się też więcej w badanym materiale. Imię *Tekla* Jan Stanisław Bystron łączy z Kresami Wschodnimi, pisząc, że w XIX wieku jest imieniem przestarzałym w onomastykonie polskim¹¹¹.

W porównaniu z RDZCH omawiany repertuar jest bardziej skostniały z punktu widzenia udziału dominanty imienniczej, przekracza ona znacznie udział procentowy dominanty imienniczej w RKSZ.

Okres V

W O^V wraz z niewielkim wzrostem notowanych dzieci (99) zmniejsza się repertuar imion używanych do ich notacji (25). Dominanta imiennicza po raz kolejny tworzona jest przez dwa imiona (por.: wykres III.29a) – standardowo są to *Marianna* i *Katarzyna*, a obsługuje ona 31% wszystkich aktów nominacji RDZSZ, zwiększa się liczba i udział imion częstych (z 4 i 16% do 6 i 37%) – por.: wykres III.29b. W grupie tej znalazło się imię *Franciszka*, które w O^{IV} tworzyło dominantę imienniczą. Zwiększa się również liczba i udział imion jednostkowych – jest ich 13 i obsługują one 20% wszystkich aktów nominacji. W grupie tej znalazły się imiona: *Agnieszka* (na trzecim miejscu w materiale chłopskim), *Anastazja, Anna, Apolonia, Barbara, Elżbieta, Felicja, Helena, Klimena, Ludwika, Matgorzata, Róża, Walentyna*. Na uwagę zasługuje tu imię *Klimena*, które jako jedno z niewielu nie jest związane z kultem świętych. Jest to imię pochodzenia greckiego, którego nie nosi żadna święta

111 Por.: Tamże, s. 330.

kościół zachodniego ani wschodniego. Jest to swoisty fenomen, którego obecność w omawianym antropomastykonie trudno wyjaśnić.

Zaledwie 5 z 25 to imiona biblijne, pozostałe to imiona hagiograficzne albo derywowane od hagiograficznych (np. *Ludwika, Walentyna*).

Udział dominanty imienniczej utrzymuje się na podobnym poziomie jak w RDZCH oraz RKSZ – brak w tym względzie widocznych różnic pomiędzy tymi repertuarami.

III.4.1. Poszczególne grupy imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego

Analiza wykresów (por.: wykresy III.30a–III.34a) stworzonych na podstawie danych dla poszczególnych grup imion prowadzi do następujących wniosków.

Dominanta imiennicza jest dość stała, od O^{II} przyjmuje jednak coraz niższe wartości, co świadczy o powolnej destabilizacji omawianego repertuaru imienniczego, przy czym jest to jedyna względnie systematycznie rozwijająca się grupa imion. Krzywe dla pozostałych grup przyjmują wartości skokowe i nie warunkują się wzajemnie – różnice w ich udziale procentowym w poszczególnych okresach są wypadkową różnorodnych zmian, a nie dającą się opisać tendencją.

ROZDZIAŁ IV

WIELOIMIENNOŚĆ

W XVIII wieku, czyli w okresie stabilizacji dwuelementowego systemu antropoimicznego, nie ma kłopotu z ustaleniem, czy pojawiające się w księgach metrykalnych zapisy dwóch imion są przejawem dwuimienności czy próbą identyfikacji przez imię chrzestne i stanowiące później nazwisko patronimiczne imię ojca. W tym okresie identyfikacja patronimiczna odbywa się już bowiem za pomocą formacji sufiksalnych.

Dwuimiennność w osiemnastowiecznej parafii Stoczek jest zjawiskiem marginalnym, materiał jej dotyczący podzielony został zatem jedynie ze względu na pięć wymienionych wcześniej okresów oraz na imiona podwójne występujące w systemie nazewniczym szlachty i chłopów. Badacze dwuimienności podkreślają bowiem, że jest to zjawisko charakterystyczne początkowo dla szlachty, u chłopów pojawia się znacznie później na zasadzie naśladownictwa¹¹². Wśród mieszczan kieleckich dwuimiennność notowana jest w latach siedemdziesiątych XVII wieku jako zjawisko sporadyczne¹¹³.

W przeszłości drugie imię bardzo często pełniło funkcję zabezpieczenia przed złym, czyli taką jak imiona typu *Martek*, *Wilk* w prasłowiańskim i wczesnopolskim systemie imienniczym – miało za zadanie ukrycie prawdziwej tożsamości dziecka i oszukanie złych mocy¹¹⁴. Dużą rolę w upowszechnianiu dwuimienności odgrywali księża. Świadczą o tym rzadkie, wyszukane imiona drugie pojawiające się w dwunastowiecznych księgach opoczyńskich¹¹⁵. W późniejszych czasach drugie, a nawet trzecie czy czwarte imię dziecka miało mu zapewnić opiekę świętego patrona (jeśli pierwsze imię było imieniem nadanym po rodzicach lub rodzicach chrzestnych)

112 Por.: Genowefa Surma, *Imiona w Opoczyńskim*, „Onomastica”, t. XL, 1995, s. 109.

113 Por.: Dorota Kopertowska, *Ewolucja motywacji w imiennictwie*, „Język Polski”, t. LXXIV, s. 27.

114 Por.: Maria Malec, *Imiona*, [w:] *Encyklopedia. Polskie nazwy własne...*

115 Por.: Genowefa Surma, dz. cyt., s. 109.

albo odwrotnie: uhonorowaniem rodziców chrzestnych czy miejscowego proboszcza wtedy, gdy pierwsze było tzw. imieniem kalendarzowym.

Zasadniczo o dwuimienności mówi się wówczas, gdy mamy do czynienia z dwiema różnymi, odrębnymi jednostkami imienniczymi, które identyfikują jednego człowieka, np. *Marianna Katarzyna*. Nieco inny wypadek stanowi nadanie dziecku imienia złożonego z dwóch elementów, przy czym drugi z tych elementów pełnił niegdyś funkcję przydomka i nie występował jako odrębne, samodzielne imię. Nadanie dziecku imienia *Jan Nepomucen* nie może być zatem traktowane jako przejaw dwuimienności w dosłownym rozumieniu tego słowa. Jednostka ta bowiem składa się z dwóch elementów, ale po pierwsze – drugi z nich nie może funkcjonować samodzielnie, po drugie zaś – dodawany jest do pierwszego w celu podkreślenia, który święty ma być patronem chrzczonego dziecka. Od tej reguły jest jednak wyjątek: w latach 1722 i 1724 odpowiednio 13 i 15 października dwóch chłopców otrzymało imię *Kostka* (na cześć Stanisława Kostki), brak jednak tego imienia w późniejszych wpisach w księgach metrykalnych. W poniższych tabelach prezentuję akty nominacji za pomocą dwojga lub większej liczby imion, wyłączam z niej jednak zapisy typu *Jan Nepomucen, Stanisław Kostka* itp. Prezentuję je w osobnej tabeli.

Tabela IV.1. Wieloimiennosc wśród dorosłych.

Okres	Szlachta		Chłopi	
	Imiona męskie	Imiona żeńskie	Imiona męskie	Imiona żeńskie
O ^I	Wawrzyniec Franciszek		Wojciech Piotr	
O ^{II}			Marcin Stanisław	
O ^{III}				
O ^{IV}				
O ^V				

Tabela IV.2. Wieloimiennosc wśród dzieci.

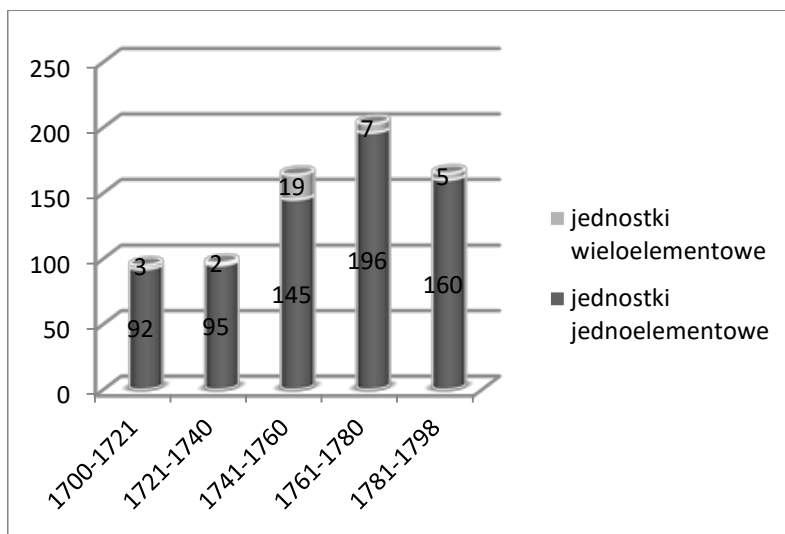
Okres	Szlachta		Chłopi	
	Imiona męskie	Imiona żeńskie	Imiona męskie	Imiona żeńskie
O ^I	Mateusz Cyprian	Teresa Jadwiga	Mikołaj Mateusz	Ewa Marianna
		Felicjanna Agnieszka		Jadwiga Teresa

Okres	Szlachta		Chłopi	
	Imiona męskie	Imiona żeńskie	Imiona męskie	Imiona żeńskie
OII	Kacper Melchior Baltazar	Brygida Apolonia	Karol Marcin Grzegorz	Maria Magdalena
				Jadwiga Teresa
				Marianna Barbara
OIII	Michał Aleksander	Katarzyna Franciszka	Jan Stefan	Katarzyna Marianna
	Ignacy Antoni	Marianna Katarzyna	Kacper Stefan	Małgorzata Antonina
	Roch Laurenty	Marianna Helena	Bartłomiej Idzi	Helena Krystyna
	Antoni Bonawentura	Łucja Marianna	Marcin Szymon	Marianna Elżbieta
	Jakub Józef	Aniela Wiktoria	Marcin Szymon	Marianna Elżbieta
	Ludwik Grzegorz	Anna Tekla	Stanisław Kostka Marcin	Franciszka Ewa
	Łukasz Szymon	Brygida Jadwiga	Andrzej Stanisław	
	Michał Władysław	Marianna Aniela		
		Franciszka Aniela		
Jadwiga Teresa				
	Aniela Urszula			
OIV	Szymon Jakub	Katarzyna Urszula	Idzi Stefan	Bogumiła Karolina
		Klara Zuzanna		
		Franciszka Felicja		
		Agnieszka Katarzyna		
		Magdalena Krystyna Anna		
		Marianna Tekla		
OV	Adam Mateusz (Maciej)	Łucja Barbara	Laurenty Dominik	Jadwiga Teresa
	Antoni Stanisław		Jan Franciszek	
	Antoni Dominik			
	Jan Tomasz			

Wykresy IV.1 i IV.2 prezentują procentowy udział dwu- i trójimienności na tle całego systemu imienniczego chrzczonych dzieci szlacheckich i chłopskich w poszczególnych okresach XVIII wieku w parafii Stoczek. Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli III.2, udział jednostek wieloelementowych w systemie

imienniczym dorosłych jest znikomy, nie ma zatem potrzeby prezentować go na wykresie.

Wykres IV.1. Udział jednostek wielo- i jednoelementowych w systemie imienniczym chrzczonych dzieci szlacheckich w poszczególnych okresach XVIII wieku w parafii Stoczek.

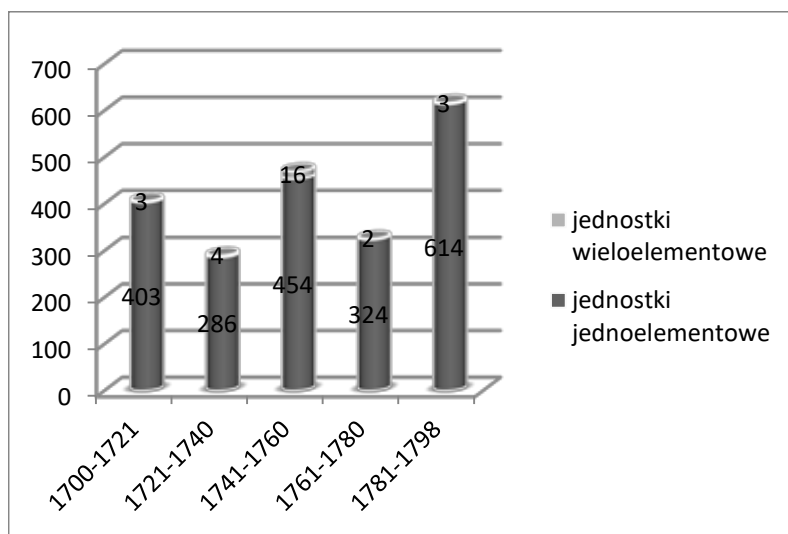
Analiza wyekscerpowanego materiału, dotyczącego wieloimienności mieszkańców parafii Stoczek w XVIII wieku, prowadzi do następujących wniosków.

Przez cały wiek XVIII wieloimiennosc była w parafii zjawiskiem bardzo rzadkim, zarówno wśród szlachty, jak i wśród chłopów, chociaż badany materiał potwierdza tezy badaczy, że większy odsetek imion podwójnych i potrójnych występuje w systemie antroponimicznym szlachty. Wśród imion szlachty jednostki wieloelementowe w XVIII wieku stanowią 5% wszystkich jednostek, przy czym w poszczególnych okresach wartości procentowe wyglądają następująco: 3,2% (O^I), 2,1% (O^{II}), 13,1% (O^{III}), 3,5% (O^{IV}), 3,1% (O^V). W systemie imienniczym chłopów jednostki wieloimienne stanowią zaledwie 1,3% całego materiału, przy czym w poszczególnych okresach wartości procentowe przedstawiają się następująco: 0,7% (O^I), 1,4% (O^{II}), 3,5% (O^{III}), 0,6% (O^{IV}), 0,5% (O^V).

Dane procentowe zarówno w odniesieniu do systemu imienniczego szlachty, jak i chłopów pokazują, że brak w XVIII wieku wyraźnej tendencji wzrostowej

czy spadkowej dotyczącej popularności wieloelementowego systemu imienniczego. Zarówno w wypadku szlachty, jak i chłopów największy odsetek jednostek wieloelementowych pojawia się w O^{III}, przy czym w obu grupach społecznych wzrost ten jest skokowy i nie prowadzi do utrzymania się tendencji do wieloimienności.

Wykres IV.2. Udział jednostek wieloelementowych i jednoelementowych w systemie imienniczym chrzczonych dzieci chłopskich w poszczególnych okresach XVIII wieku w parafii Stoczek.

Wykscerpowany materiał wyraźnie pokazuje, że jednostki wieloelementowe miały znaczenie jedynie w momencie nadawania dziecku imienia, czyli w chwili chrztu. W pozostałych sytuacjach kancelaryjnych mieszkańcy parafii (poza dwoma wyjątkami) identyfikowani byli przez pierwsze imię chrzestne. Drugie imię nie pełniło zatem żadnej funkcji praktycznej, a pamięć o nim zanikała nie tylko w życiu codziennym, lecz także w sytuacjach oficjalnych. Wszystkie trzy jednostki dwuelementowe oznaczające osoby dorosłe pojawiają się w badanym materiale w księgach małżeństw. Jest to zapewne podyktowane dbałością o dokładną identyfikację zawierających związek małżeński, która miała uniemożliwić związek między

osobami spokrewnionymi¹¹⁶. Brak dokładniejszych danych (np. imion ojców obu panów młodych) nie pozwala na stwierdzenie, czy podanie drugiego imienia miało na przykład odróżnić ojca od syna. Jest to zjawisko, które ze względu na niewielką liczbę jednostek materiałowych nie daje możliwości postawienia jednoznacznej tezy.

Na podstawie zaprezentowanego materiału trudno pisać o tendencjach nazwennych rządzących zestawieniami imienia pierwszego i drugiego. Wśród imion męskich dwukrotnie pojawia się zestawienie *Marcin Szymon*. Obaj chłopcy zostali ochrzczeni 12 listopada 1752 roku. Wśród imion żeńskich: *Marianna Elżbieta* (obie dziewczynki ochrzczone w sierpniu 1752 roku). Trzykrotnie notowana jest *Jadwiga Teresa* dla dziewczynek chrzczonych w okresie 7–15 października. Ostatnia kombinacja imion występuje również w zestawieniu *Teresa Jadwiga*, na określenie dziewczynki ochrzczonej 11 października 1718 roku. Na miejscu drugim notowane są zarówno imiona rzadkie w badanym materiale (np. *Cyprian*, *Bonawentura*), jak i imiona popularne (np. *Marianna*, *Katarzyna*).

W badanym materiale trzy razy pojawiają się imiona potrójne, dwukrotnie w odniesieniu do dzieci szlacheckich. Otrzymali je Kacper Melchior Baltazar Osiecki z Wieliczny, ochrzczone 13 stycznia¹¹⁷ 1722 roku i Magdalena Krystyna Anna Osuchowska, urodzona w Wielgiem, ochrzczone 25 lipca¹¹⁸ 1778 roku. Jedyne przykłady trójimienności wśród dzieci chłopskich to zarejestrowany w Poświętnem (Stoczek) Karol Marcin Grzegorz Zajązkowski, ochrzczone 2 listopada¹¹⁹ 1722 roku.

Tabela IV.3. Nominacje za pomocą jednostek dwuelementowych w poszczególnych okresach XVIII wieku z uwzględnieniem danych dla szlachty i chłopów.

Okres	Imiona męskie szlachty	Imiona męskie chłopów
O ^I		Stanisław Kostka
O ^{II}		Stanisław Kostka
		Stanisław Kostka
O ^{III}		Stanisław Kostka

116 Por.: Dariusz Kisiel, *Recepcja reformy trydenckiej w diecezji płockiej*, Pułtusk 2004.

117 6 stycznia – święto Kacpra, Melchiora i Baltazara (Trzech Króli).

118 22 lipca – wspomnienie św. Marii Magdaleny.

119 4 listopada – wspomnienie św. Karola Boromeusza; 11 listopada – wspomnienie św. Marcina.

Okres	Imiona męskie szlachty	Imiona męskie chłopów	
O ^{IV}	Stanisław Kostka	Franciszek Salezy	
	Jan Chryzostom	Stanisław Kostka	
	Jan Nepomucen	Jan Nepomucen	
	Jan Nepomucen	Jan Nepomucen	Jan Nepomucen
		Jan Nepomucen	Jan Nepomucen
		Jan Nepomucen	Jan Nepomucen
		Jan Nepomucen	Jan Nepomucen
		Jan Nepomucen	Jan Nepomucen
		Jan Nepomucen	Jan Nepomucen
		Stanisław Kostka	Jan Nepomucen
		Jan Nepomucen	Jan Nepomucen
O ^V	Jan de Dukla	Stanisław Kostka	
		Franciszek Salezy	
		Franciszek Ksawery	
		Stanisław Kostka	
		Jan Nepomucen	

W systemie imienniczym mieszkańców parafii Stoczek notowane są jednostki dwuelementowe, które wskazują na świętego patrona dziecka, takie jak: *Stanisław Kostka*, *Jan Nepomucen*, *Franciszek Salezy*, *Jan Chryzostom*. Za tego typu jednostkę podwójną należy uznać również imię *Franciszek Ksawery*, które otrzymał chłopiec ochrzczony 5 grudnia 1791 roku. Za taką interpretacją przemawia fakt, że imię *Ksawery* nie pojawia się w badanym materiale antroponimicznym ani razu, a dziecko zostało ochrzczone dwa dni po wspomnieniu liturgicznym tego świętego. Jest to zatem imię kalendarzowe. Podobnie przedstawiają się pozostałe motywacje nadawania dzieciom imion podwójnych tego typu.

Jan Chryzostom Jurowicz został ochrzczony 27 stycznia 1767 roku (w dniu prawosławnego wspomnienia tego świętego). Imię *Jan Nepomucen* nadano 11 razy dzieciom chrzczonym w okresie 11–23 maja¹²⁰. Motywacja nadawania tego imienia jest zatem jasna – wspomnienie liturgiczne św. Jana Nepomucena przypada 21 maja. Podobna motywacja przemawiała za nadawaniem chłopcom imienia *Stanisław Kostka* – wszystkie dzieci o tym imieniu ochrzczone zostały w okresie 10–20 listopada,

120 Wyjątek stanowi Jan Nepomucen Jaskułowski ochrzczony 3 lipca 1775 roku.

a w latach 1670–1969 wspomnienie św. Stanisława Kostki przypadało 13 listopada¹²¹. Dwóch chłopców ochrzczonych 19 i 20 stycznia otrzymało imię *Franciszek Salezy*, czyli przed wspomnieniem tego świętego przypadającym 24 stycznia.

Tzw. „przyniesienie imienia” nie jest jednak jedynym powodem nadawania chłopcom imion *Jan Nepomucen* i *Stanisław Kostka*. Aż 10 spośród 11 *Janów Nepomucenów* i 3 spośród 8 *Stanisławów Kostków* zostało ochrzczonych w latach 1768–1778 przez jezuitę ks. Franciszka de Tyllego. Obaj wymienieni patronowie byli jezuitami, a członkowie Towarzystwa Jezusowego mają do nich szczególne nabożeństwo. Przykład ten pokazuje zatem wpływ chrzczącego kapłana na wybór imion dzieci stających się członkami wspólnoty parafialnej.

Ciekawy jest zapis dotyczący syna Józefa Chudzika Lipki z Lipiek. Ochrzczony 12 lipca 1795 roku otrzymał imię *Jan de Dukla*. Wspomnienie wówczas jeszcze błogosławionego¹²² Jana z Dukli przypada 8 lipca. Metrykalny zapis *Jan de Dukla* w miejscu imienia pokazuje, że formacje tego typu nie miały na celu dokładniejszej identyfikacji chrzczonego dziecka, lecz wybór konkretnego patrona.

W badanym materiale znalazło się również zestawienie *Maria Magdalena*. Tym podwójnym imieniem nazwano córkę Michała Dobosza z Wielgiego, ochrzczoneą 19 maja 1723 roku. W związku z tym, że wspomnienie św. Marii Magdaleny przypada 22 lipca, trudno tu mówić o imieniu kalendarzowym. W latach 1717–1723 imię *Maria* notowane jest w analizowanych księgach metrykalnych 17 razy, w tym raz w omawianym zestawieniu, nie jest zatem imieniem „zabronionym” czy otoczonym jakimkolwiek tabu. Nie można zatem wykluczyć, że *Maria Magdalena* to zestawienie dwóch funkcjonujących oddzielnie imion, szczególnie że święta, z którą jest kojarzone, została drugą patronką parafii w Stoczku dopiero w 1739 roku, czyli kilkanaście lat po interesującym nas zapisie, a pozostałe dziewczynki chrzczone w okolicach 22 lipca otrzymywały imię *Magdalena*.

121 Zmienił to Sobór Watykański II, który przeniósł to wspomnienie na 18 września.

122 Kanonizowany przez papieża Jana Pawła II 10 czerwca 1997 roku.

ROZDZIAŁ V

MOTYWACJE NADAWANIA DZIECIOM IMION

Z punktu widzenia badań socjolingwistycznych interesującymi zagadnieniami są nie tylko frekwencja, popularność czy też brak popularności jakiegoś imienia, lecz także przyczyny takiego stanu rzeczy, czyli mechanizmy pozajęzykowe, które decydowały o nadawaniu dzieciom takich, a nie innych imion. Imię jako twór językowy jest elementem rzeczywistości pozajęzykowej, a jego funkcjonowanie w społeczeństwie determinują również czynniki pozajęzykowe.

Pierwotnie imię miało funkcję magiczną, chroniło dziecko przed złymi duchami, zapewniało mu konkretne przymioty i determinowało jego los. Takie motywacje mogły kierować rodzicami podczas nadawania dzieciom imion jeszcze w momencie, kiedy czytelna była rodzima struktura imienia. W chwili, gdy stały się one strukturami asemantycznymi, a polski system imienniczy zdominowały imiona obce, motywacja taka nie była możliwa. W odniesieniu do wieku XVIII możemy zatem wyróżnić następujące czynniki, które kierowały rodzicami podczas wyboru imienia dziecka:

1. Religia, kult świętych. Motywacja religijna była niejako przeniesieniem na grunt chrześcijański wiary w to, że imię zapewnić może dziecku powodzenie oraz szczęście. Owo powodzenie związane było ze wstawiennictwem świętego patrona, którego kult szerzył się w danym regionie; pod którego wezwaniem znajdował się miejscowy kościół lub do którego szczególne nabożeństwo żywili rodzice dziecka albo chrzczący dziecko ksiądz. Rzadkie w Stoczku imię *Florian* pojawiło się w Polsce w związku z kultem św. Floriana, a na podstawie mapy jego popularności odtworzyć można mapę kościołów powstających pod wezwaniem tego świętego¹²³. Kiedy kult świętego Floriana ustąpił miejsca św. Stanisławowi ze Szczepanowa, imię *Florian* straciło swoją popularność również w Małopolsce, która była ośrodkiem kultu

123 Por.: Kazimierz Dobrowolski, *Dzieje kultu św. Floriana w Polsce do połowy XVI wieku*, Warszawa 1923.

tego świętego. Motywacje wyboru patrona dla dziecka mogły być różne, bardzo często imiona świętych nadawane dzieciom miały charakter wotywny – św. Roch miał chronić przed zarazą, św. Jan Nepomucen przed powodzią, nadawano więc dzieciom imiona *Roch* i *Jan* (względnie *Jan Nepomucen*), aby zyskać przychyłność świętych lub podziękować im za opiekę. Imię *Wincenty*¹²⁴ nosiło dziecko w rodzinie, w której często umierały starsze dzieci. Zdaniem Jana Stanisława Bystronia wzrost znaczenia kultu świętych i jego związku z systemem imienniczym nastąpił właśnie w XVIII wieku, przy czym nie był on kultem apostołów czy Ojców Kościoła, lecz świętych i błogosławionych zakonników i zakonnic¹²⁵. Jego przejawy (choć w odniesieniu do postaci biblijnej) spotkać można także w czasach współczesnych – małżonkowie, którzy wierzą, że zawdzięczają swoje małżeństwo św. Józefowi, nadają (jako pierwsze bądź drugie) imię *Józef* (*Józefa*) pierwszemu narodzonemu dziecku.

2. Wpływ duchowieństwa. Motywacja ta bardzo ściśle wiąże się z omówioną wyżej. W społeczności wiejskiej XVIII wieku proboszcz był autorytetem i to on dokonywał aktu nominacji, związanego z chrztem, dlatego też bardzo często nadawał dziecku imię świętych czczonych w danej okolicy lub szczególnie czczonych w zgromadzeniu, do którego należał. Chrzest dziecka, poza włączeniem go do społeczności ludzi wierzących, miał zatem na celu szerzenie kultu świętych. Jezuici nadawali więc chłopcom imiona: *Ignacy*, *Alojzy*, *Franciszek* (względnie *Franciszek Ksawery*), *Stanisław* (względnie *Stanisław Kostka*), franciszkanie: *Franciszek*, *Antoni*. To również księża, chcąc uniknąć powtarzania w małej społeczności tych samych imion, namawiali mieszkańców parafii do nadawania imion rzadszych, często zgodnych z motywacją kalendarzową¹²⁶. Neofici bardzo często otrzymywali imiona księży, którzy ich chrzcili¹²⁷.

3. Imiona kalendarzowe (przyniesione). Kolejny czynnik warunkujący wybór imienia również wiąże się ze zjawiskami wymienionymi wyżej. Od wieków znana jest w Polsce tradycja nadawania dzieciom imion „kalendarzowych”, czyli takich, jakie w dniu ich urodzenia znajdowały się w kalendarzu. Nominacja taka miała dziecku zapewnić przychyłność patrona, którego niebo wybrało mu za orędownika. Zauważmy jednak, że mimo iż motywacja ta była niezwykle częsta w siedemnasto- i osiemnastowiecznych środowiskach wiejskich, rzadko pojawiają się w tych repertuarach imiona niepopularnych świętych albo imiona świętych brzmiące

124 Patron dzieci.

125 Por.: Jan Stanisław Bystron, dz. cyt., s. 18.

126 Por.: Tamże, s. 31.

127 Por.: Tamże, s. 31.

obco i sztucznie¹²⁸. Nawet zatem kalendarzowy dobór imion był dobozem świadomym i mógł być dokonywany przez rodziców dziecka albo przez duchowieństwo. Zasada „kalendarzowa” nie była przestrzegana restrykcyjnie, dziecku nadawano imię świętego, przed którego wspomnieniem się urodziło, nawet jeśli ten okres wynosił tydzień lub więcej. Jan Stanisław Bystroń wspomina jednak o pewnym zastrzeżeniu:

Gdy omija się patrona dnia urodzenia, wybiera się jednego z najbliższych w kalendarzu, zawsze jednak uważając, aby nie nadać dziecku imienia świętego, którego dzień już minął, co ma sprowadzić nieszczęście¹²⁹.

Przeprowadzona analiza imiennictwa parafii Stoczek pokazuje, że zwyczaj ten nie był przestrzegany zbyt restrykcyjnie. O ile wpływ duchowieństwa czy kultu świętych na nadawanie dzieciom imion możemy udowodnić jedynie pośrednio, o tyle w księgach metrykalnych znajdują się bezpośrednie przesłanki do potwierdzenia motywacji kalendarzowej – w wypadku materiału stoczkowskiego mamy bowiem daty chrztu¹³⁰, a czasami daty urodzeń chrzczonych dzieci.

4. Imiona dziedziczone. Powszechnym zwyczajem, znanym i praktykowanym od średniowiecza, było nadawanie dzieciom imion ich rodziców bądź dziadków. Powstawały w ten sposób repertuary imion rodowych. Zjawisko to było charakterystyczne dla różnych grup społecznych, chociaż wśród szlachty oraz rodzin królewskich¹³¹ łatwiej tę motywację wysledzić – takimi imionami rodowymi były bowiem bardzo często imiona rzadkie, niespotykane w danej okolicy lub wśród chłopów. Dane z różnych regionów pokazują, że dziedziczenie imion przez dzieci mogło być postrzegane jako zły znak, zwiastujący nieszczęście, tak było np. w Wielkopolsce czy na Chełmszczyźnie. Na tych terenach imiona rodziców otrzymywały dzieci tylko w tych rodzinach, w których umierało starsze rodzeństwo. Zwyczaj ten był przejawem wiary, że patron, który ustrzegł od śmierci rodzica, ustrzeże również dziecko¹³². W średniowieczu znany był zwyczaj nadawania rodzeństwu tego samego imienia¹³³ – nie była to jednak kwestia dziedziczenia imienia po braciach czy siostrach, lecz wiara w opiekę i wstawiennictwo patrona wybranego na orędownika w danej rodzinie. Różnie natomiast wyglądała kwestia dziedziczenia imienia po zmarłym rodzeństwie. Niektórzy rodzice nadawali nowo narodzonym

128 Por.: Tamże, s. 34.

129 Tamże, s. 36.

130 Następował on bardzo często w dniu narodzenia dziecka lub zaraz po nim.

131 Chociażby imiona *Mieszko*, *Bolesław* dziedziczone przez Piastów.

132 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt., s. 26.

133 Długosz i jego bracia nosili imię *Jan*.

imiona zmarłych dzieci, wierząc, że nowe dziecko jest niejako zadośćuczynieniem za śmierć pierwszego. Częściej jednak uważano taką sytuację za niebezpieczną, a imię zmarłego dziecka stawało się imieniem nieszczęśliwym¹³⁴. Znane są też wypadki dziedziczenia imienia po chrzestnych. Jeśli chrzestnymi byli ludzie zamożni i poważani w społeczności, taka nominacja miała zapewnić dziecku protekcję tej osoby. Do pierwszych znanych w historii przykładów tego typu należy nadanie córce Jadwigi i Jagiełły drugiego imienia *Bonifacja* na cześć jej ojca chrzestnego – papieża Bonifacego IX¹³⁵. W odniesieniu do materiału osiemnastowiecznego na podstawie wpisów metrykalnych prześledzić można zgodność imion chrzczonych dzieci z imionami ich rodziców, względnie rodzeństwa oraz rodziców chrzestnych. Trudno jednak wykazać zgodność imion dzieci z imionami ich dziadków, brak bowiem dokładnych danych pozwalających na taką identyfikację.

5. Imiona modne. Onomaści niejednokrotnie wskazują na zjawisko mody językowej¹³⁶, która decyduje o popularności oraz rzadkości używania jakichś imion w danej społeczności. W wypadku osiemnastowiecznych materiałów pochodzących z parafii Stoczek trudno wymienić wyznaczniki tej mody. Mamy bowiem do czynienia z materiałem historycznym, niemożliwym do poddania badaniu ankietowemu. Jedynym wskaźnikiem może być popularność danego onimu wśród osób dorosłych, która mogła przyczyniać się do nadawania go dzieciom. Można bowiem przypuszczać, że rodzice unikali nadawania dzieciom imion rzadkich, którymi często (choć jest to zjawisko niepoświadczane w materiale stoczkowskim) chrzczono dzieci nieślubne¹³⁷.

W niniejszej pracy zostaną omówione różne czynniki (motywacja kalendarzowa, kwestie dziedziczenia imion oraz wpływu duchowieństwa) rzutujące na popularność poszczególnych imion w systemach imienniczych mieszkańców parafii Stoczek w XVIII wieku.

W związku z tym, że kalendarz mógł być czynnikiem decydującym o nadaniu dziecku jakiegoś imienia nie tylko wówczas, kiedy dziecko to urodziło się w dniu wspomnienia jakiegoś świętego, za imiona przyniesione uznają imię dziecka urodzonego do 10 dni przed wspomnieniem świętego, którego imię otrzymało, bądź do 10 dni po tym wspomnieniu. Ograniczenie to jest subiektywne, a związane z tym,

134 Por.: Elżbieta Umińska Tytoń, dz. cyt., s. 138.

135 Papież upoważnił do tego biskupa krakowskiego Wojciecha Jastrzębca oraz uczynił go swoim zastępcą na chrzcie.

136 Por.: Zofia Abramowicz, *Imiona chrzestne białostoczan w aspekcie socjolingwistycznym (lata 1885–1985)*, Białystok 1993, s. 11; Henryk Borek, dz. cyt.

137 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt.

że w aktach, w których zapisywano zarówno dzień urodzenia, jak i dzień chrztu dziecka, różnica między nimi wynosiła maksymalnie 10 dni.

V.1. IMIONA KALENDARZOWE W NOMINACJI DZIECI POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

Tabela V.1 prezentuje udział motywacji kalendarzowej we wszystkich aktach nominacji dzieci pochodzenia chłopskiego w wyróżnionych okresach wieku XVIII¹³⁸.

Tabela V.1. Imiona kalendarzowe w aktach nominacji dzieci pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach wieku XVIII w parafii Stoczek.

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Imiona kalendarzowe	202	175	238	421	325
Inne	206	128	236	236	293
Wszystkie notowania	408	303	474	657	618
Procent imion kalendarzowych	49,50%	57,70%	50%	62,40%	52,60%

Motywacja kalendarzowa jest znaczącą motywacją, decydującą o nadawaniu dzieciom imion w każdym z analizowanych okresów, przy czym wartości procentowe odpowiadające liczbom imion kalendarzowych wykazują różnego rodzaju wahania i nie można w nich określić ani systematycznego wzrostu, ani systematycznego spadku (por.: tabela V.1). Najmniejszy udział imion kalendarzowych w aktach nominacji ma miejsce w latach 1700–1720, największy zaś w latach 1761–1780, gdyż wynosi wówczas aż 62,4%. Przypomnieć tu należy, że w latach 1765–1782 proboszczem stoczkowskim był ksiądz Franciszek de Tylli, jezuita, i to jego działalności przypisać należy wzrost motywacji kalendarzowej w badanym okresie¹³⁹.

W analizowanym materiale dała się zauważyć pewna prawidłowość dotycząca imion żeńskich derywowanych od imion męskich, nadawanych zgodnie z kalendarzem. Imię *Franciszka* nadawane jest zarówno w okolicach 9 marca¹⁴⁰, jak i 4 października¹⁴¹. Imię *Antonina* nadawane jest w okolicach 12 i 13 czerwca,

¹³⁸ Motywacja kalendarzowa ustalana była na podstawie kalendarzy liturgicznych z XVIII wieku.

¹³⁹ O roli duchowieństwa czytaj poniżej.

¹⁴⁰ Wspomnienie świętej Franciszki.

¹⁴¹ Wspomnienie świętego Franciszka z Asyżu.

co nie wskazuje dokładnie, czy patronem narodzonych dziewczynek ma być św. Antoni czy św. Antonina. W sytuacji zaś kiedy brakowało patrona dla żeńskiego odpowiednika imienia męskiego, dziewczynki były chrzczone imionami derywowanymi od imion męskich, ale oddawane pod opiekę męskiego patrona, w okolicy wspomnienia którego się urodziły. Tak jest na przykład z imieniem *Karolina* (córka Józefa Ślusarza z Wieliczny ochrzczona 2 listopada 1783 roku).

Ponieważ nie wszystkie z analizowanych imion są kalendarzowe, warto się zastanowić, które imiona najczęściej pojawiały się w tej grupie, a które były mniej zgodne z tą motywacją lub całkowicie się jej przeciwstawiły. Ponieważ repertuar imienniczy w całym XVIII wieku jest duży, prześledzenie motywacji wszystkich nadanych w tym okresie imion nie jest możliwe, ale warto przyjrzeć się wybranym z nich. By uzyskać wiarygodne wyniki analizy, badaniu zostały poddane imiona z dominanty imienniczej, częste, rzadkie i jednostkowe. Przy czym wybór przykładów jest wyborem uogólnionym, trudno było znaleźć imiona, które znajdowałyby się w tej samej grupie imion w każdym z badanych okresów.

V.1.1. Imiona żeńskie

Marianna

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	36	30	76	90	65
Imiona przyniesione	13	6	17	24	15
Procent	36%	20%	22%	27%	23%

Katarzyna

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Imiona przyniesione	11	4	13	18	16
Wszystkie notowania	22	10	24	25	46
Procent	50%	25%	54%	72%	34%

Agnieszka

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Imiona przyniesione	6	11	11	14	11
Wszystkie notowania	12	11	19	18	12
Procent	50%	100%	58%	78%	92%

Apolonia

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Imiona przyniesione	1	2	2	14	7
Wszystkie notowania	1	2	2	14	8
Procent	100%	100%	100%	100%	88%

Monika

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Imiona przyniesione	0	0	1	1	3
Wszystkie notowania	0	0	1	1	3
Procent	0	0	100%	100%	100%

Petronela

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Imiona przyniesione	0	1	0	1	1
Wszystkie notowania	0	1	0	2	3
Procent	0	100%	0	50%	33%

Jak wynika z analizy powyższych danych, dla imienia *Marianna* (a zatem tworzącego zwykle dominantę imienniczą) w żadnym z badanych okresów motywacja kalendarzowa nie przekracza 50% wszystkich motywacji i każdorazowo daje wynik niższy niż procent motywacji wszystkich imion nadawanych w poszczególnych okresach. W odniesieniu do imienia *Katarzyna*, które często pojawiało się jako drugie na listach frekwencyjnych i tworzyło dominantę imienniczą lub funkcjonowało jako częste, procent motywacji kalendarzowych jest znacznie wyższy – waha się od 25 do 72. Najwyższy jest w O^{IV}, kiedy to przekracza nawet średnią charakterystyczną dla tego okresu. W odniesieniu do obu imion trudno jednak mówić o konsekwentnym wzroście bądź spadku motywacji kalendarzowej jako decydującej o nadawaniu dzieciom tych imion.

Przy imionach częstych (np. *Agnieszka*) udział procentowy motywacji kalendarzowych jest tym większy, im dalsze miejsce na liście frekwencyjnej zajmuje dane imię. Zgodność z kalendarzem dla nadawania imienia *Agnieszka* znajdującego się na trzecim miejscu listy frekwencyjnej, zawsze wynosi co najmniej 50, przy czym w O^V sięga 92, a w O^{II} nawet 100%.

Imię *Apolonia*, które znajduje się na piątym miejscu ogólnej listy dziewczynek pochodzenia chłopskiego, w czterech z pięciu badanych okresów nadawane jest zawsze zgodnie z kalendarzem, a w O^V zgodność ta wynosi 88%, przy czym imię to jako kalendarzowe nadano w tym okresie 7 na 8 ochrzczonych dziewczynek. Oznacza to, że imię *Apolonia* było prawie wyłącznie imieniem kalendarzowym.

Procent motywacji kalendarzowej jest bardzo wysoki również w aktach nominacji za pomocą imion rzadkich – imię *Monika* nadane w ciągu niemal 100 lat pięciu dziewczynkom zawsze motywowane jest kalendarzem. Zauważmy jednak, że nie jest to reguła w odniesieniu do wszystkich imion rzadkich czy jednostkowych. Imię *Petronela* nadane w tym samym okresie 6 dziewczynkom tylko w 50% nadań jest imieniem kalendarzowym.

Wśród imion notowanych (z punktu widzenia całości materiału) jednostkowo motywacja kalendarzowa nie jest dominująca. Kalendarzem motywowane są imiona: *Cecylia, Felicja, Franka, Hiacynta, Karolina, Leonia*, brak zgodności z kalendarzem wykazują natomiast imiona: *Eleonora, Joanna, Jolanta, Mariola*. Motywacja kalendarzowa stanowi zatem 60% – więcej niż w grupie imion popularnych, mniej jednak niż wśród imion często nadawanych.

Przedstawiona analiza wybranych imion pokazuje jednak pewne prawidłowości: motywacja kalendarzowa jest najrzadsza wśród imion najczęstszych, o czym świadczy imię *Marianna*. Widać zatem, że o nadawaniu tego imienia decydował nie tylko kalendarz. Imiona kalendarzowe zaczynają dominować w grupie imion często nadawanych, w odniesieniu do imion rzadkich i notowanych jednostkowo trudno mówić o jakichkolwiek tendencjach warunkujących nadawanie tych imion w związku z kalendarzem. Imiona *Marianna* i *Katarzyna* były w XVIII wieku w parafii Stoczek imionami popularnymi – o ich nadawaniu mogła decydować zarówno moda, chęć niewyróżniania chrzczonych dziewczynek spośród społeczności wiejskiej, jak i dziedziczenie imion po matkach, matkach chrzestnych czy babkach – niski odsetek motywacji kalendarzowej jest zatem uzasadniony. W wypadku imion rzadkich i jednostkowych nie jest on już tak oczywisty. Analiza materiału stoczkowskiego pokazała, że dziewczynki nominowane tymi imionami nie zawdzięczały ich ani matkom, ani babkom – trudno zatem mówić również o dziedziczeniu imion. W literaturze przedmiotu podkreśla się bardzo często, że imiona rzadkie i jednostkowe nadawane były zwykle właśnie w związku z kalendarzem bądź w celu „oznaczenia” dzieci pochodzących ze związków pozamałżeńskich – w wypadku materiału wyekscerpowanego z ksiąg metrykalnych parafii Stoczek nie można mówić o żadnej z tych motywacji.

V.1.2. Imiona męskie

Do analizy motywacji kalendarzowej w odniesieniu do aktów nominacji chłopców pochodzenia chłopskiego wzięto 6 imion, które znajdowały się na listach dominanty imienniczej, imion częstych, imion rzadkich lub jednostkowych. Należy jednak podkreślić, że granice te nie były w odniesieniu do tego materiału zbyt ostre, można zatem mówić o tendencjach w nadawaniu imion z dominanty imienniczej (*Jan*), częstych (*Mateusz, Stanisław, Józef*)¹⁴² lub rzadkich (*Dyzma, Filip*).

Jan

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	16	6	17	26	40
Imiona przyniesione	6	5	8	23	19
Procent	37%	83%	47%	88%	47%

Mateusz

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	16	15	15	32	18
Imiona przyniesione	11	11	5	23	17
Procent	69%	73%	33%	72%	94%

Józef

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	5	4	8	21	17
Imiona przyniesione	5	4	6	19	14
Procent	100%	100%	75%	90%	82%

Stanisław

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	5	5	8	15	5
Imiona przyniesione	4	2	7	13	3
Procent	80%	40%	87%	87%	60%

142 Z zastrzeżeniem, że imiona te w niektórych okresach też tworzyły dominantę imienniczą, nie są to jednak stałe jej składniki.

Dyzma

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	0	0	0	0	3
Imiona przyniesione	0	0	0	0	3
Procent	0	0	0	0	100%

Filip

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	0	1	1	0	2
Imiona przyniesione	0	1	0	0	1
Procent	0	100%	0%	0	50%

Porównanie wyników badań procentowych udziałów imion przyniesionych wśród wszystkich imion męskich nadawanych chłopcom pochodzenia chłopskiego oraz dziewczynkom pochodzenia chłopskiego w latach 1700–1798 prowadzi do wniosków, że szacunki dotyczące imion częstych są podobne. Nieco inaczej wygląda kwestia imion, które znalazły się w dominantach imienniczych. *Jan* wykazuje większą zgodność z kalendarzem niż *Marianna*. Jeśli zauważymy, że imię *Jan* jest mniej stabilnym niż *Marianna* składnikiem dominanty imienniczej, stwierdzimy pewną prawidłowość – im imię bardziej popularne, tym rzadszy jest udział motywacji kalendarzowej w jego aktach nominacyjnych. Dzieje się tak, mimo iż kalendarzowych możliwości nadania imienia *Marianna* jest o wiele więcej niż możliwości nadania imienia *Jan* – więcej jest bowiem w kalendarzu osiemnastowiecznym wspomnień Maryjnych niż wspomnień św. Janów (Chrzcziciela, Ewangelisty, z Dukli, Chryzostoma). Udział procentowy przyniesionego imienia *Jan* waha się od 37 do 83%; udział procentowy przyniesionego imienia *Mateusz/Maciej* od 33 do 94% – wartości te są do siebie bardziej zbliżone niż wyniki dla *Marianny* i *Katarzyny*. Imię *Mateusz/Maciej* w latach 1700–1798 jest rzadziej notowane niż *Jan*, a wyniki frekwencji motywacji kalendarzowej są porównywalne z wynikami dla żeńskich imion często nadawanych. Ponadto procentowy udział „przyniesionego” imienia *Jan* w czterech spośród pięciu okresów jest niższy niż średni udział imion przyniesionych w ogóle. Inaczej jest z imieniem *Mateusz/Maciej*, które w czterech spośród pięciu badanych okresów jest jako kalendarzowe częściej notowane niż wszystkie imiona przyniesione w latach 1700–1798.

Podobnie jak w wypadku imion żeńskich nie udało się zaobserwować żadnej prawidłowości wśród męskich imion rzadkich. Są tu zarówno imiona nadawane

tylko w związku z kalendarzem (*Dyzma*), jak i imiona, dla których procent zgodności z kalendarzem waha się od 0 do 100% (*Filip*).

Spośród 12 męskich imion notowanych jednostkowo *Aleksy, Konstanty, Kostka, Baltazar, Hilary* są motywowane kalendarzowo – stanowi to 40% wszystkich imion. Motywacja kalendarzowa męskich imion pochodzenia chłopskiego jest zatem o 20% niższa niż motywacja kalendarzowa żeńskich imion pochodzenia chłopskiego.

V.2. IMIONA KALENDARZOWE W NOMINACJI DZIECI POCHODZENIA SZLACHECKIEGO

Poniższa tabela prezentuje procent imion kalendarzowych nadawanych dzieciom pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych dwudziestoletnich okresach XVIII wieku.

Tabela V.2. Udział imion kalendarzowych w aktach nominacji dzieci pochodzenia szlacheckiego w parafii Stoczek w latach 1700–1798.

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Imiona kalendarzowe	57	47	99	132	104
Inne	40	48	75	69	65
Wszystkie imiona	97	95	174	201	169
Procent imion kalendarzowych	59%	49%	57%	66%	61%

Dane zawarte w tabeli V.1 i V.2 pokazują, że różnice w zakresie imion przyniesionych pomiędzy dwiema grupami społecznymi są niewielkie. Wśród chłopów procent imion kalendarzowych wahał się w przedziale 49–62%, wśród szlachty w przedziale 49–66%. W obu badanych grupach najwyższy odsetek imion kalendarzowych pojawia się w O^{IV}, znaczne różnice notowane są jednak w odniesieniu do najniższego odsetka imion kalendarzowych – wśród imion chłopów jest to O^I, wśród imion szlachty – O^{II}.

Poniżej przedstawiono wyniki badań dla wybranych imion dziewczynek i chłopów pochodzenia szlacheckiego w XVIII wieku.

V.2.1. Imiona żeńskie

Marianna

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	7	8	23	25	12
Imiona przyniesione	2	0	6	8	4
Procent	28%	0	26%	32%	33%

Katarzyna

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	5	5	3	12	9
Imiona przyniesione	5	4	2	9	7
Procent	100%	80%	66%	75%	78%

Franciszka

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	1	2	4	9	5
Imiona przyniesione	1	2	2	6	3
Procent	100%	100%	50%	67%	60%

Rozalia

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	2	5	0	4	5
Imiona przyniesione	1	4	0	2	2
Procent	50%	80%	0	50%	40%

Agnieszka

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	2	0	4	3	1
Imiona przyniesione	2	0	4	3	1
Procent	100%	0	100%	100%	100%

Barbara

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	1	0	1	2	1
Imiona przyniesione	1	0	1	2	1
Procent	100%	0	100%	100%	100%

Róża

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	1	1	0	1	1
Imiona przyniesione	1	1	0	1	1
Procent	100%	100%	0	100%	100%

Imieniem najczęściej tworzącym dominantę imienniczą jest *Marianna*. Podobnie wyglądało to w grupie imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego. Do analizy wybrano również (podobnie jak wśród imion chłopów) imię *Katarzyna*. Mamy więc do czynienia z podobnymi próbkami materiałowymi (choć nie są one porównywalne wielkościami). Jak pokazują powyższe dane, różnice (z punktu widzenia dwóch klas społecznych) w motywacjach kalendarzowych nadawania tych obu imion są znaczne. Odsetek użycia imienia *Marianna* jako kalendarzowego waha się od 0 do 33%. *Katarzyna* jako imię kalendarzowe pojawia się znacznie częściej – od 66 do 100%. Podobne dysproporcje rysowały się w motywacji kalendarzowej tych imion wśród córek chłopów.

Motywacja kalendarzowa imienia *Franciszka* waha się od 67 do 100%, przy czym w O^I i O^{II} każda nominacja za pomocą tego imienia jest motywowana kalendarzem. Znacznie niższa jest natomiast motywacja kalendarzowa imienia *Rozalia* – waha się od 40 do 80% – jest ona niższa niż w wypadku imienia *Katarzyna*.

Wyraźną motywację kalendarzową widać natomiast w notowaniu imienia *Agnieszka* – w latach 1700–1798 wszystkim szlachciankom ochrzczonym tym imieniem nadano je w związku z kalendarzem. Imię to, jako częste wśród dziewczynek pochodzenia chłopskiego, miało dość wysoki odsetek nadawania ze względu na motywację kalendarzową, nie był on jednak aż tak wysoki jak w analizowanym materiale. Zgodnie z kalendarzem nadawane były natomiast rzadkie imiona: *Barbara* i *Róża*.

Spośród 12 imion żeńskich notowanych jednostkowo 8 ma motywację kalendarzową: *Dorota*, *Felicjanna*, *Felicja*, *Józefa*, *Kunegunda*, *Ludwika*, *Scholastyka*, *Walentyna*. Niezgodnie z kalendarzem nadano imiona: *Antonina*, *Klimena*, *Monika*,

Elena. Wśród nich znalazło się imię *Monika*, które w grupie imion pochodzenia chłopskiego było rzadkie i zawsze nadawane jako imię przyniesione.

V.2.2. Imiona męskie

Jan

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	7	4	8	5	18
Imiona przyniesione	3	1	4	4	11
Procent	43%	25%	50%	80%	61%

Wojciech

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	1	3	2	6	7
Imiona przyniesione	1	3	2	4	3
Procent	100%	100%	100%	67%	43%

Józef

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	2	4	2	4	5
Imiona przyniesione	2	3	2	4	4
Procent	100%	75%	100%	100%	80%

Kacper

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	1	0	1	5	0
Imiona przyniesione	1	0	1	5	0
Procent	100%	0	100%	100%	0%

Łukasz

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	1	3	1	1	2
Imiona przyniesione	1	3	1	1	2
Procent	100%	100%	100%	100%	100%

Karol

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	0	0	0	1	3
Imiona przyniesione	0	0	0	1	2
Procent	0	0	0	100%	67%

Mikołaj

Okres	O ^I	O ^{II}	O ^{III}	O ^{IV}	O ^V
Wszystkie notowania	0	2	0	2	1
Imiona przyniesione	0	1	0	1	1
Procent	0	50%	0	50%	100%

Wśród imion męskich nadawanych chłopcom pochodzenia szlacheckiego występuje *Jan*, którego motywacja kalendarzowa waha się od 25 do 81%, co daje najwyższy wynik wśród wszystkich imion częstych. Nieco wyższy odsetek takiej motywacji miało to imię przy nominacji chłopców pochodzenia chłopskiego, w odniesieniu do których znajdowało się zresztą zawsze na najwyższym miejscu listy frekwencyjnej. Motywację zgodną z kalendarzem wykazują imiona często nadawane: *Wojciech* i *Józef*. Imię *Wojciech* w O^I, O^{II} i O^{III} zawsze nadawane jest jako przyniesione, ale jego motywacja kalendarzowa spada do 67 i 43% w O^{IV} i O^V, co jest odwrotnie proporcjonalne do wzrostu popularności tego imienia. Motywacja kalendarzowa imienia *Józef* jest jeszcze wyższa – waha się od 75 do 100%. Brak tu jednak wyraźnej tendencji wzrostowej czy spadkowej, ponieważ największa zgodność z kalendarzem dla tego imienia notowana jest w O^I, O^{III} i O^{IV} i nie ma związku z jego popularnością.

Wybrane imiona o średniej częstotliwości nadawania pojawiają się zawsze jako imiona kalendarzowe. Np. imię *Kacper* w całym badanym materiale (zarówno wśród chłopców pochodzenia chłopskiego, jak i szlacheckiego) ma wyłącznie motywację kalendarzową. Związek z kalendarzem nadań imion o średniej częstotliwości

używania jest zatem wyższa niż imion rzadkich – dla imion *Karol* i *Mikołaj* waha się ona od 50 do 100% – trudno zatem mówić o jakiegokolwiek tendencji ogólnej.

W grupie 12 imion notowanych jednostkowo 8 – *Baltazar, Benedykt, Dyzma, Fabian, Florian, Józefat, Kostka, Sebastian* – ma motywację kalendarzową. Stanowi to 66% wszystkich motywacji imion jednostkowych. Jest to wynik analogiczny do wyniku dla imion jednostkowych dziewczynek pochodzenia szlacheckiego, ale o 26% niższy niż wynik dla motywacji kalendarzowej chłopców pochodzenia chłopskiego.

Powyższa analiza pokazuje zatem, że częściej zgodnie z kalendarzem nadawano imiona dzieciom szlacheckim niż chłopskim, różnica w procentowym udziale imion przyniesionych jest jednak niewielka. Przyczyn uwarunkowań motywacji kalendarzowej należy zatem poszukiwać nie w zróżnicowaniu społecznym mieszkańców parafii Stoczek, ale w kształtach samych repertuarów imienniczych. Ogólna tendencja jest zatem taka, że częściej zgodnie z kalendarzem były nadawane imiona częste niż imiona tworzące dominantę imienniczą, ponadto: im popularniejsze imię tworzące dominantę imienniczą, tym udział motywacji kalendarzowej jest większy. Podobnych prawidłowości brak wśród imion rzadszych i notowanych jednostkowo – tu udział motywacji kalendarzowej w aktach nominacyjnych jest raczej dziełem przypadku albo zależny jest od samego imienia. Jeśli nosił je „ważny” święty, częściej miało możliwość stać się imieniem kalendarzowym.

V.3. WPŁYW DUCHOWIEŃSTWA

Jak wcześniej podkreśliłam, motywacja kalendarzowa bardzo często wiąże się z wpływem duchowieństwa – to bowiem w dużej mierze księża, nie rodzice wybierali dzieciom świętych patronów. Materiał imienniczy wyekscerpowany z ksiąg metrykalnych parafii Stoczek potwierdza tę tezę.

Wpływ duchowieństwa na wybór imienia prezentowałam już w rozdziale dotyczącym jednostek typu *Jan Nepomucen, Stanisław Kostka* czy *Franciszek Ksawery*. Wszystkie te imiona to imiona świętych jezuitów, nadane dzieciom w większości przez jednego księdza – jezuitę Franciszka de Tyllego.

Spójrzmy na inny przykład: imię *Ignacy* po raz pierwszy w badanym materiale pojawia się w roku 1716, w O^I jest imieniem jednostkowym, w O^{II} odnotowano je czterokrotnie, w latach 1771–1787, czyli w okresie zaledwie szesnastu lat, pojawia się dziesięć razy. Jest to okres, kiedy proboszczem był właśnie ksiądz Franciszek de Tylli. Imię *Ignacy* często nadawał również ostatni proboszcz stoczkowski. Niestety, w dostępnych dokumentach brak informacji, czy ksiądz Kosieradzki należał do wspomnianego zgromadzenia. Ponieważ dość często nadawał on imiona patronów Towarzystwa Jezusowego, jest to wysoce prawdopodobne. Wpływ duchowieństwa

na nadawanie dzieciom imion widoczny jest przede wszystkim w imionach rzadkich. W środowisku wiejskim, w którym imię „dziwne” mogło deprecjonować dziecko, rodzice rzadko z własnej woli się na nie godzili. Do takich imion należy na przykład *Dyzma*. Z badań Jana Stanisława Bystronia wynika, że imię to, według apokryfów i tradycji Kościoła noszone przez nawróconego łotra, nadawano w powiecie ropczyckim dzieciom nieślubnym¹⁴³. Trudno mówić o takiej motywacji w Stoczku, gdyż wszyscy trzej chłopcy noszący to imię chrzczeni byli w dniach 21–24 marca. Widać zatem związek z motywacją kalendarzową. Trzykrotnie zostało nadane tylko przez jednego księdza – Franciszka de Tyllego.

Do imion, na których nadawanie wpływ mieli zapewne księża, należą inne imiona rzadkie: *Bonawentura* (nadawane zawsze jako imię drugie), *Scholastyka*, *Józefat*. Spośród 11 imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego notowanych w całym materiale jednostkowo aż dziewięć zostało nadanych w O^v, czyli przez księdza Krzysztofa Kosieradzkiego. Jak wynika z poprzedniego podrozdziału, część z nich nadawano w związku z kalendarzem. Zauważmy jednak, że spośród imion kalendarzowych również dokonywano jakiegoś wyboru. Przykładowo, dziewczynka urodzona na początku lutego mogła otrzymać imię *Agata*, *Dorota*, *Scholastyka*, *Teodora* bądź *Maria* względnie *Marianna* – nawet zatem nadanie imienia kalendarzowego było kwestią dokonania wyboru pomiędzy kilkoma patronami. Należy przypuszczać, że imiona rzadkie, niespotykane w małej wiejskiej społeczności, będące jednocześnie imionami świętych, pojawiały się w aktach chrztu w związku z inicjatywą chrzczących dzieci księży, a nie rodziców.

Wpływ miejscowych proboszczów na kształtowanie się procesów imienniczych mógł się przejawiać jeszcze w jednej postaci. 34% spośród wszystkich nadań imienia *Franciszek* i jego żeńskiego odpowiednika *Franciszka* odnajdujemy w księgach metrykalnych w latach 1766–1785, czyli w okresie, gdy proboszczem w Stoczku był wspomniany ksiądz Franciszek de Tylli. Z jednej strony jest to imię związane z zakonem jezuitów, z drugiej można jednak przypuszczać, że popularność imienia *Franciszek*/*Franciszka* w omawianym okresie związana była z ogromnym szacunkiem, którym parafianie darzyli swego proboszcza¹⁴⁴. Są to oczywiście tylko hipotezy, które trudno udowodnić na podstawie posiadanych danych, nie można ich jednak wykluczyć, tym bardziej że podobna prawidłowość nie pojawia się w odniesieniu do pozostałych proboszczów sprawujących swą posługę w Stoczku w XVIII wieku. Np. gdy proboszczami byli ks. Jakub Glinicki czy ks. Wojciech Szydłowski nie wzrastała popularność imion *Jakub* i *Wojciech*.

143 Por.: Jan Stanisław Bystron, dz. cyt.

144 Por.: Ks. Stefan Obłoz, dz. cyt.

V.4. IMIONA DZIEDZICZONE

Wydawać by się mogło, że w środowisku wiejskim – zarówno drobnoszlacheckim, jak i chłopskim – dziedziczenie imion powinno odgrywać ważną rolę w procesie nominacji. Analiza materiału imienniczego pochodzącego z ksiąg metrykalnych parafii Stoczek pokazuje jednak, że motywacja ta nie była zbyt istotna. Spośród wszystkich zapisów dzieci ochrzczonych w latach 1700–1798 tylko w 51 wypadkach można mówić o dziedziczeniu imion – chrzczone dzieci otrzymywały imiona po swoich rodzicach bądź rodzicach chrzestnych. Niestety, informacje wyekscerpowane z ksiąg metrykalnych nie pozwalają wyciągnąć wniosków, czy dzieci dziedziczyły imiona po dziadkach. Nawet wówczas, gdy mamy do czynienia z pełnym materiałem genealogicznym z okresu 1700–1798, ustalenie imion dziadków chrzczonego dziecka jest niemożliwe – często bowiem małżeństwa zawierane były w innych parafiach, rodzice dziecka mogli być przybyszami, w badanych księgach metrykalnych nie ma zatem pełnych danych dotyczących systemów imienniczych całych rodów. Zadanie to jest utrudnione nawet w odniesieniu do rodzin, które od lat mieszały w parafii Stoczek – w XVIII wieku powszechną praktyką były wielokrotne związki małżeńskie wdowców i wdów, dzieci zmarłej matki wychowywała druga żona ojca, a dzieci zmarłego ojca drugi mąż matki, trudno więc stwierdzić z całą pewnością, kto jest dziadkiem czy babką chrzczonego dziecka.

Wśród wskazanych 51 przykładów dziedziczenia imienia nie wszystkie są wypadkami pewnymi. W 16 z nich dziewczynki otrzymały imię *Marianna*, a imię to nosiły ich matki bądź matki chrzestne. Wprawdzie można wykluczyć motywację kalendarzową, trudno jednak stwierdzić z całą pewnością, że dziewczynki zawdzięczają swoje imiona matkom i matkom chrzestnym czy po prostu ogromnej popularności imienia *Marianna* w tym okresie. W 18 przypadkach dzieci dziedziczyły imię po matce chrzestnej, 1 raz po ojcu chrzestnym, 8 razy po matce, 24 po ojcu, przy czym dwa razy imię odziedziczone po ojcu pojawia się jako drugie imię chrzczonego dziecka.

V.5. KULT ŚWIĘTYCH

W zestawieniu z motywacją kalendarzową, która także jest przejawem kultu świętych, nadawanie dzieciom imion świętych czczonych w danej parafii (np. patronów kościoła, względnie tych, których wizerunki znajdowały się w miejscowej świątyni) jest rzadkie.

Mimo że w 1724 roku kościół w Stoczku zyskał oficjalne wezwanie św. Stanisława Biskupa i Męczennika¹⁴⁵, w XVIII wieku imię *Stanisław* nie stało się imieniem bezwzględnie częstym (bywa nim, ale tylko w niektórych okresach), a jego żeński odpowiednik – *Stanisława* jest imieniem rzadkim. Dość rzadkie jest również imię *Mikołaj* (wśród chłopców nadane zaledwie 2 razy), mimo iż święty ten był drugim patronem parafii. Patronami byli również św. Maria Magdalena (imię *Magdalena* nadane 16 dziewczynkom) oraz św. Wawrzyniec (imię *Wawrzyniec* nadane 7 chłopcom).

W miejscowym kościele znajdowały się obrazy św. Floriana oraz św. Zygmunta¹⁴⁶ – być może w związku z kultem tych świętych trzech dorosłych mężczyzn nosiło w latach 1781–1798 imiona *Florian* i *Zygmunt*. Imiona te były dość rzadkie na Mazowszu w XVIII wieku¹⁴⁷. Imię *Anna* (obraz św. Anny znajdował się w ołtarzu bocznym) nadano w XVIII w. 5 dziewczynkom. Brak natomiast imion *Urban* i *Grata*, mimo iż w miejscowym ołtarzu znajdowały się relikwie świętych noszących te imiona¹⁴⁸.

145 Por.: Ks. Stefan Obłóza, dz. cyt., s. 23.

146 Por.: Tamże, s. 24.

147 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt.

148 Por.: Ks. Stefan Obłóza, dz. cyt.

ROZDZIAŁ VI

IMIONA MIESZKAŃCÓW PARAFII STOCZEK NA TLE INNYCH ANTROPOMASTYKONÓW OSIEMNASTOWIECZNYCH

Przegląd stanu badań nad imiennictwem polskim w XVIII wieku ujawnił spore luki w materiale, który mógłby posłużyć do badań porównawczych. Spośród omówionych w *Rozdziale I* pozycji wybrałam te opracowania, w których znalazły się listy frekwencyjne imion lub listy alfabetyczne, na których podstawie mogłam stworzyć listy frekwencyjne. Punktami odniesienia stały się zatem dwie parafie położone na obszarze Małopolski: (Mikłuszowice i Rudawa), jedna parafia z Lubelszczyzny (Piotrawin), jedna z okolic Częstochowy (Nowa Brzeźnica) i jedna z Podlasia (Białystok), przy czym w materiale z Rudawy analizowane były tylko imiona męskie, a w materiale z Białegostoku – tylko imiona żeńskie. W wypadku Mikłuszowic mamy do dyspozycji listę frekwencyjną zaledwie 10 imion.

Jako materiał porównawczy z parafii Stoczek wybrałam zbiorcze (1700–1798) listy frekwencyjne ochrzczonych dzieci pochodzenia chłopskiego i szlacheckiego. Wybór ten spowodowany był faktem, że większość list, do których porównuję dane stoczkowskie, została stworzona na podstawie danych dotyczących chrzczonych dzieci. Poniższa tabela zawiera dane z wymienionych wcześniej parafii oraz parafii Stoczek. Wzięłam pod uwagę imiona z pierwszych 30 miejsc list frekwencyjnych (poza Mikłuszowicami).

Tabela VII.1. Listy frekwencyjne pierwszych 30 imion męskich notowanych w parafii Stoczek i czterech innych parafiach osiemnastowiecznych z terenów ówczesnej Rzeczypospolitej.

	Piotrawin (Lubelszczyzna)	Mikłuszowice (Małopolska)	Rudawa (Małopolska)	Nowa Brzeźnica (okol. Częstochowy)	Stoczek (chłopi)	Stoczek (szlachta)
1	Stanisław	Jan	Jan	Jan	Jan	Jan
2	Wojciech	Paweł	Stanisław	Wojciech	Mateusz	Franciszek
3	Jan	Wojciech	Józef	Franciszek	Franciszek	Mateusz

	Piotrawin (Lubelszczyzna)	Mikuszowice (Małopolska)	Rudawa (Małopolska)	Nowa Brzeźnica (okol. Częstochowy)	Stoczek (chtopi)	Stoczek (szlachta)
4	Antoni	Wawrzyniec	Tomasz	Antoni	Jakub	Antoni
5	Jakub	Franciszek	Andrzej	Józef	Wojciech	Józef
6	Adam	Józef	Maciej	Tomasz	Józef	Wojciech
7	Kazimierz	Karol	Adalbert	Piotr	Antoni	Stanisław
8	Maciej	Piotr	Antoni	Jakub	Andrzej	Andrzej
9	Sebastian	Stanisław	Franciszek	Walenty	Piotr	Tomasz
10	Wawrzyniec	Szymon	Jakub	Stanisław	Szymon	Adam
11	Józef		Marcin	Marcin	Kazimierz	Kazimierz
12	Paweł		Kazimierz	Mikołaj	Marcin	Marcin
13	Tomasz		Walenty	Łukasz	Paweł	Laurenty
14	Franciszek		Michał	Paweł	Tomasz	Michał
15	Łukasz		Wawrzyniec	Kazimierz	Stanisław	Kacper
16	Marcin		Piotr	Grzegorz	Walenty	Łukasz
17	Szymon		Sebastian	Andrzej	Michał	Walenty
18	Andrzej		Szymon	Maciej	Bartłomiej	Bartłomiej
19	Bartłomiej		Mikołaj	Szymon	Wawrzyniec	Piotr
20	Mateusz		Paweł	Mateusz	Adam	Jakub
21	Grzegorz		Kacper	Sebastian	Kacper	Paweł
22	Kajetan		Grzegorz	Michał	Ignacy	Szymon
23	Mikołaj		Błażej	Kacper	Łukasz	Albert
24	Piotr		Albert	Błażej	Grzegorz	Hilary
25	Michał		Łukasz	Wawrzyniec	Mikołaj	Karol
26	Błażej		Mateusz	Bartłomiej	Stefan	Ludwik
27	Krzysztof		Feliks	Jacek	Benedykt	Mikołaj
28	Jacenty		Bartłomiej	Ignacy	Idzi	Roch
29	Karol		Adam	Szczepan	Roch	Filip
30	Augustyn		Stefan	Wincenty	Krzysztof	Grzegorz

Tabela VI.2. Listy frekwencyjne pierwszych 30 imion żeńskich notowanych w parafii Stoczek i czterech innych parafiach osiemnastowiecznych z terenów ówczesnej Rzeczypospolitej.

	Białystok (Podlasie)	Piotrawin (Lubelszczyzna)	Mikuszowice (Małopolska)	Nowa Brzeźnica (okol. Częstochowy)	Stoczek (chłopi)	Stoczek (szlachta)
1	Marianna	Marianna	Katarzyna	Marianna	Marianna	Marianna
2	Katarzyna	Agnieszka	Marianna	Katarzyna	Katarzyna	Katarzyna
3	Anna	Elżbieta	Franciszka	Agnieszka	Agnieszka	Franciszka
4	Konstancja	Anna	Regina	Zofia	Jadwiga	Rozalia
5	Teresa	Jadwiga	Tekla	Gertruda	Franciszka	Teresa
6	Magdalena	Ewa	Agnieszka	Franciszka	Małgorzata	Magdalena
7	Ewa	Katarzyna	Zofia	Jadwiga	Magdalena	Zofia
8	Elżbieta	Teresa	Magdalena	Magdalena	Teresa	Agnieszka
9	Agnieszka	Zofia	Małgorzata	Ewa	Zofia	Klara
10	Zofia	Regina	Jadwiga	Małgorzata	Rozalia	Małgorzata
11	Barbara	Zuzanna		Elżbieta	Apolonia	Anastazja
12	Franciszka	Apolonia		Helena	Ewa	Ewa
13	Jadwiga	Barbara		Barbara	Krystyna	Jadwiga
14	Marcela	Magdalena		Anna	Anna	Konstancja
15	Krystyna	Dorota		Justyna	Elżbieta	Łucja
16	Anastazja	Małgorzata		Agata	Barbara	Maria
17	Rozalia	Rozalia		Petronela	Helena	Elżbieta
18	Dorota	Franciszka		Salomea	Łucja	Petronela
19	Agata	Krystyna		Konstancja	Anastazja	Anna
20	Aniela	Łucja		Rozalia	Klara	Barbara
21	Apolonia	Agata		Łucja	Konstancja	Krystyna
22	Małgorzata	Helena		Zuzanna	Agata	Wiktoria
23	Helena	Brygida		Regina	Tekla	Apolonia
24	Łucja	Emerencjana		Tekla	Maria	Julianna
25	Eufrozyna	Konstancja		Róża	Antonia	Marcjanna
26	Regina	Kunegunda		Urszula	Marcjanna	Róża
27	Zuzanna	Marcjanna		Apolonia	Róża	Aniela

28	Ludwika			Kunegunda	Dorota	Helena
29	Józefa			Teresa	Julianna	Justyna
30	Eudoksja			Julianna	Urszula	Bogumiła

Pierwsze miejsca niemal wszystkich list frekwencyjnych są zbieżne zarówno dla imion męskich (*Jan*), jak i żeńskich (*Marianna*). Wyjątek stanowi parafia w Mikluszowicach, w której najczęstszym imieniem żeńskim jest *Katarzyna* (*Marianna* jednak znajduje się na drugim miejscu listy frekwencyjnej), oraz parafia w Piotrawinie, w której na pierwszym miejscu listy imion męskich znalazł się *Stanisław* (*Jan* dopiero na trzecim). Odchylenie to tłumaczyć należy niewątpliwie faktem, że parafia w Piotrawinie jest parafią p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika. Co ciekawe, kult tego świętego był w parafii o wiele silniejszy niż w innych parafiach Małopolskich czy w parafii Stoczek, której ten święty również patronuje. Ogólnie jednak stwierdzić należy, że imiona *Jan* i *Marianna* są w XVIII wieku popularne na terytorium Rzeczypospolitej w ogóle, a parafia Stoczek nie wyróżnia się imienniczo na tym tle.

Nieduże wahania wykazuje też drugie miejsce list imion żeńskich – niemal wszędzie znalazła się na nim *Katarzyna* (poza Mikluszowicami, w których jest imieniem najbardziej popularnym). Wyjątek stanowi parafia w Piotrawinie – tam na drugim miejscu znalazła się św. *Agnieszka*, a *Katarzyna* notowana jest dopiero na piątym. Ta popularność imienia *Agnieszka* łączy Piotrawin ze Stoczkiem, ale tylko z imionami chrzczonych chłopów. Wśród szlachty *Agnieszka* spada na miejsce 8, co z kolei zbliża antropomastykon stoczkowskich szlachcianek do antropomoastykonu białostoczanek. Potwierdza to tezę Jana Stanisława Bystronia o tym, że imię *Agnieszka* nadawane było chętniej przez chłopów niż przez inne warstwy społeczne.

Brak tak licznych zbieżności na liście imion męskich. Na drugim miejscu powtarza się w dwóch parafiach imię *Wojciech* w Piotrawinie i Nowej Brzeźnicy. W Mikluszowicach na drugim miejscu notowane jest imię *Paweł*, w antropomastykonie stoczkowskim notowane dopiero na miejscu 13 wśród chłopów i 21 wśród szlachty. Mamy tu jednak do czynienia z ciekawym zjawiskiem – na drugim i trzecim miejscu listy frekwencyjnej w Stoczku pojawiają się imiona *Mateusz* i *Franciszek*. *Franciszek* (bardziej popularne wśród szlachty niż wśród chłopów) notowane jest na 3 miejscu w Nowej Brzeźnicy, na 5 w Mikluszowicach, na 9 w Nowej Rudawie i dopiero na 19 w Piotrawinie. Jak widać, parafia Stoczek jest na tym tle dość wyjątkowa. Wynika to jednak z faktu, że pozostałe (poza pierwszym) miejsca list frekwencyjnych omawianych miejscowości są właściwie rozbieżne. Należy to wiązać z większym liczebnie repertuarem imion męskich w ogóle, większą mobilnością mężczyźni i tendencjami do destabilizacji repertuarów imion męskich.

Jeszcze ciekawiej wygląda pozycja imienia *Mateusz*, popularnego w Stoczku, a w innych parafiach znajdującego się w okolicach 20 miejsca listy frekwencyjnej. Imię to, ostatek również w stoczkowskich nazwiskach *Matusik*, *Matuszyk*, wykazuje więc niesłabnącą popularność zarówno wśród szlachty, jak i chłopów – jest imieniem odróżniającym antropomastykon stoczkowski od pozostałych.

Jeśli chodzi o imiona żeńskie, to trzecie miejsce wszystkich list frekwencyjnych jest stosunkowo stabilne. Zamiennie pojawiają się na nim *Franciszka* i *Agnieszka*, choć na przykład w Piotrawinie jako druga notowana jest *Elżbieta* (w Stoczku na miejscach 15 i 17), a w Białymstoku *Anna* (w Stoczku na miejscu 14 i 19). Pozostałe miejsca list frekwencyjnych rzadko (podobnie jak w wypadku list imion męskich) bywają zbieżne.

Mimo tych rozbieżności można jednak pokusić się o zauważenie pewnych prawidłowości: w parafii Stoczek na pierwszych miejscach listy frekwencyjnej imion męskich częściej pojawiają się imiona biblijne (*Jan*, *Mateusz*, *Jakub*, *Józef*), podczas gdy na innych listach dominują (poza *Janem*) imiona hagiograficzne (*Wojciech*, *Stanisław*, *Franciszek*, *Antoni*). Jeśli chodzi o imiona rodzime, to na wszystkich listach pojawiają się właściwie te, które kojarzone są z kultem świętych – *Wojciech*, *Stanisław*, *Wawrzyniec*. Imię *Kazimierz* na listach ze Stoczka znajduje się na dość wysokiej, bo 11 pozycji – podobnie jak na Lubelszczyźnie (poz. 7). Być może należałoby się tu dopatrywać wpływu antroponomimii wschodniej, skoro na wschodzie (szczególnie na Wileńszczyźnie) kult św. Kazimierza jest o wiele powszechniejszy niż w Polsce.

Jeśli chodzi o imiona żeńskie, to na najwyższych miejscach list stoczkowskich (poza poz. 1) znajdują się imiona świętych chrześcijańskich, głównie starożytnych lub średniowiecznych (*Katarzyna*, *Agnieszka*, *Jadwiga*), rzadziej zaś imiona biblijne (*Magdalena*, *Ewa* czy *Anna*). Żeńskie imiona biblijne częste są natomiast w Białymstoku i Piotrawinie (obie parafie znajdują się w Polsce wschodniej) i w tym względzie parafia Stoczek nie wykazuje podobieństw do antropomastykonów wschodnich.

Swego rodzaju fenomenem jest popularność w Nowej Brzeźnicy imienia *Gertruda*, przy czym częstotliwość jego nadawania nie można wiązać z datą kanonizacji (1732 r.) i próbą rozprzestrzeniania jej kultu przez papieża Klemensa XII, ponieważ jest ono popularne już w XVII wieku. Inną ciekawostką jest popularność w Stoczku imienia *Rozalia* (17 miejsc list z Białegostoku i Piotrawina). Być może popularność tego imienia w Stoczku, osobliwa na tle pozostałych antropomastykonów, wiązała się z kultem świętej i była próbą swego rodzaju przekupienia patronki chroniącej od zarazy przez mieszkańców parafii tak często przez zarazy dziesiątkowanej.

Jak widać z powyższego zestawienia, repertuary imiennicze w wieku XVIII rzadko są zależne od geograficznego położenia parafii, czasami są determinowane przez kult lokalnych świętych, innym razem przez bliskość większych ośrodków kultu. Zaprezentowane zestawienie pokazuje również pewne różnice w poszczególnych antropomastykonach oraz to, że niektóre imiona (np. *Rozalia*) są dla onomastykonu stoczkowskiego charakterystyczne i wyróżniają go na tle innych.

ZAKOŃCZENIE

„Zacząć trzeba od pytania, czy imię może mieć jakąś wartość?” – tymi słowami Ewa Rzetelska-Feleszko rozpoczęła jeden z rozdziałów swojej książki, na którą złożył się cykl wykładów onomastycznych¹⁴⁹. Ja natomiast chcę tym samym pytaniem zakończyć swoje rozważania na temat imiennictwa chłopów i szlachty zamieszkujących mazowiecko-podlaską parafię Stoczek w XVIII wieku.

W świetle materiałów wyekscerpowanych z ksiąg metrykalnych nie sposób na to pytanie odpowiedzieć wprost – nie są one bowiem dokumentem, w którym znajdziemy onomastyczne rozważania nosicieli analizowanych imion. Dzięki wykorzystaniu różnorodnych strategii metodologicznych można jednak dać odpowiedź, uprawdopodobnić ją i dać jej naukowe dowody.

Powyższa praca jest swego rodzaju próbą odpowiedzi na pytanie „Czy imię ma wartość?” – nobilitującą, degradującą, tożsamościową, wyznaniową, ochronną? Wydawać by się mogło, że w świetle wyników przeprowadzonej analizy nie na wszystkie z tak postawionych pytań można dać odpowiedź twierdzącą.

Badania pokazały bowiem, że repertuary oficjalnych form imion chłopów i szlachty nie różnią się od siebie tak bardzo, jak różnią się na przykład ich nazwiska. Więcej jest bowiem cech wspólnych między imionami szlachty i chłopów niż cech je różniących. Powtarzają się na przykład imiona z pierwszych miejsc list frekwencyjnych, zbliżony jest udział w omawianych repertuarach poszczególnych grup onimów, na podobnym (znikomym) poziomie pozostaje wieloimiennność, podobne są też motywacje nadawania imion dzieciom szlacheckim i chłopskim. Z drugiej jednak strony w obu repertuarach pojawiają się imiona szczególne, charakterystyczne tylko dla jednej warstwy społecznej, a odsetek osób identyfikowanych w momencie chrztu przez dwoje lub więcej imion jest minimalnie wyższy wśród szlachty. Imię ma zatem wartość. Nie jest to jednak wartość dyferencyjna, lecz integrująca. Jest to z jednej strony wartość badawcza, dzięki której możemy wyciągać wnioski na

149 Por.: Ewa Rzetelska-Feleszko, *W świecie nazw własnych*, Warszawa – Kraków 2006, s. 9.

temat omawianych onomastykonów, z drugiej zaś – wartość socjologiczna, potwierdzająca, w jakim stopniu wydarzenia historyczne, społeczne i gospodarcze mogą wpływać na onimy – czyli jednostki języka. To, że szlachta i chłopci egzystujący na pograniczu Mazowsza i Podlasia w XVIII wieku nie różnili się zbyt sposobem bycia, i z drugiej strony to, że każda z tych grup społecznych miała cechy tylko sobie swoiste, znalazło odzwierciedlenie w ich repertuarach imienniczych.

Imię jest zatem nośnikiem wartości – wartości ważnych zarówno dla interpretatora faktów językowych, jak i dla osób decydujących o kształcie zbioru tych faktów, jakim niewątpliwie jest repertuar imienniczy. Dominująca z punktu widzenia całości materiału kalendarzowa motywacja nadawania dzieciom imion zdaje się ten fakt potwierdzać. Imię stanowiło wartość, skoro jego nadanie nie było dziełem przypadku i w świadomości ludzi determinowane było swego rodzaju czynnikami nadprzyrodzonymi, takimi jak zapewnienie opieki patrona, który sam wybrał sobie dziecko, decydując o dacie jego przyjścia na świat. Nie jest natomiast imię wartością szkalującą – żaden z proboszczów parafii Stoczek w XVIII wieku nie naznaczał imionami oryginalnymi dzieci zrodzonych poza związkami małżeńskimi.

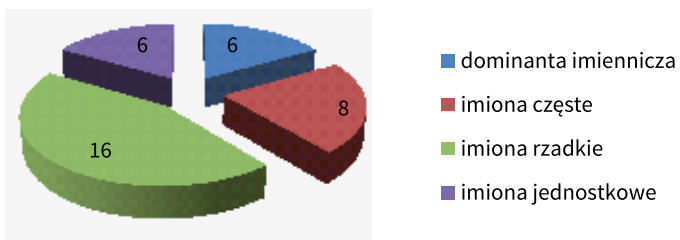
Nie można, niestety, odpowiedzieć na pytanie, jaką wartość miało imię dla samego nosiciela. Po pierwsze, mamy bowiem do czynienia ze zbiorem imion oficjalnych, po drugie zaś, brak dowodów na zmiany imion, które można badać chociażby w odniesieniu do antroponimii współczesnej. Z drugiej jednak strony – za przejaw pozytywnego wartościowania własnego imienia uznać można nadawanie dzieciom imion rodziców. W związku z tym, że motywacja tego typu należała do rzadkości, należy raczej stwierdzić, że imię ma dużą wartość w momencie jego nadawania, traci ją jednak na dalszych etapach życia, w których pełni jedynie funkcje identyfikacyjne i urzędowe. Świadczy o tym również fakt, że niemal żaden z mieszkańców parafii Stoczek nie posługiwał się w dorosłym życiu dwojgiem imion, nawet jeśli na chrzcie otrzymał więcej niż jedno imię.

Imię ma jeszcze jedną wartość – wartość narodowo-wyznaniową. Antroponimia parafii Stoczek pokazuje bowiem, że omawiany materiał przesuwają onomastyczną granicę mazowiecko-podlaską dość daleko na wschód, na pewno zaś poza granice parafii. Brak w analizowanych repertuarach wyraźnych wpływów wschodniosłowiańskich oraz prawosławnych. Te ostatnie pojawiają się znikomo w postaci pojedynczych faktów antroponimicznych, które mogły być odnotowane również kilkadziesiąt kilometrów na zachód od Stoczka.

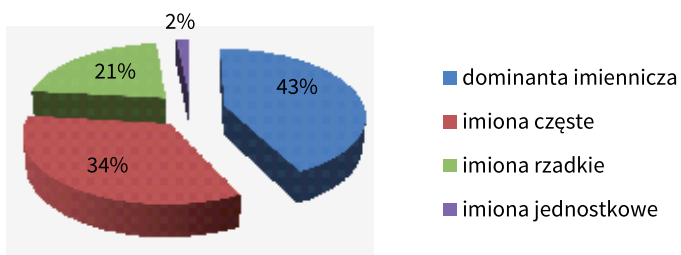
W świetle omówionych badań historyczno-geograficzne pogranicze przestaje być pograniczem imienniczym, a różnice między chłopami i szlachtą zdają się nie odgrywać tak dużej roli, jak mogłoby to wynikać z badań socjologicznych. Poza wymienionymi wcześniej imię ma zatem jeszcze jedną wartość – wartość naukową.

ANEKS

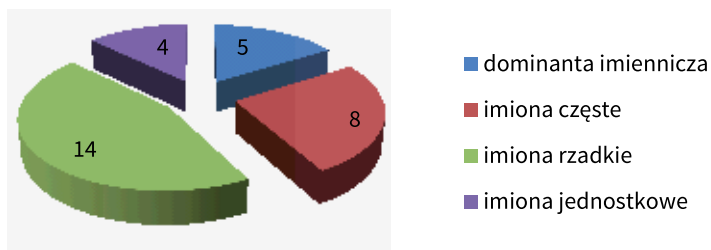
Wykres II.1a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O¹.

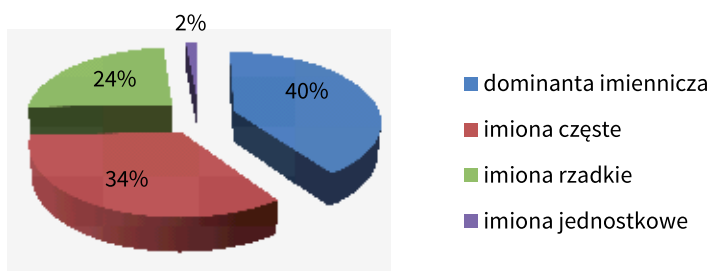
Wykres II.1b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O¹.

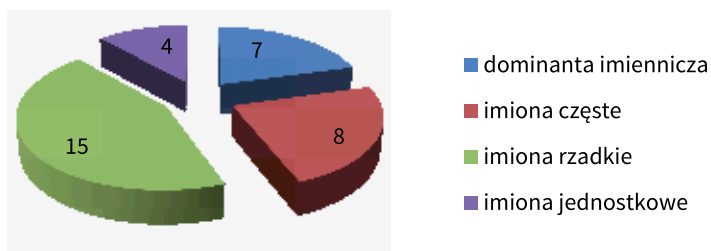
Wykres II.2a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O^{II}.

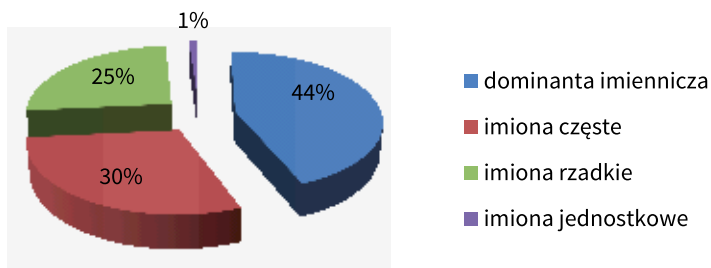
Wykres II.2b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O^{II}.

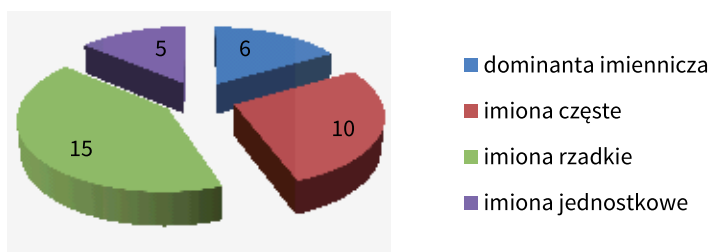
Wykres II.3a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O^{III}.

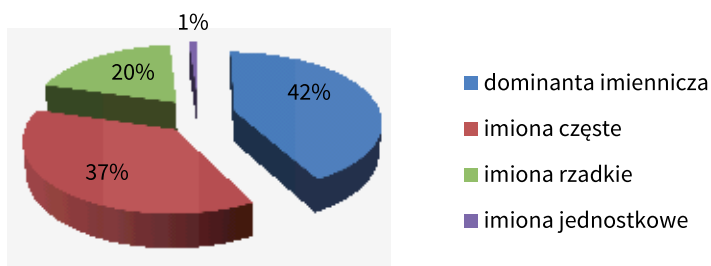
Wykres II.3b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O^{III}.

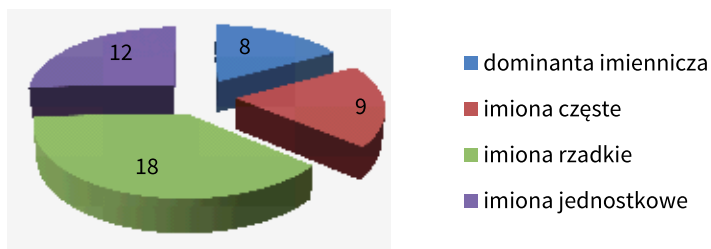
Wykres II.4a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O^{IV}.

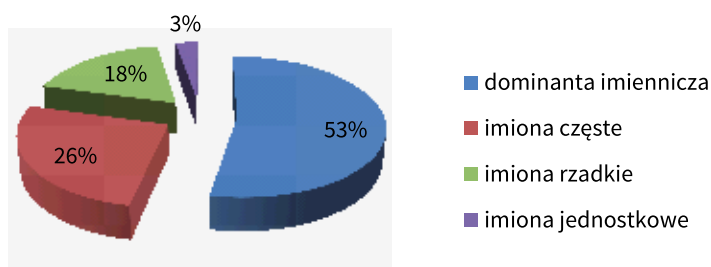
Wykres II.4b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O^{IV}.

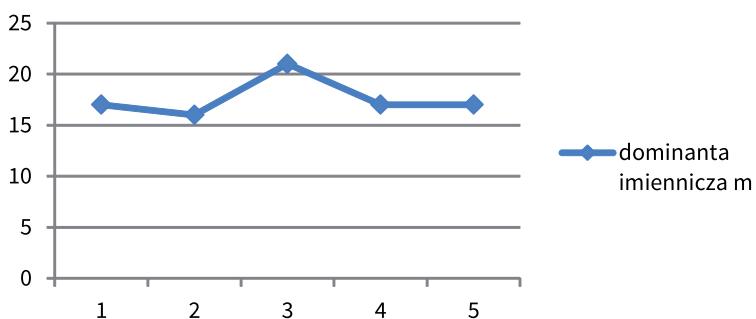
Wykres II.5a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O^v.

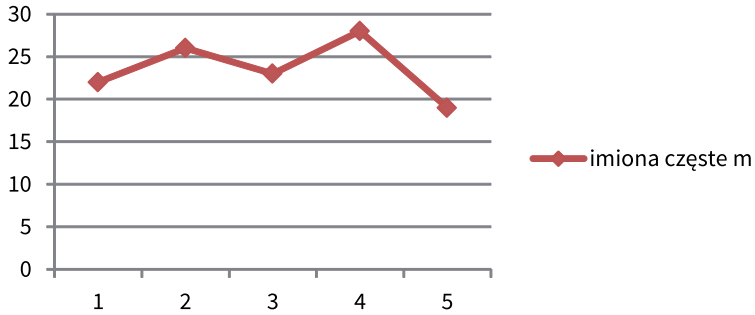
Wykres II.5b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia chłopskiego w O^v.

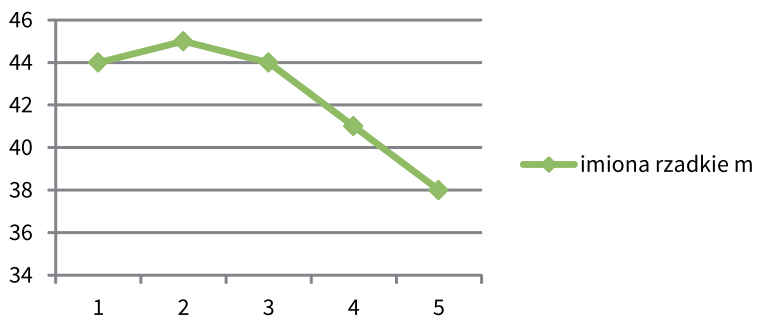
Wykres II.6a. Dominanta imiennicza imion dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

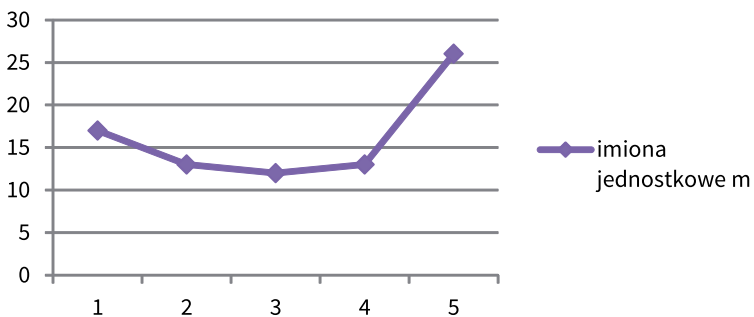
Wykres II.7a. Imiona częste dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

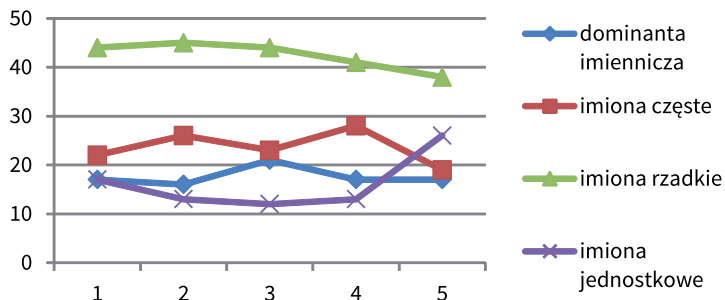
Wykres II.8a. Imiona rzadkie dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

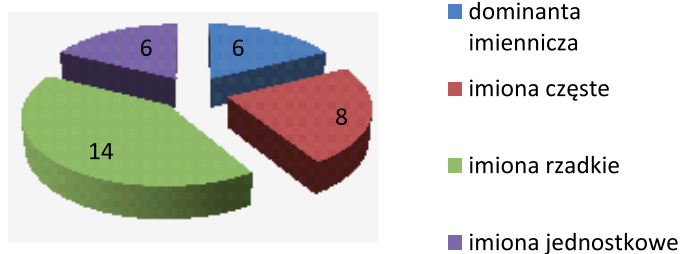
Wykres II.9a. Imiona jednostkowe dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

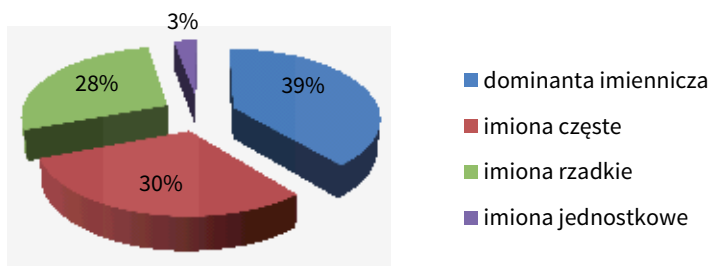
Wykres II.10a. Wykres zbiorczy krzywych poszczególnych grup imion dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

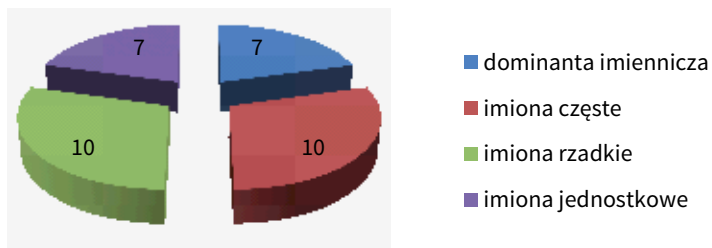
Wykres II.11a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia chłopskiego w O'.

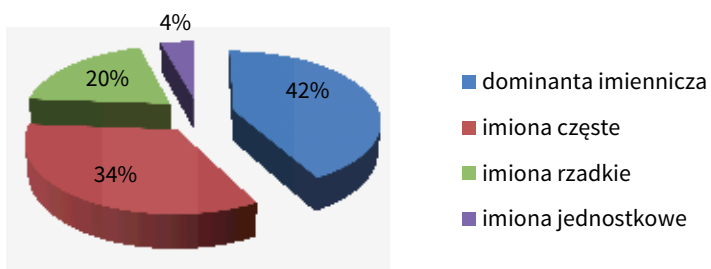
Wykres II.11b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia chłopskiego w O'.

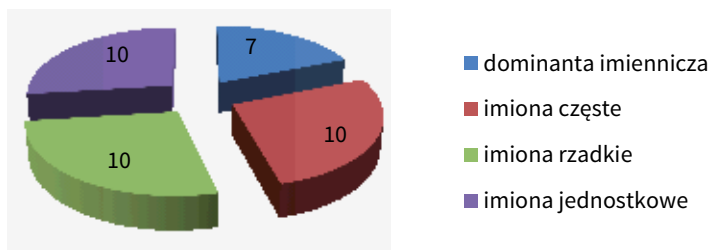
Wykres II.12a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia chłopskiego w O^{II}.

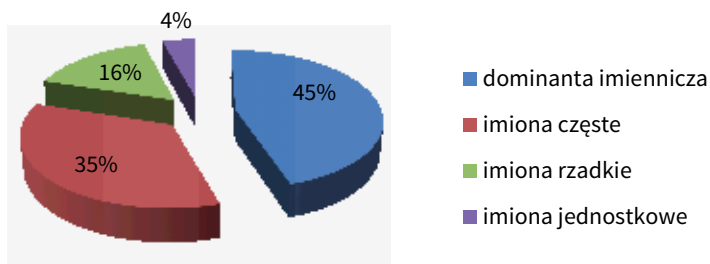
Wykres II.12b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia chłopskiego w O^{II}.

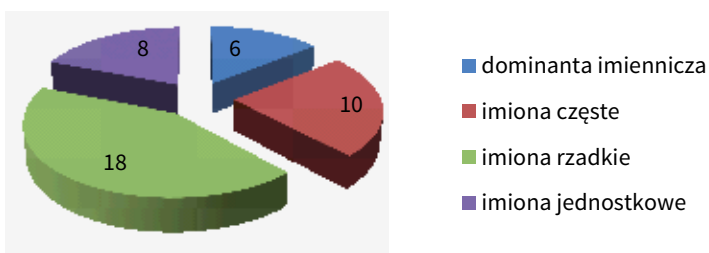
Wykres II.13a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia chłopskiego w O^{III}.

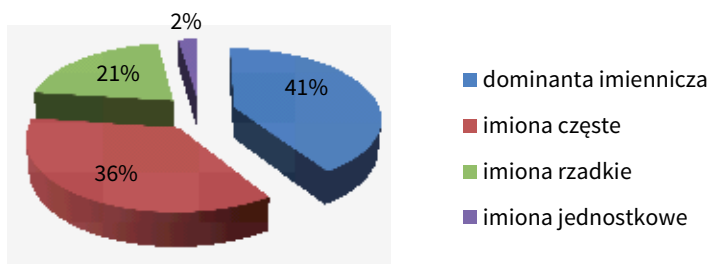
Wykres II.13b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia chłopskiego w O^{III}.

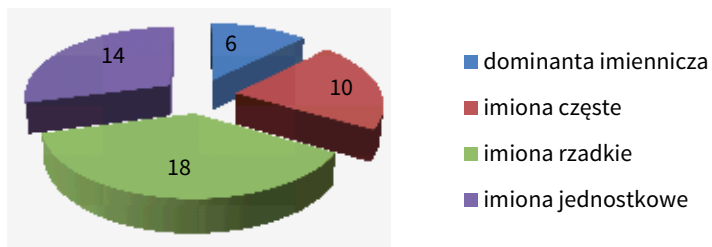
Wykres II.14a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia chłopskiego w O^{IV}.

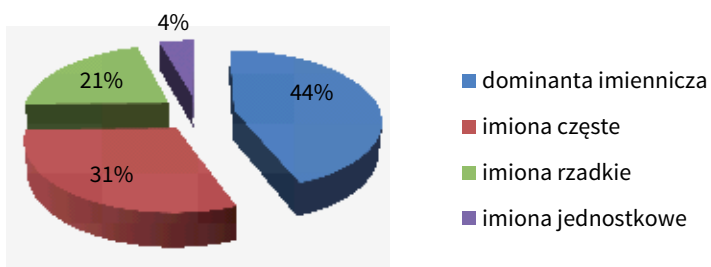
Wykres II.14b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia chłopskiego w O^{IV}.

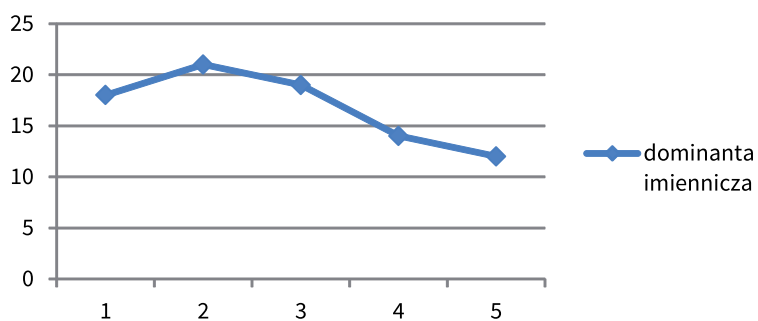
Wykres II.15a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia chłopskiego w O^v.

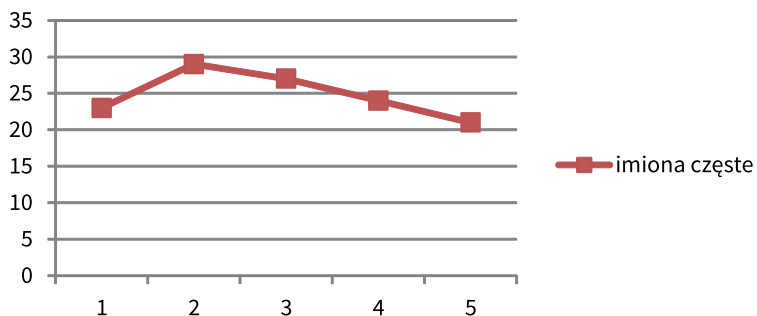
Wykres II.15b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia chłopskiego w O^v.

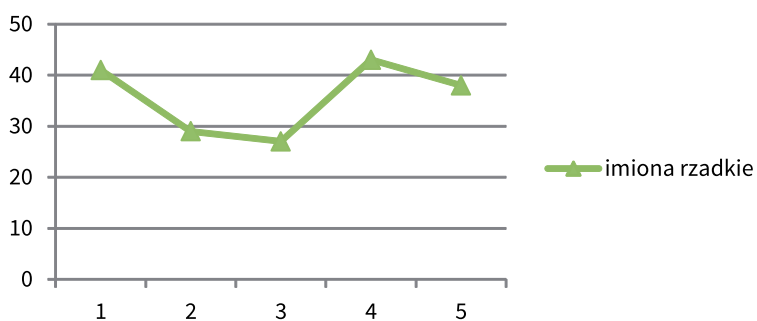
Wykres II.16a. Dominanta imiennicza imion chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

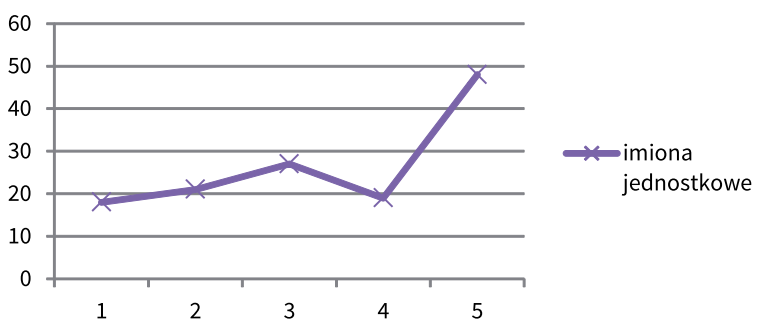
Wykres II.17a. Imiona częste chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

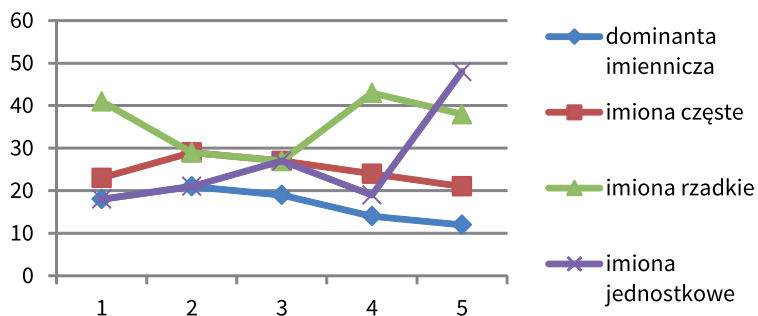
Wykres II.18a. Imiona rzadkie chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

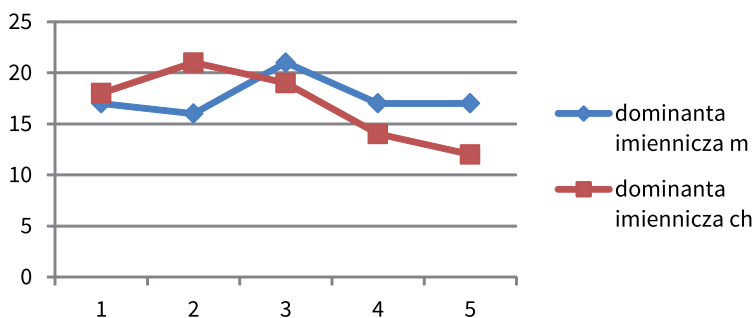
Wykres II.19a. Imiona jednostkowe chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

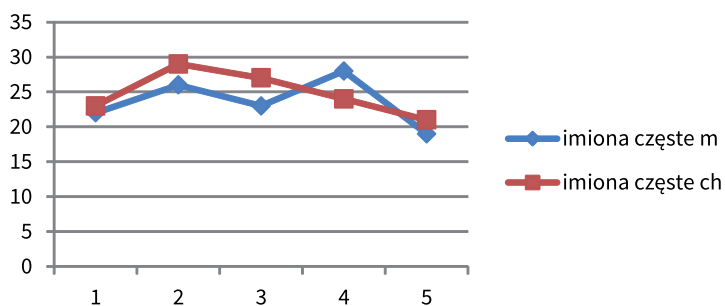
Wykres II.20a. Wykres zbiorczy krzywych poszczególnych grup imion chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

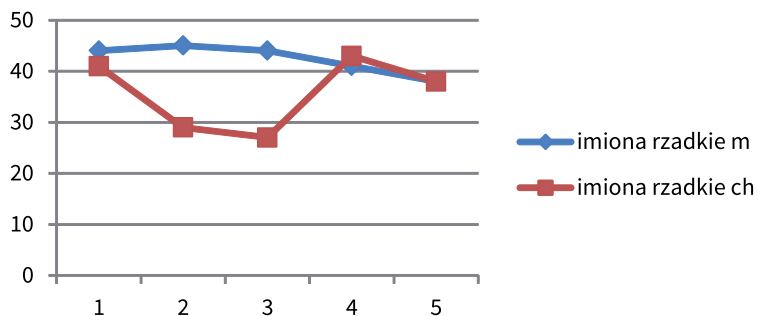
Wykres II.21a. Dominanta imiennicza imion mężczyzn i chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

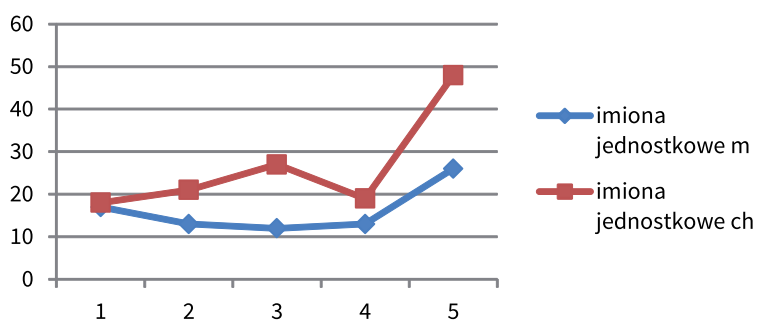
Wykres II.22a. Imiona częste mężczyzn i chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

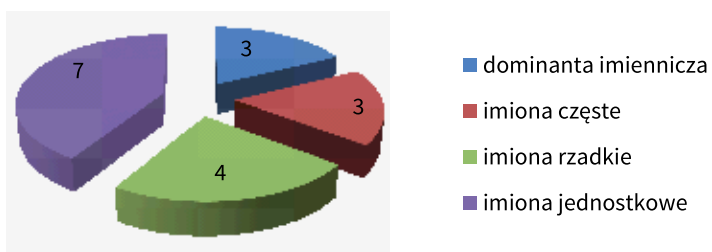
Wykres II.23a. Imiona rzadkie mężczyzn i chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

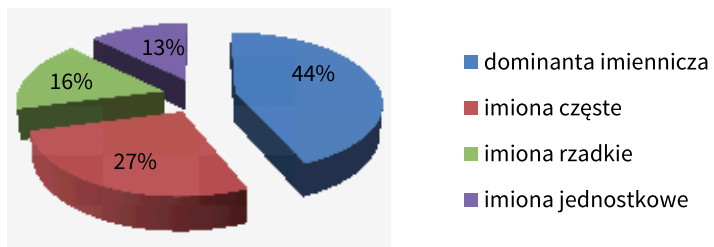
Wykres II.24a. Imiona jednostkowe mężczyzn i chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

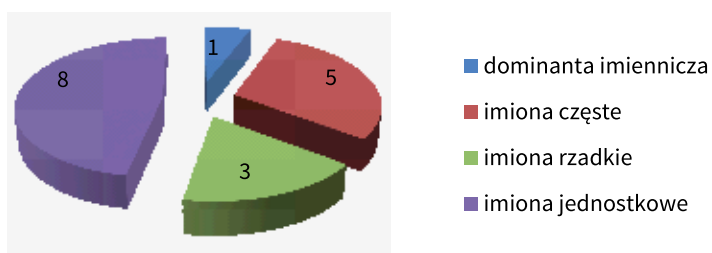
Wykres II.25a. Liczba poszczególnych typów imion kobiet pochodzenia chłopskiego w O'.

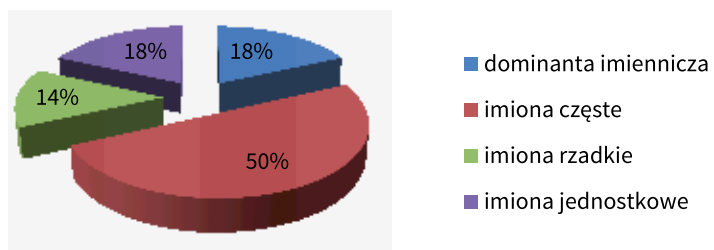
Wykres II.25b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji kobiet pochodzenia chłopskiego w O^I.

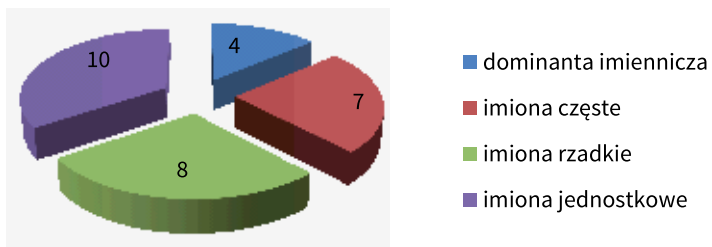
Wykres II.26a. Liczba poszczególnych typów imion kobiet pochodzenia chłopskiego w O^{II}.

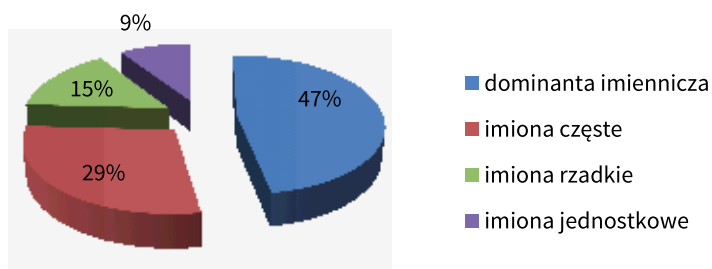
Wykres II.26b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji kobiet pochodzenia chłopskiego w O^{II}.

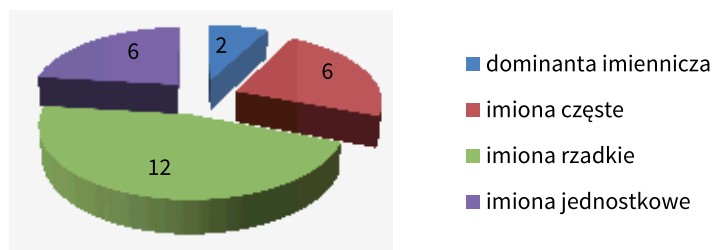
Wykres II.27a. Liczba poszczególnych typów imion kobiet pochodzenia chłopskiego w O^{III}.

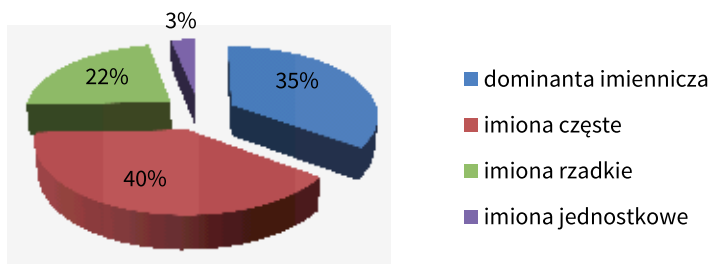
Wykres II.27b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji kobiet pochodzenia chłopskiego w O^{III}.

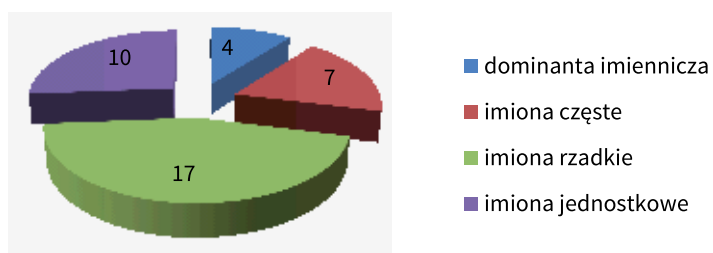
Wykres II.28a. Liczba poszczególnych typów imion kobiet pochodzenia chłopskiego w O^{IV}.

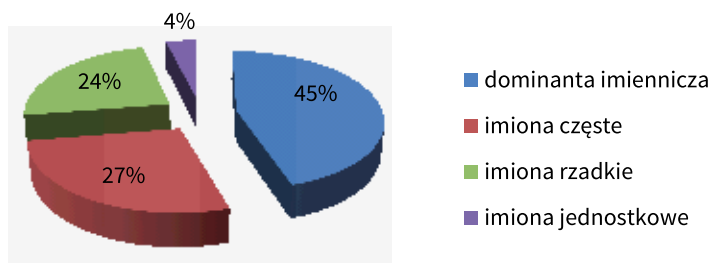
Wykres II.28b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji kobiet pochodzenia chłopskiego w O^{IV}.

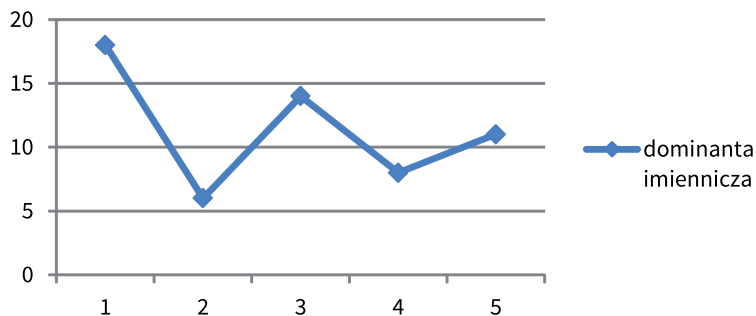
Wykres II.29a. Liczba poszczególnych typów imion kobiet pochodzenia chłopskiego w O^V.

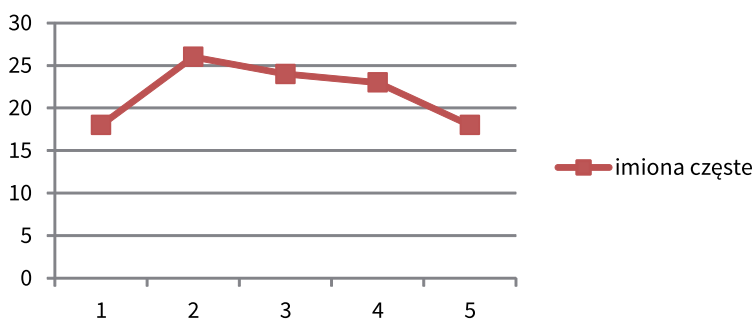
Wykres II.29b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji kobiet pochodzenia chłopskiego w O^V.

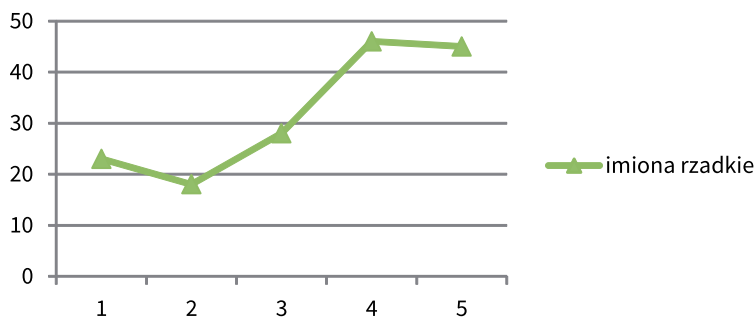
Wykres II.30a. Dominanta imiennicza imion dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

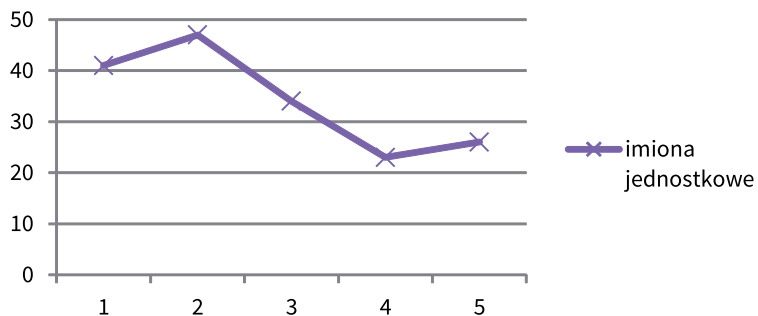
Wykres II.31a. Imiona częste dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

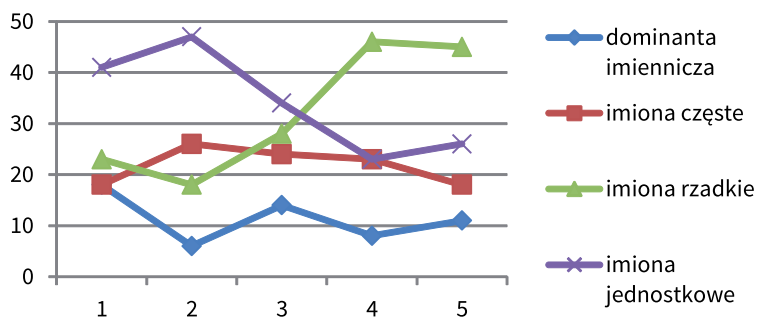
Wykres II.32a. Imiona rzadkie dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

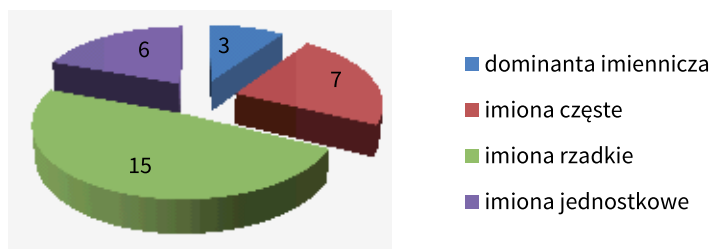
Wykres II.33a. Imiona jednostkowe dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

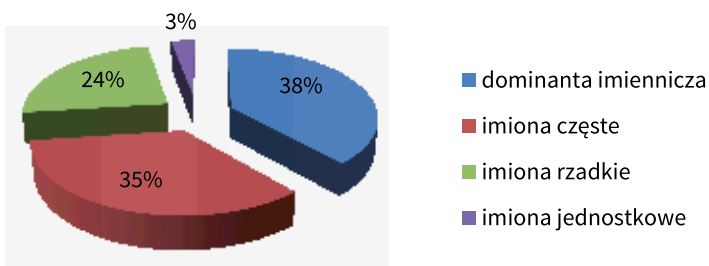
Wykres II.34a. Wykres zbiorczy krzywych poszczególnych grup imion dorosłych kobiet pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

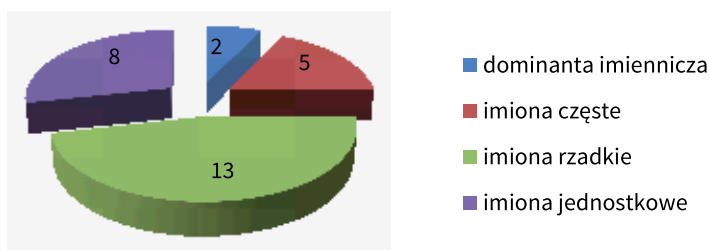
Wykres II.35a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O¹.

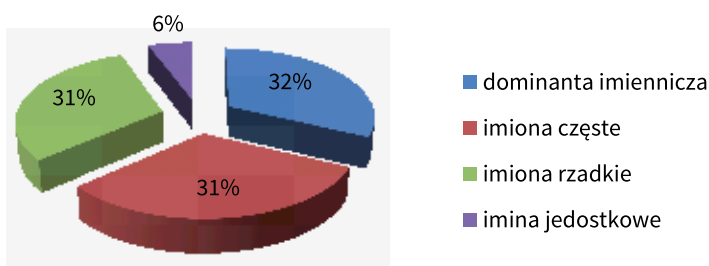
Wykres II.35b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^I.

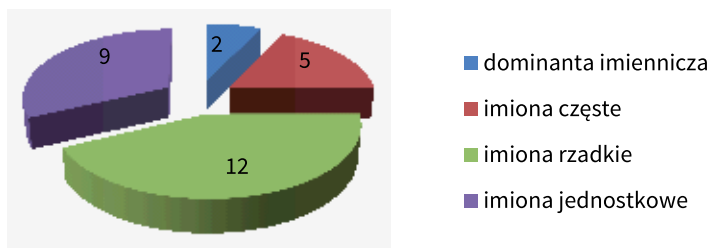
Wykres II.36a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^{II}.

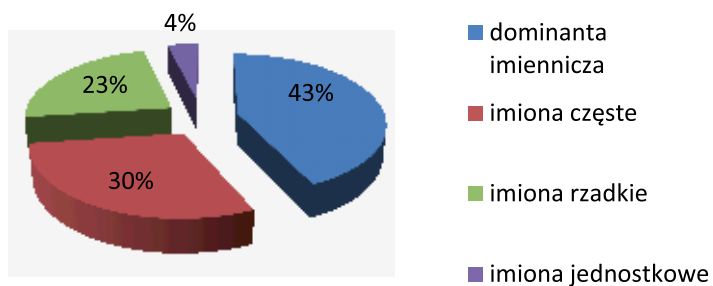
Wykres II.36b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^{II}.

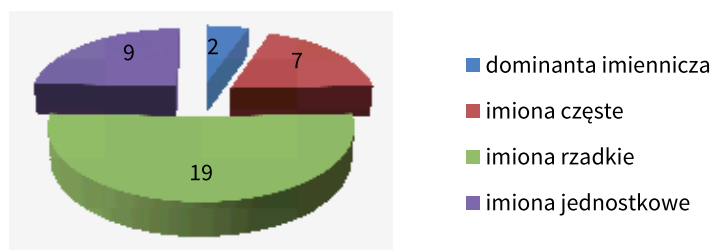
Wykres II.37a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^{III}.

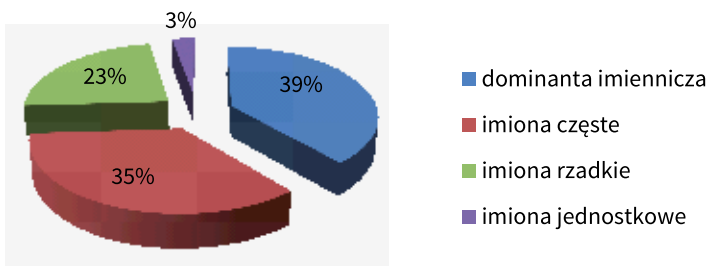
Wykres II.37b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^{III}.

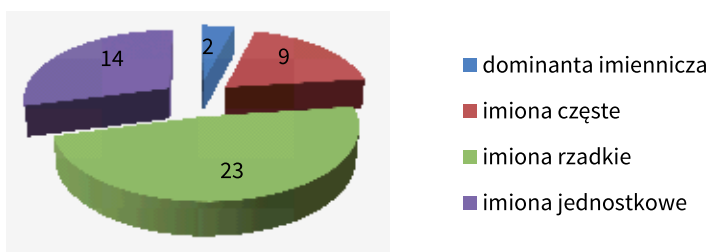
Wykres II.38a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^{IV}.

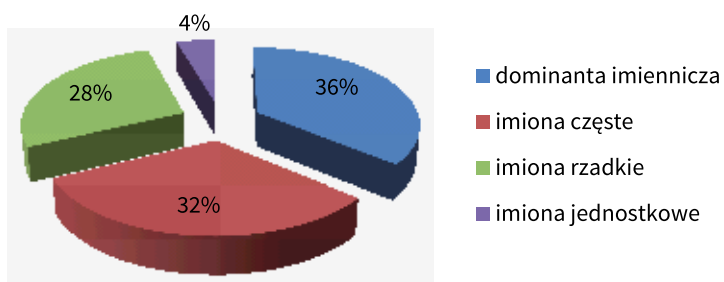
Wykres II.38a. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^{IV}.

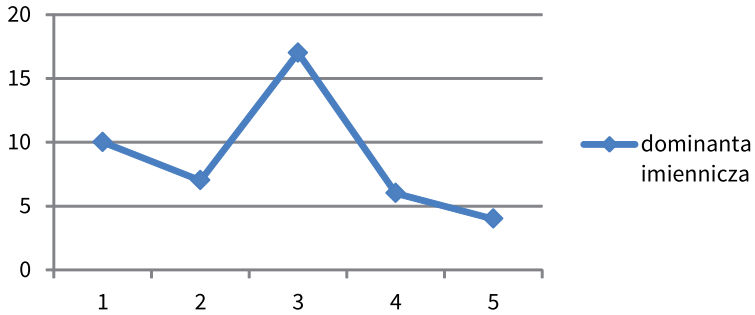
Wykres II.39a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^V.

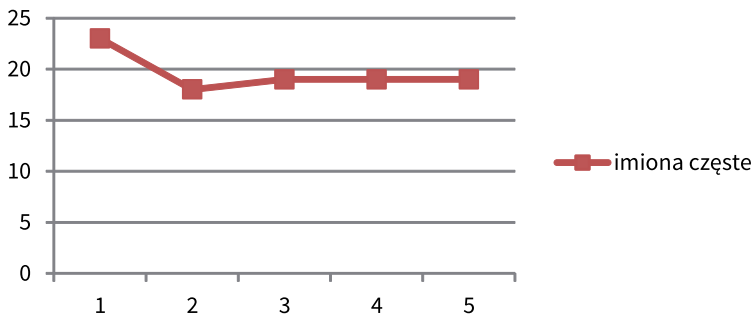
Wykres II.39b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji dziewczynek pochodzenia chłopskiego w O^V.

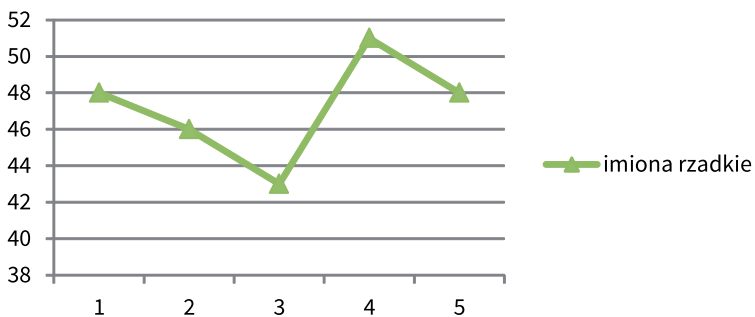
Wykres II.40a. Dominanta imiennicza imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

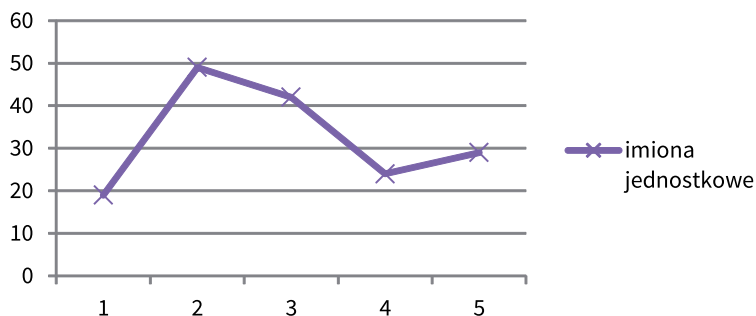
Wykres II.41a. Imiona częste dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

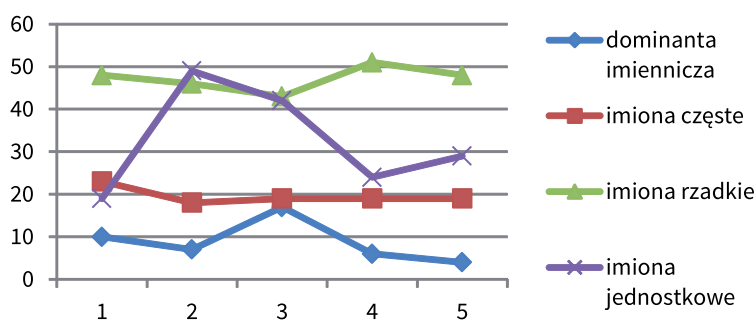
Wykres II.42a. Imiona rzadkie dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

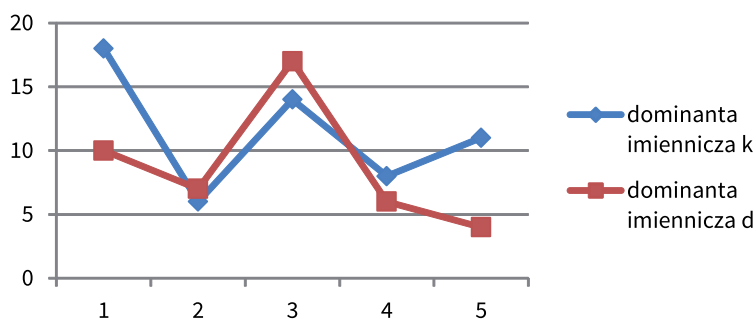
Wykres II.43a. Imiona jednostkowe dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

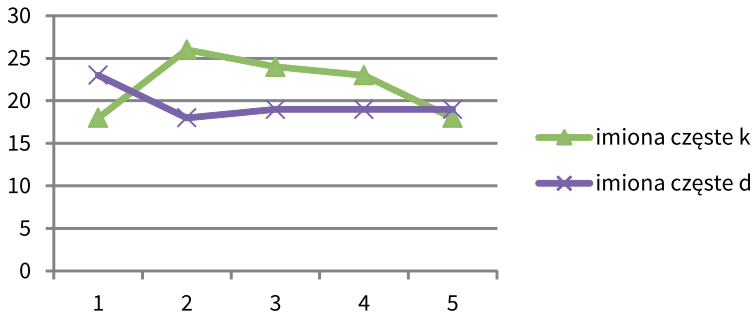
Wykres II.44a. Wykres zbiorczy krzywych poszczególnych grup imion dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

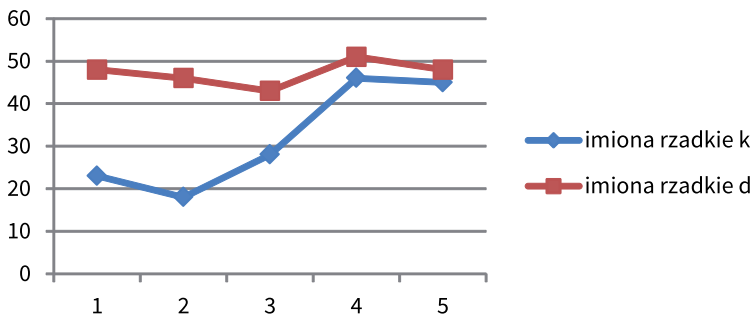
Wykres II.45a. Dominanta imiennicza kobiet i dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

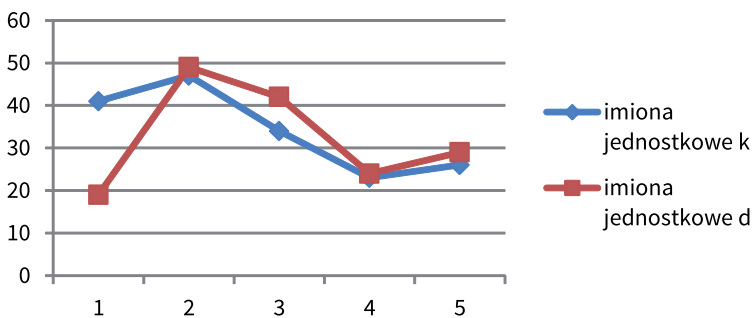
Wykres II.46a. Imiona częste kobiet i dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

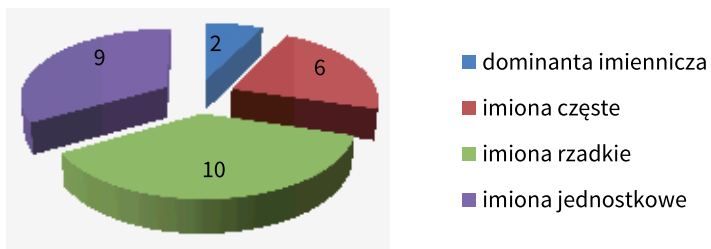
Wykres II.47a. Imiona rzadkie kobiet i dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

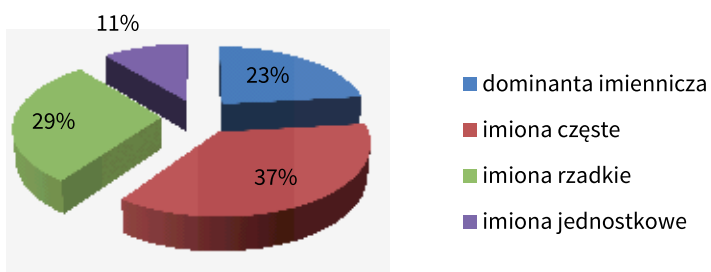
Wykres II.48a. Imiona jednostkowe kobiet i dziewczynek pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

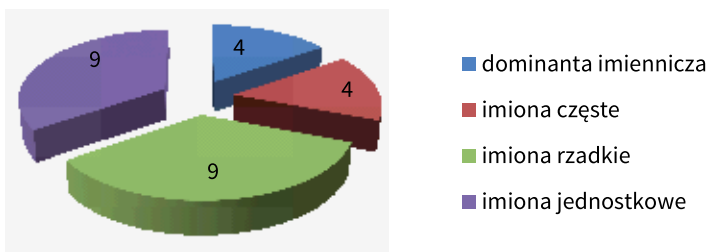
Wykres III.1a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^I.

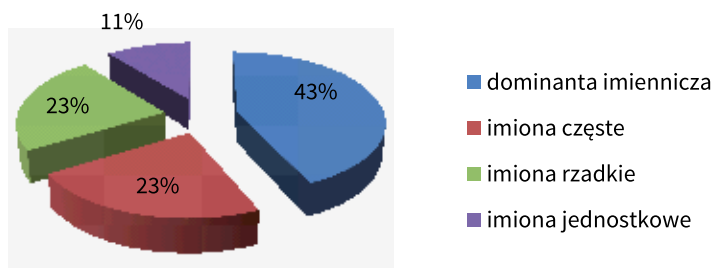
Wykres III.1b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^I.

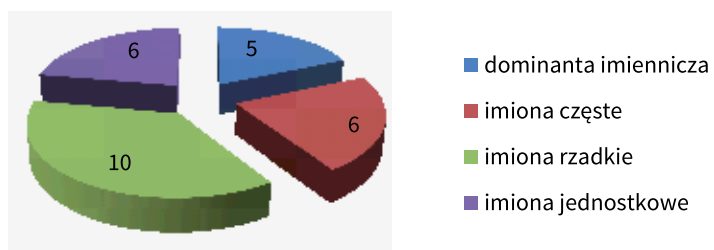
Wykres III.2a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^{II}.

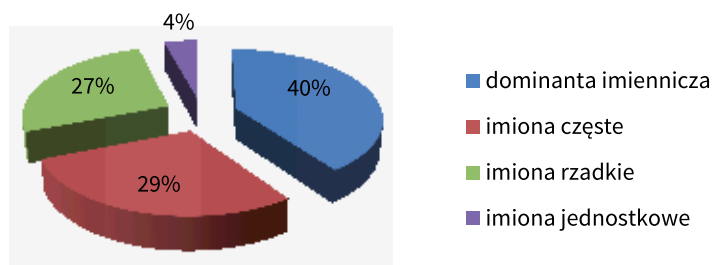
Wykres III.2b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^{II}.

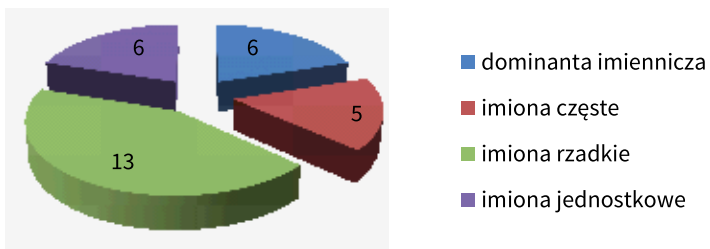
Wykres III.3a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^{III}.

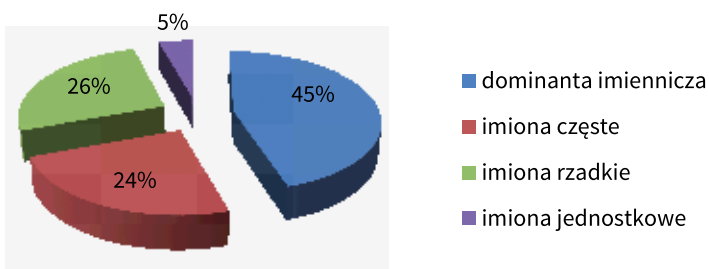
Wykres III.3b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^{III}.

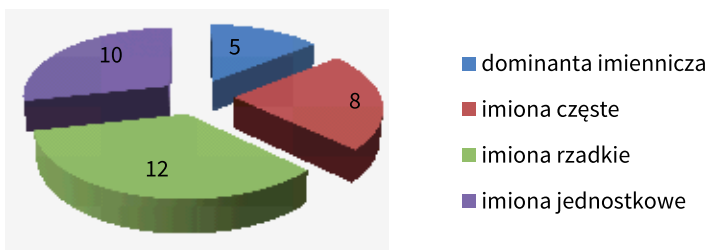
Wykres III.4a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^{IV}.

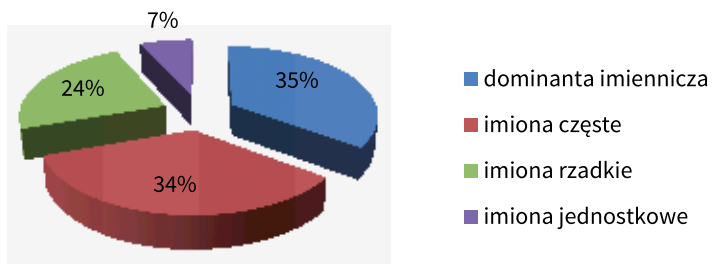
Wykres III.4b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^{IV}.

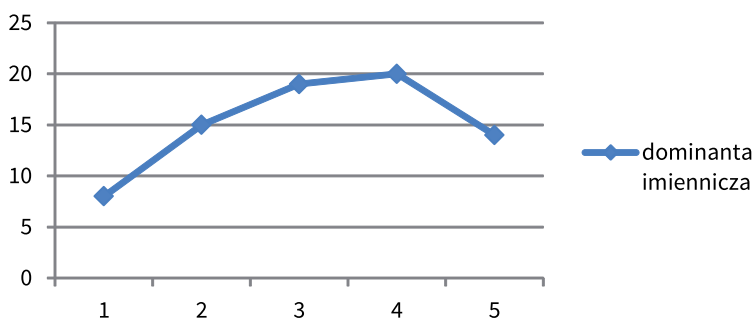
Wykres III.5a. Liczba poszczególnych typów imion mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^V.

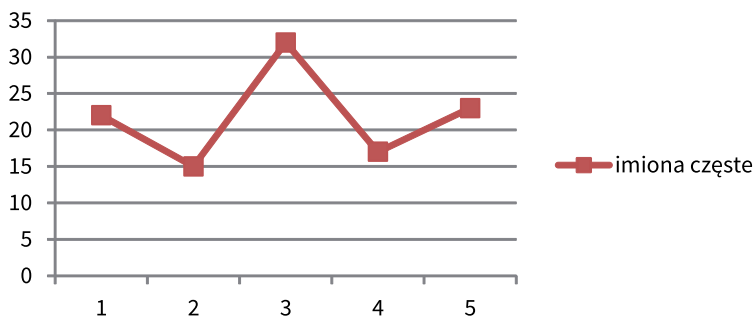
Wykres III.5b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w O^y.

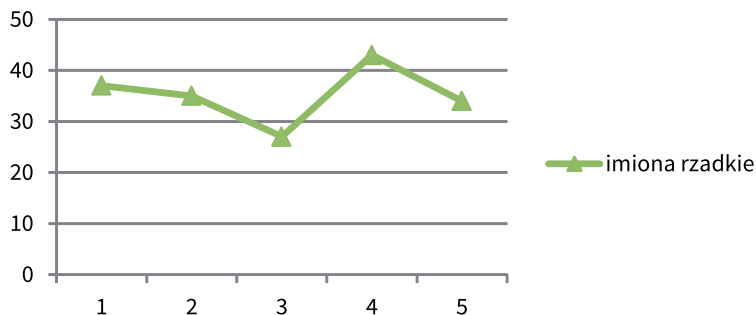
Wykres III.6a. Dominanta imiennicza imion dorosłych mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

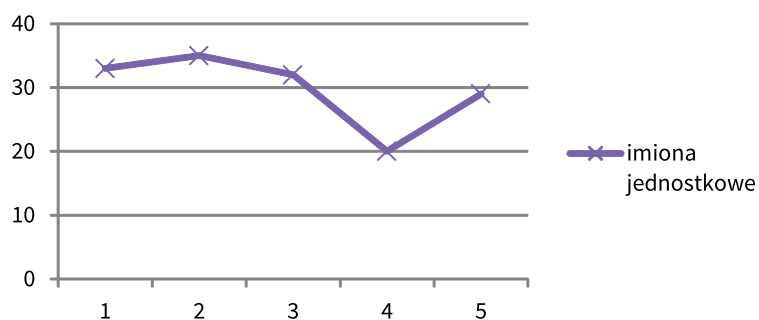
Wykres III.7a. Imiona częste dorosłych mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

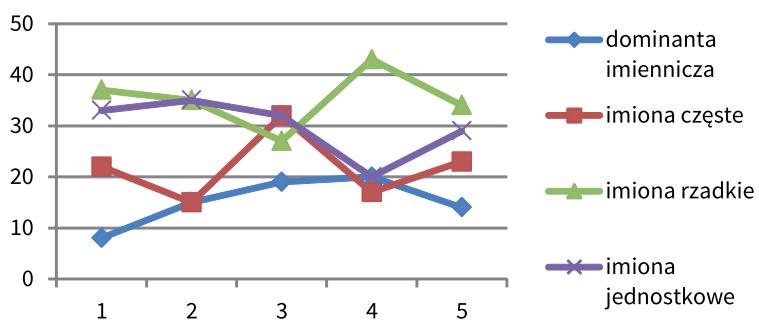
Wykres III.8a. Imiona rzadkie dorosłych mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

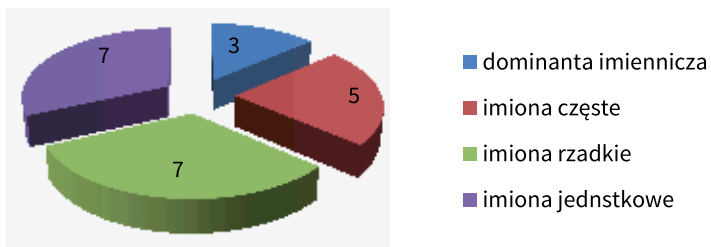
Wykres III.9a. Imiona jednostkowe dorosłych mężczyzn pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

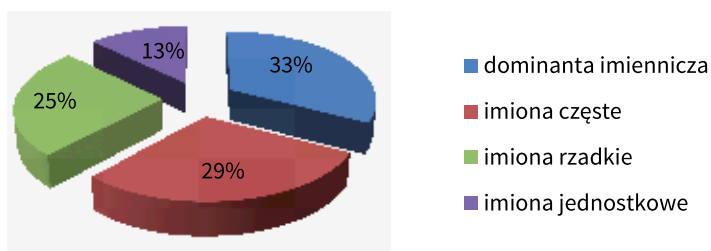
Wykres III.10a. Wykres zbiorczy krzywych poszczególnych grup imion dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII w.

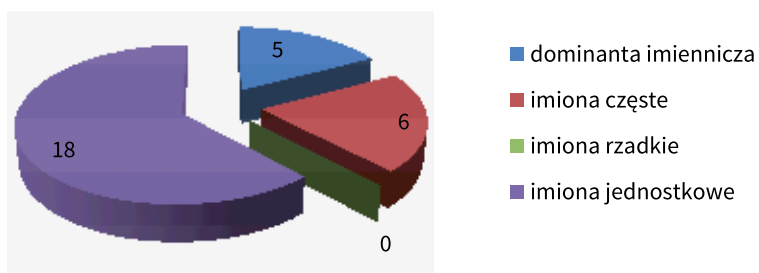
Wykres III.11a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^I.

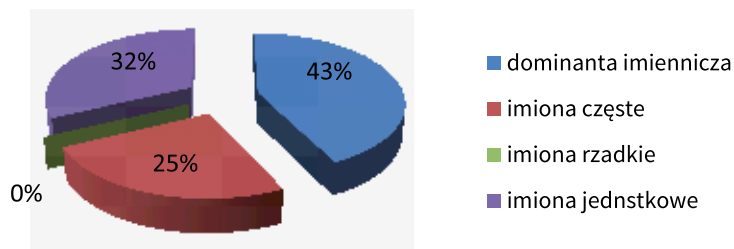
Wykres III.11b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^I.

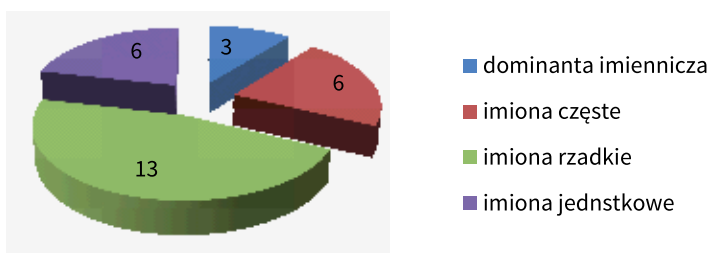
Wykres III.12a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^{II}.

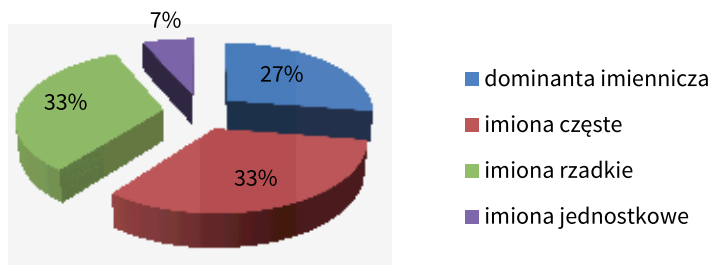
Wykres III.12b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^{II}.

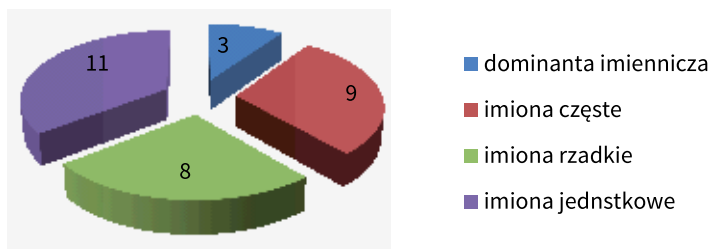
Wykres III.13a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^{III}.

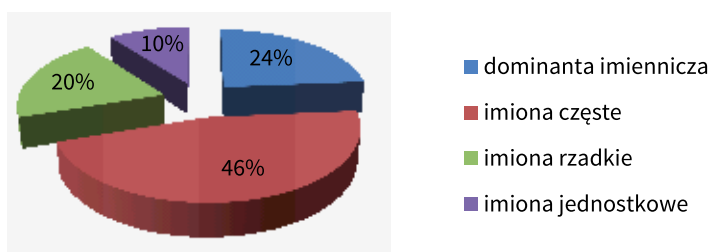
Wykres III.13b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^{III}.

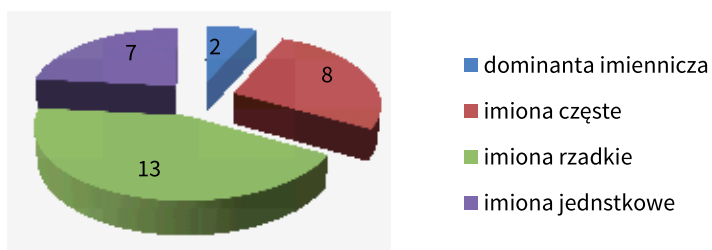
Wykres III.14a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^{IV}.

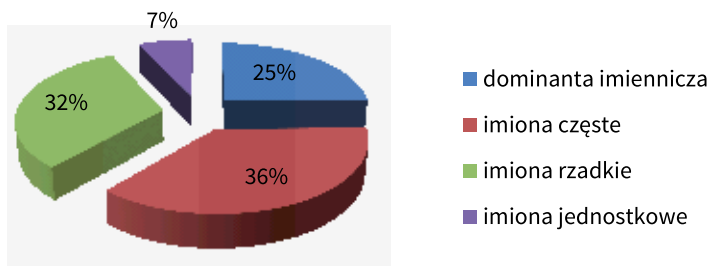
Wykres III.14b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^{IV}.

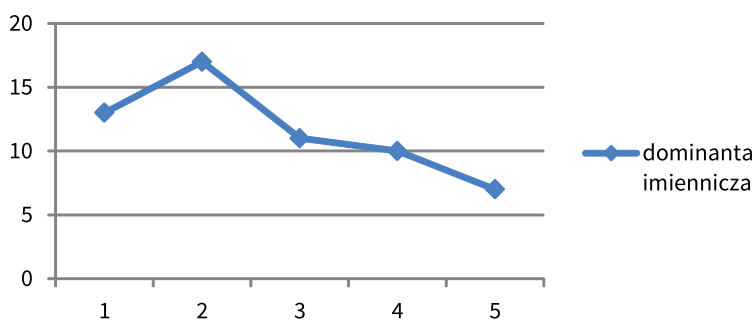
Wykres III.15a. Liczba poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^V.

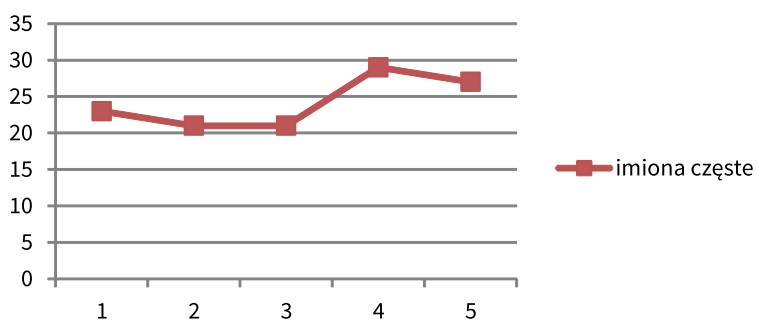
Wykres III.15b. Procentowy udział poszczególnych typów imion chłopców pochodzenia szlacheckiego w O^v.

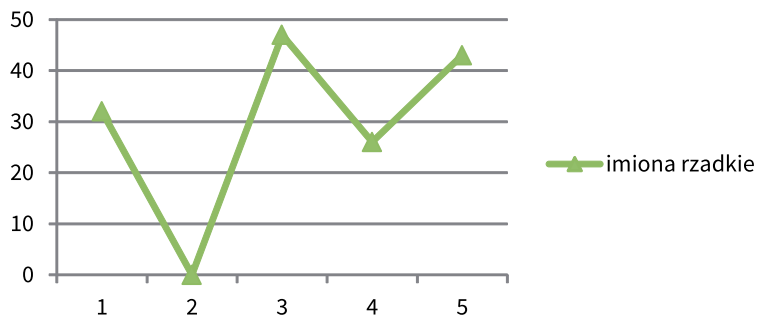
Wykres III.16a. Dominanta imiennicza chłopców pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

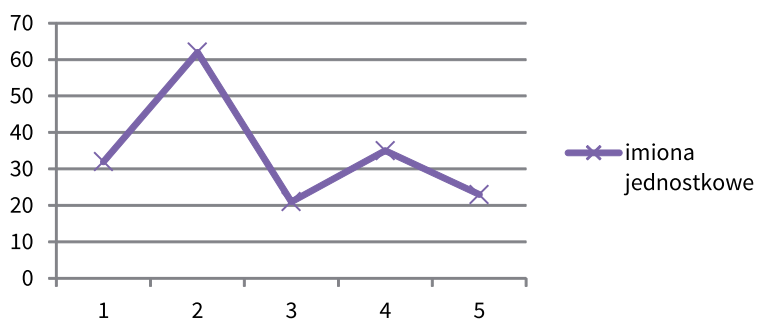
Wykres III.17a. Imiona częste chłopców pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

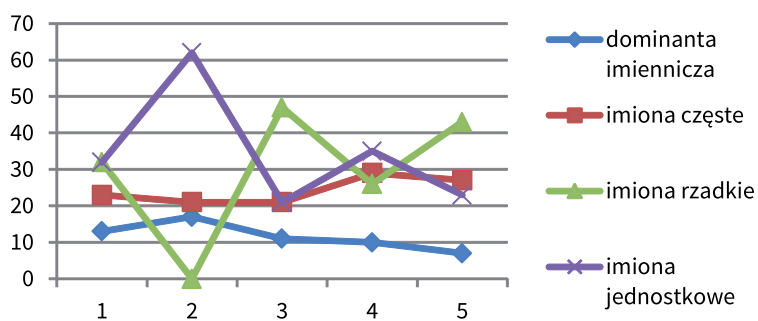
Wykres III.18a. Imiona rzadkie chłopców pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

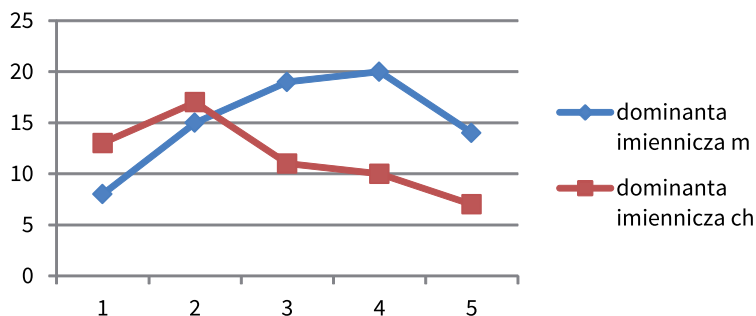
Wykres III.19a. Imiona jednostkowe chłopców pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

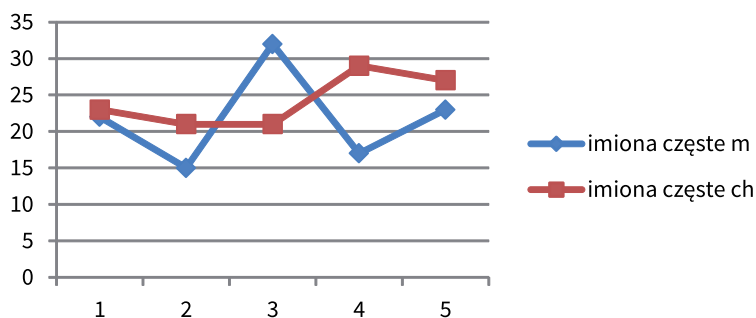
Wykres III.20a. Wykres zbiorczy krzywych poszczególnych grup imion chłopców pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

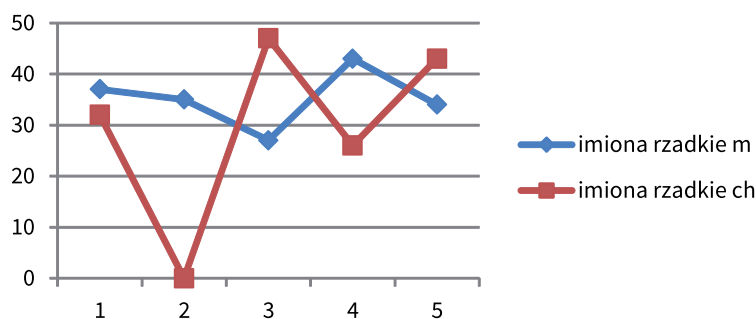
Wykres III.21a. Dominanta imiennicza mężczyzn i chłopców pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

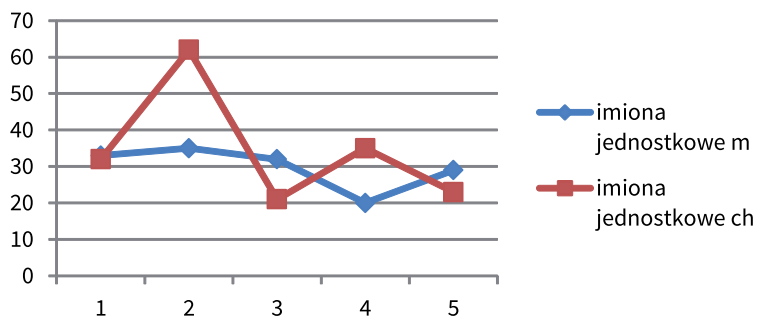
Wykres III.22a. Imiona częste mężczyzn i chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

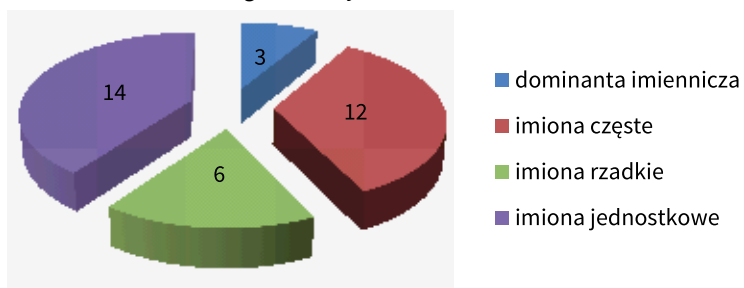
Wykres III.23a. Imiona rzadkie mężczyzn i chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

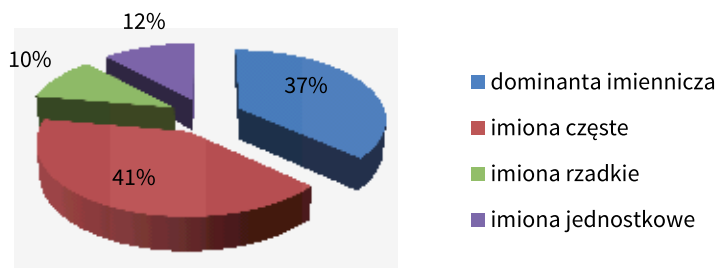
Wykres III.24a. Imiona jednostkowe mężczyzn i chłopców pochodzenia chłopskiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

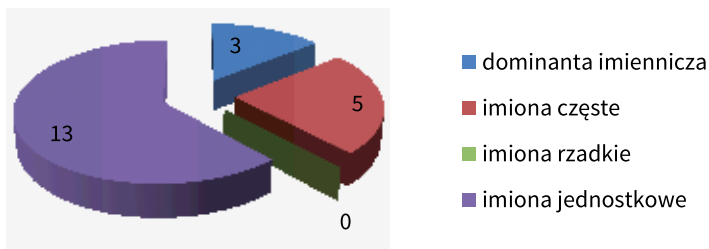
Wykres III.25a. Liczba poszczególnych typów imion dorosłych kobiet pochodzenia szlacheckiego we wszystkich okresach XVIII wieku.

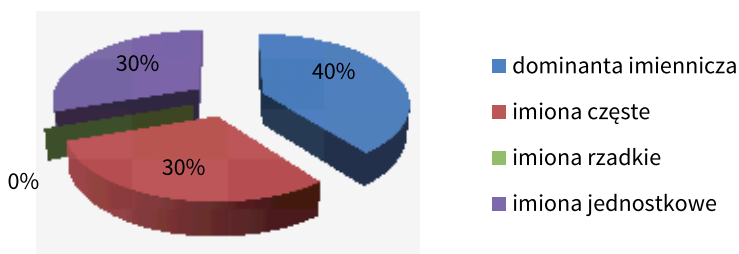
Wykres III.25b. Procentowy udział poszczególnych typów imion w procesie nominacji dorosłych kobiet pochodzenia szlacheckiego we wszystkich okresach XVIII wieku.

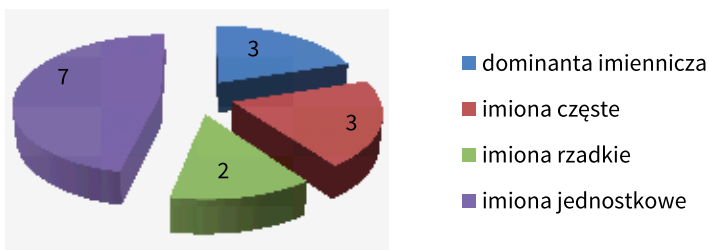
Wykres III.26a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^I.

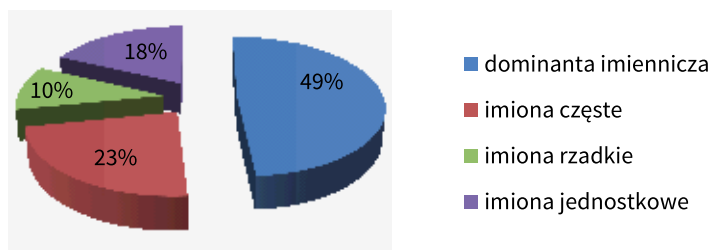
Wykres III.26b. Procentowy udział poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^I.

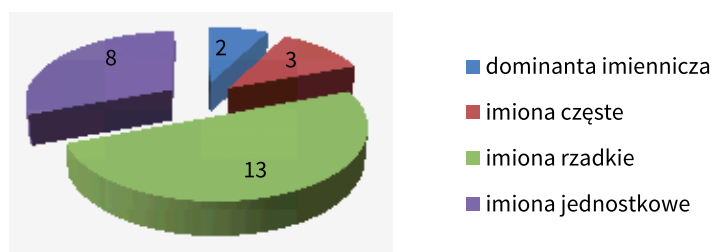
Wykres III.27a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^{II}.

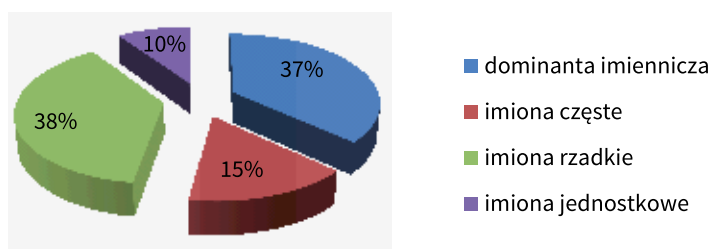
Wykres III.27b. Procentowy udział poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^{II}.

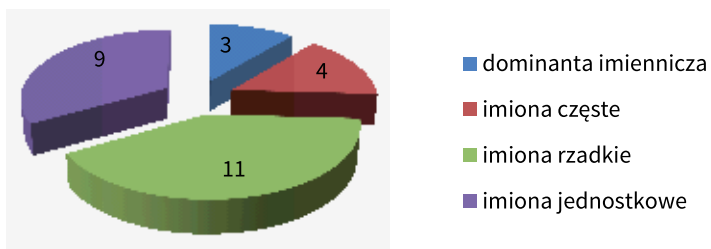
Wykres III.28a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^{III}.

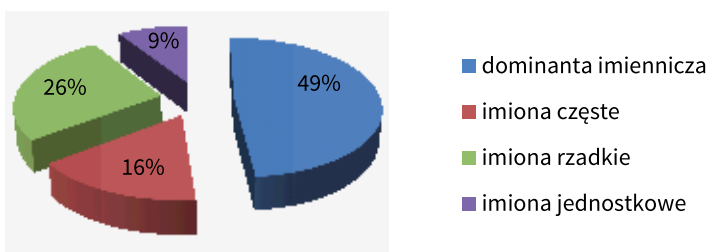
Wykres III.28b. Procentowy udział poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^{III}.

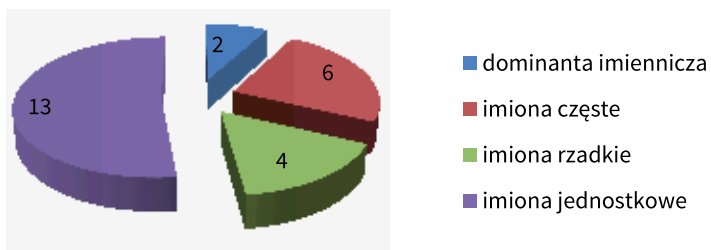
Wykres III.29a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^{IV}.

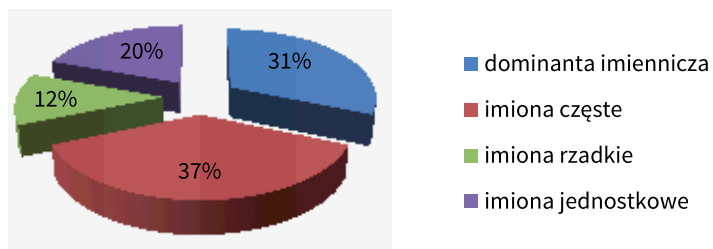
Wykres III.29b. Procentowy udział poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^{IV}.

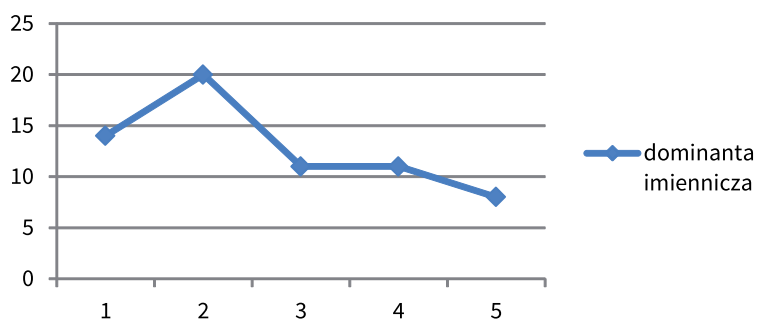
Wykres III.30a. Liczba poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^V.

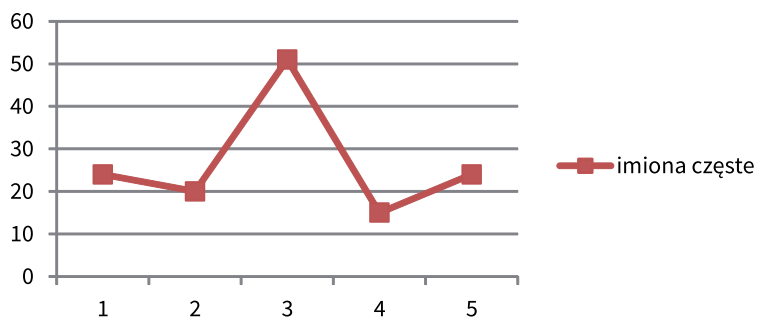
Wykres III.30b. Procentowy udział poszczególnych typów imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w O^v.

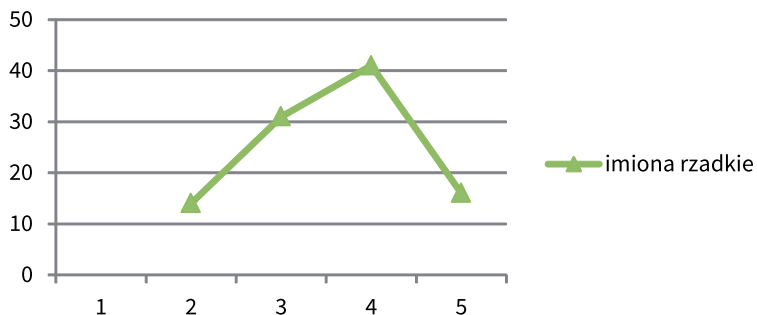
Wykres III.31a. Dominanta imiennicza dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

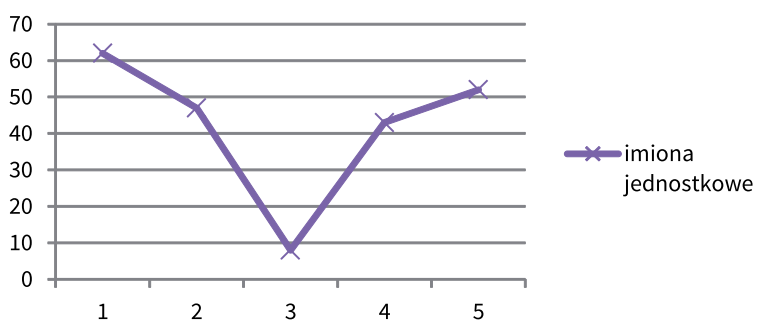
Wykres III.32a. Imiona częste dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

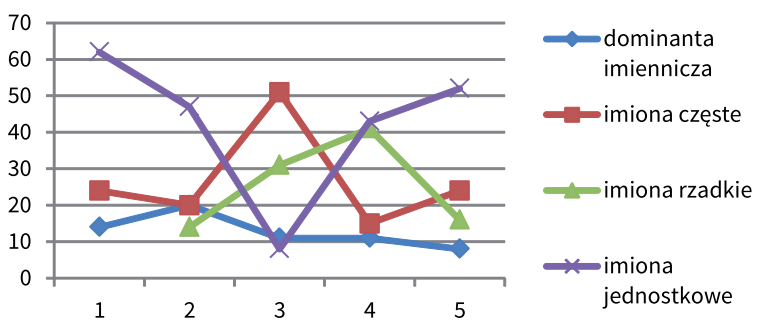
Wykres III.33a. Imiona rzadkie dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

Wykres III.34a. Imiona jednostkowe dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

Wykres III.35a. Wykres zbiorczy krzywych poszczególnych grup imion dziewczynek pochodzenia szlacheckiego w poszczególnych okresach XVIII wieku.

BIBLIOGRAFIA

Źródła:

Duplikat. Spis metryk Parafii Stoczkowskiej r.l. w skutek Rozporządzenia Wysokiej Komisycji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych zd 5 maja 1851 roku n. 1692/12845 od lat najdawniejszych aż po koniec roku 1810, czyli do nastania Akt Cywilnych

Księga II: chrzty (1661–1737), małżeństwa (1719–1728), APS.

Księga III: chrzty (1704–1719), małżeństwa (1692–1719), APS.

Księga IV: chrzty (1738–1752), APS.

Księga V: chrzty (1753–1754), zgony (1735–1754), małżeństwa (1735–1754), APS.

Księga VI: zgony i małżeństwa (1754–1798), APS.

Księga VII: chrzty (1754–1779), APS.

Księga VIII: chrzty (1779–1794), APS.

Księga IX: chrzty (1794–1798), APS.

Słowniki:

Henryk **Fros**, Franciszek **Sowa**, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-bagiograficzny*, Kraków 1995.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880–1902.

Słownik staropolskich nazw osobowych, red. Witold Taszycki, t. 1–7, Wrocław 1965–1984.

Opracowania:

Zofia **Abramowicz**, *Imiona chrzestne białostoczan w aspekcie socjolingwistycznym (lata 1885–1985)*, Białystok 1993.

BIBLIOGRAFIA

- Ks. Piotr **Aleksandrowicz**, *Diecezja Siedlecka, czyli Podlaska*, Siedlce 1971.
- Henryk **Borek**, *Socjolingwistyczne aspekty imiennictwa*, „Onomastica”, t. XXIII, 1978, s. 163-175.
- Jan Stanisław **Bystroń**, *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa, 1938.
- Aleksandra **Cieślikowa**, *Czy staropolski Żegota to Ignacy*, „Onomastica”, t. XXXV, 1980, s. 115-122.
- Lilia **Citko**, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok 2001.
- Lilia **Citko**, *Z historii imiennictwa mieszkańców Podlasia (XVI w.)*, [w:] *Polszczyzna Mazowska i Podlasia*, t. XIII, red. Henryka Sędziak, Łomża 2009.
- Maria **Czaplicka-Niedbalska**, *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od II poł. XV w. do I poł. XVIII w.*, Bydgoszcz 1996.
- Ks. Zenon **Czumaj**, *Kościół – Matka. Dzieje parafii Kamionna w latach 1488–2005*, Kamionna – Ostrówek 2005.
- Leonarda **Dacewicz**, *Antroponimia Białegostoku w XVII–XVIII wieku*, Białystok 2001.
- Maria **Dąbrowska**, *Dzienniki*, t. IV, Warszawa 1988.
- Wanda **Decyk-Zięba**, *Charakterystyka językowa regionu – przeszłość i teraźniejszość*, [w:] *Język, kultura, historia. Mazowsze wschodnie. Zieleniec i okolice*, red. Wanda Decyk-Zięba, Toruń 2004.
- Kazimierz **Dobrowolski**, *Dzieje kultu św. Floriana w Polsce do połowy XVI wieku*, Warszawa 1923.
- Stanisław **Dziadulewicz**, *Herbarz rodzin tatarskich*, Wilno 1929.
- Aleksander **Gieysztor**, *Trzy stulecia najdawniejszego Mazowsza (poł. X – poł. XIII w.)*, [w:] *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, red. Aleksander Gieysztor i Henryk Samsonowicz, Warszawa 1994.
- Janusz **Grabowski**, *Kancelarie i dokumenty księżąt mazowieckich w latach 1341–1381*, Warszawa 1999.
- Witold **Hensel**, *Polska starożytna*, Wrocław 1988.
- Irena **Huk**, *Sposoby identyfikacji kobiet stanu chłopskiego w dawnej ziemi chełmskiej w wieku XVIII*, [w:] *Kontakty językowe polsko-wschodniostowiańskie*, Rzeszów 1995.
- Jerzy **Jarozuk**, *Imiona żeńskie w parafii katolickiej w Białymstoku w połowie XVIII wieku*, „Poradnik Językowy” 1984, z. 1, s. 20–30.
- Maria **Karpluk**, *O staropolskim przejmowaniu imion wczesnochrześcijańskich (typ Bartłomiej, Maciej)*, „Onomastica”, t. XVIII, 1973, s. 153-172.
- Maria **Karpluk**, *Imiona apostołów i ewangelistów jako świadectwo oddziaływania liturgii słowiańskiej w Polsce*, „Zeszyty Naukowe UG” 3, 1984.

- Maria **Karpluk**, *Słowiańskie imiona kobiece*, Wrocław 1961.
- Edward **Klisiewicz**, *Męskie imiona chrzestne w parafii Rudawa koło Krakowa z lat 1570–1897 (na podstawie ksiąg metrykalnych)*, Onomastica, t. XXXIII, 1989, s. 169–181.
- Ks. Dariusz **Kisiel**, *Recepcja reformy trydenckiej w diecezji płockiej*, Pułtusk 2004.
- Sławomir **Kosiński**, *W mrokach historii*, [w:] *Węgrów. Dzieje miasta i okolic w latach 1441–1944*, red. Arkadiusz Kołodziejczyk, Tadeusz Swat, Węgrów 1991.
- Dariusz **Kosieradzki**, *Lipkowie herbu Nałęcz*, „Życie Sokołowa”, 14.10.2005.
- Monika **Kresa**, *Analiza porównawcza XIX-wiecznych nazwisk katolików i Żydów (mieszkańców Węgrowska) jako dowód wzajemnych interferencji, różnic i podobieństw dwóch systemów antroponomicznych kształtujących się w jednym środowisku miejskim*, [w:] *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*, red. Irena Sarnowska-Giefing, Magdalena Graf, Kraków 2010, s. 163–176.
- Monika **Kresa**, *Dziewiętnastowieczne antropoleksmy żydowskie i ich miejsce w procesie kształtowania się nazwiska żydowskiego na pograniczu Mazowsza i Podlasia (parafia Stoczek)*, „Poradnik Językowy” 2008, z. 2, s. 29–40.
- Monika **Kresa**, *Historia współczesnych nazwisk typu Lipka, Lipka Chudzik, Chudzik Lipka, Chudzik jako przykład systemu antroponomicznego dawnej szlachty mazowiecko-podlaskiej w XVIII–XX w.*, „Prace Filologiczne”, t. LVI, 2009, s. 217–232.
- Monika **Kresa**, *Imiona chrzestne mieszkańców parafii Stoczek (pow. Węgrów) w latach 1781–1798*, [w:] *Polszczyzna i Polacy dawniej i dziś*, red. Mirosława Świtła-Cheda, Łódź 2011, s. 95–104.
- Monika **Kresa**, *Księgi metrykalne i program EXCEL jako źródło i narzędzie badań antropomicznych*, [w:] *Badania historycznojęzykowe. Stan. Metodologia. Perspektywy*, red. Bogusław Dunaj, Maciej Rak, Kraków 2011, s. 399–411.
- Ks. Bolesław **Kumor**, *Granice diecezji płockiej*, [w:] „Studia Płockie”, z. 3, 1975.
- Władysław **Kupiszewski**, *Dlaczego Agnieszka a nie Ines? Wybierz imię dla swojego dziecka*, Warszawa 1993.
- Ks. Józef **Kurpas**, *Początki ksiąg metrykalnych*, „Archiwa, biblioteki i muzea kościelne”, t. 2, z. 1–2 1961.
- Anna **Laszuk**, *Księgi metrykalne i stanu cywilnego w archiwach państwowych w Polsce*, Warszawa 1998.
- Stanisław **Litak**, *Parafie i ludność diecezji płockiej w drugiej połowie XIX wieku*, [w:] „Studia Płockie”, z. 3, 1975.
- Maria **Malec**, *Imię w polskiej antroponomii i kulturze*, Kraków 2001.
- Maria **Malec**, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994.

BIBLIOGRAFIA

- Iza **Matusiak-Kempa**, *Księgi metrykalne parafii Ramsowo na Warmii jako źródło badań onomastycznych*, [w:] *Onomastyka regionalna*, red. M. Biollik, Olsztyn 2006, s. 128–134.
- Małgorzata **Nowak**, *Imiennictwo w parafii Mikłuszowice koło Bochni*, [w:] „Roczniki Humanistyczne KUL”, t. 44, s. 59–82.
- Ks. Stefan **Obłoz**, *Kronika kościoła w Stoczku Węgrowskim*, Stoczek 1901, APS [kopia i komputeropis w posiadaniu autorki].
- Kazimierz **Paczuski**, *Rozwój sieci parafii diecezji płockiej w XI–XVI wieku*, [w:] „Studia Płockie”, z. 3, 1975.
- Urszula **Parys**, *Lipki – monografia szlacheckiego zaścianka*, Pułtusk 2003 [praca magisterska w posiadaniu Urszuli Parys].
- Polska encyklopedia szlachecka*, oprac. s. J. Strykoń-Kasprzycki, Michał Dmowski, Warszawa 1938.
- Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. Ewa Rzetelska-Feleszko, Kraków 1998.
- Beata **Raszewska-Żurek**, *Kształtowanie się nazwisk równych imionom w Polsce (XIII–XVI w.)*, Warszawa 2006.
- Ks. Zbigniew **Rostkowski**, *Kalendarium parafii i kościoła w Starej Wsi*, Drohiczyn 2001.
- Elżbieta **Rudnicka-Fira**, *Imiona męskie w XVI-wiecznych dokumentach krakowskich w perspektywie tradycji i kultury*, [w:] *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*, red. Irena Sarnowska-Giefig, Magdalena Graf, Kraków 2010, s. 209–220.
- Jan **Rutkowski**, *Studia z dziejów wsi polskiej XVI–XVIII w.*, Warszawa 1956.
- Ewa **Rzetelska-Feleszko**, *W świecie nazw własnych*, Kraków 2006.
- Katarzyna **Skowronek**, *Współczesne nazwisko polskie. Studium statystyczno-kognitywne*, Kraków 2001.
- Tadeusz **Skulina**, *Imiona kobiet w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku*, [w:] tegoż, *Z przeszłości imion i nazwisk oraz dawnych form polskich*, Poznań 2008.
- Zygmunt **Sułowski**, *Księgi zgonów parafii Kijany i Bystrzyca z drugiej połowy XVIII wieku*, „Archiwa, biblioteki i muzea kościelne”, t. 67, 1997.
- Zygmunt **Sułowski**, *Imiona chrzestne parafii Piotrawin w XVII–XIX wieku*, [w:] „Roczniki Humanistyczne KUL”, t. 20, s. 94–116.
- Zygmunt **Sułowski**, *Początki organizacji kościelnej na Mazowszu*, [w:] „Studia Płockie”, z. 3, 1975.
- Genowefa **Surma**, *Nazwy osobowe w Opoczyńskim*, Gdańsk 1991.
- Genowefa **Surma**, *Imiona w Opoczyńskim*, „Onomastica” LX, 1995.
- Wanda **Szulowska**, *Antroponimia Mazowsza w XVI wieku*, [w:] *Przeszłość, terażniejszość i przyszłość polskiej onomastyki*, red. Roma Łobodzińska, Wrocław 2003.

- Wanda **Szulowska**, *Dawna antroponimia Mazowsza (XV–XVII w.)*, Olsztyn 2004.
- Wanda **Szulowska**, *O antroponimii szlachty mazowieckiej w XVI wieku*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, red. Maria Biolik, Olsztyn 2003.
- Witold **Taszycki**, *Polskie nazwy osobowe*, Kraków 1924.
- Bazyli **Tichoniuk**, *Antroponimia południowej Białostoczczyzny w XVI wieku*, Opole 1988.
- Bazyli **Tichoniuk**, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Zielona Góra 2000.
- Anna **Tomecka**, *Imiona chrzestne w księgach metrykalnych Nowej Brzeźnicy k. Częstochowy w XVII i XVIII wieku*, „Onomastica”, t. XXXIX, 1994, s. 157–178.
- Walerian Nekanda **Trepka**, *Liber generationis plebeanorum (Liber chamorum)*, wyd. II, oprac. Rafał Leszczyński, Wrocław 1995.
- Jan **Tyszkiewicz**, *Środowisko geograficzne w pradziejach i średniowieczu*, [w:] *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, red. Aleksander Gieysztor i Henryk Samsonowicz, Warszawa 1994.
- Elżbieta **Umińska-Tytoń**, *Imiona w Polsce używane na tle tradycji kulturowych*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. XLV, 2000.
- Wesela, chrzciny i pogrzeby w XVI–XVIII wieku*, red. Henryk Suchojad, Warszawa 2001.
- Eugeniusz **Wiśniewski**, *Diecezja płocka u progu czasów nowożytnych*, [w:] „Studia Płockie”, z. 3, 1975.
- Ewa **Wolnicz-Pawłowska**, Wanda Szulowska, *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich*, Warszawa 1998.
- Ks. Tadeusz **Żebrowski**, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976.

INDEKS

A

Adam 34, 45, 50, 55, 56, 57, 58, 76,
78, 82, 83, 84, 99, 126
Agata 47, 63, 64, 65, 69, 70, 71, 127
Agnieszka 47, 63, 65, 67, 69, 71, 88, 90, 91,
92, 94, 98, 99, 110, 111, 116, 117, 127
Albert 38, 51, 82, 126
Aleksander 47, 82, 84, 99
Aleksandra 47, 64
Aleksy 47, 57, 115
Ambroży 47, 51, 54, 57, 59
Anastazja 47, 63, 69, 71, 88, 89,
90, 91, 94, 127
Andrzej 46, 50, 54, 55, 56, 57, 58, 59,
60, 76, 80, 82, 84, 99, 126
Aniela 47, 69, 91, 94, 99, 127
Anna 36, 45, 63, 65, 69, 71, 72, 88, 89,
90, 91, 93, 94, 99, 102, 123, 127
Antoni 46, 47, 50, 52, 56, 57, 61, 76, 78,
79, 80, 82, 85, 99, 106, 126
Antonia 46, 47, 69, 71, 127
Antonina 47, 69, 91, 93, 99, 109, 117
Apolonia 47, 63, 69, 88, 90, 91,
94, 99, 111, 112, 127
August 47, 51, 52, 57
Augustyn 47, 51, 53, 57, 59

B

Baltazar 45, 57, 60, 76, 82, 83,
99, 102, 115, 120
Barbara 47, 63, 64, 65, 69, 88, 91,
92, 93, 94, 99, 117, 127

Barnaba 46

Bartłomiej 46, 50, 54, 56, 57, 59, 76,
78, 82, 83, 84, 86, 99, 126
Bazyli 47, 51, 52, 76, 78
Benedykt 47, 50, 51, 54, 57, 60,
82, 85, 120, 126
Bogumiła 46, 64, 70, 91, 93, 99, 128
Bonawentura 47, 51, 54, 99, 102, 121
Bonifacy 47, 51
Brygida 69, 70, 72, 91, 93, 99

C

Cecylia 47, 64, 70, 88, 90, 112
Celina 47, 64
Cyprian 47, 57, 59, 76, 80, 98, 102

D

Daniel 45, 76, 78
Deodatus 57, 62
Dionizy 47, 51, 76, 78, 80
Dominik 47, 57, 62, 76, 80, 99
Dorota 47, 63, 64, 65, 69, 70, 71,
88, 91, 92, 117, 128
Dyzma 47, 57, 82, 86, 113,
114, 115, 120, 121

E

Efamia 47, 88, 90
Elena 47, 91, 94, 118
Eleonora 47, 69, 71, 89, 90, 91, 93, 94, 112
Elżbieta 46, 63, 64, 65, 69, 71, 88,
91, 92, 94, 99, 102, 127

- Eufemia 63, 64, 65, 89, 90
 Ewa 45, 63, 65, 69, 70, 71, 90, 91, 98, 99, 127
- F**
- Fabian 47, 50, 51, 57, 60, 76, 78, 80, 82, 120
 Felicja 47, 70, 91, 94, 99, 112, 117
 Felicjan 47, 57, 61, 76, 78, 80
 Felicjana 90
 Felicjana 47, 64, 89, 91, 92, 98, 117
 Feliks 39, 47, 51, 57
 Filip 46, 51, 57, 59, 60, 82,
 113, 114, 115, 126
 Florian 47, 51, 76, 82, 85, 105, 120, 123
 Franciszek 47, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57,
 58, 60, 61, 76, 79, 80, 82, 83, 84,
 85, 86, 98, 99, 106, 120, 125
 Franciszka 47, 63, 65, 67, 69, 71, 72, 88, 90,
 91, 92, 94, 99, 109, 116, 117, 127
 Franka 69, 71, 112
 Fryderyk 47, 76, 80
- G**
- Gabriel 45, 51, 52, 57, 60
 Grzegorz 47, 50, 52, 56, 57, 59, 62, 76, 77,
 78, 80, 82, 84, 86, 99, 102, 126
- H**
- Hanna 46, 70
 Helena 47, 63, 69, 91, 92, 94, 99, 127, 128
 Hiacynt 47, 51, 55, 76
 Hiacynta 47, 70, 112
 Hieronim 47, 51, 82
 Hilary 47, 51, 57, 76, 77, 78, 80,
 82, 85, 115, 126
 Hipolit 47, 77, 80
- I**
- Idzi 36, 47, 50, 51, 56, 57, 82, 84, 99, 126
 Ignacy 39, 40, 41, 47, 50, 51, 52, 54, 56,
 57, 60, 76, 82, 99, 106, 120, 126
 Izidor 47, 51, 55
- J**
- Jadwiga 47, 63, 64, 69, 70, 71, 72, 88,
 90, 91, 92, 98, 99, 102, 127
- Jakub 45, 46, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59,
 60, 61, 76, 78, 80, 82, 84, 99, 126, 129
- Jan 11, 41, 45, 50, 52, 53, 54, 55, 56,
 58, 59, 60, 61, 67, 76, 77, 78,
 79, 80, 82, 83, 85, 86, 99, 113,
 114, 118, 119, 120, 125, 129
- Janina 41, 45, 70, 89, 90
 Joachim 45, 57, 77, 80
 Joanna 36, 41, 45, 70, 112
 Jolanta 47, 70, 112
 Józef 45, 46, 50, 52, 54, 56, 57, 58,
 59, 61, 76, 78, 79, 82, 99, 106,
 113, 118, 119, 126, 129
 Józefa 45, 69, 70, 71, 89, 90, 91,
 92, 106, 110, 117
 Józefat 45, 82, 86, 120, 121
- Juda 46
 Julian 47, 51, 55
 Julianna 47, 64, 69, 91, 127, 128
 Justyna 47, 64, 70, 89, 90, 91, 92, 93, 128
- K**
- Kacper 46, 50, 51, 54, 57, 76, 82, 84,
 99, 102, 118, 119, 126
 Kajetan 47, 57
 Karol 47, 51, 54, 57, 59, 61, 76, 82,
 85, 99, 102, 119, 120, 126
 Karolina 47, 64, 66, 70, 99, 110, 112
 Katarzyna 47, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 71,
 72, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 99, 102,
 110, 111, 112, 116, 117, 127
 Kazimierz 46, 50, 53, 56, 57, 59, 60,
 76, 78, 82, 84, 85, 126
 Kilian 47, 51, 53
 Klara 63, 64, 66, 69, 88, 90, 91,
 92, 93, 94, 99, 127
 Klemens 51, 54
 Klimena 47, 91, 94, 117
 Konstancja 47, 64, 66, 69, 70, 88,
 89, 91, 92, 94, 127
 Konstancy 47, 57, 76, 78, 115
 Kostka 11, 57, 59, 82, 84, 98,
 99, 106, 115, 120
 Kryspin 47
 Krystian 47, 51

Krystyna 47, 63, 65, 69, 71, 72,
88, 90, 99, 102, 127
Krzysztof 47, 50, 51, 54, 57, 76,
78, 82, 85, 126
Kunegunda 47, 69, 70, 88, 89, 91, 94, 117

L

Laurenty 40, 47, 56, 57, 59, 76, 82, 99, 126
Leon 47, 51, 57, 60, 76, 82, 84, 85
Leonard 47, 57
Leonia 70, 112
Lucjan 47, 57
Ludwik 47, 51, 54, 56, 57, 60,
76, 82, 83, 99, 126
Ludwika 47, 64, 89, 90, 91, 94, 95, 117

Ł

Łucja 47, 63, 64, 69, 91, 93, 99, 127
Łukasz 46, 50, 56, 57, 76, 78, 82,
83, 85, 99, 119, 126

M

Maciej 36, 37, 38, 41, 46, 99, 114
Magdalena 46, 63, 65, 69, 88, 90,
91, 99, 102, 104, 127
Małgorzata 47, 63, 65, 69, 71, 88,
90, 91, 94, 99, 127
Marcella 69
Marcin 47, 50, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60,
61, 76, 78, 80, 82, 98, 99, 102, 126
Marcjanna 47, 64, 66, 69, 91, 127
Marek 46, 57, 59
Maria 45, 46, 63, 65, 69, 70, 71,
88, 90, 92, 99, 104, 127
Marian 57, 61
Mariana 69
Marianna 46, 62, 63, 64, 65, 66, 67,
69, 70, 71, 72, 88, 89, 90, 91,
92, 93, 94, 98, 99, 102, 110,
111, 112, 114, 116, 117, 127
Mariola 70
Mateusz 36, 37, 38, 41, 46, 50, 52, 53, 54, 55,
56, 58, 59, 60, 61, 76, 78, 79, 80, 82,
83, 85, 86, 98, 99, 113, 114, 125, 129
Melchior 99, 102

Michał 45, 50, 52, 54, 56, 57, 58,
59, 61, 76, 82, 99, 126
Mikołaj 47, 50, 54, 57, 67, 76, 77, 80, 82,
85, 86, 98, 119, 120, 123, 126
Monika 47, 64, 69, 70, 72, 91,
93, 111, 112, 117

P

Paweł 46, 50, 54, 55, 56, 57, 58,
76, 82, 84, 85, 126
Petronela 47, 63, 64, 69, 90, 91, 111, 112, 127
Piotr 46, 50, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59,
60, 76, 78, 82, 84, 85, 98, 126

R

Regina 47, 63, 65
Roch 51, 54, 57, 58, 76, 80, 82,
86, 99, 106, 126
Rozalia 63, 65, 66, 69, 88, 89, 90,
92, 116, 117, 127, 129
Róża 47, 63, 64, 69, 91, 92, 93, 94, 117, 127

S

Salomea 45, 46, 64, 69, 89, 90
Samuela 64
Scholastyka 47, 91, 94, 117, 121
Sebastian 47, 51, 53, 76, 77, 78,
80, 82, 84, 120
Sobiech 36, 45, 51, 52
Stanisław 11, 36, 42, 45, 46, 50, 52, 53,
56, 57, 60, 76, 79, 82, 84, 85, 98,
99, 106, 113, 120, 123, 126
Stanisława 46, 64
Stefan 38, 46, 50, 51, 56, 57, 58,
59, 60, 76, 99, 126
Szczepan 38, 46
Szymon 46, 50, 53, 56, 57, 58, 59, 76,
77, 82, 83, 84, 86, 99, 102, 126

T

Tadeusz 46, 57, 58
Tekla 47, 64, 69, 91, 94, 99, 127
Teodora 47, 64, 89, 90
Teofila 47, 88, 90
Teresa 47, 63, 65, 69, 88, 90, 91,
93, 98, 99, 102, 127

Tomasz 36, 46, 50, 52, 53, 56, 57,
59, 76, 78, 82, 85, 99, 126

U

Ulina 47, 64, 67

Urszula 27, 47, 64, 69, 89, 90, 99, 128

W

Walenty 47, 50, 53, 54, 56, 57, 58,
76, 82, 83, 84, 85, 126

Walentyna 47, 91, 94, 95, 117

Walery 47, 51, 52

Wawrzyniec 40, 47, 50, 56, 57, 58, 82, 98, 126

Wiktoria 47, 69, 70, 71, 88, 91, 92, 99, 127

Wincenty 47, 51, 57, 76, 77, 80, 82, 106

Władysław 99

Wojciech 22, 38, 39, 41, 45, 46, 50, 52, 53,

54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 76, 77,

78, 80, 82, 86, 98, 118, 119, 126

Z

Zof 127

Zofia 47, 63, 65, 66, 69, 71, 88,

90, 91, 92, 127

Zuzanna 45, 63, 64, 65, 69, 70, 99

Zygmunt 47, 51, 54, 57, 59, 60,

82, 83, 85, 123

